

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ PROGRAMI**

**ÖZEL EĞİTİMDE ÖĞRENCİLERİN EĞİTİM
SÜREÇLERİNE AİLELERİN KATILIMINA İLİŞKİN
ÖĞRETMEN VELİ VE OKUL YÖNETİCİSİ GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDA TAYTAK KÜÇÜK

**ANKARA
ŞUBAT, 2022**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ PROGRAMI**

**ÖZEL EĞİTİMDE ÖĞRENCİLERİN EĞİTİM
SÜREÇLERİNE AİLELERİN KATILIMINA İLİŞKİN
ÖĞRETMEN VELİ VE OKUL YÖNETİCİSİ GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDA TAYTAK KÜÇÜK

DANIŞMAN: DOÇ. DR. PELİN TAŞKIN

**ANKARA
ŞUBAT, 2022**

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Eda TAYTAK KÜÇÜK adlı öğrencinin hazırladığı “ Özel Eğitimde Öğrencilerin Eğitim Süreçlerine Ailelerin Katılımına İlişkin Öğretmen Veli ve Okul Yöneticisi Görüşleri” başlıklı bu çalışma Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı / Eğitim Yönetimi Programı’nda jüri üyelerince oy birliği ile **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

_____
Jüri Üyeleri

_____
İmza

Başkan

Prof. Dr. Yasemin KEPENEKÇİ

.....

Üye

Doç. Dr. Pelin TAŞKIN

.....

Üye

Doç. Dr. Saadet KURU ÇETİN

.....

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca, jüri üyeleri tarafından 11/02/2022 tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulu tarafından ise .../.../20... tarihinde kabul edilmiştir.

.....

Prof. Dr. İlhan YALÇIN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdür V.

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Eda TAYTAK KÜÇÜK

ÖZET

ÖZEL EĞİTİMDE ÖĞRENCİLERİN EĞİTİM SÜREÇLERİNE AİLELERİN KATILIMINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN VELİ VE OKUL YÖNETİCİSİ GÖRÜŞLERİ

TAYTAK KÜÇÜK, Eda

Yüksek Lisans Tezi/ Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Pelin TAŞKIN

Şubat, 2022, xiv + 181 sayfa

Bu çalışmanın temel amacı, özel eğitimde öğrencilerin eğitim süreçlerine ailelerin katılımına ilişkin öğretmen, veli ve okul yöneticisi görüşlerinin ortaya çıkarılmasıdır. Araştırmanın çalışma grubunu 2020- 2021 eğitim –öğretim yılında İzmir ilinin Seferihisar ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı kamu okullarının özel eğitim sınıflarında çalışan 13 öğretmen, çocuğu bu özel eğitim sınıflarında okuyan sekiz veli ve bu özel eğitim sınıflarının bulunduğu okullarda yöneticilik yapan sekiz okul yöneticisi oluşturmaktadır.

Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji desenin benimsendiği bu araştırmada veriler araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilen veriler görüşme esnasında yazarak kaydedilmiş, kaydedilen görüşmeler daha sonra bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Söz konusu veriler üzerinde betimsel analiz yapılmıştır. Ayrıca bulgular kısmında katılımcı görüşlerine doğrudan yer verilmiştir.

Araştırmanın sonucunda öğretmenlerin, velilerin ve okul yöneticilerinin aile katılımı konusunda görüşlerinin olumlu yönde olduğu, aile katılımının pek çok faydasının olduğunu düşündükleri ve bu nedenle aile katılımını gerekli gördükleri tespit edilmiştir. Velilerin ve okul yöneticilerinin görüşlerine göre öğretmenler aile katılımı çalışmaları konusunda gayretli ve çalışkandır; fakat öğretmenler aile katılımı çalışmalarında velilerin katılımını ve okul yöneticilerinin gayretini yetersiz görmektedir. Öğretmenler velilerden en çok işbirliği içinde olmalarını, evde çocuklarının ödevlerini öğretmenlerin anlattığı şekilde yaptırılmalarını, kendilerini katılım konusunda geliştirmelerini ve

iletişime açık olmalarını istemektedirler. Öğretmenler okul yöneticilerinden en çok velilerle daha çok iletişim kurmalarını, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini daha aktif kullanmalarını istemektedirler. Veliler aile katılımı konusunun öneminin farkında olup katılım konusunda yetersiz kalmaktadırlar. Velilerin katılımlarını engelleyen en önemli nedenler velilerin psikolojik durumu, sahip oldukları çocuk sayısı, sosyal destek yetersizliği ve özel eğitim hakkında bilgi eksikliği gibi konulardır. Veliler aile katılımı konusunda okul yöneticilerinin ve rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yetersiz kaldığını düşünmektedirler. Veliler çocuklarının eğitim sürecine nasıl katkı sağlayacakları ile ilgili rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin bilgilendirici toplantılar düzenlenmesini istemektedirler. Araştırma sonuçları doğrultusunda aile katılımı konusunun daha iyi anlaşılabilmesi ve uygulanabilmesi için çözüm önerilerine yer verilmiştir. Okullarda rehberlik ve psikolojik hizmetler biriminin, çocuğu özel eğitim alan velilere yönelik MEB tarafından hazırlanan aile eğitimi programları çerçevesinde bilgilendirici toplantılar ve seminerler düzenlenmesi, okul yöneticilerine aile katılımı ve aile eğitimi konularında hizmet içi eğitimler verilmesi bu çözüm önerilerinden bazılarıdır.

Anahtar Sözcükler: Aile Katılımı, Özel Eğitim, Aile Eğitimi.

ABSTRACT

TEACHER PARENT AND SCHOOL ADMINISTRATOR OPINIONS REGARDING THE INVOLVEMENT OF FAMILIES IN THE EDUCATION PROCESSES OF STUDENTS IN SPECIAL EDUCATION

TAYTAK KÜÇÜK, Eda

Master Degree, Department of Educational Sciences

Supervisor: Doç. Dr. Pelin TAŞKIN

February, 2022, xiv + 181 pages

The main purpose of this study is to reveal the views of teachers, parents, and school administrators regarding the involvement of families in the educational processes of students in special education. The working group of the research consists of 13 teachers working in the special education classes of public schools affiliated within the Ministry of National Education in Seferihisar, district of Izmir province in the 2020-2021 academic year, eight parents whose children attend these special education classes and eight school administrators who manage the schools where these special education classes are located.

In this research, the data was collected by the semi-structured interview form developed by the researcher. The data obtained by the semi-structured interview form was recorded by writing during the interview, and the recorded conversations were then transcribed. Descriptive analysis was carried out on the data in question. In addition, participant opinions are directly included in the findings section.

As a result of the research, it was determined that teachers, parents, and school administrators have a positive opinion about family involvement, that they think that family involvement has many benefits and therefore they consider family involvement necessary. According to parents and school administrators, teachers are diligent and diligent in their work on family engagement. However, teachers mention the involvement of parents and the efforts of school administrators as inadequate in terms of supporting their children at home. Teachers want from parents to be more cooperative, to have their children's homework done at home as teachers describe, to improve themselves in

involvement, and to be open to communication. Teachers mostly demand from school administrators to communicate more with parents and use guidance and counseling services more actively. Parents are aware of the importance of family involvement however they are inadequate to participate. The most important reasons that prevent parents from participating are the psychological state of the parents, the number of children they have, the lack of social support, and the lack of knowledge about special education. Parents feel that school administrators and guidance and counseling services are inadequate when it comes to family involvement. Parents want to organize informative meetings on how to contribute to their children's education process and psychological counseling services. In line with the results of the research, solutions are given to better understand and implement the issue of family involvement. These solution proposals include organizing informative meetings and seminars within the framework of family education programs prepared by Minister of Education for parents whose children receive special education, providing in-service training on family participation and family education to school administrators.

Keywords: Family Involvement, Special Education, Family Education.

ÖNSÖZ

Ailelerin çocuklarının eğitimi ve gelişimi konusunda etkileri çok büyüktür. Özellikle de özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin ailelerinin eğitim yaşantılarına katılım sağlamaları, çocuklarının bağımsız yaşam becerileri kazanabilmeleri ve eğitsel gelişimleri açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu anlamda velilerin aile katılımı hakkındaki görüşleri, bilgi düzeyleri önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra aile katılımının uygulayıcıları olan öğretmen ve okul yöneticilerinin de aile katılımı konusuna hakim olmaları öğrencilerin eğitsel yaşantıları konusunda etkilidir. Bu araştırmada özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin eğitim süreçlerine ailelerin katılımı ile ilgili öğretmen, veli ve okul yöneticisi görüşlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Aile katılımı gibi önemli bir konunun özel eğitim çerçevesinde araştırılmasının alan için önemli katkılar sağlaması amaçlanmaktadır.

Bu araştırmanın fikir aşamasından başlayarak her aşamasında yardımını esirgemeyen, bana fikirleri ile rehber olan danışmanım Doç. Dr. Pelin Taşkın' a en içten teşekkürlerimi sunarım. Görüşme formlarının oluşturulması aşamasında değerli fikirleri ile yol gösteren Prof. Dr. Yasemin Karaman Kepenekçi, Prof. Dr. Ali Balcı, Doç. Dr. Nihan Demirkasımoğlu, Arş. Gör. Özge Erdemli, Arş. Gör. Dr. Gül Kurum ve Arş. Gör. Tuğba Güner Demir' e teşekkür ederim. Veri analizinin güvenilirliği için uzman görüşlerine başvurduğum Arş. Gör. Özge Erdemli'ye ve Muharrem Demirdiş' e teşekkür ederim. Veri toplama sürecinde zaman ayırarak araştırmama katkıda bulunan tüm öğretmen arkadaşlarıma, velilere ve okul yöneticilerine teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca desteklerini hep yanımda hissettiğim canım aileme sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca araştırmam sırasında yoğun çalıştığım zamanlarda annesini sabırla bekleyen biricik kızım İnci'ye teşekkür ederim.

Eda TAYTAK KÜÇÜK

Şubat, 2022

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xii
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Amaç.....	3
Önem.....	4
Sınırlılıklar	5
Tanımlar.....	5
BÖLÜM 2.....	7
KURAMSAL ÇERÇEVE	7
Özel Eğitim.....	7
Özel Eğitimin Tarihsel Gelişimi	8
Özel Eğitime Gereksinim Duyan Birey	9
Özel Eğitimin Amaç ve İlkeleri	12
Aile Katılımı	13
Hukuki Düzenlemelerde Aile Katılımı	16
Aile Katılımını Etkileyen Faktörler	18
Aile Katılımının Faydaları	20
Eğitimde Aile Katılımının Kuramsal Temelleri	23
Bilişsel Gelişim Teorisi	23
Sosyo- Kültürel Teori	23
Sosyal Sermaye Teorisi	24
Ekolojik Sistemler Teorisi	24
Bilgi Birikimi Teorisi	24
Aile Katılım Modelleri.....	25
Hoover- Dempsey ve Sandler'in Aile Katılım Modeli.....	25
Epstein'in Aile Katılım Modeli	27
Shepard ve Harold'ın Aile Katılımını Güçlendirme Modeli	29
Aile Katılımı Türleri	30
Aile Eğitimi.....	32
Özel Eğitimde Yapılacak Aile Katılımı Çalışmalarının Yönetim Boyutu	32
İlgili Araştırmalar	35
BÖLÜM 3.....	41
YÖNTEM	41
Araştırmanın Modeli.....	41
Çalışma Grubu	42
Verilerin Toplanması	45
Geçerlik ve Güvenirlik.....	47
Verilerin Analizi	48

BÖLÜM 4.....	49
BULGULAR ve YORUMLAR.....	49
Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri, Öğrencileri, Aileler ve Okul Yönetimi İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri.....	49
Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri.....	49
Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğrenci İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri.....	54
Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Aile İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri.....	57
Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Okul Yönetimi İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri.....	62
Öğretmenlerin Aile Katılımı Konusunda Düzenlenen Çalışmaların Türleri Hakkındaki Görüşleri.....	65
Öğretmenlerin Aile Katılımı İle İlgili Etkinlikleri Seçerken Dikkat Ettikleri Hususlara İlişkin Görüşleri	66
Öğretmenlerin Aile Katılımı İle İlgili Yaptıkları Çalışmaların Amacına Ulaşma Durumu Hakkındaki Görüşleri	67
Öğretmenlerin Aile Katılımı İle İlgili Yaptıkları Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi Hakkındaki Görüşleri.....	76
Öğretmenlerin Aile Katılım Çalışmalarında Karşılaştıkları Güçlükler Hakkındaki Görüşleri	82
Öğretmenlerin Velilerin Çocuklarının Eğitim-Öğretim Süreçlerine Katılım Durumları Hakkındaki Görüşleri	83
Okul Yönetiminin Aile Katılımına Katkıları Hakkındaki Öğretmen Görüşleri	93
Aile Katılımı Konusunda Öğretmenlerin Ailelerden ve Okul Yönetiminden Beklentileri Hakkındaki Görüşleri.....	95
Velilerin Aile Katılımının Eğitim- Öğretim Sürecinde Kendileri, Çocukları, Öğretmenleri ve Okul Yönetimi İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri	104
Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri.....	104
Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Çocukları İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri.....	108
Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğretmenlere Katkıları Hakkındaki Görüşleri.....	111
Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Okul Yönetimine Katkıları Hakkındaki Görüşleri	113
Velilerin Aile Katılımı Çalışmalarına Katılım Durumları Hakkındaki Görüşleri	115
Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Sürecinde Katılım Gösterdikleri Çalışmalar	116
Velilerin Aile Katılım Konusundaki Yeterlilikleri Hakkındaki Görüşleri	117
Aile Katılımında Kendisini Yeterli Görmeyen Velilerin Katılımı Engelleyen Nedenler Hakkındaki Görüşleri	118
Aile Katılımı Konusunda Öğretmenlerin Ve Okul Yönetiminin Yaptıkları Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi İle İlgili Veli Görüşleri	121
Öğretmenlerin Aile Katılımı Konusunda Yaptıkları Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi İle İlgili Veli Görüşleri	121
Okul Yönetiminin Aile Katılımı Konusunda Yaptıkları Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi İle İlgili Veli Görüşleri	122

Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri, Öğrencileri, Öğretmenler ve Aileler İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri	124
Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri	125
Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğrencileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri	127
Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğretmenler İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri	128
Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Aileler İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri	130
Okul Yöneticilerinin Aile Katılımı Konusunda Yaptıkları Çalışmalar ve Bu Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi İle İlgili Görüşleri	134
Öğrencinin Yetersizlik Türü ve Düzeyi	140
Okul Yöneticilerinin Ailelerin Aile Katılım Çalışmalarına Katılım Durumları Hakkındaki Görüşleri	140
Aile Katılım Çalışmalarına Katılım Göstermeyen Velilerin Katılmama Gerekçelerine İlişkin Okul Yöneticileri Görüşleri	142
Aile Katılım Çalışmalarına Katılım Göstermeyen Aileleri Teşvik Etmek Amacıyla Yapılan Uygulamalara İlişkin Okul Yöneticileri Görüşleri	145
Okul Yöneticilerinin Aile Katılımı Çalışmalarını Engelleyen Nedenlere İlişkin Görüşleri	147
BÖLÜM 4	151
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	151
Sonuçlar	151
Öneriler	156
KAYNAKÇA	159
EK 1. Öğretmen Görüşme Formu	170
EK 2. Veli Görüşme Formu	172
EK 3. Okul Yöneticisi Görüşme Formu	174
EK 4. Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma İzin Belgesi	176
EK 5. Etik Kurul Onayı	177
BENZERLİK BİLDİRİMİ	179
ÖZGEÇMİŞ	181

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Araştırmannın Çalışma Grubunda Yer Alan Katılımcı Sayısı	43
Tablo 2. Çalışmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri	43
Tablo 3. Araştırmaya Katılan Velilerin Özellikleri	44
Tablo 4. Araştırmaya Katılan Okul Yöneticilerinin Özellikleri	44
Tablo 5. Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı	49
Tablo 6. Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğrenci İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri	54
Tablo 7. Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Aile İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri	58
Tablo 8. Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Okul Yönetimi İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri	62
Tablo 9. Öğretmenlerin Aile Katılımı Konusunda Düzenlenen Çalışmaların Türleri Hakkındaki Görüşleri	65
Tablo 10. Öğretmenlerin Aile Katılımı İle İlgili Etkinlikleri Seçerken Dikkat Ettikleri Husurlara İlişkin Görüşleri	67
Tablo 11. Öğretmenlerin Aile Katılımı İle İlgili Yaptıkları Çalışmaların Amacına Ulaşma Durumu Hakkındaki Görüşleri	67
Tablo 12. Aile Katılımı Çalışmalarının Amacına Ulaştığını Düşünen Öğretmenlerin Yaptıkları Çalışmalar Sonucunda Hangi Amaçlara Ulaştıklarına İlişkin Görüşleri	68
Tablo 13. Aile Katılımı Çalışmalarının Amacına Ulaşmadığını Düşünen Öğretmenlerin Yaptıkları Çalışmaların Neden Amacına Ulaşmadığına İlişkin Görüşleri.....	72
Tablo 14. Öğretmenlerin Aile Katılımı İle İlgili Yaptıkları Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi Hakkındaki Görüşleri	76
Tablo 15. Öğretmenlerin Aile Katılımı İle İlgili Yaptıkları Çalışmaların Yetersiz Kalmasının Nedenleri Hakkındaki Görüşleri.....	77
Tablo 16. Öğretmenlerin Aile Katılım Çalışmalarında Karşılaştıkları Güçlükler Hakkındaki Görüşleri.....	82
Tablo 17. Öğretmenlerin Velilerin Çocuklarının Eğitim-Öğretim Süreçlerine Katılım Durumları Hakkındaki Görüşleri	83
Tablo 18. Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Süreçlerine Evde Nasıl Katılım Gösterdiklerine İlişkin Öğretmen Görüşleri	84
Tablo 19. Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Süreçlerine Evde Katılım Gösterme Sıklığına İlişkin Öğretmen Görüşleri.....	87

Tablo 20. Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Süreçlerine Okulda Nasıl Katılım Gösterdiklerine İlişkin Öğretmen Görüşleri	89
Tablo 21. Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Süreçlerine Okulda Katılım Gösterme Sıklığına İlişkin Öğretmen Görüşleri	91
Tablo 22. Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Süreçlerine Sınıf Ortamında Nasıl Katılım Gösterdiklerine İlişkin Öğretmen Görüşleri	91
Tablo 23. Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Süreçlerine Sınıf Ortamında Katılım Gösterme Sıklığına İlişkin Öğretmen Görüşleri	92
Tablo 24. Okul Yönetiminin Aile Katılımına Katkıları Hakkındaki Öğretmen Görüşleri	93
Tablo 25. Aile Katılımı Konusunda Öğretmenlerin Ailelerden Beklentileri Hakkındaki Görüşleri	96
Tablo 26. Aile Katılımı Konusunda Öğretmenlerin Okul Yönetiminden Beklentileri Hakkındaki Görüşleri.....	100
Tablo 27. Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri.....	104
Tablo 28. Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Çocukları İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri.....	108
Tablo 29. Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğretmenler İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri.....	111
Tablo 30. Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Okul Yönetimine Katkıları Hakkındaki Görüşleri.....	114
Tablo 31. Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Sürecinde Katılım Gösterdikleri Çalışmalar	116
Tablo 32. Velilerin Aile Katılımı Konusundaki Yeterlilikleri Hakkındaki Görüşleri...117	
Tablo 33. Aile Katılımı Konusunda Kendisini Yeterli Görmeyen Velilerin Katılımı Engelleyen Nedenler Hakkındaki Görüşleri	118
Tablo 34. Okul Yönetiminin Aile Katılımı Konusunda Yaptıkları Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi İle İlgili Veli Görüşleri.....	122
Tablo 35. Velilerin Okul Yönetiminin Aile Katılımını Artırma Konusunda Neler Yapabilecekleri Hakkındaki Görüşleri.....	122
Tablo 36. Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri.....	125
Tablo 37. Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğrencileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri.....	127
Tablo 38. Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğretmenler İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri.....	129
Tablo 39. Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Aileler İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri	131

Tablo 40. Okul Yöneticilerinin Aile Katılımı Konusunda Düzenledikleri Çalışmalar .	134
Tablo 41. Okul Yöneticilerinin Aile Katılımı Konusunda Düzenledikleri Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi İle İlgili Görüşleri.....	135
Tablo 42. Aile Katılım Çalışmalarının Yeterli Olduğunu Düşünen Okul Yöneticilerinin Aile Katılım Çalışmaları Sonucunda Ulaştıkları Amaçlar İle İlgili Görüşleri	135
Tablo 43. Aile Katılımı Çalışmalarını Yeterli Bulmayan Okul Yöneticilerinin Aile Katılımı Çalışmalarını Yeterli Bulmama Nedenleri	138
Tablo 44. Okul Yöneticilerinin Ailelerin Aile Katılım Çalışmalarına Katılım Durumları Hakkındaki Görüşleri.....	141
Tablo 45. Aile Katılım Çalışmalarına Katılım Göstermeyen Velilerin Çalışmalara Katılmama Gerekçelerine İlişkin Okul Yöneticileri Görüşleri.....	142
Tablo 46. Aile Katılım Çalışmalarına Katılım Göstermeyen Aileleri Katılım İçin Teşvik Etmek Amacıyla Yapılan Uygulamalara İlişkin Okul Yöneticileri Görüşleri	145
Tablo 47. Okul Yöneticilerinin Aile Katılım Çalışmalarını Engelleyen Nedenlere İlişkin Görüşleri	147

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemine, amacına, önemine, sınırlılıklarına ve tanımlarına yer verilmiştir.

Problem

Aile, bireylerin içinde doğup büyüdüğü, yaşamlarının çoğunu içinde geçirdiği toplumun en küçük sosyal birimi olarak tanımlanabilir (Cavkaytar, 2021). Genel anlamda aile, toplum ile birey arasında bağ kurma, toplumun devamını sağlama, nesli devam ettirme, çocuğun bakımı, eğitimi ve sosyalleştirilmesi gibi önemli fonksiyonlara sahip olan sosyal bir kurumdur (Erkan, 2010).

Aile, bir insanın doğumundan ölümüne kadar geçen süre boyunca çok önemli bir değere ve işleve sahiptir. İnsan doğumundan özellikle kendi kendine yetecek hale gelene kadar özenli bir bakıma ve ilgiye muhtaç bir canlıdır ve bu bakım için en uygun ortam ailedir (Ersoy ve Avcı, 2000). Aile, çocuğun bedensel, ruhsal, zihinsel ve toplumsal alanlarda pek çok ihtiyacının karşılanması ve gelişimi konusunda en güçlü etkileyicidir (Baltaş, 2019).

Çocukların ilk eğitim aldığı yerin aile olması sebebiyle ailenin çocuğun eğitimi ve gelişimi alanlarında etkisi çok büyüktür (Cavkaytar, 1999). İlkokuldan üniversiteye kadar çocuğun eğitim başarısını yükseltme konusunda aileye kuşkusuz önemli görevler düşmektedir (Baltaş, 2019). Ailenin çocuğunun eğitim yaşantılarına katılımı, öğretmenler, kanun koyucular, araştırmacılar tarafından teşvik edilen önemli bir konudur (Epstein, 1985, 2002; MacMillan ve Turnbull, 1983; Newman, 2005; Nokali, Bachman ve Votruba- Drzal, 2010; Sheldon ve Epstein 2005).

Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin ailelerinin eğitim yaşantılarına katılım göstermesi hem bağımsız yaşam becerileri kazanabilmeleri ve eğitsel gelişimleri açısından kritik bir öneme sahiptir hem de yasal olarak zorunludur (Goldman ve Burke, 2017). Ebeveynlerin çocuklarının eğitim yaşantılarına nasıl katılacakları konusunda bilgi sahibi olmaları, katılımı gerçekleştirebilmeleri, öğretmenlerin ve okul yönetiminin aile

katılımı konusuna hakim olması öğrencilerin eğitsel yaşantıları açısından önem arz etmektedir. Geleceğin okulları ancak okul yönetimlerinin, öğretmenlerin ve velilerin öğrencilerin gelişiminde sorumluluklarının ortak olduğu bilincine vardıkları ve bu doğrultuda ortak hareket ettikleri zaman gelişecektir (Epstein, 1985). Epstein'nin aile katılım modeli aileler, okullar ve topluluklar ortak hedeflere sahip olduğunda ve iş birliği içinde çalıştığında öğrencilerin başarılı olma olasılığının daha yüksek olduğunu vurgular (Epstein, 1985). Öğretmenler ve ebeveynler arasındaki sık, olumlu etkileşimler, artan bir iş birliği duygusuyla okul ve aile alanlarını bir araya getirir (Simon, 2004). Benzer şekilde okul yöneticileri de ortaklıkları hoş karşılayan bir okul iklimi oluşturarak, öğretmenleri ve velileri, ortak öğrencileri hakkında birbirleriyle iletişim kurmaya teşvik edebilirler (Simon, 2004). Kurulacak bu ortaklık için ebeveynler özel eğitimde aile katılımının önemi ve gerekliliğinin farkında olmalıdırlar (Goor, Schwenn, ve Boyer, 1997; Epstein, 2002). Özel eğitim öğretmenleri de ailelerle iş birliğine açık olmalı ve aile katılımı konusuna hakim olmalıdırlar. Aynı şekilde okul yöneticileri de özel eğitimin işleyişi yanında özel eğitimde yapılacak olan aile katılımı çalışmalarına liderlik etmeyi öğrenmelidirler (Goor vd., 1997). Yapılan araştırmalara göre okul yöneticileri kendilerini özel eğitim konusunda yeterli görmemekte, özel eğitimle ilgili yeterli hizmet içi eğitim almamaktadırlar (Simon, 2004; Wakeman, Browder, Flowers ve Ahlgrim-Dezell, 2006). Bu noktada özel eğitimde aile katılımı konusunda öğretmen ve veliler hakkında toplanacak bilgilerin yanında, okul yöneticilerinin de özel eğitimde aile katılımına ilişkin bilgi düzeylerinin ve bakış açılarının tespit edilmesi önemli görülmektedir. Aile katılımı konusunun ortaklarından olan öğretmen, veli ve okul yöneticilerinin aile katılımı konusunda bilgi düzeylerini, bakış açılarını belirlemek konunun anlaşılması açısından önemlidir. Öte yandan aile katılımı ortaklarının birbirlerinden beklentilerinin ne olduğunu, süreçte karşılaştıkları zorlukları belirlemek, aile katılımı konusunda yaşanan problemlerin ve eksikliklerin tespiti ve çözümü için önemli görülmektedir.

Yukarıda belirtilen gerekçelere dayanarak bu araştırmanın problemi, özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin eğitim süreçlerine ailelerinin katılımı ile ilgili öğretmen, veli ve yönetici görüşlerinin belirlenmesidir.

Amaç

Bu araştırmada özel eğitimde öğrencilerin eğitim süreçlerine ailelerin katılımına ilişkin öğretmen, veli ve okul yöneticisi görüşlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda Epstein'in Aile Katılım Modeli temel alınarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

1. Öğretmenlerin;

- A. Aile katılımının eğitim- öğretim sürecinde kendileri, öğrencileri, aileler ve okul yönetimi için önemi hakkındaki görüşleri nelerdir?
- B. Aile katılımı konusunda;
  - a) Düzenledikleri çalışmalar nelerdir?
  - b) Bu çalışmalarını seçerken dikkat ettikleri hususlar nelerdir?
  - c) Bu çalışmaların amacına ulaşması ve yeterlilik düzeyine ilişkin görüşleri nelerdir?
  - d) Bu çalışmalar sırasında karşılaştıkları güçlükler nelerdir?
- C. Aile katılımı çalışmalarına velilerin katılım durumları hakkındaki görüşleri nelerdir?
- D. Okul yönetiminin aile katılımına katkısı konusundaki görüşleri nelerdir?
- E. Aile katılımı konusunda ailelerden ve okul yönetiminden beklentileri nelerdir?

2. Velilerin;

- A. Aile katılımının eğitim- öğretim sürecinde kendileri, çocukları, öğretmenler ve okul yönetimi için önemi hakkındaki görüşleri nelerdir?
- B. Aile katılım çalışmalarına katılım durumları hakkındaki görüşleri nelerdir?
- C. Aile katılım konusunda öğretmenlerin ve okul yönetiminin yaptıkları çalışmaların yeterlilik düzeyi ile ilgili görüşleri nelerdir?
- D. Aile katılım konusunda öğretmenlerden ve okul yönetiminden beklentileri nelerdir?

3. Okul Yöneticilerinin;

- A. Aile katılımının eğitim- öğretim sürecinde kendileri, öğrencileri, öğretmenler ve aileler için önemi hakkındaki görüşleri nelerdir?
- B. Aile katılımı konusunda düzenledikleri çalışmalar ve bu çalışmaların yeterlilikleri ile ilgili görüşleri nelerdir?

- C. Öğretmenlerin aile katılımı konusunda yaptıkları çalışmalar hakkındaki görüşleri nelerdir?
- D. Ailelerin aile katılımı çalışmalarına katılım durumları hakkındaki görüşleri nelerdir?
- E. Aile katılımını engelleyen faktörler hakkındaki görüşleri nelerdir?

Önem

Aile katılımının öğrencilerin eğitim- öğretim hayatlarında kazanmaları gereken becerilerin kazanımında, akademik ve sosyal gelişimleri konusunda kritik bir öneme sahip olduğu ortaya konulmuştur (Adams, Womack, Shatzer, ve Calderella, 2010; Anderson ve Minke, 2007; Booth ve Dunn, 2009; Dearing, Kreider, Simpkins, ve Weiss, 2006; Epstein, 2002; Machen, Wilson, ve Notar, 2005; Moore ve Lasky, 2001; Newman, 2005; Shepard ve Harold, 1995). Ayrıca aile katılımını arttırmak eğitim reform hareketlerinin çoğunda kilit unsur olmuştur (Dearing, McCartney, Weiss, Kreider ve Simpkins, 2004; Shepard ve Harold, 1995). Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitiminde aile katılımı, normal gelişim gösteren bireylerin eğitiminde olduğundan çok daha fazla bir öneme sahiptir (Newman, 2005). Özel eğitimde aileler, sadece verilen eğitimin pekiştirilmesinde değil, okul ile işbirlikçi olarak çocuklarının yaşadığı sorunlara çözümler üretme konusunda da etkin rol almalıdır. Ayrıca aile ve okul arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin okul kariyerlerini geliştirmek açısından da kritik önem taşımaktadır (Driessen, Smit, ve Slegers, 2004). Ailelerin katılımı hem aile ve öğretmen, hem de öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişimi güçlendirecektir (Ulutaşdemir, 2007). Ayrıca aile katılımı konusunda en büyük sorunun velilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin aile katılımı konusunda bilgilerinin yetersiz olduğu belirtilmektedir (Epstein, 2008). Ülkemizde özel eğitim alanında aile katılımı konusunun yeterli düzeyde araştırmalara konu olmadığı görülmüştür. Aile katılımı gibi önemli bir konunun özel eğitim çerçevesinde araştırılmasının alan için önemli katkılar sağlaması amaçlanmaktadır. Özel eğitim alanında görev yapmakta olan öğretmenlerin, çocuğu özel eğitim alan velilerin ve okullarında özel eğitim sınıfı bulunan okul yöneticilerinin aile katılımı konusundaki görüşlerinin belirlenmesinin bu amaç doğrultusunda önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda elde edilen verilerin aile

katılımını geliştirme konusunda gerek velilere gerek öğretmenlere gerekse okul yöneticilerine yol göstereceği düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma 2020- 2021 Eğitim- Öğretim yılında İzmir ili Seferihisar ilçesinde bulunan devlet okullarının özel eğitim sınıflarında görev yapmakta olan özel eğitim öğretmenleri, bu özel eğitim sınıflarında eğitim alan çocukların velileri ve bu okullarda görev yapmakta olan okul yöneticileri ile sınırlandırılmıştır.

Tanımlar

Özel Eğitim: “Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir” (Milli Eğitim Bakanlığı, 1997).

Özel Eğitime Gereksinim Duyan Birey: “Çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren bireydir” (Milli Eğitim Bakanlığı, 1997).

Özel Eğitim Öğretmeni: “Üniversitelerin Özel Eğitim veya Özel Eğitim Öğretmenliği alanlarında lisans eğitimi almış rehberlik ve araştırma merkezlerinde özel eğitim gerektiren çocuklar için tanılama ve destekleyici özel eğitim hizmetlerini veren, uygun eğitim önlemleri alınmasını sağlayan personeldir” (Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 2009).

Öğretmen: Özel eğitim öğretmenidir.

Aile Katılımı: Ailelerin, ev ve okul ortamında çocuklarının eğitimlerini desteklemek amacıyla, okulun işlevlerine katılım, öğrenci ve okul personeli ile iletişim sağlamak, sınıf gönüllülüğü, ev etkinliklerinde çocuğa yardım etme, diğer aileler ve topluluklarla eğitimle ilgili iletişim halinde olma gibi birçok yöntem içeren bir olgudur.

Velî: Çocuğu devlet okullarının özel eğitim sınıflarında, ilk, orta ve lise düzeyinde eğitim alan anne- baba ya da kanuni sorumluluğunu üstlenen kişidir.

Okul yöneticisi: Yöneticiliğini yaptığı okulda özel eğitim sınıfı bulunan müdür ya da müdür yardımcısıdır.

Özel Eğitim Sınıfı: Özel eğitim gerektiren çocukların benzer yetersizlik türüne, eğitim performanslarına ve özelliklerine sahip akranlarıyla beraber, hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim programı çerçevesinde eğitim aldıkları sınıflardır.

Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı: Özel eğitim gerektiren öğrencilerin gelişim özellikleri, eğitsel performansları, ilgileri, eğitim ihtiyaçları doğrultusunda hedeflenen amaçlara ulaşmaya yönelik hazırlanan özel eğitim programıdır.

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde ilgili literatür, öğreti ve mevzuat taranarak konunun kavramsal çerçevesi çizilmiş, bu doğrultuda ilgili kavramlara, kuramlara ve araştırmalara yer verilmiştir.

Özel Eğitim

Özel eğitim gerektiren bireylerin, genel ve mesleki eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esasların düzenlendiği 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede (KHK) (1997) özel eğitim; “Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” şeklinde tanımlanmıştır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (2018) ise özel eğitim ; “bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” şeklinde tanımlanmıştır. Literatürde ise özel eğitimin, özel eğitime gereksinim duyan öğrencinin yetersizliklerinin engelleyici etkisini azaltmak amacıyla tamamen çocuğun gereksinimleri dikkate alınarak hazırlanan eğitim programını içerdiği belirtilmektedir (Eripek, 2005).

Özel eğitim, müdahale süreci ve öğretim süreci olarak iki temel özelliğe sahiptir (Günden ve Ardıç, 2020). Bu özelliklerden ilki “ müdahale süreci olarak özel eğitim” dir. Buna göre, özel eğitim uygulamalarının asıl amacı, özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların öğrenmelerinin ve toplumsal hayata aktif katılımlarının önündeki engellerin kaldırılmasıdır (Günden ve Ardıç, 2020). Müdahale süreci olarak özel eğitim üç aşamadan oluşmaktadır ve bu aşamalar şöyle açıklanmıştır (Günden ve Ardıç, 2020):

1. Birincil Müdahale. Özel eğitim öğretmeninin yetersizlik oluşturabilecek koşulları ortadan kaldırması,

2. İkincil Müdahale. Yetersizlik kaynaklı olarak ortaya çıkan bir sınırlılığın eğitim yoluyla ortadan kaldırılması,
3. Üçüncül Müdahale. Yetersizliğin neden olduğu olumsuz etkilere rağmen, bir becerinin kazanımı için teknolojik destek alınması sürecidir.

Özel eğitimin ikinci özelliği ise, “öğretim süreci olarak özel eğitim” dir. Bu süreçte öğretim sürecine vurgu yapılmakta ve bu süreçle ilgili kim, ne, nerede, nasıl başlıkları altında sürecin planlanması üzerinde durulmaktadır.

Özel Eğitimin Tarihsel Gelişimi

Özel eğitim tarihinde ülkelerin, toplumların sosyolojik, siyasi ve politik tutum ve tavırları ile yetersizlik algısı, yetersizliğe karşı bakış açıları etkili olmuş bunun sonucunda da özel eğitime gereksinim duyan bireyler olumlu ve olumsuz şekillerde etkilenmişlerdir (Günden ve Ardıç, 2020). Ülkelerin özel eğitime bakış açıları farklı dönemlerde değişiklikler göstermiş, buna bağlı olarak uygulamalarda da değişiklikler yaşanmıştır. Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitimin tarihsel gelişimini dört temel yaklaşım ve modelle açıklamak mümkündür. Bu dört temel yaklaşım sırasıyla şu şekilde ifade edilebilir (Günden ve Ardıç, 2020):

1. Tıbbi Model. 1800’lu yıllarda engelli bireyler dikkate alınmamış, diğer insanlarla görüşmeleri uygun görülmemiş ve engelliliğin tedavi edilmesi gereken bir hastalık olduğu düşünülmüştür (Akçamete, 2019). Bu bakış açıları özel eğitimde tıbbi modelin gelişmesine neden olmuştur. Özel eğitim hizmetlerine yer verilmeyen bu modelde, tıbbi açıdan yetersizlik nedenleri, önleyici müdahale, tanı koyma süreci ön planda tutulmuş, çevresel faktörler dikkate alınmamıştır (Günden ve Ardıç, 2020).

2. Sosyal Model. 1950’ li yıllarda artan insan hakları hareketleri ile tıbbi model eleştirilmeye başlanmış ve bu dönemde sosyal model ağırlık kazanmıştır (Günden ve Ardıç, 2020). Bu modelde engellilik durumu bireysel değil toplumsal bir olgu olarak ele alınmıştır (Günden ve Ardıç, 2020). Bu modelle birlikte kaynaştırma, bağımsızlık kazanma, eşitlik gibi kavramlar vurgulanmıştır (Akçamete, 2019).

3. Ekolojik Yaklaşım. Bu yaklaşım sadece özel gereksinimli çocuğun değil, çocuğun ailesinin ve yakın çevresinin de gelişimini önemsemektedir (Akçamete, 2019). Bu modele göre eğitimcilerin görevi özel gereksinimli bireyi yetersizliğinden bağımsız

olarak içinde bulunduğu sosyal çevreyle uyumunu sağlamak için çalışmaktır (Günden ve Ardıç, 2020).

4. Sosyal ve Ekolojik Yaşam. Sosyal ve ekolojik yaklaşımın birleşimiyle oluşan bu modelde, özel eğitime karşı tutumlarda olumlu gelişmeler yaşanmış, yasalarda yeni değişiklikler yapılmış, özel gereksinimli çocukların değerlendirilmesinde, yerleştirme sistemlerinde, öğretmen eğitiminde olumlu gelişmeler yaşanmıştır (Akçamete, 2019).

Özel Eğitime Gereksinim Duyan Birey

573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK’de (1997) özel eğitime gereksinim duyan birey; “çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu terim aynı zamanda yetersizlik durumları farklı nedenlerle ve farklı zamanlarda ortaya çıkmış ve eğitim ihtiyaçları birbirinden farklı olan bireyleri kapsayan bir şemsiye terimdir (Çakıroğlu, 2019). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde ise özel eğitime gereksinim duyan birey “Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey” şeklinde tanımlanmaktadır.

Özel eğitime gereksinim duyan birey tanımının daha iyi anlaşılabilmesi için sık karşılaşılan ve genelde birbiriyle karıştırılan bazı terimlerin açıklığa kavuşturulması gerekir. Bu terimler şunlardır:

Zedelenme. Bireyin kalıcı veya geçici olarak bir organının ya da organlarının işlevlerini kısmen ya da tamamen yerine getirememesi durumu olarak tanımlanabilir (Çakıroğlu, 2019). Örneğin doğum sonrası süreçte farklı sebeplerle bireyin gözlerinde bir zedelenme olabilir, bu zedelenme nedeniyle geçici ya da kalıcı olarak görme konusunda problemler yaşayabilir ve bu problemler bireyin önüne toplum içinde engeller çıkarabilir (Çakıroğlu, 2019).

Risk taşıma. Daha çok bebekler ve okulöncesi çocuklar için kullanılan bu terim, belirlenmiş herhangi bir mevcut yetersizliği olmayan fakat ileride yetersizliğin çıkma ihtimali normalden fazla olan çocukları ifade eder (Eripek, 2005). Bu terimin bebekler ve okulöncesi dönem için kullanılmasının sebebi, doğum koşulları ya da ev ortamları

nedeniyle ileride gelişimsel sorun yaşama olasılığının olmasıdır (Eripek, 2005). Risk taşıma terimi, uluslararası alanyazın ve özellikle de Amerika Birleşik Devletlerinde, farklı nedenlerle akademik başarısızlık ve okuldan ayrılma olasılığı diğer bireylere oranla daha fazla olan öğrencilerin tanımlanması amacıyla kullanılmaktadır (Çakıroğlu, 2019).

Yetersizlik. Bir şeyi yapma konusunda yeterli olamama, belirli bir konuda sınırlı kapasiteye sahip olma durumu olarak tanımlanabilir (Eripek, 2005). Zedelenmeden etkilenen bireyin zedelenen organı ya da organlarıyla ilgili bedensel ve zihinsel davranışları sınırlıdır (Cavkaytar, 2008). Örneğin gözlerinde zedelenme olan bireyin görememesi o bireyin yetersizliğidir.

Özür. Bedenin belli bir bölümünün (örneğin kollar) ya da organının (örneğin gözler) işlevlerini yerine getirememesi durumu olarak tanımlanabilir (İftar, 1998).

Engel. Yetersizliği ya da özürü olan bireyin toplumsal hayatın içinde bireyin çevreyle etkileşiminde yaşadığı problem anlamına gelmektedir (İftar, 1998). Örneğin kulakları işitmeyen bir birey uygun fiziksel donanımlara sahip olan eğitim ortamında herhangi bir problemle karşılaşmıyorsa o birey kendi eğitim ortamında engelli değildir. Fakat aynı donanıma sahip olmayan ortamlarda birey özüründen dolayı sınırlılıklar yaşıyorsa engelli olur. Bunun yanı sıra engel durumu sadece bireyin sahip olduğu yetersizlik ya da özür nedeniyle ortaya çıkmaz, bu engel durumu çevreden de kaynaklanabilir (Eripek, 2005). İnsanlar yetersizliklerinden çok çevrenin duyarsızlığı ve olumsuz tutum ve davranışları nedeniyle problemler yaşayabilirler (Eripek, 2005). O halde özürün engele dönüşmesini engellemek için özel eğitimle özel gereksinimli bireylere bilgi ve beceri sağlamak ve yaşadığımız çevreyi düzenlerken özel gereksinimi olan bireylerin de ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak çok temel iki etmendir (Eripek, 2005; İftar, 1998).

Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar tanımlanırken duysal, duygusal veya öğrenme problemleri nedeniyle ek desteğe ihtiyaç duyuyor olmaları vurgulanmaktadır (Çakıroğlu, 2019). Bunun yanı sıra özel eğitime gereksinim duyan çocuklar terimi, duysal, duygusal, bedensel yetersizliği olan ve öğrenme ve davranış problemleri gösteren çocukları olduğu kadar, zihinsel olarak üstün ya da özel yetenekli çocukları da içerisine alan geniş bir terimdir (Eripek, 2005). Görüldüğü gibi özel eğitime gereksinim duyan çocukların kendi içlerinde farklılıklara sahip olması bu çocuklara ilişkin

genellemeler yapılmasını zorlaştırmaktadır (Eripek, 2005). Bu noktada özel eğitime gereksinim duyan çocuklara verilecek olan eğitimin bireyselleştirilmesi ve bu çerçevede eğitim ortamlarının oluşturulması önem arz etmektedir (Uğurlu, 2021).

Özel eğitime gereksinim duyan çocukların akranlarıyla olan farklılıklarına göre bazı alt gruplara ayrıldığı ve sınıflandırıldığı görülmektedir (Ünlü, 2021). Bu sınıflandırmanın bazı faydaları vardır. Bu faydalar şunlardır (Akçamete, 2019; Ünlü, 2021):

- 1) Uzmanlar arasında kurulan iletişimi kolaylaştırmak, araştırma bulgularının değerlendirilmesine yardımcı olmak,
- 2) Yasal hakların daha iyi savunulmasını sağlamak,
- 3) Özel gereksinimli bireylerin daha görünür olmasını sağlamak,
- 4) Para ve kaynakların doğru şekilde kullanılmasına yardımcı olmak,
- 5) İyi ve etkili planlama yapılmasına yardımcı olmak,
- 6) Tanı ile eğitim ilişkisinin kurulmasını sağlamak,
- 7) Çocukların doğru programlara yerleştirilmesini sağlamak.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde özel eğitime gereksinim duyan öğrenciler “engel” terimi kullanılarak “otizmi olan birey”, “zihinsel engelli birey”, “bedensel engelli birey”, “görme engelli birey”, “işitme engelli birey”, “özel yetenekli birey” şeklinde altı temel alanda sınıflandırılmış ve tanımlanmıştır:

1. Otizmi Olan Birey:

- a) *Ağır düzeyde otizmi olan birey.* Sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki sınırlılıkları nedeniyle yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey.
- b) *Orta düzeyde otizmi olan birey.* Sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki sınırlılıkları nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetine yoğun şekilde ihtiyacı olan birey.
- c) *Hafif düzeyde otizmi olan birey.* Sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki hafif düzeydeki sınırlılığı nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey.

2. Zihinsel Engelli Birey:

- a) *Çok ağır düzeyde zihinsel engelli birey.* Zihinsel yetersizliği yanında öz bakım, günlük yaşam ve temel akademik becerileri kazanamayan, yaşam boyu bakım ve gözetime ihtiyacı olan birey.

- b) *Ağır düzeyde zihinsel engelli birey.* Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal, pratik uyum ve öz bakım becerilerindeki eksiklikleri nedeniyle yaşam boyu süren, yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi.
- c) *Orta düzeyde zihinsel engelli birey.* Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki sınırlılık nedeniyle temel akademik, günlük yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında özel eğitim ile destek eğitim hizmetine yoğun şekilde ihtiyacı olan birey.
- d) *Hafif düzeyde zihinsel engelli birey.* Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine sınırlı düzeyde ihtiyacı olan bireyi.
- 3. **Bedensel Engelli Birey.** Kas, iskelet ve sinir sistemindeki bozukluklar nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey.
- 4. **Görme engelli birey.** Görme gücünün kısmen ya da tamamen kaybından dolayı özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey.
- 5. **İşitme engelli birey.** İşitme duyarlılığının kısmen veya tamamen kaybından dolayı özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey.
- 6. **Özel yetenekli birey.** Yaşıtlarına göre daha hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren birey.

Özel Eğitimin Amaç ve İlkeleri

Özel eğitimin amacı, özel gereksinimi olan çocukların ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanmış olan bireyselleştirilmiş eğitim programı çerçevesinde, en az kısıtlayıcı olan ortamlarda, uzman kişiler tarafından eğitim vererek, bireyi, kendine yetebilen, bağımsız olabilen ve üretici olarak yetiştirmektir (Akçamete, 2019). Bu amaçların yanı sıra içinde yaşadıkları topluma uyum sağlayabilme becerisi kazandırmak da özel gereksinimi olan bireyler için temel amaçlardandır (Metin, 2018).

573 Sayılı Özel Eğitimle İlgili KHK (1997) m.4'te Türk Milli Eğitimin temel esaslarına dayanarak özel eğitimin temel ilke ve amaçları şu şekilde sıralanmaktadır:

- a. Özel eğitim gerektiren tüm bireyler, ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.
- b. Özel eğitime erken başlamak esastır.
- c. Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür.
- d. Özel eğitim gerektiren bireylerin, eğitsel performansları dikkate alınarak, amaç, içerik ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.

- e. Özel eğitim gerektiren bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi için her türlü rehabilitasyonlarını sağlayacak kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılır.
- f. Özel eğitim gerektiren bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır.
- g. Ailelerin, özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılmalarının sağlanması esastır.
- h. Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde, özel eğitim gerektiren bireylerin örgütlerinin görüşlerine önem verilir.
- i. Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireylerin toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanır.

Aile Katılımı

Eğitim kurumlarının ortaya çıkmasıyla beraber toplumda, çocukların eğitim sorumluluğunu aileden okula kaydırma eğilimi ortaya çıkmış, okulun işlevi büyüdükçe ebeveynlerin ve ailenin rolü küçülmüştür (Goshin ve Mertsalova, 2018). Öte yandan 1960'lerden başlayarak araştırmacılar ailenin çocuğun eğitimine katılımının artırılması gerektiğini vurgulamaya başlamıştır (Shepard ve Harold, 1995). Bu araştırmacılar ailenin eğitime katılımının çocukların akademik ve sosyal anlamda başarılarını arttırmasına odaklanmışlardır. Bununla birlikte, zor bir sorumluluk olan çocukları eğitme sorumluluğu konusunda ebeveynlere yardım etme gerekliliği benimsenmiş ve ebeveynler ve okullar arasındaki işbirliği önem kazanmıştır (Machen, Wilson ve Notar, 2005).

Aile katılımı ailenin ev ve okul ortamlarında çocuklarının eğitimini desteklemesi olarak tanımlanır (Nokali, Bachman ve Votruba- Drzal, 2010). Aile katılımını araştırmacılar, okulun işlevlerine katılım, öğrenci ve okul personeli ile iletişim sağlamak için sınıf gönüllülüğü, ev etkinliklerinde çocuğa yardım etme, diğer aileler ve topluluklarla eğitimle ilgili iletişim halinde olma gibi bir dizi yol içeren işlevsel bir olgu olarak tanımlamaktadırlar (Dearing, McCartney, Weiss, Kreider ve Simpkins, 2004). Aile katılımının ölçütleri genel olarak öğretmenlerle iletişimin kalitesini ve sıklığını arttırmak, okulun iş ve işlevlerine ve faaliyetlerine katılımı içermektedir (Dearing vd., 2004; Machen vd., 2005; Nokali vd., 2010).

Epstein'a (2002) göre aile ve okul birbirinden ayrı düşünülemez ve bu bağlamda okul ve aile öğrenciler için birlikte daha iyi programlar ve fırsatlar yaratmak için çalışırlar. Okul ve aile ortaklığının pek çok faydası vardır. Epstein'a (2002) göre okul ve aile ortaklığı okul programlarını, okul iklimini iyileştirebilir, okul- aile birliğinin

gelişimine destek sağlayabilir, ailelerin okulda ve toplumdaki diğer kişilerle iletişim halinde olmasını sağlayabilir, öğretmenlere çalışmalarında destek olabilir.

Yıllar önce aileler, çocuklarının sadece fizyolojik ve psikolojik gereksinimlerini karşılayan kişiler olarak görülürken, günümüzde aile katılımının teşvik edilmesiyle beraber, işbirlikçi, destekçi ve öğretici bir konuma gelebilmişlerdir (Cavkaytar, 1998). Aile üyeleri, çocuğun tıbbi geçmişi, günlük rutinleri, alışkanlıkları, hoşlandığı, hoşlanmadığı şeyler ve davranışlarının yanı sıra onun ve kendilerinin gereksinimleri konusunda çok geniş bilgiye sahiptirler (Sönmez, 2012). Ayrıca ebeveynler çocuklarına evde nasıl yardım edeceklerini bildikleri zaman çocuklarının gelişimine ve akademik başarısına çok şey katma şansına sahip önemli işbirlikçiler olarak kabul edilmelidir (Adams, Womack, Shatzer ve Calderella, 2010; Epstein, 1985, 2002; Driessen, Smit ve Sleegers, 2004; Erkan, 2010; Heymann ve Earle, 2000; Machen vd., 2005). Aile katılımının kuşkusuz öğretmene de önemli etkileri vardır. Aileleri birer işbirlikçi olarak gören öğretmenlerin aile yaşantısını daha çok önemseydiği, katılıma daha hevesli olduğu ve katılım çalışmalarında daha etkin olduğu görülmektedir (Erkan, 2010). Bütün bu nedenlerle ebeveynler, erken başlanılan aile katılımının çocuklarının elde edeceği kazanımları daha da arttıracığı konusunda bilgilendirilmelidir (Erkan, 2010).

Bazı eğitimciler aile katılımı ile ilgili herhangi bir çalışma yapmadan ailelerden çocuklarının eğitim süreçlerine katılım göstermelerini bekler ya da bunu dikte eder (Epstein, 2018). Epstein'a göre ailelerden katılım beklemek ya da katılımı dikte etmek yeterli değildir; çünkü çoğu aile nasıl katılım göstereceğini bilemez. Araştırmalar en iyi yaklaşımın, eğitimcilerin, ailelerin, ilgili toplum üyelerinin (komşular, akrabalar, akranlar, kurumlar, v.b.) birlikte çalıştığı, bilgi akışının olduğu, öğrenciye rehberlik yaptıkları, problemlerin çözüldüğü ve başarıların kutlandığı bir ortaklık yaklaşımının olacağını ortaya koymuştur (Epstein, 2018). Diğer bir ifadeyle aile katılımı tek başına yeterli bir ifade olmayıp, okulun, ailenin ve toplumun oluşturduğu ortaklık yaklaşımı ile anlam kazanmakta ve eğitsel anlamda amaca uygun olmaktadır.

Aile katılımı; ailelerin eğitime katılması konusunda desteklenmesi, eğitilmesi ve okul ile ev arasında artan iletişim ile çocukların elde edeceği deneyimlerin artırılması ve sürekliliğinin sağlanmasını amaçlayan sistemli bir yaklaşımdır.(Cömert ve Güleç, 2004). Steinberg (1996) ise aile katılımını çocuğun okul başarısının anahtarı olarak tanımlamaktadır (Akt. Bogenschneider ve Johnson, 2004). Aile katılımı, ev ve okul arasındaki bilgi paylaşımı sayesinde çocukların evleri ve okulları arasında bir tutarlılık köprüsü oluşturur (Cömert ve Güleç, 2004)

Diğer bir aile katılımı tanımı ise: öğrencilerin evde ve okulda eğitsel ve kişisel gelişimini iyileştirmek amacıyla, ailelerin, diğer aileler, öğretmenler ve idarecilerle iletişimlerini arttırmasını amaçlayan bir yaklaşım (Lindberg ve Oğuz, 2016) şeklindedir. Aileler, öğrencilerin becerilerini ve başarı duygularını geliştirmek amacıyla, okulun, ödevlerin ve etkinliklerin önemini pekiştirirler (Epstein, 2002).

Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin tipik gelişim gösteren öğrencilerden daha çok aile katılımından faydalanması gerekmektedir (MacMillan ve Turnbull, 1983). Özel eğitime ihtiyaç duyan bir çocuğun eğitim kurumunda verilen eğitimden en üst seviyede faydalanabilmesi için, anne ve babanın, çocuğun eğitimine aktif bir şekilde katılması ve evde de bu eğitimi desteklemeleri gerekmektedir (Varol, 2006). Özel eğitime ihtiyacı olan çocuklardaki eğitimsel gelişimin, ailenin eğitime katılımı ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir (Newman, 2005). Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin okulda kazandığı becerilerin pekiştirilmesi ve geliştirilmesi konusunda, çocuğunun sahip olduğu özellikleri herkesten daha iyi bilen ailelerin evlerinde tüm aile fertlerini de içine alan iş birlikçi bir ortam oluşturmaları kritik öneme sahiptir (Er, 2011).

Newman'ın (2005) yaptığı araştırmalarda engel çeşitliliğine göre evde ailelerin çocuklarının eğitimine katılımı konusunda şu sonuçlar çıkmıştır:

1. Çoğu aile haftada bir kez çocuklarıyla düzenli olarak okul hakkında konuştuklarını ve ev ödevlerine yardım ettiklerini bildirmiştir.
2. Her beş kişiden biri haftada beş veya daha fazla kez çocuğunun ödevlerini yapmasına yardım ediyor.
3. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin ev ödevlerinde yardım alma oranları genel popülasyondaki akranlarına oranla daha fazladır.
4. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin ev ödevlerinde yardım alma durumu engel türüne göre değişiklik göstermektedir.

Görüldüğü gibi çocuğu özel eğitim alan ailelerin eğitim süreçlerine katılım durumları daha çok ev ödevlerine yardım şeklinde olduğu gibi bu yardımın düzeyi engelin türüne göre değişiklik göstermektedir. Özel eğitim alan öğrencilerin ailelerinin eğitim süreçlerine katılımları genel popülasyondaki akranlarının aile katılımına oranla daha fazla öneme sahip olduğu söylenebilir.

Hukuki Düzenlemelerde Aile Katılımı

Çoğu ülkede aile katılımı bir gereklilik olarak görülmekte ve bu gereklilik mevzuatla desteklenerek, aileler çocuklarının eğitiminden yasal olarak sorumlu tutulmaktadır (MacMillan ve Turnbull, 1983; Goldring ve Shapira, 1993). Aynı şekilde özel eğitim alanında özel gereksinimli çocuğun ebeveynlerinin kapsamlı bir şekilde eğitime katılım sağlaması yasalar ve diğer hukuki düzenlemelerle zorunlu kılınmıştır (MacMillan ve Turnbull, 1983).

Ülkemizde özel eğitimde aile katılımının gerekliliği yasal düzenlemelerle kabul edilmiştir. 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK’de özel eğitim amaç ve ilkeleri bölümünde “Ailelerin, özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılmalarının sağlanması esastır” ifadesi yer almaktadır. Ayrıca KHK’nın tanılama- değerlendirme- yerleştirme bölümünde “Tanılama, değerlendirme ve yerleştirme sürecinin her aşamasında ailenin de görüşü alınarak katılımı sağlanır” ifadesi bulunmaktadır. Yine belirtilen KHK’da erken çocukluk dönemi eğitimi bölümünde aile katılımı “Erken çocukluk dönemindeki özel eğitim hizmetleri ailenin bilgilendirilmesi ve desteklenmesi temeline dayalı olarak evlerde ve kurumlarda sürdürülür” ifadesiyle vurgulanmıştır.

Öte yandan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği özel eğitimin temel ilkeleri bölümünde “Ailelerin, özel eğitim sürecinin her aşamasına aktif katılmalarının sağlanması esas alınır” ifadesi yer almaktadır. Ailelerin eğitime katılımının önemi ve gerekliliği yönetmeliğin bu maddesi ile de vurgulanmıştır. Yönetmeliğin Eğitim Tür ve Kademelerindeki özel eğitim hizmetleri bölümünde “0-36 aylık özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için erken çocukluk dönemi hizmetleri, ailenin bilgilendirilmesini ve desteklenmesini de içerecek şekilde yürütülür” ifadesi yer almaktadır. Yine yönetmeliğin 12. maddesinde “Erken çocukluk dönemi eğitim hizmetleri, ailelerin çocuklarının eğitimine katılım sağlayacakları şekilde kurumda veya evde yürütülür” ifadesi yer almaktadır. Ayrıca belirtilen yönetmelikte “Aile eğitimi, her tür ve kademedeki özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimine katkı sağlamak amacıyla aileye verilecek her türlü rehberlik ve eğitim hizmetlerini içerir. Bu hizmetler Bakanlıkça hazırlanan aile eğitimi programı doğrultusunda okul ve kurumlarda yürütülür” ifadesi yer almaktadır. Aile eğitimi ile özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimine katkı sağlamaları amacıyla ailelerin eğitim sürecine katılımlarını sağlamak amaçlanmaktadır. Verilen aile eğitimleri ile aileler çocuklarının eğitimine daha bilinçli bir şekilde katılacak ve çocuklarının gelişiminde daha faydalı olabileceklerdir. Bunun yanı sıra ailelerin özel

eğitime gereksinimi bulunan çocuklarının bireyselleştirilmiş eğitim planlarının hazırlanması aşamasında da katılım gösterebilmektedirler. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğininin 47. maddesine göre bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirme biriminde okul müdürü ya da müdür yardımcısı, rehberlik öğretmeni, öğrencinin sınıf öğretmeni, öğrencinin dersini okutan alan öğretmenleri, öğrencinin velisi ve öğrenci bulunur.

MEB Rehberlik ve Araştırma Merkezi Yönergesi' nin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümü ve görevlerinin düzenlendiği maddesinde “Aile bireyleri arasındaki iletişim ve ilişkiyi geliştirmek, aile bireylerinin psikolojik iyi oluşlarını desteklemek, ailelere ihtiyaç duydukları konularda bilgi vermek ve gerekli becerileri kazandırarak aile sistemini güçlendirmek amacıyla aile danışmanlığı hizmeti sunar” ifadesi yer almaktadır (m.5/f.2). Buna ek olarak yönergenin aynı bölümünde “danışma hizmeti talep eden ve özel eğitim ihtiyacı olan bireyin yaşam kalitesini ve bağımsız yaşam becerilerini arttırmak için bireye ve ailesine rehabilitasyon danışmanlığı hizmeti sunar” ifadesi de yer almaktadır. Yönergenin özel eğitim hizmetleri bölümü ve görevlerinin yer aldığı 6'ncı maddesinde “Ailelerin ihtiyaçları doğrultusunda özel eğitim alanı ile ilgili aile eğitim programları düzenleyerek aile görüşmeleri yapar. Gerekli durumlarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümü ile iş birliği yapılması için bölüm başkanına bilgi verir” hükmü yer almaktadır (m.6/f.5). Öte yandan “ailelerin ihtiyaçları doğrultusunda eğitim faaliyetleri düzenler, sonuçlarını izler ve değerlendirir” (m.6/b/3) ve “ailelerin ihtiyaçları doğrultusunda, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümü ile iş birliği yaparak aile eğitim programları düzenler, sonuçlarını izler ve değerlendirir” (6/c/1) hükümleri de düzenlemede yer almaktadır. Belirtilen düzenlemelerle rehberlik ve danışma hizmetleri bölümünün aile katılımı konusundaki görev ve sorumlulukları belirtilmiştir.

Aile katılımı konusunda öğretmenlere de görevler düşmektedir. Bu görevler Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği' nde öğretmenlerin görev ve sorumlulukları bölümünde “Okuldaki aile eğitim çalışmalarına katılır, sınıfındaki öğrencilerinin ailelerine yönelik aile eğitim çalışmalarını planlar ve yürütür” (m.57/c) şeklinde düzenlenmiştir. Sözü edilen hükümle özel eğitim öğretmeni okulda yapılacak aile eğitimi çalışmalarına katılmakla, planlamakla ve planın gereklerini yerine getirmekle yükümlü tutulmuştur.

Aile Katılımını Etkileyen Faktörler

Ailelerin katılımının pek çok etkenden etkilendiği düşünülmektedir. Literatüre bakıldığında araştırmaların sonucunda aile katılımını etkileyen faktörler konusunda farklı sonuçlara ulaşıldıkları görülmüştür. Örneğin Moore ve Lasky (2001) aile katılımını etkileyen etmenleri, örgütsel etmenler, psikolojik ve duygusal etmenler ve kültürel ve sosyo- ekonomik etmenler şeklinde sınıflandırmıştır. Örgütsel etmenler, ailelerin okul programlarında rol almaması, öğrenci hakkında alınacak kararların öğretmen tarafından tek taraflı olarak alınması, okul yönetiminin aile katılımı ile ilgili çalışmalara yeterli önemi vermemesi gibi etmenlerden oluşmaktadır. Psikolojik ve duygusal etmenler ise, ailelerin anne ve babalık yapma becerileri, okulla ilgili konulara duydukları ilgi gibi etmenlerdir. Kültürel ve sosyo- ekonomik etmenler ise ailenin sosyo- ekonomik koşulları, geçmiş yaşantıları gibi etmenleri içermektedir. Yüksek sosyo- ekonomik düzeye sahip olan aileler çocuklarının eğitime evde ve okulda daha fazla katılım göstermektedir (Driessen vd., 2004; Newman, 2005).

Öte yandan ailenin sahip olduğu özelliklerin aile katılımı üzerinde etkisi vardır. Ailenin sosyo- ekonomik ve kültürel düzeyi (Driessen vd., 2004; Sönmez, 2012), ebeveynlerin önceki deneyimleri (Sönmez, 2012), aile yapısı (Sönmez, 2012), çocuğuna sağladığı eğitim olanakları, ebeveynlik tarzı, okula ve öğretmene karşı tutumları, başarı konusundaki beklentileri yanında, zamanı etkili kullanma, sorumluluklarını yerine getirme gibi konularda ailenin sahip olduğu özellikler çocuğun okul başarısını ve gelişimini büyük oranda etkiler (Özkardeş, 2019). Her çocuk ailesi ile bir bütündür ve büyüdüğü aile ortamında ona sağlanan yaşantıların izlerini hayatı boyunca taşır (Sönmez, 2012).

Ailelerin okula katılımını etkileyen bir başka faktör de ebeveynlerin okuryazarlık durumlarıdır (Pena, 2000; Dearing vd., 2004) Okuma ve yazma bilmeme durumunun ebeveynlerin okuldaki etkinliklere katılma olasılığını düşürdüğü söylenebilir. Bu da eğitim seviyesi yüksek olan ailelerin eğitim seviyesi düşük olan ailelere kıyasla çocuklarının eğitime daha çok katıldıkları anlamına gelmektedir (Dearing vd., 2004; Englund, Luckner, Whaley, ve Egeland, 2004; Newman, 2005; Pena, 2000).

Aile katılımını etkileyen faktörlerden biri de ailelerin çocuklarının eğitim yaşantılarına katılım konusunda istekli olmaları ve katılımlarının faydalı olup olmayacağı konusundaki inanç ve tutumlarıdır (MacMillan ve Turnbull, 1983). Ailelerin katılım konusundaki istek ve tutumlarına saygı duymakla beraber eğitim programlarına

katılmamayı seçen ve katılımının kendisi ve çocuğu için faydalı olmayacağına inanan ebeveynlerin çocukla okul dışında başka bir yerde de ilgilenmediği ortaya çıkmıştır (MacMillan ve Turnbull, 1983).

Newman (2005) özel eğitimde ailelerin eğitim süreçlerine katılımı ile ilgili araştırmalarının sonucunda aile katılımını etkileyen detaylı sonuçlara varmıştır. Bu araştırmaya göre ailelerin katılım durumları ve katılımı etkileyen sebepler şöyledir;

1. Okulda olumsuz davranışlara sahip olan öğrencilerin ailelerinin katılım düzeyi düşmektedir.
2. Okulda ders dışı etkinliklere aktif olarak katılım gösteren öğrencilerin aileleri okul temelli etkinliklere daha çok katılım göstermektedirler.
3. Öğrencilerin yaş düzeyi attıkça ailelerin evde ve okulda katılım oranı düşmektedir.
4. Ortaokulda kız öğrencisi olan aileler ortaokulda erkek öğrencisi olan ailelere kıyasla ev ödevlerinde okul etkinliklerinde daha fazla katılım göstermektedir.
5. Ailelerin bireyselleştirilmiş eğitim planı hazırlama sürecine katılımlarının öğrencinin yaşı ve cinsiyeti ile ilgisi yoktur.
6. Evli olan ebeveynlerin bekar olan ebeveynlere göre okulda ve evde katılımları daha yüksektir.
7. Dış desteğe (aile büyükleri, akrabalar, destek grupları, dernekler vb.) sahip aileler daha fazla katılım göstermektedirler.
8. Çocuklarının ortaöğretim sonrası eğitimine ilişkin beklentileri yüksek olan aileler beklentileri daha az olan ailelere göre ev ödevlerinde daha az, okul etkinliklerinde daha fazla katılım göstermektedirler.
9. Aileler çocuklarının okulundan ne kadar memnunsa ev ödevi desteği için daha az zaman harcamaktadırlar.

Yukarıda sözü edilen tüm aile katılımını etkileyen sebeplerin yanı sıra Newman' a (2004) göre ailelerin katılım düzeylerine ailenin sahip olduğu karakteristik özelliklerden ziyade, okul yönetiminin ve öğretmenlerin aile katılımı ile ilgili yaptığı uygulamalar daha büyük etki etmektedir.

Aile katılımını etkileyen diğer önemli sebep de öğretmenlerin aile katılımı konusundaki görüş ve tutumlarıdır. Aile katılımı konusunda öğretmen görüşleri iki gruba ayrılmaktadır (Epstein, 1986). Bir görüş, öğretmenler ve velilerin ortak hedefleri paylaştığına, çocuklar için öğretmen ve ebeveynlerin ortak çalışmasıyla eğitim ve

öğretimin daha etkili olacağı yönündedir. Bu görüşe göre okulların ve ailelerin koordinasyonu, iş birliği ve tamamlayıcılığı ve iki kurum arasındaki iletişim ve iş birliğini teşvik eder. Bu görüşün tam karşıt görüşü ise aileler ve okullar arasındaki içsel uyumsuzluk, rekabet ve çatışmayı vurgular ve iki kurumun ayrılmasını destekler. Bu görüş okul ve aile kurumunun sorumluluklar konusunda birbirlerinden bağımsız olduğunda rollerini daha etkili şekilde yerine getireceklerini vurgular.

Mac Millan ve Turnbull (1983) aile katılımını etkileyen etmenleri çocuk faktörü ve aile faktörü olarak ele almıştır. Bu görüşe göre çocuk faktörüne baktığımızda aile katılımını etkileyen etmenler şunlardır;

1. Çocuk faktörü bakımından engelin türü ve derecesi katılımı etkilemektedir. Aileler ileri düzeyde engeli olan çocuklarının günlük bakımlarını yapabilmek ve sağlık ihtiyaçlarını giderebilmek için çok fazla zaman ve enerji harcarlar. Burada vurgulanması gereken nokta ileri derecede engeli olan çocukların ebeveynleri arasında tükenmişlik riskinin yüksek olmasıdır. Bu durum da çocuğu ileri düzeyde engeli olan ailelerin eğitsel anlamda aile katılımını olumsuz etkilemektedir.
2. Aile faktörü bakımından katılımı etkileyen pek çok neden vardır. Bunlar; ebeveynin yaşı, zekası, duygusal durumu, sosyal sınıfı, gelir düzeyi ve enerji düzeyi gibi nedenlerdir.

Aile Katılımının Faydaları

Okullar içinde bulundukları mahalleden ve çevresindeki topluluklardan daha iyi olamazlar, aynı zamanda mahalleler ve topluluklar da iyi okullar olmadan daha sağlıklı olamazlar (Machen vd., 2005). Toplumun başarısı ve okulların başarısı birbirine paraleldir. Bu bağlamda aileleri eğitim sürecine dâhil etmek, okullarda karar alma süreçlerine aileyi de katmak okulları iyileştirme sürecinin önemli bir parçasıdır (Machen, Wilson, ve Notar, 2005).

Yapılan çalışmalarda aile katılımının çocuğun akademik becerilerinde özellikle de okur- yazarlık becerileri üzerinde uzun süreli olumlu faydasının olduğunu göstermektedir (Dearing vd., 2006). Çocukluk dönemi okur- yazarlığı sorunlarının okulu bırakma oranlarında artış, suçluluk ve uzun dönemde de refah maliyetleri gibi akademik, sosyal ve ekonomik sonuçları vardır (Dearing vd., 2004). Ebeveynlerin özellikle sınıf içi etkinliklerde katılım göstermesinin çocuklarına onların başarısını önemsedikleri mesajını

verdiğini, çocukların da kendilerini daha güvende hissetmelerini sağladığını göstermiştir (Machen vd., 2005).

Epstein' a (2002) göre, anne babaların eğitime katılımı çocuklar, toplum ve okul açısından şu katkıları sağlamaktadır:

1. *Çocuklar Açısından.* Aile ortaklığı modeli ile okullarda oluşturulan aile benzeri okul modeli (school- likes families) ile çocuklar okullarını daha çok benimserler, okula devamda daha istekli olurlar. Öte yandan evlerde oluşturulan okul benzeri aile (family-like schools) modeli ile de kişisel, sosyal ve akademik gelişimleri açısından aile denetiminin önemini kavrarlar ve anne ve babalarına saygıları artar. Ayrıca aile katılım faaliyetlerinin artmasıyla öğrencilerin okula devamsızlıkları önemli ölçüde azalır (Epstein ve Sheldon, 2002).

2. *Anne Babalar Açısından.* Ebeveynlik becerileri konusunda sahip oldukları becerileri geliştirirler, diğer aileler ve derneklerle kuracakları iletişim sayesinde liderlik yeteneklerini de geliştirirler ve kendilerine duydukları güven artar.

3. *Toplum ve Okul Açısından.* Okullar ailelerin ihtiyaçlarını hesaba katarlar, tüm ailelere karşı daha adil olurlar. Toplumda ise okullara karşı “aile gibi okul” yaklaşımı oluşur.

Öğrencilerin ayrıca sosyal becerileri kullanma konusunda da yetkin olmaları isteniyorsa ebeveynler bu becerilerin öğretilmesine ve pekiştirilmesine dâhil edilmelidir (Adams vd., 2010). Ailelerin özel eğitim gereksinimi olan çocuklarının eğitimine katılım göstermesi, aşağıda belirtilen bir dizi olumlu sonuca önemli ölçüde katkı sağlar (Newman, 2005);

- Motivasyon ve akademik özgüven gelişimi
- Bir öğrenen olarak daha güçlü bir benlik duygusu
- Daha tutarlı katılım,
- Ev ödevlerini yapma konusunda isteklilik,
- Olumsuz davranışların iyileşmesi,
- Akademik performans artışı,
- Daha yüksek okul bitirme oranları,
- Daha net tanımlanmış gelecek planları ve eğitim beklentileri,
- Ortaöğretim sonrası daha çok kayıt oranları (Eagle, 1989).

Aile katılımının mümkün olduğunca erken başlamasının, çocuğun problem çözüme, adaptasyon ve akademik becerilerinde önemli bir rolü vardır (Englung vd., 2004). Aile katılımı, öğretmenlerin öğrencilerin aile ortamları hakkında daha detaylı bilgiye sahip olması ve ailelerin ihtiyaçlarını anlama noktasında daha anlayışlı ve çocuk merkezli bir tavır geliştirmelerinde etkisi büyüktür (Cömert ve Güleç, 2004).

Aile katılımının veli açısından da katkıları önemlidir. Veliler, öğretmenlerle aralarında çocuklarının bakım sorunları ve çözümleri konusunda bilgi alış verişi yapmaktan, diğer ailelerle iletişim ve etkileşim içinde olmaktan dolayı desteklendiklerine ve teşvik edildiklerine inanırlar (Cömert ve Güleç, 2004). Ev ve eğitim kurumu arasındaki bu paylaşımlar ve etkileşimler, çocuğun gelişimine katkı sağlaması açısından önemlidir. Anne- babanın çocuğun eğitimcisi rolünü alarak çocuğun eğitimine katılım sağlaması ile eğitimde okul- ev paralelliği sağlanmış olur ve böylece çocuk; okul veya kurum ortamında öğrendiği becerileri farklı ortamlarda genelleyebilir ve böylece öğrenme hızlanabilir (Sucuoğlu vd., 1992). Ayrıca ebeveynlerin rolü, çocuklarının eğitim başarılarına anlamlı bir şekilde katıldıkları zaman güçlenir (Machen vd., 2005). Ailenin kendi çocuğunu okul ortamında ve diğer çocukların arasında gözlemlemesi, çocuğu hakkında güçlü ve zayıf yönlerini öğrenme fırsatı sunmaktadır (Driessen vd., 2004).

MacMillan ve Turnbull' un (1983) özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerle yaptığı bir araştırmada ebeveynlere aile katılımının faydaları ve zararları sorulmuştur. Bu araştırmaya göre özel eğitimde aile katılımının ebeveynlere faydaları, deneyimden zevk alma, eğitim programının daha fazla anlaşılması, ebeveynin çocukla daha etkili çalışmasını sağlayan şeyleri öğrenmesi, duygusal destek, anlamlı katkılar nedeniyle artan özgüven ve aidiyet duygusu olarak saptanmıştır. Aynı araştırmada özel eğitimde aile katılımının çocuklar için faydalarının ise, daha hızlı gelişimsel kazanımlar, ebeveynle daha iyi bir ilişki, ebeveynin okulda bulunmasından gurur duyma olduğu belirtilmiştir. Ayrıca ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine katılımları okuldaki eğitimsel ve sosyal iklimde de olumlu bir gelişme sağlayabilir (MacMillan ve Turnbull, 1983). Her ne kadar yapılan araştırmalarda aile katılımının faydaları konusunda ortak unsurlar belirlenmiş olsa da aile katılımı aileden aileye, çocuktan çocuğa, öğretmenden öğretmene değişen karmaşık bir durum olabilmektedir. MacMillan ve Turnbull'un (1983) yaptığı bu araştırmada ebeveynlerin bazıları aile katılımının faydalarının yanında katılımın yol açtığı bir takım olumsuzluklardan da bahsetmişlerdir. Bu araştırmaya göre özel eğitimde aile katılımının ebeveynlere zararları, işe devamsızlık, hayal kırıklığı, ebeveynlerin diğer çocuklarından ayrı zaman geçirmek zorunda kalması, fiziksel yorgunluk, ebeveynin

yapmaması gereken şeyleri yaptığı hissi, özel eğitim öğretmenine duygusal bağımlılık olarak saptanmıştır. Yine aynı araştırmaya göre aile katılımının öğrenciler için olası zararları ebevenlere bağımlılık, ebeveynlerle ilişkilerin kötüye gitmesi, hatta öğretimsel ve sosyal becerilerde geriye gitme olarak saptanmıştır. Fakat öğrenci üzerindeki bu zararların sebepleri ailelerin yanlış müdahaleleri ya da aşırı koruyucu olmalarından kaynaklanmaktadır (MacMillan ve Turnbull, 1983).

Eğitimde Aile Katılımının Kuramsal Temelleri

Bu bölümde aile katılımı üzerine etkisi olan ve aile katılımı konusunun temelini oluşturan beş teorik yaklaşım açıklanacaktır. Bu yaklaşımlar şöyledir; bilişsel gelişim teorisi, sosyo- kültürel teori, sosyal sermaye teorisi, ekolojik sistemler teorisi ve bilgi birikimi teorisidir.

Bilişsel Gelişim Teorisi

Bilişsel gelişim teorisinin (cognitive development theory) kurucusu Jean Piaget' e göre insan bilişi iki şekilde gelişir (Almahdi, 2019). Birincisi dışsal eylemleri düşüncelere asimile etme ve yeni zihinsel modellerin mevcut zihinsel modellere uydurulması ve özümsemişi ve ikincisi benimsenen zihinsel yapıyı yapılandırma süreci ve uyumlanması süreçlerini içerir. Bu bakımdan, çocuklar en iyi çevreleriyle ve özellikle de aileleriyle etkileşim içinde olduklarında yeni öğrenmeler gerçekleştirebilirler (Karaçöp, 2020).

Sosyo- Kültürel Teori

Vygotsky 'nin sosyo- kültürel teorisine (socio –cultural theory) göre öğrenme süreci bireyin daha geniş bir çevreye aktif katılımı olduğu zaman gerçekleşen bir eylemdir (Almahdi, 2019). Bu aktif katılıma iki önemli süreç aracılık eder (Eun, 2010). Birincisi diğerleriyle (ebeveynler, akranlar ve öğretmenler) sosyal etkileşimler, ikincisi dil, semboller ve işaretler gibi öğrenmeye yardımcı olan kültürel araçlar. Bu kurama göre çocuklar dil, işaret ve semboller kullanarak ve çevreleriyle etkileşim halinde olarak öğrenirler (Almahdi, 2019). Çocukların ilk öğretmenlerinin aileleri olması ve ilk

öğrenmelerini toplum içinde gerçekleştirmeleri nedeniyle toplum ve aile ile gerçekleştirecekleri etkileşim, onların öğrenme becerilerini geliştirmesi ve zihinsel ve duygusal gelişimleri açısından çok önemlidir (Almahdi, 2019; Eun, 2010).

Sosyal Sermaye Teorisi

Bourdieu tarafından geliştirilen sosyal sermaye kuramı (social capital theory) sosyoloji alanında çok sık kullanılmaktadır (Almahdi, 2019). Bourdieu, sosyal alan kavramının merkezinde olan “güç” kavramını, okul, aile ve öğretmenler arasındaki güç mücadeleleri için bir alan olarak yorumlar (Almahdi, 2019). Bu teoride okulun gücü ailenin gücünün üstündedir ve okul, ailenin varlığını sadece pasif olarak değil aktif bir aile katılımı ile meşrulaştırır (Nash, 1990). Eğitim sistemi içinde aile katılımı, veli ve öğretmen arasındaki güç dengesini sağlamak için bir potansiyele sahiptir (Baeck, 2010).

Ekolojik Sistemler Teorisi

Bronfenbrenner’in ekolojik sistemler teorisi (egological theory) bir çocuğunun gelişimine o çocuğun çevresini oluşturan ilişkilerin sistemi olarak bakar (Almahdi, 2019). Her çocuk kendi yapısını oluştururken içinde yetiştiği ailenin sahip olduğu yapılardan, günlük rutinlerden, geleneklerden etkilenir (Jung, 2010). Bronfenbrenner’e göre çocuğu çevreleyen ortamlar farklı katmanlardan oluşmaktadır (Tudge, Navarro, Merçon- Vargas ve Payir, 2021). Bu katmanların ilki mikrosistem de denilen, çocuğun içine doğduğu yakın çevresiyle (aile, okul, arkadaşlar, v.b.) olan iletişim ve etkileşimleridir. İkinci katman ise iki veya daha fazla olan mikrosistemin birbirine bağlı olduğu mezosistemdir. Örneğin okul ve ailenin iletişim ve etkileşim halinde olması, ortaklık kurması mezosistem için iyi bir model olmaktadır. Öğretmenler her çocuğun sahip olduğu bu biricik yaşantıları anlamaya çalışmalı ve buna bağlı olarak eğitim sürecini planlarken her çocuğun değişen ihtiyaçlarını dikkate almalıdır (Jung, 2010).

Bilgi Birikimi Teorisi

Vygotsky’ nin sosyo- kültürel teorisine dayanan Moll ve meslekdaşlarının (Moll, Amanti, ve Gonzalez, 1992) uzun süren tarihsel ve kültürel araştırmaları sonucu ortaya

çıkılmış bir teoridir (Almahdi, 2019). Moll ve arkadaşları (1992) sosyo- kültürel teoriden yola çıkarak bazı fikirleri genişletti ve öğretmenlerin velilerin birlikte çalışarak mevcut kültürel ve sosyal kaynakları geliştirdikleri bir bakış açısı oluşturdu. Bu teoriye göre her ev o evde yaşayan çocuk ya da çocuklar için önemli bir okul görevi görmektedir ve ailenin sahip olduğu sosyo- kültürel ve sınıfsal yapılar, tarihsel süreçte ailenin sahip olduğu bilgi birikimi çocuğun gelişimde etkili olmaktadır (Moll vd., 1992). Bilgi birikimi teorisinin (funds of knowledge theory)dört ilkesi vardır (Moll vd., 1992). Bunlar; 1. Öğrencilerin sınıfa getirdikleri bilgiler doğrultusunda hane halkını anlamak, analiz etmek ve bilgileri doğrulamak, 2. Aileyi anlamak için sosyo- ekonomik koşulları incelemek, 3. Okul ve aile arasındaki yaşantıları iyileştirmek için evden okula ve okuldan eve olacak şekilde bağlantılar kurmak, iletişimi güçlendirmek. 4. Çocuklar ve aileler arasındaki çeşitliliği bir sorun olarak değil bir fırsat olarak algılamak.

Görüldüğü gibi yukarıda açıklanan aile katılımına temel oluşturan teorilerin hepsinin ortak noktası ailenin eğitim sürecine dâhil olmasının çocuğun gelişiminde olumlu etkilerinin olmasıdır.

Aile Katılım Modelleri

Geçmişten günümüze belirli aile katılımı faaliyetlerini ve programlarını anlamlı kategoriler halinde organize etmenin bir yolu olarak çeşitli çerçeve modelleri geliştirilmiştir (Shepard ve Harold, 1995). Bu bölümde aile katılım modellerinden en sık kullanılan üç model olan Epstein'in Aile Katılım Modeli, Hoover- Dempsey ve Sandler'in Aile Katılım Modeli ve Shepard ve Harold'ın Aile Katılımını Güçlendirme Modeli açıklanacaktır.

Hoover- Dempsey ve Sandler'in Aile Katılım Modeli

Hoover- Dempsey ve Sandler (1995) ebeveynlerin, çocuklarının eğitim süreçlerine neden katılım gösterdikleri ve katılımlarının çocuklarını nasıl etkilediği ile ilgili algılarını anlamaya çalışan psikolojik temelli bir ebeveyn katılım modeli geliştirmişlerdir. Hoover- Dempsey ve Sandler'in (1995) katılım modeline göre katılımın beş düzeyi vardır. Aşağıda bu katılım düzeyleri açıklanmıştır.

1. *Düzey*: Bu düzeyde ebeveynlerin çocuklarının öğrenme yaşantılarına neden katılım gösterdikleriyle ilgili psikolojik etmenlere yer verilmiştir. Ailelerin katılıma karar vermelerindeki etmenler şunlardır; ebeveynlik rolleri, katılımının çocuğunun okuldaki başarısına yardımına olan inancı, ebeveynlerin okuldan ve çocuklarından aldıkları katılım davetine olan inancı.

2. *Düzey*: Bu düzeyde ebeveynlerin çocuklarının öğrenme yaşantılarına katılım şekillerine karar vermeleri ve bu kararlarına etki eden etmenlere yer verilmiştir. Bu etmenler şunlardır; ebeveynlik becerileri ve bilgi birikimleri, ailenin hedefleri ve beklentileri, ebeveynlerin çocuklarından ya da okuldan aldıkları katılım davetleri. Ebeveynlerin katılım şekilleri şunlar olabilir; ev temelli katılım (ev ödevleri), iletişim (okul- aile ve öğretmen iletişim), gönüllülük ve yönetime katılım.

3. *Düzey*: Bu düzeyde ebeveynlerin sergileyeceği ve katılım boyunca çocuklarının etkileneceği temel öğrenme mekanizmaları üzerine durulmuştur. Bu temel öğrenme mekanizmaları şunlardır; model olma, pekiştirme, açık uçlu talimatlar ve kapalı uçlu talimatlar.

4. *Düzey*: Bu düzeyde çocukların ebeveynlerinin katılımlarına ilişkin algılarına etki edecek etmenler yer alır. Bu etmenler şunlardır; ebeveynlerin gelişimsel olarak uygun katılım stratejilerini kullanmaları, ebeveynlerin katılım eylemleri arasında okulun beklentisi arasındaki uyum.

5. *Düzey*: Bu düzeyde ebeveynlerin katılımdan etkilenen öğrencilerin çıktılarından bahsedilir. Bu çıktılar şunlardır; beceri ve bilgi, okulda başarılı olmak için yeterlilik duygusu.

Hoover- Dempsey ve Sandler geliştirdikleri bu katılım modelini daha sonra Walker ve diğerleri (2005) ile birlikte geliştirerek ebeveynlerin çocuklarının eğitsel süreçlerine katılımlarını belirleyecek ve onları motive edecek iki psikolojik etmen belirlemişlerdir. Bu etmenler şunlardır;

1. *Ebeveyn rolü inşası (Parental Role Construction)*. Ebeveynlerin çocukları ile ilgili ne yapmaları gerektiğine dair inançları ve buna bağlı olarak gelişen ebeveyn davranış kalıplarını ifade eder. Diğer bir ifadeyle ebeveynlerin, çocuklarının eğitimi ile ilgili oynamaları gerektiğine inandıkları ebeveynlik rollerini ifade eder.

2. *Ebeveyn Öz Yeterliliği (Parental Self- Efficacy)*. Ebeveynlerin çocuklarının eğitimine katılım ile olumlu sonuçlar oluşturabileceklerine dair algılarını ifade eder.

Kişisel eylemlerinin çocuğunun eğitiminde katkı sağlayacağına olan inanç ailelerin katılımını motive edici bir durum oluşturur.

Epstein'in Aile Katılım Modeli

Epstein (2018) katılımcılar ve uygulayıcıların aile ve okul ilişkileri hakkındaki düşüncelerinde rehberlik edecek üç bakış açısı ileri sürmüştür. Bu bakış açıları şunlardır;

- 1. Okulların ve ailelerin sorumlulukları farklıdır.* Bu bakış açısına göre öğretmenler sınıflarda mesleki olarak eğitim verirler, aileler ise evlerinde çocuklarına ilgi gösterirler.
- 2. Okulların ve ailelerin sorumlulukları ortaktır.* Bu bakış açısına göre okul ve aile arasındaki ortak sorumluluklar bu iki kurum arasındaki iletişimi ve işbirliğini gerekli kılar.
- 3. Okulların ve ailelerin sorumlulukları sıralı ya da başka bir ifadeyle ardışıktır.* Bu bakış açısına göre öncelikle aileler erken yaşlardan itibaren çocuklarını sosyalleştirerek okul dönemine hazırlamalıdır. Ailenin sahip olduğu bu sorumluluk okul dönemi için kritik bir öneme sahiptir. Okul dönemi başladığında ise öğretmenler eğitim konusunda ana sorumluluğu üstlenirler.

Epstein bu bakış açılarından yola çıkarak örtüşen aile ve okul alanlarını içeren bir model geliştirmiştir. Epstein'in (2018) aile katılım modelinin merkezinde öğrenci vardır ve okul, aile ve toplum ortaklaşa çalışır. Okul, aile ve toplumun amacı sadece başarılı öğrenci yetiştirmek değil, öğrencileri kendi başarılarını üretmeleri için meşgul etmek, yönlendirmek, harekete geçirmek ve motive etmek için ortaklaşa çalışmaktır (Epstein, 2018).

Epstein' nın aile katılımı modeline göre altı katılım şekli önerilmektedir (Sanders ve Epstein, 2005; Sheldon ve Epstein, 2005). Aşağıda bu katılım türleri ve bu katılım türleri ile ilgili bazı uygulamalara yer verilmiştir.

1. Ebeveynlik. Bu katılım şekli genel anlamda tüm ailelerin çocuklarını öğrenci olarak destekleyen bir aile ortamı oluşturmalarına yardımcı olmak anlamı taşımaktadır. Ailelerin evde temel ebeveynlik sorumluluklarını yerine getirmeleri, çocuklarını okula dönemine hazırlamaları, çocuklarına ev içinde okulu destekleyecek bir düzen kurmalarını içerir. Bu katılım türünde her yaş grubu için öğrenmeyi destekleyecek ev ortamları için öneriler, ebeveyn eğitimleri gibi uygulamalara yer verilebilir.

2. İletişim. Çocukların gelişimi için farklı teknolojiler kullanmak, tasarlanan okul programları hakkında ev ve okul arasında iki yönlü iletişimin etkili bir şekilde yürütmek bu katılım türünün amaçlarıdır. Bu katılım türünde ebeveynlerle yapılacak konferanslar, ailelere gönderilecek öğrenci dosyaları, okulun web sitesini kullanarak yapılacak bilgilendirmeler gibi uygulamalara yer verilebilir.

3. Gönüllülük. Okul ve sınıfın iş ve işlevleri, öğrenci aktiviteleri için yardımcı ve destek olmak bu katılım türünün amaçlarıdır. Bu katılım türünde sınıfla ilgili gerekli bilgileri ilgili sınıfın velilerine aktarmak için sınıf ebevenliği, öğretmenlere, okul yöneticilerine ve diğer ebeveynlere yardımcı olmak için gönüllülük programları gibi uygulamalara yer verilebilir.

4. Evde Öğrenme. Ailelere evde çocuklarının aktiviteleri, ödevleri hakkında ayrıca müfredat ve diğer materyallerle ilgili nasıl yardımcı olacakları konusunda fırsatlar sunmak bu katılım türünün amaçlarındandır. Bu katılım türünde ev ödevleri hakkında bilgilendirme, evde toplumda öğrencilerin aileleriyle beraber neler yapabileceklerini gösteren takvim gibi uygulamalara yer verilebilir.

5. Karar Alma. Velilerin okul komitelerinde temsilci ve lider görevi alması bu katılım türünün amacıdır. Bu amaç doğrultusunda aile ve toplum katılımları için kurullar kurmak, ebeveyn temsilcileri belirlemek ve tüm velileri bu temsilcilerle buluşturacak ağlar kurmak yapılabilecek uygulamalardır.

6. Toplumla İş Birliği. Okulları güçlendirmek ve desteklemek için kaynakları ve hizmetleri belirlemek ve bunları okullara uyumlu hale getirmek bu katılım türünün amaçlarıdır. Bu katılım türünde toplum sağlığı, kültürel ve sosyal destek ve diğer hizmetler ile ilgili öğrenci ve ailelere bilgi verme, mezun olan öğrencilerin halen okuyan öğrenciler için okul programlarında görev almaları gibi uygulamalara yer verilebilir.

Epstein' a (2007) göre bir aile katılımı çalışmasının başarılı olabilmesi için gerekli sekiz unsur vardır. Bu unsurlar şunlardır;

1. Liderlik,
2. Takım çalışması,
3. Eylem planları,
4. Planların uygulanması,
5. Finansman,
6. Okul desteği,
7. Değerlendirme,
8. Ağ Oluşturma.

Epstein'nın geliştirdiği katılım şekilleri ile evde, okulda ve toplumda ebeveynin rolü kabul edilir, eğitim faaliyetlerinin aileler tarafından desteklendiği ve teşvik edildiği bir ortam sağlanır Ev, okul ve toplumun ortaklaşa çalıştığı bir ortam sonucunda öğrencilerin sadece akademik değil, gelişimin her alanında başarılı olacağı vurgulanır (Sanders & Epstein, 2005; Bower ve Griffin, 2018).

Shepard ve Harold'ın Aile Katılımını Güçlendirme Modeli

Bu aile katılım modelinde ebeveynlerin, çocuğun gelişimini ve eğitimini besleyen ana kaynak olarak görüldüğu ve ebeveynlerin çocuklarına sosyalleşmesinde, yaşam becerilerini kazandırma konusunda yardım etmede birinci rolü oynadığı öne sürölmektedir (Shepard ve Harold, 1995). Bu katılım türüne göre ebeveynler her bir katılım basamağından bir sonraki basamağa geçtikçe bilgi birikimlerini, yeteneklerini geliştirirler ve kendi hayatları üzerlerindeki kontrol becerileri artar ve daha çok katılım gösterirler. Bu katılım modeline göre katılım dört basamaktan oluşmaktadır. Bu katılım türleri sırasına göre şöyledir;

1. *Temel İletişim*. Katılımın bu türü veli ve öğretmen arasında iki yönlü olan ve öğrenci hakkında bilgi paylaşımı amacıyla yapılan bir iletişimdir.

2. *Evde Katılım*. Katılım modelinin bu türünde ebeveynlerin ebeveynlik becerilerini geliştirmeleri ve evde çocuklarının öğrenme becerilerini geliştirmeleri amaçlanır. Bu basamakta disiplin teknikleri, sağlık bakımı, ev ödevi ve evde okuma gibi etkinlikler yer almaktadır.

3. *Gönüllölük*. Yakın ev ortamının ötesine geçen ve ebeveyni okulla daha fazla ilişkiye sokan katılım türüdür. Bu katılım türüyle ebeveynler diğer ailelerle ve okul personeliyle daha güçlü ilişkiler kurmuş olur, katılım güçlenir.

4. *Savunuculuk*. Politikaları ya da prosedürleri etkileyebilen yerel, bölgesel ya da ulusal gruplara katılmayı içerir. Bu katılım türüne okul dışı yerel sektörlerle yapılacak bir dizi faaliyetler örnek gösterilebilir. En yüksek katılım düzeyi olan bu katılım türünde ebeveynler okulda alınan kararlarda ve politika belirleme aşamasında sürece dahil olurlar.

Göröldüğu gibi yukarıda açıklanan aile katılım modelleri, ebeveynlerin çocuklarının eğitim süreçlerine neden katılım gösterdikleri ve katılımlarının faydası ile ilgili algılarını anlamaya, katılımcıların ve uygulayıcıların aile ve okul ilişkileri

hakkındaki düşüncelerine, ailelerin ne şekilde katılım gösterecekleri ile ilgili gerek okul yöneticilerine gerek öğretmen ve ebeveynlere rehberlik etmektedir.

Aile Katılımı Türleri

Aile katılımı üzerine yapılan araştırmalar öğretmen ve velilerin katılımı farklı şekilde tanımladıklarını ortaya koymuştur (Anderson ve Minke, 2007). Bu araştırmalara göre bazı aileler katılımı çocuğunun güvenliğini sağlama ve çocuğunu okula bırakmak ve okuldan almak olarak görürken, öğretmenler katılımı okuldaki ebeveyn varlığı olarak görmektedir (Anderson ve Minke, 2007). Katılımın veliler ve öğretmenler tarafından farklı algılanması iletişimsizliklere ve de karşılıklı suçlamalara sebep olacaktır (Lawson, 2003). Katılımın genel olarak ailenin evde eğitime katılımı ve ailenin okulda eğitime katılımı olarak ikiye ayırmak mümkündür (Englung vd., 2004). Evde eğitime katılım çocuğun eğitime odaklanan aile ve çocuk arasındaki iletişim olarak tanımlanırken, okulda eğitime katılım ise ailenin okul personeli ile iletişim kurması ve okul etkinliklerine katılması için hazır ve müsait olması anlamına gelmektedir (Shumow ve Miller, 2001).

Cone ve diğerleri tarafından 1985’de geliştirilip Sucuoğlu, Küçükler ve Kanık (1993, akt. Sönmez, 2012) tarafından Türkçeye uyarlanan Aile Katılımı Envanteri’nde 12 katılım alanı bulunmaktadır. Bunlar;

1. Öğretmenlerle iletişim kurma
2. Özel eğitim süreçlerine katılma
3. Ulaşım
4. Sınıfta etkinliklere gönüllü olarak katılma
5. Okul idaresi ile işbirliği yapma
6. İlgili derneklere katılma
7. Okulda gözlem yapma
8. Evde kazanımları pekiştirecek eğitsel etkinlikler yapma
9. Okulda gerçekleştirilen toplantılara katılma
10. Diğer velilerle etkileşim sağlama
11. Kuruma mali destek sağlama ve
12. Özür hakkında bilgi yayma olarak belirlenmiştir.

Cömert ve Güleç'e (2004) göre ise aile katılımı temel olarak beş alanda incelenebilir;

1. *Öğrenen Olarak Aile.* Ailenin, öğretim ile ilgili programlar, süreçler, okul politikası ve etkili bir ebeveyn olma konusunda sahip oldukları bilgi ve etkililik düzeyinin geliştirmesi.
2. *Öğreten Olarak Aile.* Çocuğun ilk ve temel eğiticisi olan ailenin evde yapacakları eğitici etkinliklerde görev ve sorumluluk üstlenme becerilerinin gelişmesi
3. *Bilgi Kaynağı Olarak Aile.* Okul ve aile arasında amacı çocuğun gelişimini sağlamak olan, sürekli bir paylaşımın olduğu iletişim kurma.
4. *Destekleyici Olarak Aile.* Ailelerin, okul ve sınıf etkinliklerinde çeşitli ihtiyaçların karşılanması konusunda gönüllü olarak görev almaları (Örneğin; okul-aile işbirliği, sınıf annesi vb.).
5. *Danışman ve Karar Verici Olarak Aile.* Ailenin, okul yönetimi ve öğretmenle birlikte çocuğun gelişimi ile ilgili temel konularda öneriler sunması ve karar verme sürecine etkin katılımı.

Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin erken eğitimi programında ailelerin kapsamlı bir şekilde katılımını sağlamak için ailenin ihtiyaç duyacağı gereksinimler çerçevesinde aile katılım türleri dört alanda belirtilmiştir (MacMillan & Turnbull, 1983). Bu aile katılım türleri şöyledir;

1. Planlama, geliştirme, uygulama, değerlendirme,
2. Ebeveyn eğitimi,
3. Ebeveynlerin eğitim ve tedavi sürecine katılımı,
4. Ebeveynlere tavsiye vermek ve bilgi yayma konusunda ailelere yardımcı olmak.

Söz konusu dört katılım türü ile ebeveynlerin çocuklarının öğretmenleri ve diğer ilgili görevlilerle eğitimsel karar alma süreçlerine dahil olmaları için doğru sorumluluklar vererek aile katılımının doğasını daha da genişletmek amaçlanmaktadır (MacMillan & Turnbull, 1983).

Aile Eğitimi

Çocukların eğitim süreçlerine aile katılımını sağlamak amacıyla anne- baba ya da çocuğa bakan kişilere verilen eğitim etkinliklerini kapsayan uygulamalar aile eğitimi olarak tanımlanır (Şahin ve Özyürek, 2021). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 18. maddesinde aile eğitimi hizmetleri şu şekilde açıklanmıştır: “Aile eğitimi, her tür ve kademedeki özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimine katkı sağlamak amacıyla aileye verilecek her türlü rehberlik ve eğitim hizmetlerini içerir. Bu hizmetler Bakanlıkça hazırlanan aile eğitimi programı doğrultusunda okul ve kurumlarda yürütülür”. Çocuğunun eğitim süreçlerine katılım sağlayacak olan ailenin öncelikle katılımı bilmesi ve nasıl katılım göstereceğini öğrenmesi gerekmektedir. 1960'lı yıllarda başlatılan aile eğitimlerinin amaçları şöyle sıralanabilir (Sucuoğlu vd., 1992; Şahin ve Özyürek, 2021):

1. Çocuğun gerekli becerileri kazanması ve bu becerileri farklı ortamlarda da kullanabilir hale gelmesi,
2. Anne ve babanın ebeveynlik becerilerini ve bilgilerini geliştirmeleri,
3. Anne ve babanın çocukla iletişiminin artması,
4. Çocuklarının sahip olduğu yeterlilik ve de yetersizliklerden haberdar olma,
5. Anne babanın çocuklarının gelişimleri için nasıl katkıda bulunabilecekleri ile ilgili öğrenme deneyimlerini geliştirme,
6. Çocuğun problemleri ile daha pozitif yollarla baş edebilme.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre özel eğitime ihtiyacı olan çocuğun tanı alma sürecinden başlayarak yerleştirme ve izleme aşamalarının hepsinde aile ile işbirliği yapma ve eğitim yaşantılarına aileyi aktif olarak dahil etme çocuğun eğitimiyle ilgili tüm personelin (okul müdür, rehberlik ve araştırma servisi, özel eğitim öğretmeni) sorumluluğudur (m.5/g), (m.10/1), (m.12/d), (m.18/1). Yapılan hukuki düzenlemelerle de aile katılımının önemi ve özel eğitimin her aşamasında aile ile iş birliği içinde olmanın gerekliliği görülmektedir.

Özel Eğitimde Yapılacak Aile Katılımı Çalışmalarının Yönetim Boyutu

Özel eğitim alanında özel gereksinimli çocuğun ebeveynlerinin kapsamlı bir şekilde eğitime katılım sağlaması yasalar ve diğer hukuki düzenlemelerle zorunlu kılınmıştır. Okul düzeyinde bakıldığında yapılacak olan aile katılım çalışmalarının

yürütülmesi konusunda okul yöneticilerinin önemli sorumlulukları olduğu söylenebilir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre okul müdürünün özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler ile ailelerine yönelik özel eğitim hizmetlerinin sunulmasına ilişkin gerekli tedbirleri alma, özel eğitim hizmetlerinin yürütülmesi için gerekli kurulların, birimlerin oluşumu ile görev ve sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlama, okuldaki öğretmenlerin özel eğitim hizmetleri kapsamında iş birliği içinde çalışmalarını sağlama ve okuldaki personelin işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlama konularında görev ve sorumlulukları bulunmaktadır (m.49/a/b/c/ç). Görüldüğü üzere yönetmelikle özel eğitim hizmetlerinin yürütülmesi hususunda iş birliğinin ve kurulacak iş birliğine okul yöneticilerinin öncülük etmeleri gerektiğine vurgu yapılmaktadır. İş birliği yapılan bir okul ortamında tüm personel, özel ihtiyaçları olan tüm çocuklar için mümkün olan en iyi öğrenme ortamını sağlamak için birlikte çalışır (Goor vd., 1997). Ayrıca okul içinde özel eğitim alan ve özel eğitim almayan öğrenciler arasındaki etkileşim için fırsatlar sağlayan bir eğitim ikliminin şekillenmesinde okul yöneticisi kritik bir rol oynamaktadır (Dyal, Flynt, ve Bennett- Walker, 1996). Okul yöneticilerinin bu görev ve sorumlulukları yerine getirme konusunda yetkin olabilmeleri için öncelikle özel eğitimle ilgili temel bilgilere ve özel eğitimdeki güncel konulara ilişkin bilgi sahibi olmaları gerekir. (Wakeman, Browder, Flowers, ve Ahlgrim-Delzell, 2006). Monteith (1994) okul müdürlerinin özel eğitimle ilgili görevlerinde daha yetkin olabilmelerini sağlayacak ve hizmet içi kurslarla verilebilecek belirli bilgi ve becerileri şu şekilde sıralamaktadır:

1. Özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin belirlenmesi,
2. Özel eğitim gereksinimi olan bireylerle ilgili güncel mevzuattan haberdar olmak,
3. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını anlamak,
4. En az kısıtlayıcı çevre kavramını anlamak, (en az kısıtlayıcı çevre: çocuğun yetersizliği olmayan yaşlılarından, evinden, ailesinden ve yaşadığı sosyal çevresinden mümkün olduğunca en az ölçüde ayrı tutulması anlamına gelmektedir (Eripek, 2005)),
5. Değişen engel koşullarına göre etkili sınıf yöntemlerinin belirlenmesi,
6. Müfredat ve materyalleri değişen durumlara uyarlamak,
7. Teknolojiyi etkili kullanmak,
8. Öğretim programlarının hazırlanma aşamalarını anlama.

Görüldüğü gibi okul yöneticilerinin özel eğitimle ilgili üstlenmeleri gereken pek çok sorumlulukları vardır. Okul yöneticileri özel eğitim öğretmenlerine ve rehberlik

hizmetlerine özel eğitimin işleyişinin her aşamasında liderlik yapmalı ve sorumluluk almalıdırlar (Goor vd., 1997). Araştırmalar birçok okul müdürünün özel eğitim ile ilgili resmi hizmet öncesi veya hizmet içi eğitimi çok az aldığını veya hiç almadığını göstermiştir (Goor vd., 1997). Ayrıca, okul müdürleri genellikle okullardaki özel eğitim programlarının yönetimindeki rolleri için kendilerini hazırlıksız hissederler ve bu nedenle tepkilerinin kapsamının farkında olmayabilirler ya da görevlerini diğer personele devredebilirler (Goor vd., 1997). Okul yöneticilerinin özel eğitim konusunda kendilerini yetersiz hissetmelerinin başlıca nedeninin özel eğitim konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları gösterilebilir.

Okul yöneticilerinin, okullarında bulunan özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin eğitimlerinin ve özel eğitimde aile katılımı çalışmalarının yürütülmesi konularında liderlik rollerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Özel eğitim hizmetlerinin yürütülmesi konusunda okul yöneticilerinin sergilemesi gereken etkili liderlik özellikleri “kapsayıcı bir okul kültürünü teşvik etmek”, “öğretim liderliği sağlamak”, “işbirlikçi lider olmak”, “örgütsel süreçleri yönetmek”, “öğretmenler, aileler ve toplumla olumlu ilişkiler kurma ve sürdürmek” olarak beş başlık altında sıralanmıştır (DiPaola, Tschannen-Moran, ve Walther-Thomas, 2004). Aşağıda DiPaola ve diğerlerine (2004) göre özel eğitim hizmetlerinin yürütülmesi konusunda okul yöneticilerinin sergilemesi gereken beş etkili liderlik özellikleri özetlenmiştir.

1. Kapsayıcı bir okul kültürünü teşvik etmek: etkili okul müdürleri tüm öğrenciler için olduğu gibi özel eğitim alan öğrenciler için de akademik başarıyı destekleyen okul ortamının önemini anlar ve tüm öğrencileri başarı için destekler.
2. Öğretim liderliği sağlamak: güncel araştırmalardan haberdar olurlar ve akademik ve davranışsal müdahale araştırmaları hakkında bilgi sahibidirler. Araştırma kültürünü teşvik ederler ve araştırmaya dayalı uygulamalara ve veriye dayalı karar almayı desteklerler (Fullan, 2002).
3. İşbirlikçi lider olmak: başkalarıyla başarılı bir şekilde çalışmak ve karmaşık zorlukların üstesinden gelmek için kişilerarası iletişim becerilerinin gelişimine bilinçli olarak rehberlik ederler (Bateman ve Bateman, 2001).
4. Örgütsel süreçleri yönetmek: örgütsel süreçleri yönetirken kontrol yerine işbirlikçi problem çözmeye odaklanarak hem güven hem de esneklik kazanırlar. Okulda bir güven kültürü oluştururlar ve bu sayede verimlilik sağlamış olurlar.

5. Öğretmenler, aileler ve toplumla olumlu ilişkiler kurmak ve sürdürmek: özel eğitim alan öğrencilerin aileleriyle iş birliği içinde olmak özel eğitim hizmetlerinin önemli bir parçasıdır (Bateman ve Bateman, 2001). Etkili liderler ev- okul arasındaki ilişkilere önem verir.

Etkili okul yöneticilerinin liderlik özelliklerine özel eğitim çerçevesinde bakıldığında aile katılımının ve iş birliğinin önemine vurgu yapıldığı görülmektedir. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin gelişiminde ailelerin hayati bir öneminin olduğu kabul edilmeli ve çocukların ihtiyaçlarını gidermek için aile ile birlikte çalışılmalıdır (Bateman ve Bateman, 2001). Bu çalışma ailelerin çocuklarının eğitimleri ile ilgili bazı görevleri yerine getirmeleri için eğitilmeleri ya da çocukları ile çalışmak için en iyi yöntemleri belirlemek üzere onlarla iş birliği yaparak gerçekleştirilebilir (Bateman ve Bateman, 2001). Bu doğrultuda okul yöneticileri çocuğu özel eğitim alan velilerle iş birliği içinde olmalı, aile katılım çalışmalarına liderlik etmelidir.

İlgili Araştırmalar

Bu bölümde aile katılımı, özel eğitim ve özel eğitimde aile katılımı konularında yapılmış olan bazı araştırmalara kronolojik sıralama yapılarak yer verilmiştir.

Epstein' in (1985) 82 ilkokul öğretmeni ve onların yaklaşık 1200'den fazla velisi ile yaptığı bir araştırmaya göre öğretmenleri aile katılımında lider olan ebeveynlerin aile katılımında etkili olamayan öğretmenlerin velilerine kıyasla aile katılımının etkileri ortaya çıkarılmıştır. Bu sonuçlara göre aile katılımı konusunda lider olan öğretmenlerin velileri; öğretmenin eğitim programında ailelerin ilgisini çekmek için çok çalıştığını, çocuklarına evde yardım etmeleri gerektiğini ve nasıl yardım etmeleri gerektiğini öğrendiklerini, çocuklarına okulda ne öğretildiğini daha iyi anladıklarını, artık ebeveynlik rollerini daha etkili kullandıklarını bildirmişlerdir.

Epstein'in (1986) 1269 ilkokul 1., 3., ve 5. Sınıf öğrenci velisi ile yaptığı araştırmada öğretmenlerin aile katılımına ilişkin uygulamaları hakkında aile görüşlerini saptamayı amaçlamıştır. Bu araştırmaya göre ailelerin aile katılımı konusunda tutumlarının olumlu olduğu, öğretmenlerin aile katılımı konusunda daha fazla etkinlik yapmaları konusunda ailelerin beklentilerinin olduğu, ebeveynlerin çoğunun okulda katılım boyutunda etkili olmadığı, okul boyutunda katılım göstermediği, katılımın daha çok evde uygulandığı sonuçları çıkmıştır. Ayrıca ailelerin katılım göstermesinde

öğretmen tutumlarının çok etkili olduğu bunun yanı sıra öğretmen tutumlarının da velilerin öğrenim düzeyinden ve katılım konusunda istekli olup olmamalarından etkilendiği ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra ailelerin okul proramından haberdar olmalarının çocuklarına nasıl yardımcı olacakları konusunda etkili olduğu fakat çoğu ailenin okul programlarını anlamadığı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda okul yönetiminin ve öğretmenlerin ailelere çocuklarının okul programı hakkında bilgilendirici olması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Sucuoğlu vd.,’nin (1992) yaptığı bir araştırmada özel eğitim birimine devam eden özel eğitime gereksinimi olan çocuklara sahip olan anne babaların, çocuklarının eğitimine katılmalarını sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiş ve bu bağlamda anne baba eğitimi programı hazırlanmıştır. Bu araştırmaya 11 aile katılmıştır. Araştırmanın sonucunda aile eğitimi programına katılan ailelerin kendilerini daha yeterli hissettikleri ve çocuklarına karşı daha olumlu yaklaştıkları görülmüştür. Aileler çocuklarında bir beceri geliştirmek istedikleri zaman artık anne baba olarak daha tutarlı olacaklarını ve uygun öğrenme ortamları sağlayacaklarını belirtmişlerdir. Aile eğitiminin özel eğitime gereksinimi olan çocuklarının eğitimleri için önemli bir açığı kapatacağı sonucuna varılmıştır.

Sucuoğlu’nun yaptığı araştırmaya göre, çocuğu özel eğitim sınıfına ya da kaynaştırma eğitimine devam eden ailelerinin, en az katılımı kuruma mali destek sağlama, derneklere katılma ve engel hakkında bilgi yayma konusunda; en çok katılımı ise öğretmenle ilişki kurma ve özel eğitim sürecine katılma konusunda gösterdikleri bulunmuştur (Sucuoğlu, 1996). Kuruma mali destek sağlama, derneklere katılma gibi konularda katılımın yok denecek kadar az olması, bu konuların çocukların eğitimi ile doğrudan ilişkili olmamasına; öğretmenle ilişki kurma ve özel eğitim sürecine katılma alanlarında katılımın yüksek olması, bu alanların çocukların eğitimi ile doğrudan ilişkili olmasına bağlanmıştır (Sucuoğlu, 1996).

Cavkaytar’ın (1998) yaptığı araştırmada geliştirilen aile eğitimi programını tamamlayan annelerin programdan edindikleri bilgilerin zihin engelli çocuklarının öz bakım ve ev içi becerilerini öğrenmelerindeki etkisini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmaya dört anne katılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre aile toplantıları, ev ziyaretleri ve Cavkaytar’ın geliştirdiği Öz bakım ve Ev İçi Becerilerinin Öğretimi kitabını içeren aile eğitiminin, zihin engelli çocukların öz bakım ve ev içi becerilerini geliştirmelerine faydalı olduğu görülmüştür.

Dearing vd.’nin (2004, akt., Yıldırım ve Şimşek, 2013) anaokulundan ilkökul beşinci sınıfa kadar akademik başarıları takip edilen 167 öğrenci üzerinde yapılan

araştırmada aile katılımının ve ailenin eğitim seviyesinin çocuğun okur- yazarlık becerisine etkilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre eğitim düzeyi yüksek ailelerde çocukların okuma- yazma becerisine olumlu tavır geliştirdiği daha eğitilmiş anneye sahip çocukların okuma- yazma çalışmalarına daha yüksek katılım gösterdiği görülmüştür. Öte yandan yüksek seviyede katılım gösterip düşük eğitim seviyesine sahip annelerin çocukları anaokulunda okuma-yazmaya olumsuz duygu geliştirirken, ilkokula gelindiğinde ilkokul beşinci sınıfa kadar okur- yazarlık hakkındaki duygularında çarpıcı şekilde artışlar görülmüştür.

Newman' ın (2005) özel eğitim alan yaşları 13 ile 16 arasında değişiklik gösteren ortaokul yedinci sınıf ve üzeri öğrencilerin aileleri ve okul çalışanları ile yaptığı araştırmaya göre ailelerin evde katılımı ile elde edilen veriler şöyledir;

1. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip ailelerin çoğu evde, çocuklarının eğitimsel gelişimini desteklemek için onlarla ilgilenmektedirler.
2. Haftada en az bir kez çocukları ile beraber ev ödevi yapmaktadırlar.
3. Özel eğitim öğrencilerinin evde ev ödevi destek ihtiyacı katılımı diğer akranlarına göre beş kat daha fazladır. Bu oran engellilik durumuna göre değişiklik göstermektedir.
4. Birden fazla engeli olan, otizmlili olan ya da ortopedik engeli olan öğrenciler evde en çok yardım alan öğrencilerdir

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip ailelerin birçoğu çocuklarının okullarında bulunmaktadır (Newman, 2005). Newman'a göre ailelerin okuldaki katılımı şu şekillerde olabilmektedir:

1. Aileler, genel okul toplantılarına, veli- öğretmen konferanslarına, okul veya sınıf etkinliklerine ve bu etkinliklere kıyasla daha az ölçüde okuldaki gönüllü çalışmalara katılırlar.
2. Katılım en çok okulda gerçekleşen gösterilerde, etkinliklerde ve törenlerde olmaktadır.
3. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip aileler genel nüfustaki ailelere göre daha fazla okulda gerçekleşen toplantılara ve aktivitelere katılım gösterirler.

Kaysılı'nın (2008) yaptığı araştırmada, alan yazın taraması yapılmış ve aile katılımı, akademik başarı ve aile katılımına engel olan durumlar açıklanmıştır. Bu çalışmanın sonucunda; aile katılımının her ne kadar yasalarda belirtilen hükümlerle

gerekliliği vurgulanmış olsa da pek çok ülkede katılımı sağlamanın zor olduğu görülmüştür. Özellikle erken başlanılan aile katılımı durumlarında çocukların akademik başarılarının olumlu şekilde etkilendiği vurgulanmıştır. Özel eğitime gereksinimi olan çocukların ailelerinin katılımını etkileyen nedenlerin, özel eğitime gereksinimi olmayan çocuklara sahip ailelerin katılımlarını engelleyen nedenlerle aynı olduğu görülmüştür.

Ünüvar'ın (2010) 114 çocuğu anasınıfına giden ebeveyn ve 30 anasınıfı öğretmeni üzerinde yaptığı araştırmada okul öncesi kurumlarda yürütülen aile katılımı çalışmaları konusunda ebeveyn ve öğretmen görüşlerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu çalışmaya göre, aile katılımı konusunda veli ve öğretmenler arasında görüş farklılıklarının olduğu, okullarda yapılan aile katılı çalışmaları amaçlanan düzeye ulaşmadığı, etkinliklerin uygulanmadığı sadece kağıt üzerinde kaldığı ortaya çıkmıştır.

Kuru Çetin ve Taşkın'ın (2016) resmi ve özel ilk ve orta dereceli okullarda görev yapan 11 öğretmen, dört yönetici ve çocukları ilk ve orta dereceli okullara devam eden altı veli ile yaptığı araştırmada amaç, ailelerin sosyo- ekonomik durumları açısından okul yöneticisi, öğretmen ve velilerin aile katılımına ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Bu doğrultuda araştırma sonucunda: sosyo- ekonomik durumu iyi olan velilerin eğitim sürecine katılımda daha istekli ve aktif oldukları, devlet okullarında okul- aile etkileşimi ve ebeveynlik eğitimlerinin istenen düzeyde olmadığı, velilerin kararlara katılımının, velilere fikirlerinin sorulması şeklinde olduğu, velilerin okullarla iletişim kurma sebebinin daha çok öğrencinin akademik başarısını ve kişisel gelişimini değerlendirmek şeklinde olduğu görülmüştür.

Akkaş'ın (2017) yaptığı araştırmada İzmir ilinde özel eğitim sınıflarında çalışan özel eğitim ve OÇEM (Otizmli Çocuklar Eğitim Merkezi) sınıflarında çalışan öğretmenlerin iş doyumu düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmaya 100 özel eğitim öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın sonucunda özel eğitim öğretmenlerinin iş doyumu düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimi olan çocuklara bir şeyler öğretmek destek olmalarının onların iş doyumunu arttıran sebeplerden biridir. Araştırmada kadın özel eğitim öğretmenlerinin erkek özel eğitim öğretmenlerine göre daha yüksek iş doyumuna sahip oldukları görülmüştür. Bunun nedeni olarak da kadın öğretmenlerin fedakâr yapıda olup işe karşı ilgi ve motivasyonlarını yüksek tutmalarından kaynaklandığı belirtilmiştir. Araştırmada ön lisans mezunlarının lisans ve yüksek lisans mezunlarına göre daha fazla iş doyumuna sahip oldukları görülmüştür. Bu durum, eğitim düzeyinin artmasıyla daha farklı pozisyon ya da alanlarda çalışma isteğinin ortaya çıkmasıyla ilişkilendirilmiştir.

Lindberg'in (2018) yaptığı araştırmada amaç öğretmen elemanlarının, öğretmen eğitiminde, aile katılımının önemi ile aile katılımı konusunun yeterliliklerine ilişkin görüş ve önerilerini belirlemektir. Bu doğrultuda araştırmaya 283 öğretmen elemanı katılmıştır. Bu araştırmanın sonucuna göre öğretmen adaylarının aile katılımı konusunda yetersiz oldukları, aile katılımı konusunun öğretmen yetiştirme programlarında yetersiz kaldığı belirlenmiştir.

Pamuk'un (2019) yaptığı araştırmada özel gereksinimi olan çocukların anne ve babalarının aile katılım düzeylerinin ölçülmesi ve bu düzeylere etki eden çeşitli değişkenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmaya 37 anne, 57 baba olmak üzere toplam 94 veli katılmıştır. Araştırma bulgularına göre anne babaların eğitime katılımında yaşın etkili olmadığı, mesleği ev hanımı, işçi, esnaf olan ya da işsiz anne- babaların katılım düzeylerinin yüksek olduğu, ortaokul ve lise mezunu olan anne babaların, üniversite mezunu olan anne babalara göre daha fazla katılım gösterdiği görülmüştür. Otizm spektrum bozukluğu olan ailelerle, işitme engeli olan çocuğa sahip ailelerin katılım düzeyleri, dil ve konuşma bozukluğu olan çocuklara sahip ailelerin katılımına göre daha yüksektir. Okulda ve evde aile katılımı boyutlarında 6 - 12 yaş arası özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin katılımı, 12 yaş ve üzeri olan özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin katılımından daha düşük olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin çocuklarının eğitimi konusunda diğer ailelerle konuşmadıkları tespit edilmiştir.

Katıtaş'ın (2019) yaptığı araştırmada özel gereksinimli çocuklara eğitim hakkının sağlanmasında okul müdürlerinin rollerine, bu süreçte yaşanan sorunlara, bu sorunların nedenlerine ve çözümüne yönelik müdür, öğretmen ve veli görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmanın nicel aşamasına özel eğitim okullarında görev yapan 12318 öğretmen, nitel aşamasında ise kamu ilkokullarında ve özel eğitim okullarında görev yapan 12 okul müdürü, özel gereksinimli çocuğu bu okullarda öğrenim gören 12 veli ve 30 öğretmen katılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, okul müdürleri özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi konusunda temel düzeyde bilgi sahibi oldukları, okul müdürlerinin özel eğitim mevzuatına hakim olup uygulamada yetersiz kaldıkları ve bu bağlamda sorunlar yaşandığı görülmüştür. Bununla birlikte okul yöneticileri, öğretmenler ve velilerin özel eğitim sınıflarının fiziki şartlarının yetersizliği, özel eğitim alan mezunu olan öğretmenlerin yetersizliği gibi konularda ortak sorunlar yaşadıkları görülmüştür.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, hedef evren ve çalışma grubu, verilerin toplanması, geçerlik ve güvenirlik ve verilerin analizi konuları ele alınmıştır.

Araştırmanın Modeli

Araştırma, özel eğitimde ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine katılımlarına ilişkin öğretmenlerin, velilerin ve okul yöneticilerinin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmış nitel bir çalışmadır. Araştırmanın verileri nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik (olgubilim) desenle yürütülmüştür. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, 45). Nitel araştırmaların temel özellikleri, araştırma öznelerinin bakış açılarını ve anlam dünyalarını ortaya koymak, dünyayı araştırma öznelerinin gözleriyle görmektir (Kuş, 2012) Nitel araştırma geleneği içerisinde yer alan fenomenoloji (olgubilim) yirminci yüzyılın başında Husserl tarafından başlatılan bir felsefedir (Fisher, Mayer, & Morris, 2021). Fenomenolojik bir araştırma ile bilgiye güvenli bir temel oluşturmak amacıyla bilginin temelini radikal bir şekilde ele almak (Giorgi, 2003), var olanın olduğu gibi ortaya konması ve algıların veya bilinçlerin özlerinin incelenmesi (Ponty, 1982) ve bireylerin kavramları nasıl algıladıklarını ortaya koymak amaçlanır (Ashworth ve Lucas, 1998). Bu doğrultuda fenomenoloji, bireylerin farklı kavrama şekilleriyle oluşturdukları kategorileri sistematik olarak açıklamayı ve analiz etmeyi amaçlayan bir yöntemdir (Ponty, 1982). Araştırmada, fenomenolojik yaklaşımın ele alınan konu ile ilgili bireysel deneyimlere önem vermesi, bireyin konu ile ilgili algılarının ve söz konusu konuya yüklediği anlamların araştırılmasına, genelleme yapmadan olguları açıklamaya ve analiz etmeye olanak sağlaması gibi nedenlerle fenomenolojik yaklaşım tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2020- 2021 Eğitim –Öğretim yılında İzmir ilinin Seferihisar ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kamu okullarının özel eğitim sınıflarında çalışan ve bu araştırmaya gönüllü olan 13 öğretmen, çocuğu bu özel eğitim sınıflarında okuyan 8 veli ve bu özel eğitim sınıflarının bulunduğu okullarda yöneticilik yapan 8 okul yöneticisi oluşturmaktadır.

Araştırmanın çalışma grubu oluşturulurken belirli süreçler takip edilmiştir:

1. Öncelikle İzmir ili Seferihisar ilçesinde bünyesinde özel eğitim sınıfı bulunan kamu okullarının listesi yapılmış ve bu okulların yöneticileri aranarak araştırmanın amacı açıklanmıştır, araştırmaya gönüllü olup olmayacakları sorulmuş ve gönüllü olanlarla kendileri için uygun olan tarihte randevu alınmıştır.
2. Belirlenen tarihlerde araştırmaya katılmaya gönüllü olan okul yöneticileriyle öncelikle etik kurallar ve araştırma hakkında bilgi verilerek yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.
3. Okul yönetimlerinden alınan bilgilerle özel eğitim sınıflarında çalışan öğretmenlerin listesi hazırlanmıştır.
4. Öğretmenlerin hepsi telefonla aranmış, araştırmaya gönüllü olanlardan kendileri için uygun tarihe randevu alınmıştır.
5. Belirlenen tarihlerde öğretmenlerle öncelikle etik kurallar ve araştırma hakkında bilgi verilerek yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.
6. Araştırmaya katılacak veli sayısını tespit etmek amacıyla tek tek bütün öğretmenler aranarak veli sayıları öğrenilmiştir. Görüşlerine başvurulacak velilerin bütün eğitim kademelerinden (ilkokul, ortaokul, lise) olmasına özen gösterilmiştir. Etik olmayacağı düşüncesi ile öğretmenlerden ya da okul yönetiminden veli telefon numaraları alınmamıştır. Öğretmenlerden araştırmacı tarafından hazırlanan araştırmanın amacı, konusu ve de araştırma sorularının olduğu formların velilere ulaştırmaları rica edilmiştir.
7. Bu ön bilgilendirme sonucunda araştırmaya katılım için gönüllü olan velilerin telefon numaraları öğretmenlerden alınmıştır.
8. Araştırmaya gönüllü olan veliler aranarak araştırma hakkında tekrar bilgilendirme yapılmış ve kendilerine uygun olan tarihte görüşme için randevu alınmıştır.

9. Belirlenen tarihte araştırmaya gönüllü olan velilerle öncelikle etik kurallar ve araştırma hakkında bilgi verilerek yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların isimleri gizlenmiş, katılımcılara numara verilerek öğretmen olan katılımcılar için Ö., veli olan katılımcılar için V., okul yöneticisi olan katılımcılar için Y. kodu kullanılmıştır. Aşağıda katılımcıları tanıtan tablolarda da bu kodlamalar kullanılmıştır.

Çalışma grubunda yer alan katılımcıların sayıları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1

Araştırmanın Çalışma Grubunda Yer Alan Katılımcı Sayısı

Öğretmen	13
Veli	8
Okul yöneticisi	8
Toplam	29

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya 13 öğretmen, 8 veli, 8 okul yöneticisi katılmıştır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin özellikleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Çalışmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Mesleki Kıdem	Okul Türü
Ö.1.	41	Kadın	17 yıl	Ortaokul
Ö.2.	40	Kadın	20 yıl	Ortaokul
Ö.3.	50	Erkek	23 yıl	Ortaokul
Ö.4.	36	Kadın	9 yıl	Ortaokul
Ö.5.	46	Erkek	19 yıl	Lise
Ö.6.	52	Kadın	23 yıl	Ortaokul
Ö.7.	38	Kadın	14 yıl	Lise
Ö.8.	40	Kadın	18 yıl	İlkokul
Ö.9.	42	Kadın	20 yıl	İlkokul
Ö.10.	39	Kadın	16 yıl	İlkokul
Ö.11.	36	Kadın	15 yıl	İlkokul
Ö.12.	46	Kadın	20 yıl	Ortaokul
Ö.13.	41	Kadın	18 yıl	Ortaokul

Tablo 2’ de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin altısı 35- 40 yaş, dördü 41- 45 yaş, ikisi 46- 50 yaş, biri ise 51- 55 yaş aralığındadır. Öğretmenlerin ikisi erkek, 11’i kadındır. Öğretmenlerin biri 5- 10 yıl, ikisi 11- 15 yıl, sekizi 16- 20 yıl, ikisi ise 21- 25 yıl mesleki kıdeme sahiptir. Öğretmenlerin ikisi lise, yedisi ortaokul ve dördü

ilkokul düzeyinde görev yapmaktadır. Araştırmaya katılan velilerin özellikleri Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3

Araştırmaya Katılan Velilerin Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı
V.1.	Kadın	Ortaokul	3
V.2.	Kadın	Üniversite	3
V.3.	Erkek	Üniversite	3
V.4.	Kadın	İlkokul	2
V.5.	Kadın	Lise	1
V.6.	Kadın	İlkokul	2
V.7.	Kadın	Lise	2
V.8.	Kadın	Lise	2

Tablo 3’te görüleceği gibi araştırmaya katılan velilerin yedisi kadın, biri erkektir. Velilerin ikisi üniversite, üçü lise, biri ortaokul, biri ilkokul mezunudur. Velilerin üçünün üç çocuğu, dördünün iki çocuğu, birinin ise bir çocuğu vardır. Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin özellikleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4

Araştırmaya Katılan Okul Yöneticilerinin Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Lisans	Öğretmenlik yaptığı yıl	Yöneticilik yaptığı yıl	E.Y. Alanında Y.Lisans eğitimi
Y.1.	45	Erkek	İlahiyat	9	6	Var
Y.2.	51	Erkek	Sınıf öğrt.	12	15	Yok
Y.3.	56	Erkek	Müzik Öğrt.	3	18	Yok
Y.4.	51	Erkek	Coğrafya	1	23	Yok
Y.5.	62	Erkek	Beden Eğitimi	24	7	Yok
Y.6.	51	Erkek	Psikoloji	18	5	Yok
Y.7.	51	Erkek	Tarih	11	7	Yok
Y.8.	56	Erkek	Sosyal Bilgiler	8	23	Var

Tablo 4’e bakıldığında araştırmaya katılan okul yöneticilerinin biri 45- 50 yaş, dördü 51- 55 yaş, ikisi 56- 60 yaş, biri ise 61- 65 yaş aralığında yer almaktadır. Okul yöneticilerinin sekizi de erkektir. Okul yöneticilerinin üçü Eğitim Bilimleri Fakültesi, üçü Fen- Edebiyat Fakültesi, biri İlahiyat Fakültesinden mezundur. Okul yöneticilerden ikisi

1- 5 yıl, ikisi 6- 10 yıl, ikisi 11- 15 yıl, biri 16- 20 yıl, biri 20- 25 yıl aralığında öğretmenlik görevi yapmıştır. Okul yöneticilerinden dördü 5- 10 yıl, biri 11- 15 yıl, biri 16- 20 yıl, ikisi ise 21- 25 yıl aralığında okul yöneticiliği yapmış bulunmaktadır. Okul yöneticilerinin ikisinin eğitim yönetimi alanında yüksek lisans eğitimi var, altısının yoktur.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin seçilmesinin nedeni, özel eğitimde ailelerin katılım durumlarıyla ilgili öğretmen, veli ve okul yöneticilerinin görüşlerinin sorularla derinlemesine belirlemektir. Araştırmanın pilot uygulamaları iki öğretmen, bir veli ve bir okul yöneticisi ile yapılmış, soruların anlaşılabilirliği, görüşmelerin verimliliği gibi konular üzerinde durulmuş ve bu görüşmeler sonrasında görüşme formları uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşleri sonrasında görüşme formlarına son halleri verilmiştir. Görüşme formları hazırlanırken Epstein'in Aile Katılım Modeli temel alınmıştır. Görüşme formu, araştırma probleminin tüm boyutlarını kapsamasını güvence altına almak için geliştirilmiş bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Görüşme formu araştırmacıya zaman esnekliği, soruların sırasını ya da cümle yapısını değiştirme, farklı bireylerden sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi elde etme gibi farklı konularda esneklik ve rahatlık sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Özel eğitim sınıfı bulunan okullarda görev yapan öğretmenler için hazırlanan “Özel Eğitimde Öğrencilerin Eğitim Süreçlerine Ailelerin Katılımına İlişkin Öğretmen Görüşleri Görüşme Formu” (EK 1), çocuğu özel eğitim sınıflarında eğitim alan veliler için hazırlanan “Özel Eğitimde Öğrencilerin Eğitim Süreçlerine Ailelerin Katılımına İlişkin Veli Görüşleri Görüşme Formu” (EK 2) ve özel eğitim sınıfı bulunan okullarda görev yapan okul yöneticileri için hazırlanan “Özel Eğitimde Öğrencilerin Eğitim Süreçlerine Ailelerin Katılımına İlişkin Okul Yöneticisi Görüşleri Görüşme Formu”nun (EK 3) İzmir ili Seferihisar ilçesinde uygulanabilmesi için İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınmıştır (EK 4). Ayrıca araştırmanın uygulanabilmesi için Ankara Üniversitesi Etik Kurul Onayı (EK 5) alınmıştır.

Görüşme formları 2020 -2021 eğitim– öğretim yılının ikinci yarısında Şubat ve Mart aylarında uygulanmıştır. Görüşmeler araştırmacının kendisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Görüşme formlarının uygulandığı 2020- 2021 eğitim- öğretim yılının

Şubat ve Mart aylarında Covid -19 Salgını nedeniyle uzaktan eğitim yapıldığı için görüşmelerin tamamı telefon görüşmesi şeklinde yapılmıştır. Yeni Koronavirüs Hastalığı (Covid-19) ilk olarak Çin'in Vuhan eyaletinde 2020 yılının Aralık ayının sonlarında başlayan daha sonra Çin Halk Cumhuriyeti'nin diğer eyaletlerine ve tüm dünyaya yayılan, solunum yolu belirtileriyle (ateş, öksürük, nefes darlığı) tanımlanan, SAR-CoV-2 adlı virüsün yol açtığı bir salgın hastalıktır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021). Bu salgın hastalık nedeniyle pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de okullar bazı dönemlerde kapanmak zorunda kalmış, okulların kapalı olduğu dönemlerde eğitim çevrimiçi olarak yapılmıştır.

2020 -2021 eğitim- öğretim yılı Covid-19 Salgını tedbirleri doğrultusunda, 15 Şubat Pazartesi günü köy okulları ve anaokulları dışında kalan tüm kademelerde uzaktan eğitimle başlamıştır. 1 Mart'tan itibaren özel eğitim okulları ve özel eğitim sınıflarında haftada 5 gün yüz yüze eğitime başlanmıştır. Covid-19'a yol açan virüsün mutasyona uğrayan yeni varyantları sonrasında artan bulaşıcılığıyla birlikte Covid-19 salgınının toplum sağlığı ve kamu düzeni açısından oluşturduğu riski yönetme ve hastalığın yayılma hızını kontrol altında tutma amacıyla 13 Nisan 2021 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kabinesi toplantısında alınan kararlar doğrultusunda 14 Nisan 2021 Çarşamba gününden itibaren iki haftalık kısmi kapanma ve sonrasında da 29 Nisan 2021 tarihinden itibaren ise tam kapanma tedbirleri sürecine girilmiştir. Kısmi ve tam kapanma dönemlerinde eğitim uzaktan çevrimiçi şekilde yapılmıştır. Uzaktan eğitim MEB dijital eğitim platformu Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden yapılmıştır. Kapanma döneminden sonra özel eğitim sınıflarında yüz yüze eğitim tekrar başlamıştır. Covid- 19 Salgını araştırmanın verilerinin toplama şeklini de etkilemiştir. Araştırmanın veri toplama sürecinin 2020- 2021 eğitim- öğretim yılının Şubat ve Mart aylarında gerçekleşmesi ve Covid- 19 Salgını nedeniyle hastalığın bulaşma riski göz önüne alınarak telefon görüşmeleri şeklinde yapılmasına neden olmuştur.

Tüm katılımcılardan ses kaydı alınması için izin istenmiş, sadece bir okul yöneticisi ses kaydı alınmasına izin vermiş, diğer katılımcılar ses kaydı alınmasına izin vermemiştir. Ses kaydına izin verilmeyen görüşmelerde araştırmacı tarafından not tutulmuştur.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik, araştırma sonuçlarının doğruluğunu konu edinir ve dış geçerlik ve iç geçerlik olarak iki grup olarak incelenir. Dış geçerlik, elde edilen sonuçların benzer gruplara ya da ortamlara aktarılabilirliğine, iç geçerlik ise araştırma sonuçlarına ulaşırken izlenen sürecin çalışılan gerçekliği ortaya çıkarmadaki yeterliğine ilişkindir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırmada veri çeşitliliğini sağlamak için, araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formları öğretmenler, veliler ve okul yöneticileri ile yüz yüze ve telefon görüşmeleri ile uygulanmıştır. Nitel araştırmalarda geçerlik, araştırmacının araştırdığı konuyu olduğu biçimiyle ve yansız bir şekilde gözlemesi demektir (akt. Yıldırım ve Şimşek, 2013; Kirk ve Miller, 1986). Bu doğrultuda görüşmelerden elde edilen bulgular, yorumlara ve açıklamalara temel oluşturacak şekilde doğrudan alıntı şeklinde aktarılmıştır. Bunun yanı sıra araştırmanın güvenirliliğini sağlamak amacıyla görüşmeler belli bir zamana yayılmış ve 2020- 2021 eğitim- öğretim yılının şubat ve mart ayları içinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında tarafsız bir tutum sergilenmiştir. Bulgular kısmında hiçbir görüş atlanmamıştır. Araştırmada elde edilen bulguların, daha önce oluşturulan kavramsal çerçeve veya kuramla uyumlu olması ve bu çerçevenin veri toplamada rehber olması o araştırmanın iç geçerliğini sağlamaya yardımcı olur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırma sonucunda elde edilen bulguların, daha önce oluşturulmuş kuramsal çerçeve ile örtüştüğü ve yapılan benzer araştırma sonuçları ile desteklendiği dolayısıyla araştırmanın tutarlı ve iç geçerliği sahip olduğu söylenebilir. Görüşme formlarının oluşturulması aşamasında kapsam geçerliği için uzman¹ görüşlerine başvurulmuştur. Yapılan görüşmelerde etik kurallara özen gösterilmiş, üçüncü kişilerle paylaşılmamıştır.

Araştırmanın güvenirliliğini sağlamak amacıyla uzmanlar arası görüş birliğinden yararlanılmıştır. Nitel araştırmalarda güvenirliliğin sağlanması için, uzlaşma yüzdesinin %70 ve üzerinde olması gerekmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma deneyimi olan iki uzmana² araştırmadan elde edilen veriler gönderilerek temalara kodlamaları istenmiştir. Buna göre hesaplanan uzlaşma yüzdeleri

---

¹ Prof. Dr. Yasemin Karaman Kepenekçi, Prof. Dr. Ali Balcı, Doç. Dr. Nihan Demirkasımoğlu, Dr. Öğr. Üyesi Özge Erdemli, Arş. Gör. Dr. Gül Kurum, Arş. Gör. Tuğba Güner Demir.

² Arş. Gör. Özge Erdemli, Muharrem Demirdiş.

birinci uzman ile %86, ikinci uzman ile % 94 bulunmuştur. Bu nedenle analizlerin güvenilir olduğu kabul edilmiştir

Verilerin Analizi

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanan veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde betimsel analizin seçilmesinin nedeni özel eğitimde ailelerin katılımıyla ilgili öğretmen, veli ve okul yöneticilerinin görüşlerinin derinlemesine incelenmesinin amaçlanmasıdır. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış şekilde sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmanın bulgular kısmında katılımcıların görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilmiştir.

Betimsel analiz, bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır. Bu doğrultuda görüşmelerden elde edilen ham veriler kodlanmış, birbiriyle yakın anlam içeren veriler belirli bir kavram çerçevesinde bir araya getirilmiş ve temalar oluşturulmuştur. Verilerin doğrudan alıntıları yapılırken gereksiz tekrarlardan kaçınılmasına dikkat edilmiştir. Bulguların yorumlanma aşamasında, bulgular arasındaki neden- sonuç ilişkilerinin açıklanmasına ve farklı olgular arasında karşılaştırma yapılmasına özen gösterilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın bulgularına ve bu bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri, Öğrencileri, Aileler ve Okul Yönetimi İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlere eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının kendileri, öğrencileri, aileler ve okul yöneticileri için önemi hakkındaki görüşleri alınmıştır. Öğretmenlerin görüşleri aşağıda ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Öğretmenlerin aile katılımının eğitim- öğretim sürecinde kendileri için önemi hakkındaki görüşlerine ilişkin oluşturulan temalar Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5

Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Temalar	<i>f</i>
Akademik başarı	7
İşbirliği	5
Motivasyon	3
Aileden bilgi alma	1
Toplam	16

Tablo 5’de görüldüğü üzere öğretmenlerin görüşleri “akademik başarı”, “motivasyon”, “işbirliği” ve “aileden bilgi alma” temaları altında incelenmiştir. Bu görüşlerden yedisi “akademik başarı”, beşi “işbirliği”, üçü “motivasyon”, ve biri de “aileden bilgi alma” temalarında incelenmiştir.

Akademik Başarı

Öğretmenlerden aile katılımının kendisi için akademik başarı anlamında önemli olduğunu düşünenlerin ifadeleri şöyledir;

Benim için, çok önemli çünkü yaptığım çalışmaların havada kalmaması için, kalıcı olması için, devamlılık gösterebilmesi ve dönüt alabilmem için aile katılımı gerekli.(Ö1)

Benim için, öğretimin kalıcılığı için çok önemli. Verdiğim şeyin kalıcılığı artırıyor aile katılım gösterdiğinde. (Ö4)

Benim için, çok önemli. Kazanımları evde pekiştirmesi gerekiyor ailenin. Eğer evde pekiştirme olmazsa biz de eğitimde başarı elde edemeyiz. (Ö5)

Benim için, çocuklarla eğitimin ileriye götürülmesi anlamında önemli. Eğitimin devamlılığı anlamında da önemli. (Ö6)

Benim için, çocuğa kazandırdığım becerilerin ailenin de pekiştirmesiyle genellemenin ve kalıcılığın gerçekleşmesi benim sınıftaki işimi kolaylaştırır, hedefe daha çabuk ulaşmamızı sağlar. (Ö.11)

Benim için, eğitim- öğretimin devamlılığının sağlanması için önemli. (Ö12)

Görüldüğü gibi Ö1, Ö4 ve Ö12 aile katılımının akademik başarı üzerindeki önemini, öğrenilen şeylerin kalıcılığı, devamlılığı açısından ele alırken, Ö5 aile katılımının akademik başarının, ailenin okulda öğrenilen şeyleri evde pekiştirmesi ile gerçekleşeceğini belirtmiştir. Ö11 ise buna ek olarak aile katılımıyla artan akademik başarı sayesinde öğretmenin sınıftaki işlerinin kolaylaşacağını ifade etmiştir. Öte yandan Ö6 aile katılımının akademik başarı konusundaki önemini eğitimin devamlılığı, eğitimin ilerlemesi anlamında ele almıştır. Öğretmenlerin bahsettiği akademik başarının içinde, okuma- yazma, matematik gibi akademik derslerin yanında özel eğitimde çok önem taşıyan topluma uyum becerilerinin kazandırılmasının da olduğu düşünülmektedir. Özellikle topluma uyum becerilerinde genelleme yapabilmek önemlidir. Öğretmenlerin kullandığı “kalıcılık”, “eğitimin devamlılığı”, “pekiştirme” gibi ifadeler öğrenmenin son aşaması olan genelleme yapabilmeyi işaret etmektedir. Genelleme becerisi öğrenmenin son ve en etkili göstergesi olarak kabul edilir (Kırkgöz ve Cavkaytar, 2018). Normal gelişim gösteren çocuklar yeni öğrendikleri beceri ve kazanımları günlük hayata uyarlamaları için ek bir öğretim ortamına gerek duymazlarken, özel gereksinimi olan çocuklar öğretilen beceri ya da kazanımın günlük hayatta uygun yerlerde kullanılabilmesi

için desteğe ihtiyaç duyarlar (Kırkgöz ve Cavkaytar, 2018). Öğretilen becerinin genellemesi için gerekli olan bu destek de çocuklarını herkesten daha iyi tanıyan aileler tarafından verilmelidir.

Yapılan çalışmalar aile katılımının öğrencilerin akademik başarısında uzun süreli olumlu faydasının olduğunu göstermektedir (Dearing vd., 2004; Epstein, 2002; Machen vd., 2005; Newman, 2004). Bu anlamda öğretmenlerin aile katılımının akademik başarıda çok önemli olduğunu belirtmeleri yapılan araştırmalarla paralellik göstermektedir.

İşbirliği

Öğretmenlerden aile katılımının kendisi için işbirliği anlamında önemli olduğunu düşünenlerin ifadeleri şöyledir;

Benim için, benim için çok önemli, ailenin bana destek olması anlamında çok önemli. Aileyle koordineli olunmalı...Yani aile destek olursa yaptığım şeyler faydalı oluyor. (Ö3)

Benim için, bence çok önemli. Verdiğimiz derslerle ilgili aile evde tekrar ettirir çocukta gelişim oluyor... (Ö7)

Benim için, şimdi genel anlamda en azından emeğimizin boşa gitmediğini görmek açısından önemli. Okulda verdiğim şeyin evde devam etmesi açısından olumlu buluyorum. Okul ve ev arasında bütünlüğün sağlanması eğitimi kolaylaştırır. (Ö8)

Benim için, sınıfta benim verdiğim eğitimi aile evde desteklere nitelik artacak, öğrenim çabuk ve kolay olacak. Hedeflediğim amaçlara daha çabuk ulaşabilirim. (Ö10)

Benim için, ideal olan, olması gereken manasında çok önemli aile katılımı. Çünkü özel eğitim bir bütün. Hem okul hem evde devam etmesi gereken bir süreç. (Ö13)

Görüldüğü üzere Ö3, Ö7, Ö8, Ö10 ve Ö11 aile katılımının kendileri için önemini işbirliği açısından ele almışlardır. Bu öğretmenler aile katılımının önemini, okulda öğrenilen şeylerin evde aile tarafından çocuğa tekrar edilmesi ile eğitimin devamlılığının, okul ve ev arasında bütünlüğün sağlanacağını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra Ö3 işbirliğini ailenin öğretmene olan desteği anlamında ele almış, ailenin desteği ile öğretmenin yaptığı şeylerin faydalı olacağını belirtmiştir. Ayrıca Ö13 aile katılımının işbirliği boyutunun özel eğitimde zaten olması gereken bir süreç olduğundan bahsetmiştir.

Yapılan araştırmalar da ev ve eğitim kurumu arasındaki işbirliğinin, çocuğun gelişimine katkı sağlaması açısından önemli olduğunu göstermektedir. Anne- babanın evde çocuğun eğitimcisi rolünü alarak çocuğun eğitimine katılım sağlaması ile eğitimde okul- ev paralelliği sağlanmış olur ve böylece ocuk; okul veya kurum ortamında öğrendiği becerileri farklı ortamlarda genelleyebilir ve böylece öğrenme hızlanabilir (Sucuoğlu vd., 1992).

Motivasyon

Öğretmenlerden aile katılımının kendisi için motivasyon anlamında önemli olduğunu düşünenlerin ifadeleri şöyledir;

Benim için çok önemli çocuğun motivasyonu daha yüksek oluyor, eğitim- öğretimin daha iyi olması için önemli. Çocuğun motivasyonu yüksek olursa benim de motivasyonum yüksek oluyor haliyle. (2)

...Verdiğimiz derslerle ilgili aile evde tekrar ettirir çocukta gelişim oluyor. Bu da beni mutlu ediyor, motivasyonumu arttırıyor tabii... (7)

...Ayrıca ailenin katılımı benim motivasyonumu artırır. (11)

Görüldüğü gibi 2, 7 ve 11 aile katılımının kendileri için önemini motivasyon açısından ele almış, aile katılımıyla eğitim- öğretimin ileri gideceğini ve bu durumun hem öğrencinin hem de kendi motivasyonlarını arttıracağını belirtmiştir.

Teknik olarak motivasyon terimi Latince ‘‘movere’’ kelimesinden yani hareket etmekten gelir (Luthans, 2011) Diğer bir tanıma göre ise motivasyon bireydeki içsel enerjinin belirli hedeflere yönlendirilmesi için hareketlendirilmesi ve aktive edilmesi olarak belirtilmiştir (Düren, 2002). Cüceloğlu’na (2017) göre motivasyon istekleri, arzuları, gereksinimleri, dürtüleri ve ilgileri kapsayan, davranışa enerji ve yön veren genel bir kavramdır. Luthans’ a (2011) göre ise motivasyon, bir hedefe veya bir teşviğe yönelik bir davranışı veya bir dürtüyü harekete geçiren ve bir ihtiyaç ile başlayan bir süreçtir. Bu tanımlara bakıldığında motivasyonun bireyi belirli amaçları gerçekleştirmek için harekete geçiren bir g olarak bahsedildiği görülmektedir.

Motivasyon her meslekte olduğu gibi öğretmenlik mesleğinde de çok önemlidir. Bir ğretmen kişileri anlamakta ve onlarla çalışmakta uzman olmalıdır (Kaya, 2009). Bu hem grubun uygun fonksiyonları başarabilmesi hem de öğretmenin kendini disipline

etmesi bakımından önemlidir (Kaya, 2009). İşbirlikçi bir sınıf düzeni oluşturmak, sınıf yönetimini oluşturan pek çok etmeni sağlıklı bir şekilde yönetebilmek ve kısacası öğrenciler için etkili bir öğrenme ortamı oluşturmak için öğretmenlerin motivasyona ihtiyaçları vardır. West'e (2012) göre motivasyon öğretmenlik mesleği için temel faktördür çünkü öğretmenin motivasyonu, derse katılmak için öğrenci motivasyonunu ve öğretmenin iş yerinde tükenmişlik yaşayıp yaşamamasını etkiler (West, 2012). Hoy (2008) öğretmen motivasyonu ile ilgili yaptığı bir araştırmada, öğretmenlerin motivasyonu ve akademik başarısı ile öğrencinin akademik başarısı ve aidiyet duygusu arasında bir ilişkinin olduğuna dikkat çekmiştir. Bu sonuca göre öğretmenlerin mesleklerine motive olmasının sadece kendileri için değil öğrenciler için de olumlu sonuçlar oluşturacağı söylenebilir. Bu anlamda aile katılımı ile kurulacak olan işbirlikçi ortam ile gerek öğrencilerin gerekse öğretmenlerin motivasyonlarının yüksek olacağı söylenebilir.

Aileden Bilgi Alma

Öğretmenlerden aile katılımının kendileri için aileden bilgi alma konusunda önemli olduğu görüşünde olanların ifadeleri şu şekildedir;

Benim için, öğrenciyi daha iyi tanımama yardımcı oluyor. Çocuğun eğitimiyle ilgili neler yapabilirim, onu öğreniyorum. Mesela çocuğun dış fırçalamayı ya da el yıkamayı öğrenmesi gerekiyorsa ailenin katılımı sayesinde bundan haberdar olup programıma bu becerilerin öğretimini alırım.(Ö9)

Görüldüğü gibi Ö9 aile katılımı ile öğrenci hakkında aileden edindiği bilgiler ışığında öğrenciyi daha iyi tanıdığını, eğitim programını hazırlama aşamasında aileden edindiği bilgilerin programa yön verme konusunda etkili olduğunu belirtmiştir. Cömert ve Güleç' e (2004) göre katılım türlerinden biri de aileyi bilgi kaynağı olarak gören, okul ve aile arasında amacı çocuğun gelişimini sağlamak olan, sürekli bir paylaşımın olduğu bir iletişim şeklidir. Aile katılımının, öğretmenlerin öğrencilerin aile ortamları hakkında daha detaylı bilgiye sahip olması ve ailelerin ihtiyaçlarını anlama noktasında daha anlayışlı ve çocuk merkezli bir tavır geliştirmelerinde etkisi büyüktür (Cömert ve Güleç, 2004).

Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğrenci İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Öğretmenlerin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının öğrenci için önemi hakkındaki görüşlerine ilişkin oluşturulan temalar Tablo 6’de yer almaktadır.

Tablo 6

Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğrenci İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
Akademik başarı	7
Mutluluk	6
İşbirliği	3
Güven Duygusu	1
Motivasyon	1
Toplam	18

Tablo 6’da görüldüğü üzere öğretmenlerin aile katılımının öğrenci için önemi hakkındaki görüşleri “akademik başarı”, “mutluluk”, “işbirliği”, “güven duygusu” ve “motivasyon” temaları altında incelenmiştir. Bu görüşlerden yedisi “akademik başarı”, altısı “mutluluk”, üçü “işbirliği”, biri “güven duygusu” ve biri de “motivasyon” temalarında incelenmiştir.

Akademik Başarı

Öğretmenlerden aile katılımının öğrenci için akademik başarı anlamında önemli olduğunu düşünenlerin ifadeleri şöyledir;

Öğrenci için, tekrar yapabilmesi için, okuldaki çalışmasının devamlılığının sağlanması için etkili olacağını düşünüyorum. (Ö1)

Öğrenci için, genelde öğrenci için iyi olur ama katılım yok. (Ö3)

Öğrenci için, okulda öğrendiği şeyleri pekiştirerek kazanım elde etmesi öğrenciyi de mutlu ediyor... (Ö5)

Öğrenci için, yani seviyesinin bir üstüne çıkması için, çocuğun ilerlemesi için çok önemli... (Ö7)

Öğrenci için, bence genelleme yapabilmesi açısından önemli. Aile katılımı sayesinde çocuk ailesiyle kaliteli zaman geçiriyor... (Ö8)

Öğrenci için, öğrenci için önemli. Okulda öğrendiklerini evdeki tekrarlarla kazanımların kalıcılığını artırmış oluyor. Okulda ve evde kazanımları edinme aşamasında daha az sıkıntı yaşar. Genelleme yapma konusunda sıkıntı yaşayan çocuklarda yarar sağlanmış olur. Okulda öğrendiğini evde de yapması istendiğinde genelleme yapmayı öğrenir. (Ö10)

Öğrenci için, okulda öğrendiği şeylerin pekiştirilmesi anlamında önemli. Yani, kazanımın oturmasını sağlayan bir süreç... Olumlu davranışların pekişmesini sağlıyor. (Ö13)

Görüldüğü üzere Ö1, Ö2, Ö10 ve Ö13 ifadelerinde, okulda öğrenilen şeylerin evde tekrar edilmesi sayesinde kazanımların pekişeceğini, kalıcı hale geleceğini vurgulamışlardır. Ö10 ve Ö8 aile katılımı ile okulda öğrenilen becerilerin evde de tekrar edilmesi sonucunda öğrencinin genelleme yapabileceğini belirtmişlerdir. Bir becerinin öğrenildiğinin son ve en etkili göstergesi olan genelleme, edinim, akıcılık ve kalıcılık aşamalarından sonra gelir ve edinilen davranışın her zamanki benzer öğretim koşulları dışında farklı durumlarda da gerçekleşmesidir (Stokes ve Baer, 1977). Bu anlamda özel eğitimde öğrencinin genelleme yapabiliyor olması öğrenmenin gerçekleşmesi açısından önem taşımaktadır. Öğrencinin genelleme aşamasına ulaşabilmesi için ailenin okuldaki öğretilen becerileri evde ve çeşitli yerlerde tekrar ettirmesi gerekmektedir.

Mutluluk

Öğretmenlerden aile katılımının öğrenci için mutluluk anlamında önemli olduğunu düşünenlerin ifadeleri şöyledir;

Öğrenci için, okulda öğrendiği şeyleri pekiştirerek kazanım elde etmesi öğrenciyi de mutlu ediyor. Başardığını görünce çocuk mutlu oluyor. (Ö5)

Öğrenci için, uzaktan eğitimde daha da fazla önemli oldu. Ailesiyle vakit geçirince çocuklar daha mutlu oluyor. Uzaktan eğitimde bunu gördüm. (Ö6)

...Hem de çocuk ailesiyle bir şeyler yapmaktan mutluluk duyuyor. (Ö7)

Öğrenci için, aile çocuğun durumunu daha kolay kabul edebilir. Yüzleşemediği durumlarda ailenin beklentisi düşünce çocuğuna davranışı daha olumlu olur. Çocuğunu olduğu gibi kabul edince aile çocuğu strese sokmuyor... (Ö9)

Öğrenci için, ailesiyle beraber kaliteli vakit geçirmekten dolayı mutlu olur... (Ö11)

Öğrenci için, ailesiyle vakit geçiren öğrenci daha mutlu oluyor bu çok net. (Ö12)

Görüldüğü gibi Ö6, Ö7, Ö11 ve Ö12 öğrencinin ailesiyle beraber kaliteli vakit geçirmesi sonucunda oluşan bir mutluluktan bahsederken, Ö5 aile katılımıyla artan akademik başarı sonucunda öğrencinin mutlu olduğunu belirtmiştir. Öte yandan Ö9 ise ailenin katılım ile çocuğunun özelliklerini daha iyi tanınması sonucunda çocuğuyla daha iyi bir iletişim kurduklarını belirtmiştir. Görüldüğü gibi öğretmenler aile ile geçirilen kaliteli zamanların öğrencilere mutluluk olarak yansıdığını gözlemlemişlerdir. Aileler çocuklarının başarılı olmalarının yanı sıra mutlu olabilmeleri için de onlarla kaliteli zaman geçirmelidirler.

İşbirliği

Öğretmenlerden aile katılımının öğrenci için işbirliği anlamında önemli olduğunu düşünenlerin ifadeleri şöyledir;

Öğrenci için, öğrenmenin gerçekleşmesi için ailenin çocuğun yanında olması gerekiyor, evde destek olması lazım. (Ö2)

...Ev ortamında okuldan daha rahat öğreniyor. Okulda daha içe kapanık oluyor öğrenciler ama aile ortamında daha rahat öğreniyor. (Ö4)

Okul ve evin uyumu çocuğun da eğitime karşı motivasyonunu artırır. (Ö11)

Görüldüğü gibi Ö2 aile katılımının öğrenci için önemini ailenin evde desteği şeklinde ifade etmiş, Ö4 öğrencilerin ev ortamında sınıf ortamından daha iyi öğrendikleri belirtmiş ve Ö11 ise ev ve okul uyumunun öneminden bahsetmiştir. Epstein' nın aile katılımı modelinin boyutlarından biri olan “ebeveynlik” türü genel anlamda tüm ailelerin çocuklarını öğrenci olarak destekleyen bir aile ortamı oluşturmaları anlamı taşımaktadır. Bu katılım türünde her yaş grubu için öğrenmeyi destekleyecek ev ortamları için öneriler, ebeveyn eğitimleri gibi uygulamalara yer verilebilir (Sanders ve Epstein, 2005; Sheldon ve Epstein, 2005). Bu anlamda öğretmenlerin aile katılımının işbirliği boyutunu öğrenci için önemli görmeleri yapılan araştırmalarla da paralellik göstermektedir.

Güven Duygusu

Öğretmenlerden aile katılımının öğrenci için güven duygusu anlamında önemli olduğunu düşünen öğretmenin ifadesi şöyledir;

...Aile çocukla daha çok ilgilendiği için çocukta güven duygusu gelişiyor. (Ö8)

Görüldüğü gibi Ö8 aile katılımının çocuklarda güven duygusu geliştirdiğini belirtmiştir. Newman'ın (2004) yaptığı araştırmaya göre ailelerin özel eğitim gereksinimi olan çocuklarının eğitimine katılım göstermesi öğrencilerin akademik anlamda güven duygularının gelişmesini sağlamaktadır. Ayrıca ebeveynlerin özellikle sınıf içi etkinliklerde katılım göstermesinin çocuklarına onların başarısını önemsedikleri mesajını verdiğini, çocuklarda da kendilerini daha güvende hissetmelerini sağladığını göstermiştir (Machen vd., 2005).

Motivasyon

Öğretmenlerden aile katılımının öğrenci için motivasyon anlamında önemli olduğunu düşünen öğretmenin ifadesi şöyledir;

... Öğrencide motivasyon sağlıyor... (Ö13)

Newman'ın (2004) yaptığı araştırmaya göre aile katılımı öğrencinin motivasyonunu artırmaktadır. Aile katılımı ile öğrencinin motivasyonunun artmasının bazı olumlu sonuçlarının olacağı söylenebilir. Örneğin aile katılımı ile öğrenciler okula daha seveerek giderler, okula devam konusunda daha istekli olurlar, kişisel, sosyal ve akademik gelişimleri de artar (Epstein, 2002).

Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Aile İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Öğretmenlerin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının aile için önemi hakkındaki görüşlerine ilişkin oluşturulan temalar Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7

Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Aile İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
İletişim	6
Evde öğrenme	6
Çocukla daha olumlu ilişki	3
Ebeveynlik	2
Katılımla ilgili olumsuz fikirler	1
Toplam	18

Tablo 7'ye bakıldığında öğretmenlerin aile katılımının aile için önemi konusundaki fikirleri “iletişim”, “evde öğrenme”, “çocukla daha olumlu ilişki”, “ebeveynlik”, “katılımla ilgili olumsuz fikirler” temaları altında incelenmiştir. Bu görüşlerden altısı “iletişim”, beşi “evde öğrenme”, dördü “çocukla daha olumlu bir ilişki”, biri “katılımla ilgili olumsuz fikirler” temalarında incelenmiştir.

İletişim

Öğretmenlerden aile katılımının aile için iletişim konusunda önemli olduğunu düşünenlerin ifadeleri şöyledir;

Aile için, çocuğunun özelliklerini daha iyi biliyorlar. Hangi davranışa nasıl tepki vereceğini aile bizden daha iyi biliyor o yüzden ailenin bizi bilgilendirmesi çok önemli. Aile bizden daha faydalı olur aslında çocuğuna... (Ö3)

...Çocuk hakkında bilgiye sahip olacaklar, beklentilerinin farkına varacaklar. Katılım gösterdikçe daha gerçekçi beklentilere sahip olacaklar ya da beklenti içine girmemeyi öğrenecekler. (Ö5)

Aile için, çocuğu hakkında bilgi sahibi oluyor. Aileler çocuğunun ne yapıp ne yapamayacağı konusunda bir haber oluyorlar. Mesela aileye “senin çocuğun şunuyapabiliyor” diyoruz. Aile şaşıyor “aa, nasıl yapıyor hocam, o yapamaz” diyorlar, şaşıyorlar. Aile katılımıyla çocuğun performansı hakkında bilgi sahibi oluyorlar. Böylece gerçekçi beklentiler besleyebilirler.(Ö7)

... Aile katılım sağlamazsa çocuğun neler yaptığını, neler yapabileceğini bilemez. Özellikle uzaktan eğitimde aileler çocukları için “maşallah, neler de yapabiliyormuş” dediler... (Ö8)

Aile için, aile çocuğunun yetenekleri, ilgileri, ihtiyaçları konusunda objektif olarak bilgi sahibi olur... (Ö11)

Aile için, aile çocuğunun çok farklı yönlerini fark ediyor. Çocuğuna olan inancı artıyor.(Ö12)

Görüldüğü gibi Ö5, Ö7, Ö8, Ö11 ve Ö12 ailelerin öğretmenle kuracakları iletişim sayesinde çocuklarının akademik performansları, yetenekleri, ihtiyaçları konusunda bilgi sahibi olabileceklerini belirtirken Ö5 ve Ö7 bu sayede ailelerin çocuklarının akademik gelişimi hakkında gerçekçi beklentiler besleyeceklerini vurgulamışlardır. Katılımın “temel iletişim” türü, veli ve öğretmen arasında iki yönlü olan ve öğrenci hakkında bilgi paylaşımı amacıyla yapılan bir iletişimdir (Shepard ve Harold, 1995). Ayrıca Ö3 öğrenciyi tanımak için ailenin vereceği bilgilerin çok önemli olduğunu ve çocuğa ailenin öğretmenden daha fazla faydasının olacağını belirtmiştir. Ö3 öğrenciyi en iyi ailesinin tanıyabileceğini vurgulamaktadır. Öğretmenlerin öğrenci hakkında aileden alacağı bilgilerin öğretimin planlanması konusunda etkili olacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra velilerin öğretmenlerle çocuklarının bakım sorunları ve çözümleri konusunda bilgi alış veriş yapmaları, diğer ailelerle iletişim ve etkileşim içinde olmaları velileri iletişime daha çok teşvik eder (Cömert ve Güleç, 2004).

Evde Öğrenme

Öğretmenlerden aile katılımının aile için evde öğrenme konusunda önemli olduğunu düşünenlerin ifadeleri şöyledir;

Aile için, özel eğitim sık tekrar isteyen bir bölüm. Aileler katılım sağlayarak teknik ve yöntem öğrenebilirler bizlerden. (Ö1)

Aile için, aile de öğrenci gibi bir yerde baktığında. Aile de katılım gösterdiğinde öğreniyor. Çocukla nasıl vakit geçireceğini, çocuğun psikolojisini, ona nasıl yaklaşımları gerektiğini öğreniyorlar. (Ö4)

Ayrıca aile pekiştireçleri ve cezayı doğru yerde kullanmayı öğreniyor. (Ö8)

Aile için, aile genelde çocuğu için ne yapacağını bilmiyor. Aile katılımıyla çocuğuna nasıl davranış kazandıracağını öğreniyor. Evde basitten zora doğru, adım adım, belli aralarla, benim de yönlendirmelerimle, çocuğuyla iletişimi artıyor. Zaman içinde kazanım elde ettiklerini görüyorlar. Çocuklarından

beklentileri daha gerçekçi, oluyor. Çocuklarının neler yapabileceklerini görüyorlar. Tamamen umutsuz ailelerde de çocuğa dair bir ümit beliriyor. (Ö9)

Aile için, aile katılımıyla aile, öğrenciye nasıl davranacağını bilir, nasıl öğreteceğini bilir. (Ö10)

Görüldüğü gibi öğretmenler öğrenciler için aile katılımının önemini evde öğrenme boyutunda ele almış, ailelerin evde çocuklarının eğitime ne şekilde katkı sağlayacaklarını, evde kullanacakları yöntem ve tekniklerin aile tarafından öğrenilmesini evde öğrenme teması içinde belirtmişlerdir. Evde katılım türünde öğrencilerin aileleriyle beraber neler yapabileceklerini gösteren takvim, bilgilendirme, notlar gibi uygulamalara yer verilebilmektedir. Katılım türlerinden biri olan evde öğrenme, ailelere evde çocuklarının aktiviteleri, ödevleri hakkında ayrıca müfredat ve diğer materyallerle ilgili nasıl yardımcı olacakları konusunda fırsatlar sunan bir katılım türüdür (Epstein ve Sheldon, 2002; Epstein, 2007).

Çocukla Daha İyi Bir İlişki

Öğretmenlerden aile katılımının aile için çocukla daha iyi bir ilişki kurulması açısından önemli olduğunu düşünenlerin ifadeleri şöyledir;

...Aileler çocuklarıyla kaliteli zaman geçirince çocuğuna karşı olumlu davranış geliştiriyor, ona olan güveni artırıyor. Ailede huzur ortamı oluşuyor... (Ö8)

...Aile ve öğrenci arasında pozitif iletişimin oluşmasını sağlar. Davranış kazandırma konusunda gereksiz tartışmaları azaltır. Aile ve çocuk ilişkisi yıpranmaz... (Ö10)

...Gerçekçi beklentiler aile ve çocuk arasındaki gerginlikleri azaltır...(Ö11)

Görüldüğü gibi Ö8 aile katılımının ailede huzur ortamını sağlayacağını, Ö10 ve Ö11 ise aile katılımıyla aile ve çocuk arasında tartışmaların ve gerginliklerin azalacağını böylelikle daha iyi bir ilişkinin kurulacağını belirtmişlerdir. Ö10 öğrenci ile aile arasındaki gerginliklerin genellikle davranış kazandırma konusunda yaşanmakta olduğunu, Ö11 ise gerginliklerin genellikle ailelerin çocuklarının gelişimi ile ilgili gerçekçi olmayan beklentilere sahip olmalarından kaynaklandığını belirtmiştir. Aile katılımı ile verilecek aile eğitimleri ailelerin çocuklarına davranış kazandırmada daha bilinçli davranmalarını, çocuklarının sahip olduğu yeterlilik ve yetersizliklerden haberdar

olmasını sağlayacaktır. Mac Millan ve Turnbull' un (1983) göre aile katılımının ebeveynle daha iyi bir ilişki kurulmasını sağladığı belirtilmiştir.

Ebeveynlik

Öğretmenlerden aile katılımının aile için ebeveynlik becerileri açısından önemli olduğunu düşünenlerin ifadeleri şöyledir;

Aile için, aile çocuğunun başarısını görmek istiyorsa çocuğunu desteklemeli... (Ö2)

Aile için, eğitim- öğretim için çocuğuna ilgi gösterse ailenin hayatı da kolaylaşacak, katılım göstermezse kendi hayatı da zorlaşacak. (Ö6)

Görüldüğü gibi Ö2 ve Ö6 ailenin ebeveyn olarak çocuğuna ilgi göstermesi ve destek olması gerektiğini belirtmişlerdir. Epstein'in aile katılım modelinde yer alan ebeveynlik, ailelerin evde temel ebeveynlik sorumluluklarını yerine getirmeleri, çocuklarını okul dönemine hazırlamaları, çocuklarına ev içinde okulu destekleyecek bir düzen kurmalarını içerir (Epstein ve Sheldon, 2002; Epstein, 2007). Ayrıca ebeveynlerin rolü, çocuklarının eğitim başarılarına anlamlı bir şekilde katıldıkları zaman güçlenir (Machen vd., 2005).

Katılımla İlgili Olumsuz Fikirler

Öğretmenlerden aile katılımının aile için önemi konusunda olumsuz fikir belirtenlerin görüşleri şöyledir;

Aile için, yani, gerçekçi olmak gerekirse aile için, angarya genel gözlemlediğim, bir yük olduğu. Aile için bir külfet. Yani daha önce olumlu örneklerle karşılaştım ama şu an için böyle görünüyor. (Ö13)

Görüldüğü gibi Ö13 ailelerin katılımı önemsemediklerini ve çocuklarının eğitim yaşantılarına katılım göstermediklerini belirtmiştir. Ayrıca Ö13 aile katılımının bazı aileler için bir yük olduğundan bahsetmiştir. Özellikle aileler ileri düzeyde engeli olan çocuklarının günlük bakımlarını yapabilmek ve sağlık ihtiyaçlarını giderebilmek için çok fazla zaman ve enerji harcarlar (MacMillan ve Turnbull, 1983). Aile katılımını bir yük olarak gören bir ebeveynin başka pek çok sorumluluğunun da olduğu söylenebilir. Ayrıca

ileri derecede engeli olan çocukların ebeveynleri arasında tükenmişlik riskinin diğer engel türlerinde çocuğu olan ebeveynlere göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir (MacMillan ve Turnbull, 1983). Tükenmişlik riskinin yanı sıra engelli çocuğa sahip olan ailelerin stres ve depresyon riskinin sosyal destek ile ters orantılı olduğu ortaya çıkarılmıştır (Gallagher vd., 2008). Ebeveyn ne kadar sosyal desteğe sahipse kendisini desteklenmiş hissedecek ve bu durum da çocuklarının eğitim yaşantılarına katılımlarını olumlu etkileyecektir. Burada Ö13' ün bahsettiği durumun çocuğunun ileri düzeyde engeli olan ve sosyal desteği yetersiz ya da olmayan velilere ait olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Okul Yönetimi İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Öğretmenlerin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının okul yönetimi için önemi hakkındaki görüşlerine ilişkin oluşturulan temalar Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8

Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Okul Yönetimi İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
İletişim	5
Olumsuz Fikirler	4
Okul Başarısı	2
İdari İşler	2
Toplam	13

Tablo 8’e bakıldığında öğretmenlerin aile katılımının okul yönetimi için önemi konusundaki görüşleri “iletişim”, “katılımla ilgili olumsuz fikirler”, “okul başarısı” ve “idari işler” temaları altında incelenmiştir. Bu görüşlerden beşi “iletişim”, dördü “katılımla ilgili olumsuz fikirler”, ikisi “okul başarısı” ve ikisi de “idari işler” temalarında incelenmiştir.

İletişim

Öğretmenlerden aile katılımını okul yönetimi için iletişim konusunda önemli bulanların ifadeleri şöyledir;

...sıkıntı çıkaran velilerle görüşmeye çalışması önemli. (Ö3)

Sınıfta materyal eksikliğimiz olduğunda ya da çocukla veli arasında sorunlar olduğunda devreye giriyorlar. Olaylara bizden daha objektif baktıklarını düşünüyorum. Ama çok da etkisi yok. (Ö4)

Sonuçta okul yönetiminin işi eğitimi idare etmek. Veliyle iletişim halinde olmalılar. Yoksa öğrencinin devamı, eğitimin devamlılığı için sorun olur. (Ö6)

...Aile katılımı olursa velilerle ilgili görüş alış veriş yapma imkânları olur... (Ö7)

Okul yönetimi bilinçli ve sorumlu, işbirlikçi ailelerle katılımı geliştirse daha pozitif tutum gelişir ailelerde. Ailelerin katılımı artırırsa okul yönetimi de okulun ihtiyaçları konusunda ailelerden ricada bulunabilir. Mesela müdürümüz sınıf perdelerini bulmak için çok esnaf gezdi, ama aileler bu tür sorunlarla ilgilenselerdi sorun daha çabuk çözüldü. (Ö12)

Okul yönetimi özel eğitim hakkında daha çok bilgi sahibi olur bu durum okul yönetimini diğer okul yönetimleri arasında farklı bir yere taşır. Aileler de okul yönetimi tarafından değerli görüldüğü zaman okula aidiyet duyguları artar. (Ö11)

Görüldüğü gibi Ö3 ve Ö4 okul yönetiminin özellikler veli ile ilgili sorunların çözümü için veli ile iletişim kurduklarını belirtirken Ö6 bunun eğitimin devamlılığı için önemli olduğunu belirtmiştir. Ö7 ve Ö11 ise iletişimin okul ve veli arasında bilgi alış veriş sağladığını ifade etmiştir. Öte yandan Ö11 ve Ö12 okul yönetimi ve aile arasında geliştirilen iletişim sayesinde ailelerin okula karşı olumlu tutum geliştireceklerini belirtmişler ayrıca Ö12 ailelerin okula karşı aidiyetlerinin artacağını ifade etmiştir. Okul yönetiminin aileler ile iletişim halinde olması okulların ailelerin ihtiyaçlarını bilmelerine ve tüm ailelere karşı daha adil olmalarına katkı sağlar (Epstein, 2002). Ayrıca Ö12 okul yönetimi ve aile ile geliştirilen iletişimin okulun ihtiyaçlarının karşılanması konusunda da etkili olacağını düşünmektedir. Epstein'a (2002) göre okul ve aile ortaklığı okul programlarını, okul iklimini iyileştirebilir, okul- aile birliğinin gelişimine destek sağlayabilir.

Olumsuz Fikirler

Öğretmenlerden aile katılımı konusunda okul yönetiminin yeterli olmadığını belirtenlerin görüşleri şu şekildedir;

Aslında okul yönetiminin özel eğitim hakkında bir bilgisi ve fikri yok. Özel eğitimden anlamadıkları için. Mesela müdür yardımcımız beni çocuklarla iskelet sistemini işlerken görünce çok şaşırmıştı. “e bunlar normal ders işliyorlar” demişti. Özel eğitimden bir haber oluyorlar. Aile katılımı olursa velilerle ilgili görüş alış verişi yapma imkânları olur. Ama bunu özel eğitim öğretmenlerinden bekliyorlar. (Ö7)

Okul yönetimi aile katılımıyla pek ilgilenmiyor. Sadece veli toplantılarında “nasılsınız, öğretmenlerimizden memnun musunuz?” diye soruyor. (Ö8)

Okul yönetimine bence pek etkisi yok. Genelde okul yönetiminin özel eğitime dair bir vizyonu yok. (Ö9)

Okul yönetimi için çok önemli olduğunu düşünmüyorum... (Ö12)

Görüldüğü gibi Ö7 ve Ö9 okul yönetimlerinde özel eğitim ile ilgili bir bilgi ve vizyon eksikliğinin olduğunu belirtmiştir. Ö12 ve Ö8 ise aile katılımının okul yönetimleri için önemli olmadığını ayrıca aile katılımı konusunda etkisiz olduklarını belirtmiştir.

Okul Başarısı

Öğretmenlerden aile katılımının okul yönetimi için okul başarısı konusunda önemli olduğunu belirtenlerin ifadeleri şöyledir;

Çok gerçekçi olursak öğretmenin başarısı okulun başarısıdır. Aile katılımını okul desteklerse okul başarılı olur. (Ö1)

Okulun başarısını arttırır, okulun işleyişini kolaylaştırır... Çok gerçekçi olursak öğretmen başarısı okulun başarısıdır. Öğretmenin yaptığı çalışmaları okul yönetimi takip etmeli desteklemelidir. (Ö2)

Görüldüğü gibi her iki öğretmen de okulun başarısının öğretmenin başarısına bağlı olduğunu belirtmiştir. Okul yönetiminin aile katılımı ve okul başarısı ilişkisindeki rolünü, öğretmenin aile katılımı çalışmalarında okul yönetimi tarafından takip edilmesi ve desteklenmesi olarak ifade etmişlerdir. Bu bağlamda aileleri eğitim sürecine dâhil etmek, okullarda karar alma süreçlerine aileyi de katmak okulları iyileştirme sürecinin önemli bir parçasıdır (Machen vd., 2005). Steinberg ise aile katılımını çocuğun okul başarısının anahtarı olarak tanımlamaktadır (Steinberg, 1996 akt; Bogenschneider ve Johnson, 2004).

İdari İşler

Öğretmenlerden aile katılımının okul yönetimi için öneminin idari işler boyutunda söz konusu olduğunu belirtenlerin ifadeleri şu şekildedir;

Evrak işlerinde sıkıntı yaşamazlar. Rapor işleri tam olur. Okul idaresinin aile katılımına gösterdiği katkı da bu konularda zaten sadece. (Ö5)

...Sadece idari işlerin işleyişi kısmında sorun çıkmaması önemli olabilir. (Ö12)

Görüldüğü gibi Ö5 ve Ö12 aile katılımını okul yönetimi için sadece idari işleyişi kolaylaştırması açısından önemli görmektedirler. Öğretmenlerin “idari işler” ifadesi ile okul idaresinin, öğrencinin devam takibinin yapılması ve eğer öğrencinin devamsızlığı söz konusunu ise gerekli işlemlerin yapılması, öğrencinin gelişimsel raporunun yenilenmesi gibi evrak işlerini işaret ettikleri düşünülmektedir. Bu söz konusunu evrak işleri için okul idaresinin veli ile iletişim halinde olması gerekmektedir.

Öğretmenlerin Aile Katılımı Konusunda Düzenlenen Çalışmaların Türleri Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlere aile katılımı konusunda ne tür çalışmalar düzenledikleri sorulmuş ve örneklerle açıklamaları istenmiştir. Bu soruya öğretmenlerin verdikleri cevaplar Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9

Öğretmenlerin Aile Katılımı Konusunda Düzenlenen Çalışmaların Türleri Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
Veli Toplantıları Düzenlemek	13
Veliler İle İletişim Halinde Olmak	13
Velilerin Evde Çocuklarının Aktiviteleri, Ödevleri Hakkında Nasıl Yardımcı Olacakları Konusunda Velileri Desteklemek	13
Öğrencinin Eğitim- Öğretim Süreci İle İlgili Kararlara Velileri de Katmak	12
Velileri Sınıf İçi Etkinliklere Dâhil Etmek	8
Sosyal Etkinlikler	7
Diğer	4
Toplam	70

Tablo 9’da öğretmenlerin aile katılımı konusunda düzenledikleri çalışmalar “veli toplantıları düzenlemek”, “veliler ile iletişim halinde olmak”, “velilerin evde çocuklarının aktiviteleri, ödevleri konusunda velileri desteklemek”, “öğrencinin eğitim- öğretim süreci ile ilgili kararlara velileri de katmak”, “velileri sınıf içi etkinliklere dâhil etmek”, “sosyal etkinlikler” ve “diğer” temaları altında toplanmıştır. Öğretmenlerden 13’ü “veli toplantısı düzenlemek”, 13’ü “velilerle iletişim halinde olmak”, 13’ü “velilerin evde çocukların aktiviteleri, ödevleri hakkında nasıl yardımcı olacakları konusunda velileri desteklemek”, 12’si “öğrencinin eğitim- öğretim süreci ile ilgili kararlara velileri de katmak”, sekizi “velileri sınıf içi etkinliklere dâhil etmek”, yedisi “sosyal etkinlikler” ve dördü “diğer” şeklinde görüşlerini bildirmişlerdir. Tablo 9’ a göre araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı veli toplantısı düzenlemekte, velilerle iletişim halinde olmakta ve velilere evde ödevler ve etkinlikler hakkında bilgilendirme yapmaktadır. Sadece bir öğretmen velileri öğrencinin eğitim- öğretim süreci ile ilgili kararlara dahil etmediğini bildirmiştir. Sadece sekiz öğretmenin velileri sınıf içi etkinliklere dahil etmesinin ve sadece yedi öğretmenin sosyal etkinlikler yapmasının nedeninin araştırmanın yapıldığı dönemde yaşanan Covid-19 Salgını kapsamında alınan önlemler olduğu düşünülmektedir. Belitilen önlemler doğrultusunda kapalı alanlarda planlanan sosyal etkinliklerin iptal edilmesi zorunlu kılınmıştır.

Diğer teması altında çalışmalarını ayrıca belirten öğretmenlerin yaptığı çalışmalar şu şekildedir; anket çalışmaları, aileyi okul dışında öğrencilerin alabileceği etkinlikler, kurslar, eğitimler hakkında bilgilendirmek, önemli gün ve haftalarda gösteriler düzenlemek, okuma yazmaya geçen öğrenciler için parti düzenlemek, ödevler hakkında küçük notlar hazırlamak, yaz tatili için çerçeve programı hazırlamak ve aileye göndermek, bir becerinin nasıl kazandırılacağını gösteren videolar çekip aileye göndermek, aile eğitimi düzenlemek.

Öğretmenlerin Aile Katılımı İle İlgili Etkinlikleri Seçerken Dikkat Ettikleri Hususlara İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlere aile katılımı ile ilgili etkinlikleri seçerken nelere dikkat ettikleri sorulmuştur. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplar Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10

Öğretmenlerin Aile Katılımı İle İlgili Etkinlikleri Seçerken Dikkat Ettikleri Hususlara İlişkin Görüşleri

Temalar	f
Öğrencinin Yetersiz Olduğu Konular	13
Öğrencinin Akademik Durumu	12
Ailenin Sosyo –Ekonomik Düzeyi	11
Diğer	10
Toplam	46

Tablo 10’ a bakıldığında öğretmenlerin aile katılımı ile ilgili etkinlikleri seçerken nelere dikkat ettikleri hakkındaki görüşleri, “öğrencinin yetersiz olduğu konular”, “öğrencinin akademik durumu” , “ailenin sosyo- ekonomik düzeyi” ve “diğer” temaları altında incelenmiştir. Öğretmenlerden 13’ü “öğrencinin yetersiz olduğu konular”, 12’si “öğrencinin akademik durumu”, 11’i “ailenin sosyo- ekonomik düzeyi”, 10’u “diğer” şeklinde görüşlerini bildirmişlerdir. Öğretmenlerden “diğer” teması altında görüş bildirenlerin aile katılımı etkinliklerini seçerken dikkat ettikleri hususlar şu şekildedir; velinin hazırbulunuşluk düzeyi, ailenin eğitim düzeyi, okul çevresinin ekonomik durumu, ailenin psikolojik durumu, ailenin çocuktan beklenti düzeyi, anneye destek olan biri ya da birilerinin olup olmaması, ebeveynlerin çalışma saatleri.

Öğretmenlerin Aile Katılımı İle İlgili Yaptıkları Çalışmaların Amacına Ulaşma Durumu Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlere aile katılımı ile ilgili yaptıkları çalışmaların amacına ulaşıp ulaşmadığı hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplar Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11

Öğretmenlerin Aile Katılımı İle İlgili Yaptıkları Çalışmaların Amacına Ulaşma Durumu Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
Amacına Ulaşıyor	7
Amacına Ulaşmıyor	6
Toplam	13

Tablo 11'e göre yedi öğretmen yaptıkları aile katılım çalışmalarının amacına ulaştığı, altı öğretmen ise yaptıkları aile katılım çalışmalarının amacına ulaşmadığı yönünde görüş bildirmiştir.

Yaptıkları aile katılım çalışmalarının amacına ulaştığını düşünen öğretmenlere, aile katılımı ile ilgili yaptıkları çalışmalar sonucunda hangi amaçlara ulaştıkları sorulmuştur. Ayrıca yaptıkları aile katılım çalışmalarının amacına ulaşmadığını düşünen öğretmenlere, yaptıkları aile katılım çalışmalarının neden amacına ulaşmadığı sorulmuştur.

Tablo 12'de aile katılım çalışmalarının amacına ulaştığını düşünen öğretmenlerin yaptıkları çalışmalar sonucunda hangi amaçlara ulaştıklarına ilişkin görüşleri belirtilmiştir.

Tablo 12

Aile Katılımı Çalışmalarının Amacına Ulaştığını Düşünen Öğretmenlerin Yaptıkları Çalışmalar Sonucunda Hangi Amaçlara Ulaştıklarına İlişkin Görüşleri

Temalar	f
Akademik ve Sosyal Gelişme	5
Evde Öğrenme	2
Velilerin Mutluluğu	2
Ailenin Çocuğu Hakkında Bilgi Edinmesi	2
Aile ve Çocuk Arasında Daha İyi Bir İlişki	2
Olumsuz Davranışların İyileşmesi	1
Toplam	14

Tablo 12'ye göre aile katılım çalışmaları sonucunda ulaşılan amaçlar “akademik ve sosyal gelişme”, “aile katılımının artması”, “evde öğrenme”, “velilerin mutluluğu”, “ailenin çocuğu hakkında bilgi edinmesi” ve “ailenin çocuğa olumlu davranış geliştirmesi” temalarında incelenmiştir. Öğretmenlerden beşi “akademik ve sosyal gelişme”, ikisi “aile katılımının artması”, ikisi “evde öğrenme”, ikisi “velilerin mutluluğu”, ikisi “ailenin çocuğu hakkında bilgi edinmesi”, ikisi “ailenin çocuğa olumlu davranış geliştirmesi” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Akademik ve Sosyal Gelişme

Aile katılım çalışmaları sonucunda öğrencinin akademik ve sosyal anlamda gelişim gösterdiğini düşünen öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

Okuma- yazma öğrendi, davranışları bağımsızlaştı. Daha önceden anneye çok bağımlıydı şimdi daha bağımsız hareket edebiliyor. (Ö2)

...Çocuk bilgi ve becerilerini geliştiriyor... (Ö8)

Mesela öğrencimde okuma- yazma sürecinde çok ilerledik... (Ö9)

Aileye gerekli bilgilendirmeler, yönlendirmeler ve ihtiyaç duydukları motivasyonu da sağlayarak çocuğun sahip olduğu beceriler konusunda çok büyük gelişim sağladık. (Ö11)

Aile benimle paralel şekilde davrandığı için çocuğun gerek akademik gerekse sosyal anlamda gelişiminin olumlu olduğunu gördük. (Ö12)

Görüldüğü gibi öğretmenler öğrencilerin aile katılımı çalışmaları ile öğrencilerde akademik ve sosyal anlamda beceri kazanımı elde ettikleri belirtmişlerdir. Ö2 ve Ö9 öğrencinin özellikle okuma- yazma becerilerinde ayrıca Ö2 bağımsız yaşam becerilerinde gelişme olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan çalışmalarda aile katılımının öncelikle çocuğun okuma- yazma becerileri olmak üzere akademik becerilerinde uzun süreli olumlu faydasının olduğunu göstermektedir (Dearing vd., 2004). Çocukluk dönemi okur-yazarlığı sorunlarının okulu bırakma oranlarında artış, suçluluk ve uzun dönemde de refah maliyetleri gibi akademik, sosyal ve ekonomik sonuçları vardır (Dearing vd., 2004). Ö2, Ö8 ve Ö11'in ifadelerinde söz edilen “beceri”, “bağımsız hareket becerisi” gibi ifadelerin özel eğitimde çok önemli bir yer tutan “bağımsız yaşam becerileri” ni işaret ettiği düşünülmüştür. Özellikle zihin engellilerin eğitiminde bağımsız yaşam becerileri önemli bir yer tutar (Cavkaytar, 1999). Özbakım ve ev içi becerileri de bağımsız yaşam becerilerinin alt başlıklarındandır (Cavkaytar, 1999). Öğretmenlerin ifadelerine bakıldığında aile katılımı ile öğrencilerin bağımsız yaşam becerilerinde gelişme gösterdikleri söylenebilir.

Evde Öğrenme

Aile katılımı çalışmaları sonucunda evde öğrenme katılım türünde ailelerin kendilerini geliştirdiklerini belirten öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

...Aileye yönlendirmelerimizle aileler çocuklarına karşı nasıl davranacaklarını öğreniyorlar. Ailenin çocuğunun eğitimine nasıl katkı sağlayacağı konusunda yardımcı oluyoruz. Bunu uzaktan eğitimde canlı canlı gördüm. Annelerin bir konuyu öğretirken yaptıkları yanlışları gördüm. Anneleri yönlendirdim. (Ö8)

...Hedef davranışlara ulaşmada ailenin katılımının etkisi çok büyük. Ödev verdiğimde aile ödevi yaptırıyor... (Ö9)

...Burada ailenin benim tarafımdan söylenenleri evde yapması yaptırmaması çok önemli bir etkidir. (Ö10)

Görüldüğü gibi Ö8, Ö9 ve Ö10 aileleri yönlendirerek evde ailelerin eğitim-öğretim süreçlerine katılım gösterdiklerini ve çocukta olumlu gelişmeler görülmesinde bu katılımın etkisinin çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ö8 özellikle uzaktan eğitim sürecinin annelerin evde çocuklarına bir konuyu öğretmeye çalışırken yaptıkları yanlışları görme ve anneleri yönlendirme konusunda imkan sağladığından bahsetmiştir. Bu bilgi doğrultusunda ailelerin evde çocuklarının eğitimlerine nasıl katkı sunacakları ile ilgili yönlendirilmeye ve bilgi sahibi olmaya ihtiyaçları olduğu söylenebilir. Ayrıca Epstein'a (2002) göre aile katılımı sayesinde ebeveynler ebeveynlik becerileri konusunda sahip oldukları becerileri geliştirirler, diğer aileler ve derneklerle kuracakları iletişim sayesinde liderlik yeteneklerini de geliştirirler ve kendilerine duydukları güven artar.

Velilerin Mutluluğu

Aile katılım çalışmaları sonucunda velilerin mutlu olduklarını belirten öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

...sonuç olarak daha mutlu oluyorlar. (Ö5)

... aile de çocuklarındaki bu gelişim karşısında çok büyük bir mutluluk duydu. (Ö11)

Görüldüğü gibi Ö5 ve Ö11 aile katılım çalışmaları sonucunda çocuklarda gözlemlenen olumlu gelişme ile velilerin mutlu olduklarını belirtmişlerdir.

Ailenin Çocuğu Hakkında Bilgi Edinmesi

Aile katılım çalışmaları sonucunda ailelerin çocuğu hakkında bilgi edindiklerini belirten öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

...Yeterliliklerini ya da yetersizliklerini öğrenip çocuklarının ne yapıp ne yapamadıklarını biliyorlar. Bu anlamda bilinç kazanıyorlar. Gereksiz, gerçekçi olmayan beklentilerden kurtuluyorlar... (Ö5)

...Öğrencinin özel durumunu kabul edemeyen aile daha gerçekçi düşünmeye başladı. (Ö9)

Görüldüğü gibi Ö5 ve Ö9 aile katılım çalışmaları sonucunda ailelerin çocukları hakkında bilgi sahibi olmaları ile çocukları hakkında daha gerçekçi beklentilere sahip olduklarını belirtmişlerdir. Ailenin kendi çocuğunu okul ortamında ve diğer çocukların arasında gözlemlemesi, çocuğu hakkında güçlü ve zayıf yönlerini öğrenme fırsatı sunmaktadır (Driessen vd., 2004). Ayrıca velilerin öğretmen ile sürekli bir iletişim halinde olması da çocuğunun yeterlikleri ve yetersizlikleri hakkında bilgiler almasını sağlayacaktır.

Aile ve Çocuk Arasında Daha İyi Bir İlişki

Aile katılım çalışmaları sonucunda aile ve çocuk arasında daha iyi bir ilişki geliştiğini belirten öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

...Anne baba da çocuğuna karşı olumlu davranış geliştiriyor... (Ö8)

...Çocuklarının yapabileceğine inandılar... (Ö11)

Görüldüğü gibi Ö8 aile katılım çalışmaları sonucunda ebeveynlerin çocuğa daha olumlu yaklaşıtlarını, Ö11 ise çocuğun akademik anlamda gelişim göstermesi sonucunda ebeveynlerin çocuklarının başarabileceklerine dair inançlarının arttığını belirtmiştir. MacMillan ve Turnbull'un (1983) yaptıkları araştırmada özel eğitimde aile katılımının çocuklar için faydalarının, daha hızlı gelişimsel kazanımlar, ebeveynle daha iyi bir ilişki, ebeveynin okulda bulunmasından gurur duyma olarak saptanmıştır.

Olumsuz Davranışların İyileşmesi

Aile katılım çalışmaları sonucunda öğrencilerin olumsuz davranışlarında iyileşme olduğunu belirten öğretmenin ifadesi şu şekildedir;

Ailenin çocukla ilgili sorun yaşadığı bazı davranışları değiştirme konusunda kazanımlar elde ettik. Aileyle beraber ilgi sorun davranışı tespit edip bu davranışı değiştirme konusunda ortaklaşa çalışarak olumsuz davranışın kaybolduğunu gördük... (Ö10)

Görüldüğü gibi Ö10 aile katılım çalışmaları sonucunda öğrencinin olumsuz davranışlarına iyileşme olduğunu belirtmiştir. Newman (2005) özel eğitim öğrencileri ile yaptığı bir araştırmanın sonucunda ailenin eğitime katılımı ile çocukta var olan olumsuz davranışların iyileştiği sonucuna varmıştır. Özellikle özel eğitimde davranış değiştirme ailenin de katılımı ile gerçekleşecek bir süreçtir. Öğrencinin okulda öğrendiği kazanımların evde ve okul dışı ortamlarda da aile tarafından tekrar edilmesi ile öğrencide olumsuz davranışların yerini olumlu davranışların alacağı düşünülmektedir.

Tablo 13’de yaptıkları aile katılım çalışmalarının amacına ulaşmadığını düşünen öğretmenlerin görüşleri yer almaktadır.

Tablo 13

Aile Katılımı Çalışmalarının Amacına Ulaşmadığını Düşünen Öğretmenlerin Yaptıkları Çalışmaların Neden Amacına Ulaşmadığına İlişkin Görüşleri

Temalar	f
Ebeveynlerin Özel Eğitime Bakış Açıları	2
Ebeveynlerin Eğitim düzeyleri	2
Ebeveynlerin Çalışma Şartları	2
Ebeveynlerin İsteksizliği	1
Ebeveynlerin Psikolojik Durumları	1
Gelir Düzeyi	1
Öğretmene Karşı Güvensizlik	1
Toplam	10

Tablo 13’ e göre öğretmenlerin yaptıkları aile katılım çalışmalarının neden amacına ulaşmadığı hakkındaki görüşleri “velilerin özel eğitime bakış açıları”, “ebeveynlerin eğitim düzeyleri”, “ebeveynlerin çalışma saatleri”, “ebeveynlerin isteksizliği”, “ebeveynlerin psikolojik durumları”, “gelir düzeyi”, “öğretmene karşı güvensizlik” temaları altında incelenmiştir. Öğretmenlerin görüşlerinden ikisi “velilerin özel eğitime bakış açıları”, ikisi “ebeveynlerin eğitim düzeyleri”, ikisi “ebeveynlerin çalışma şartları”, biri “ebeveynlerin isteksizliği”, biri “ebeveynlerin psikolojik durumları”, biri “gelir düzeyi”, biri “öğretmene karşı güvensizlik” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

Ebeveynlerin Özel Eğitime Bakış Açıları

Yaptıkları aile katılım çalışmalarının velilerin özel eğitime bakış açıları nedeniyle amacına ulaşmadığını düşünen öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

...Özel eğitimin ömür boyu devam edeceğini kabullenmiyorlar. Çocuk artık ortaokula geldi bundan sonra okula gitse ne olur ki düşüncesindeler. Nasıl olsa bir mesleğe giremeyecek okula neden gitsin ya da okul çocuğa ne verebilir ki düşüncesindeler. (Ö4)

...Bu durum ailenin tutumuyla ilgili. “Benim çocuğum eğitim alsa bile bir yere gelemeyecek, memur olamayacak” diye düşünüyorlar. Velilerimizde bu inanç var. “okusa ne olur ki?” diyorlar. O yüzden de çocuklara akademik anlamda destek olmuyorlar. Çocuklar büyüdükçe ailelerin çocuklarına olan inancı azalıyor. Mesela “KPSS’ye sokalım çocuğu diyorum” önce bir seviniyorlar sonra ilgilenmiyorlar. Çünkü çocuklarının başaracağı yönündeki inançlarını kaybetmişler. (Ö7)

Görüldüğü gibi Ö4 ve Ö7 ebeveynlerin özel eğitime karşı bakış açılarını ifade etmişler, çocuklarının bir meslek sahibi olamayacaklarını bu yüzden de eğitim almalarının onlar için pek önemli olmadığını vurgulamışlardır. Aile katılımını etkileyen en önemli sebeplerden biri de ailenin katılımlarının faydalı olup olmayacağı konusundaki inanç ve tutumlarıdır (MacMillan ve Turnbull, 1983). Ayrıca Ö4 ve Ö7’nin eğitim verdiği öğrenciler ortaokul ve lise çağındaki çocuklardır. Belirtilen katılımcıların ifadelerinden çocuğun yaşı ilerledikçe ailenin özel eğitime inancının azaldığı söylenebilir. Newman’a (2004) göre öğrencilerin yaş düzeyi arttıkça ailelerin evde ve okulda katılım oranı düşmektedir. Velilerin çocuklarının yaşı ile doğru orantılı olarak katılımlarının azalması Newman’ın yaptığı araştırma ile paralellik göstermektedir. Ayrıca ailelerin çocuklarının engel durumuna bağlı olarak yaşadıkları psikolojik sorunlar, çocukları için gerçekçi olmayan beklentilere sahip olmalarına ve de çocuklarının gerçek ihtiyaçlarını görmezden gelmelerine neden olabilmektedir (Küçüker, 1993).

Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri

Yaptıkları aile katılım çalışmalarının amacına ulaşmamasında velilerin özel eğitime bakış açılarının etkili olduğunu düşünen öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

...Velilerin bilgi birikim düzeyleri ile alakalı, kırsalda yetişmiş ailelerin çocukları genelde öğrencilerimiz... (Ö3)

...Bizim velilerimiz akademik anlamda yetersiz, zihinsel anlamda da sorunları var. Çocuklarına destek olamıyorlar. Suriyeli velilerimizin okuma- yazması yok, istese de okuma- yazma anlamında destek olamıyor zaten. (Ö13)

Görüldüğü gibi Ö3 ve Ö13 ebeveynlerin eğitim düzeylerinin düşük olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Ö13 velilerin okuma- yazmalarının da olmadığını belirtmiştir. Ailelerin katılımını etkileyen sebeplerden biri ebeveynlerin okuryazarlık durumlarıdır (Dearing vd., 2004; Pena, 2000). Bu da eğitim seviyesi yüksek olan ailelerin eğitim seviyesi düşük olan ailelere kıyasla çocuklarının eğitime daha çok katıldıkları anlamına gelmektedir (Dearing vd., 2004; Englund vd., 2004; Newman, 2005; Pena, 2000).

Ebeveynlerin Çalışma Şartları

Yaptıkları aile katılım çalışmalarının ebeveynlerin çalışma şartları nedeniyle amacına ulaşmadığını düşünen öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

...köy ortamında hepsi “çalışıyoruz zaman yok” diyo. (Ö1)

...annelerin sorumlulukları çok, çocuğa vakitleri kalmıyor... (Ö13)

Görüldüğü gibi Ö1 ve Ö13 velilerin çalışma saatlerinin eğitime katılımlarını engelleyen nedenlerden olduğunu ifade etmişlerdir. Genellikle veliler çalıştıkları için okul saatleri içinde yapılacak olan bir etkinliğe katılamamaktadırlar. Ö13 annelerin sorumluluklarının çok olduğunu bu yüzden annelerin katılım sağlayamadıklarını belirtmiştir. Günümüzde çoğu annenin hem çalıştığı hem de ev işleri ve çocukların bakımları ile ilgilendiği bu sebeple annelerin çocuklarının eğitimleri ile ilgili katılım sağlayacak vakitlerinin olmadığı düşünülmektedir.

Ebeveynlerin İsteksizliği

Yaptıkları aile katılım çalışmalarının ebeveynlerin isteksizliği nedeniyle amacına ulaşmadığını düşünen öğretmenin ifadesi şu şekildedir;

Okula yaptığımız davetlere cevap alamıyoruz, aile isteksiz... (Ö1)

Görüldüğü gibi Ö1 ebeveynlerin aile katılım çalışmalarına karşı isteksiz olduklarını ifade etmiştir. Aile katılımını engelleyen nedenlerden biri de ailelerin katılıma isteksiz olmalarıdır (MacMillan & Turnbull, 1983).

Ebeveynlerin Psikolojik Durumu

Yaptıkları aile katılım çalışmalarının ebeveynlerin psikolojik durumu nedeniyle amacına ulaşmadığını düşünen öğretmenin ifadesi şu şekildedir;

Şöyle, veliler çok bıkkın... yorgun ve tükenmiş velilerimiz. (Ö13)

Görüldüğü gibi Ö13 ebeveynlerin psikolojik durumlarından bahsetmiş ve aile katılım çalışmalarının amacına ulaşmasında engel olarak görmüştür. Aile katılım çalışmalarını etkileyen en büyük nedenlerden biri de ebeveynlerin psikolojik ve duygusal durumlarıdır (Moore ve Lasky, 2001). Walker vd. (2005) ebeveynlerin çocukları ile ilgili ne yapmaları gerektiğine dair inançları ve buna bağlı olarak gelişen ebeveyn davranış kalıplarının, çocuklarının eğitimi ile ilgili oynamaları gerektiğine inandıkları ebeveynlik rollerinin, çocuklarının eğitimine katılımı ile olumlu sonuçlar oluşturabileceklerine dair algılarının katılımı etkileyen psikolojik nedenler olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca engelli bir çocuğa sahip olan ebeveynlerin stres ve depresyon belirtileri gösterdiği bildirilmiştir (Dunn, Burbine, Bowers ve Tantleff- Dunn, 2001). Engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları stres ve depresyon ile sahip oldukları sosyal destek arasında ters orantının olduğu gözlemlenmiştir (Gallagher, Philips, Oliver ve Correll, 2008).

Gelir Düzeyi

Yaptıkları aile katılım çalışmalarının ebeveynlerin gelir durumu nedeniyle amacına ulaşmadığını düşünen öğretmenin ifadesi şu şekildedir;

...Bunun dışında gelir düzeyi de etkili. (Ö3)

Görüldüğü gibi Ö3 ailenin gelir düzeyinin aile katılım çalışmalarının amacına ulaşmasında bir engel olduğunu belirtmiştir. Sosyo- ekonomik etmenlerin aile katılımını etkilemektedir (Moore ve Lasky, 2001). Yüksek sosyo -ekonomik düzeye sahip olan aileler çocuklarının eğitime evde ve okulda daha fazla katılım göstermektedir (Driessen

vd., 2004; Newman, 2005). Gelir düzeyinin genelde ulaşım masraflarının ya da etkinlik ücretinin olduğu okul dışı etkinliklerde katılımı olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir.

Öğretmene Karşı Güvensizlik

Yaptıkları aile katılım çalışmalarının ebeveynlerin öğretmene karşı güvensizlikleri nedeniyle amacına ulaşmadığını düşünen öğretmenin ifadesi şu şekildedir;

Velide sanırım öğretmene güvensizlik var. Veli öğrenciye çok emek vermiş, bir yere getirmiş, bu durumu öğretmenin bozacağını, geriye götüreceğini düşünüyor. Bana güvenmiyorlar yani. Bu da aile katılımında karşılaştığımız en büyük engel. (Ö6)

Görüldüğü gibi Ö6 ebeveynlerin öğretmenin eğitim anlamında çocuklarına faydalı olma konusunda güvensizlik duyduklarını ifade etmiştir. Ö6' nın belirttiği durumda velinin öğretmeni eğitsel anlamda yetersiz bulduğu düşünülmektedir. Bu örnekte aile ve öğretmen arasında iş birliğinin varlığından söz edilemez.

Öğretmenlerin Aile Katılımı İle İlgili Yaptıkları Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlere aile katılımı ile ilgili yaptıkları çalışmaların yeterliliği hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplar Tablo 14'de gösterilmiştir.

Tablo 14

Öğretmenlerin Aile Katılımı İle İlgili Yaptıkları Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
Yetersiz	8
Yeterli	5
Toplam	13

Tablo 14’e bakıldığında öğretmenlerin sekizi aile katılımı ile ilgili yaptıkları çalışmaları yeterli bulmazken, öğretmenlerden beşi aile katılımı ile ilgili yaptıkları çalışmaları yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin çoğunun yaptıkları aile katılım çalışmalarını yeterli bulmamasının pek çok nedeni olabilmektedir. Aile katılımı ile ilgili yaptıkları çalışmaları yeterli bulmayan öğretmenlere, yaptıkları aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasının nedenleri sorulmuştur. Tablo 15’te öğretmenlerin aile katılımı çalışmalarının yetersiz kalmasının nedenlerine ilişkin görüşleri belirtilmiştir.

Tablo 15

Öğretmenlerin Aile Katılımı İle İlgili Yaptıkları Çalışmaların Yetersiz Kalmasının Nedenleri Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
Aile ile İletişim Kurulamaması	3
Katılım Çalışmalarına İlgisizlik	2
Çevresel Faktörler	1
Sosyo- Ekonomik Durumu	1
Ailenin Eğitim Düzeyi	1
Öğretmene Güvensizlik	1
Covid- 19 Salgını	1
Alan Mezunu Olmayan Öğretmenler	1
Ailenin Çalışma Saatleri	1
Toplam	13

Tablo 15’e göre öğretmenlerin yaptıkları aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasının nedenleri “aile ile iletişim kurulamaması”, “katılım çalışmalarına ilgisizlik”, “çevresel faktörler”, “ailenin sosyo- ekonomik durumu”, “ailenin eğitim düzeyi”, “öğretmene güvensizlik”, “covid-19 salgını”, “alan mezunu olmayan öğretmenler”, “ailenin çalışma saatleri” temaları altında incelenmiştir. Öğretmenlerden üçü “ aile ile iletişim kurulamaması”, ikisi “katılım çalışmalarına ilgisizlik”, biri “ çevresel faktörler”, biri “ailenin sosyo- ekonomik durumu”, biri “ailenin eğitim düzeyi”, biri öğretmene güvensizlik”, biri “covid- 19 salgını”, biri “alan mezunu olmayan öğretmenler” ve biri de “ailenin çalışma saatleri” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Aile İle İletişim Kurulamaması

Yaptığı aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasında aile ile iletişim kurulamamasının etkili olduğunu düşünen öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

...aileye ulaşamıyorum. (Ö1)

Aileyle yeterli iletişim kuramıyorum... (Ö4)

Aileye ulaşamamam, iletişime geçememem, aile benimle iletişim kurmuyor... (Ö6)

Görüldüğü gibi Ö1, Ö4 ve Ö6 ailelerle iletişim kuramadıkları için aile katılım çalışmalarının yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin çoğu aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasına sebep olarak aile ile iletişim kuramamayı göstermişlerdir. Aile katılımının gerçekleşmesi için öncelikle öğretmen ve ailenin iletişim kurması gerekmektedir. İletişimin kurulamadığı bir durumda aile katılımının yeterli olmayacağı düşünülmektedir.

Katılım Çalışmalarına İlgisizlik

Yaptığı aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasında katılım çalışmalarına ailelerin ilgisizliğinin etkili olduğunu düşünen öğretmenlerin ifadeleri şöyledir;

...çocuklarının eğitime ilgisizler. Çocuğun eğitim görmesinin onlara bir faydasının olmadığını düşünüyorlar. Çocuktan eğitim anlamında umudu kesmişler. (Ö4)

Ailenin isteksizliği motivasyonumu düşürüyor. Aslında yaptığım çalışmaları sadece mesleki anlamda vicdanımı rahatlatmak adına yapıyorum. Ailelerden beklentim yok. Çünkü Çok isteksiz ve bıkkınlar. (Ö13)

Görüldüğü gibi Ö4 ve Ö13 ailelerin katılım çalışmalarına karşı ilgisiz olduklarını belirtmişlerdir. Ö4 isteksizlik durumunu ailenin çocuğunun eğitim görmesinin bir fayda sağlamayacağı düşüncesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Newman' a (2005) göre öğrencinin yaş düzeyi artıkça ailelerin ev de ve okulda katılım düzeyleri azalmaktadır. Ailenin çocuğunun eğitim almasının artık çocuğuna herhangi bir faydasının olmayacağına olan inancı katılımı engelleyebilmektedir. Ö13 ise ailelerin

isteksizliğinden kaynaklandığını belirtmiştir. Aile katılımını etkileyen en önemli sebeplerden biri ailelerin çocuklarının eğitim yaşantılarına katılım konusunda istekli olmaları ve katılımlarının faydalı olup olmayacağı konusundaki inanç ve tutumlarıdır (MacMillan ve Turnbull, 1983). Ayrıca Ö13 ailenin bıkkın olduğunu belirtmiştir. Ailelerin çocuklarının eğitim yaşantılarına katılımında isteksiz olmalarının altında pek çok neden olabileceği gibi yorgunluk, tükenmişlik gibi durumların da isteksizliğe yol açacağı söylenebilir.

Çevresel Faktörler

Yaptığı aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasında çevresel faktörlerin etkili olduğunu düşünen öğretmenin ifadesi şu şekildedir;

Çevresel faktörler etkili oluyor, köy okulu olması etkili, imkanlar kısıtlı... (Ö1)

Görüldüğü gibi Ö1 köy okulunun imkânlarının kısıtlı olmasının katılımında yetersizliğe yol açtığını belirtmiştir.

Sosyo- Ekonomik Durum

Yaptığı aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasında ailenin sosyo- ekonomik durumunun etkili olduğunu düşünen öğretmenin ifadesi şu şekildedir;

...Ailelerin sosyo- ekonomik durumları ... etkili oluyor. (Ö3)

Görüldüğü gibi Ö3 aile katılımının yetersiz kalmasında ailenin sosyo- ekonomik durumunun etkili olduğunu ifade etmiştir. Ailenin sosyo -ekonomik ve kültürel düzeyi, çocuğuna sağladığı eğitim olanakları aile katılımını etkilemektedir (Driessen vd., 2004). Yüksek sosyo -ekonomik düzeye sahip olan aileler çocuklarının eğitimine evde ve okulda daha fazla katılım göstermektedir (Driessen vd., 2004; Newman, 2005). Görüldüğü gibi yapılan araştırmalar yüksek sosyo- ekonomik düzeye sahip ailelerin, düşük sosyo- ekonomik düzeye sahip ailelere kıyasla çocuklarının eğitim yaşantılarına daha çok katılım gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

Ailenin Eğitim Düzeyi

Yaptığı aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasında ailenin eğitim düzeyinin etkili olduğunu düşünen öğretmen ifadesi şu şekildedir;

...eğitim düzeyleri etkili oluyor. (Ö3)

Ö3 ailelerin eğitim düzeylerinin aile katılımını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Ailelerin okula katılımını önemli ölçüde etkileyen sebeplerden biri de ebeveynlerin okuryazarlık durumlarıdır. Okuma ve yazma bilmeme durumunun ebeveynlerin okuldaki etkinliklere katılma olasılığını düşürdüğü söylenebilir. Eğitim seviyesi yüksek olan ailelerin eğitim seviyesi düşük olan ailelere kıyasla çocuklarının eğitime daha çok katıldıkları yapılan araştırmalarla gösterilmiştir (Dearing vd., 2004; Englung vd., 2004; Newman, 2005; Pena, 2000).

Öğretmene Güvensizlik

Yaptığı aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasında ailenin öğretmene karşı güvensizlik duymasının etkili olduğunu düşünen öğretmenin ifadesi şu şekildedir;

Aileye ulaşamamam, iletişime geçememem, aile benimle iletişim kurmuyor, kendisinin benden daha iyi eğitim verdiğine inanıyor. (Ö6)

Görüldüğü gibi Ö6 ailenin kendisine eğitim anlamında güvenmediğini ve bu yüzden de aile katılım çalışmaları için iletişime geçemediklerini belirtmiştir. Ö6 velinin öğrenciye kendisinden daha iyi bir eğitim verdiğine olan inancının iletişimin ve aile katılımının önünde bir engel olduğunu ifade etmektedir. Ailenin öğretmenin çocuğuna faydalı olacağına olan inancı başta öğretmenle olumlu bir iletişim kurma ve sonra da aile katılım çalışmaları için önemli bir etkidir.

Covid-19 Salgını

Yaptığı aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasında Covid- 19 salgınının etkili olduğunu düşünen öğretmenin ifadesi şu şekildedir;

Pandemide hayır, ama öncesinde evet yeterli buluyordum yine sosyal etkinlik anlamında ama. (Ö7)

Görüldüğü gibi Ö7 salgın öncesinde aile katılım çalışmalarını sosyal etkinlikler boyutunda yeterli görürken salgın döneminde yaptığı aile katılım çalışmalarını yeterli görmemektedir. Covid- 19 salgını zaman zaman okulların uzaktan eğitim yapmasına neden olmuş, yüz yüze eğitime geçilen dönemlerde de salgının yayılımını engellemek amacıyla insanların bir arada olacağı durumlar en aza indirilmek zorunda kalmıştır. Bu durum da aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasında önemli bir etken olmuştur.

Alan Mezunu Olmayan Öğretmenler

Yaptığı aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasında özel eğitim alan mezunu olmamasının etkili olduğunu belirten öğretmenin ifadesi şu şekildedir;

Bu alanın öğretmeni değilim. Kendi alanım olmadığı için yetersizim. Özel eğitimle ilgili eğitimim eksik. 80 saatlik aldığım bir sertifika ile yaptığım bir iş. Bir de öğrenci profilleri birbirinden çok farklı. Hepsine ayrı bir program hazırlamak gerekiyor. (Ö9)

Görüldüğü gibi Ö9 özel eğitim alan mezunu olmamasının, özel eğitim ile ilgili aldığı sertifika programının da bu işi yapma konusunda yetersiz kalmasının aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasında etkili olduğunu belirtmiştir. Özel eğitim alanı mezunu olmayan ve özel eğitim sınıflarında görev yapmakta olan öğretmenlerin özel eğitimle ilgili bilgi desteğine ihtiyaçlarının olduğu belirtilmiştir (Sivrikaya & Yıkmış, 2016). Özel eğitim mezunu olmayan öğretmenlerin aile katılımı konusunda yetersiz kaldığı söylenebilir.

Ailenin Çalışma Saatleri

Yaptığı aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasında ailenin çalışma saatlerinin etkili olduğunu düşünen öğretmen görüşü şu şekildedir;

Yeterli bulmuyorum. Anne ve babanın tam gün çalışması sebebiyle aile katılımı çalışmalarım evde katılım boyutuyla sınırlı kalıyor. (Ö11)

Görüldüğü gibi Ö11 ailenin tam gün çalışmasının aile katılım çalışmalarının okul boyutunun yetersiz kaldığını, katılımın ev ile sınırlı kaldığını belirtmiştir.

Öğretmenlerin Aile Katılım Çalışmalarında Karşılaştıkları Güçlükler Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlere aile katılım çalışmalarında karşılaştıkları güçlükler sorulmuştur. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplar Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16

Öğretmenlerin Aile Katılım Çalışmalarında Karşılaştıkları Güçlükler Hakkındaki Görüşleri

Temalar	<i>f</i>
Psikolojik- Kültürel Etmenler	13
Katılım Konusunda Ailenin İsteksizliği	13
Aile Eğitim Düzeyi	12
Önceki Olumsuz Deneyimler	9
Ailenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı	9
Ailenin Gelir Düzeyinin Düşük Olması	6
Örgütsel Etmenler	5
Okula Karşı Ön Yargı	4
Diğer	3
Toplam	74

Tablo 16’ ya göre öğretmenlerin aile katılım çalışmalarında karşılaştıkları güçlükler “psikolojik- kültürel etmenler”, “katılım konusunda ailenin isteksizliği”, “aile eğitim düzeyi”, “önceli olumsuz deneyimler”, “ailenin sahip olduğu çocuk sayısı”, “ailenin gelir düzeyinin düşük olması”, “örgütsel etmenler”, “okula karşı ön yargı”, ve “diğer” temaları altında incelenmiştir. Tablo 16’ya göre öğretmenlerin tamamı “psikolojik ve kültürel etmenler” ile “katılım konusunda ailenin isteksizliği”nin aile katılım çalışmalarında karşılaştıkları güçlükler arasında yer aldığı yönünde görüş bildirmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin 12’si “ailenin eğitim düzeyi”, dokuzu “önceki olumsuz deneyimler”, dokuzu “ailenin sahip olduğu çocuk sayısının çok olması”, altısı “ailenin gelir düzeyinin düşük olması”, beşi “örgütsel etmenler”, dördü “okula karşı ön yargı”, üçü “diğer” şeklinde görüş bildirmişlerdir. “Diğer” teması altında görüş bildiren öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

Ailenin çocuğunun engel durumunu kabul edememesi yüzünden özel eğitim sınıfında olmasına tepkili olması katılımı olumsuz etkiliyor. Ya da beklentinin çok yüksek olması. Çocuğundaki engelin iyileşecek bir hastalık gibi görmesi beklentiyi yükseltiyor. Ya da çocuğunun özel eğitime ihtiyaç duyduğunu çok geç fark etmesi. Özel eğitim alması gerektiğini çok geç fark eden veliler var. Ayrıca beklentinin çok düşük olması da etkili. (Ö9)

Ailenin çalışıyor olması okulda ve sınıf ortamında katılım konusunda engel oluyor. (Ö11)

Uzaktan eğitimde sıkıntı yaşadık. Tableti, bilgisayarı olmayan öğrenciler var. En büyük zorluk çocuğun dışındaki etmenler. Veliler çalışmam gerekiyor, vaktim yok diyor. (Ö13)

Görüldüğü gibi Ö9 ailelerin özel eğitimle ilgili sahip oldukları yanlış fikirlerinin, çocuklarının özel eğitime gereksinim duyan birey olduğunu kabullenememeleri sonucu özel eğitime geç başlamalarının aile katılımında karşılaştıkları güçlüklerden olduğunu ifade etmiştir. Ö11 ve Ö13 ailelerin çalışma saatlerinin aile katılım çalışmalarında güçlükler neden olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Ö13 Covid- 19 salgını nedeniyle uzaktan eğitim yapılan dönemde ailenin tablet ya da bilgisayar sahibi olmaması ve de tablet ya da bilgisayar alamamasının aile katılımında güçlükler neden olduğunu belirtmiştir. Uzaktan eğitim boyunca tablet, telefon, bilgisayar ve internet gibi teknolojik imkanları olmayan pek çok öğrenci çevirim içi yapılan derslere katılamamıştır.

Öğretmenlerin Velilerin Çocuklarının Eğitim-Öğretim Süreçlerine Katılım Durumları Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlere velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine katılım gösterip göstermedikleri sorulmuştur. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplar Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17

Öğretmenlerin Velilerin Çocuklarının Eğitim-Öğretim Süreçlerine Katılım Durumları Hakkındaki Görüşleri

Temalar	<i>f</i>
Katılım gösteriyorlar	8
Katılım göstermiyorlar	5
Toplam	13

Tablo 17'ye bakıldığında öğretmenlerden sekizi velilerin çocuklarının eğitim-öğretim süreçlerine katılım gösterdiklerini, beşinin ise katılım göstermediklerini ifade etmişlerdir. Görüldüğü gibi öğretmenlerin çoğunluğu velilerin çocuklarının eğitim-öğretim süreçlerine katılım gösterdiklerini belirtmiştir.

Bu ifadelere göre velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine katılım gösterdiğini belirten öğretmenlere velilerin, evde, okulda ve sınıf ortamında nasıl ve ne sıklıkla katılım gösterdikleri ve bu katılımı yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur. Öğretmenlerden velileri çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine katılım gösterenlerin bu sorulara verdikleri cevaplar ayrı ayrı incelenmiştir. Öncelikle velilerin evde nasıl katılım gösterdikleri ile ilgili verilen cevaplar Tablo 18'de gösterilmiştir.

Tablo 18

Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Süreçlerine Evde Nasıl Katılım Gösterdiklerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Temalar	f
Ev Ödevi	7
Öz Bakım Becerilerinin Kazandırılması	3
Çevirim İçi Derslere Katılım	4
Okuma- Yazma Çalışmaları	1
Toplam	15

Tablo 18'e bakıldığında öğretmenlerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine katılım gösteren velilerin evde nasıl katılım gösterdikleri hakkındaki görüşleri “ev ödevi”, “öz bakım becerilerinin kazandırılması”, “çevirim içi derslere katılım” ve “okuma- yazma çalışmaları” şeklindedir. Bu görüşlerden yedisi “ev ödevi”, üçü “öz bakım becerilerinin kazandırılması”, üçü “çevirim içi derslere katılım”, biri de “okuma- yazma çalışmaları” temalarında incelenmiştir.

Ev Ödevi

Öğretmenlerden velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine evde ev ödevi yaptırmak şeklinde katılım gösterdiğini belirtenlerin ifadeleri şu şekildedir;

Ellerinden geleni yaptıklarını düşünüyorum. Ev içi etkinlikler yaptırıyorlar...
(Ö4)

...Evde, verdiğim ödevleri yaptırıyorlar... (Ö8)

Evde, ödevlerini yaptırma şeklinde katılım gösteriyorlar... (Ö9)

Evde, ailelere yaptığım yönlendirmelerle öğrenciye ödev yaptırıyorlar... (Ö10)

Evde, her gün verdiğim etkinliklerin tekrarını yaptırıyorlar... (Ö11)

Evde, her gün verdiğim etkinliklerin tekrarını yaptırıyorlar... (Ö12)

Evde, şu anda yüz yüze eğitimde ödev takibi ve okulda yapılan eğitimi destekleme şeklinde. Evde olan öğrencilere ödevlerini hazırlayıp veliden yaptırmalarını istiyorum... (Ö13)

Görüldüğü gibi katılımcılardan Ö4, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12 ve Ö13 velilerin evde çocuklarına ev ödevi yaptırdıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlere göre veliler çocuklarının eğitim yaşantılarına en çok ev ödevlerini yaptırma şeklinde katılım göstermektedirler. Katılım türlerinden biri olan evde katılım türünde ebeveynlerin ebeveynlik becerilerini geliştirmeleri ve evde çocuklarının öğrenme becerilerini geliştirmeleri amaçlanır ve ev ödevi bu katılım türüne ait bir etkinliktir (Shepard ve Harold, 1995). Ayrıca Hoover- Dempsey ve Sandler'in (1995) katılım modelinde de yer alan ve katılım türlerinden biri olan ev temelli katılımın içinde ailenin çocuklarına ev ödevleri konusunda yardımcı olması yer almaktadır.

Öz Bakım Becerilerinin Kazandırılması

Öğretmenlerden velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine evde öz bakım becerilerinin kazandırılması şeklinde katılım gösterdiklerini belirten ifadeleri şu şekildedir;

...Becerilerle ilgili videolar gönderiyorlar... (Ö8)

...Ya da kazandıracağı bir beceri varsa kendi belirlediği zamanlarda eğitimine katkı sağlıyor. Mesela diş fırçalama eğitimine katılım sabah ve akşamları gibi. Yemek yeme davranışı kazandırmada her yemek öğününde katılım sağlıyorlar... (Ö9)

...Bunun dışında gündelik becerilerin kazanımında (diş fırçalama, tuvalet eğitimi) bu ihtiyaçların her gerçekleşmesinde katılım sağladılar... (Ö11)

Görüldüğü gibi katılımcılardan Ö8, Ö9 ve Ö11 velilerin evde katılımı çocuklarına özbakım becerilerinin (diş fırçalama, yemek yeme, tuvalet eğitimi, vb.) kazandırılması şeklinde gösterdiklerini belirtmişlerdir. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylere verilen eğitimin öncelikli amacı onların bağımsız yaşayabilme becerilerini kazanabilmeleridir (Cavkaytar, 1999). Özbakım becerileri genel eğitim programlarında yer almazken ağır düzeyde yetersizliği olan çocukların programlarında önemli bir yer tutar (Eripek, 2005). Özellikle ağır zihin engeli olan çocuklara sahip olan ailelerin evde daha çok çocuklarının özbakım becerilerinin kazanımı için uğraştığı görülmektedir. Ailelerin çocuklarına özbakım becerilerini kazandırması çocuklarının bağımsız yaşayabilme ve sosyalleşebilmeleri için önemlidir.

Çevirim İçi Derslere Katılım

Öğretmenlerin, velilerin evde katılımı çevirim içi derslere katılım şeklinde gösterdiklerini belirten ifadeleri şu şekildedir;

Uzaktan eğitimden önce katılım göstermiyorlardı. Uzaktan eğitimde daha çok katılım gösterdiler... (Ö8)

...Uzaktan eğitim sürecinde aileler eğitime birebir katılım gösterdi. Aile uzaktan eğitim konusunda çok gayretliydi. (Ö9)

...Uzaktan eğitim için ise her gün üç ders şeklinde birebir katılım gösterdiler... (Ö11)

...Uzaktan eğitimde daha çok katılım gösterdiler... (Ö13)

Görüldüğü gibi Ö8, Ö9, Ö11 ve Ö13 uzaktan eğitim sürecinde ailelerin çevirim içi derslere katılım gösterdiklerini ve çevirim içi derslere katılımda çok gayretli olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle çocuğu özel eğitim alan öğrencilerin velilerin çevirim içi ders esnasında çocuklarının yanında bulunarak onlara gerekli yerlerde yardım etmeleri gerekebilir. Bu durum da uzaktan eğitimin yapıldığı süre içinde evde katılımı artırmıştır. Covid- 19 salgını nedeniyle ülkemizde okulların zaman zaman kapanması ve uzaktan eğitime geçilmesi nedeniyle dersler çevirim içi olarak yapılmıştır. Öğretmenlerle görüşmelerin yapıldığı zaman okullar kapalı olduğu ve uzaktan eğitim yapıldığı için öğretmenlerden bu soruya çevirim içi derslere katılım şeklinde cevap verenler olmuştur.

Okuma- Yazma Çalışmaları

Öğretmenlerden velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine evde okuma- yazma çalışmaları yapmak şeklinde katılım gösterdiklerini belirten ifade şu şekildedir;

...Okuma yazma çalıştırıyorlar... (Ö8)

Görüldüğü gibi Ö8 velilerin çocuklarına evde okuma- yazma çalışması yaptırdıklarını belirtmiştir. Evde ebeveynin çocuğuna okuma- yazma çalışmaları yaptırması Shepard ve Harold'ın (1995) evde katılım türünde yer alan etkinliklerden biridir. Ayrıca yapılan çalışmalar aile katılımının akademik becerilerden biri olan okuma- yazma becerisi üzerinde faydalı olduğunu göstermektedir (Dearing, McCartney, Weiss, Kreider, & Simpkins, 2004).

Tablo 19'da velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine evde katılım gösterme sıklığına ilişkin öğretmen görüşleri yer almaktadır.

Tablo 19

Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Süreçlerine Evde Katılım Gösterme Sıklığına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Temalar	f
Haftanın Beş Günü	5
Her Gün	3
Haftanın Üç Günü	1
Toplam	9

Tablo 19'a bakıldığında velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine evde ne sıklıkla katılım gösterdiklerine ilişkin öğretmen görüşleri “haftanın beş günü”, “her gün”, ve “haftanın üç günü” şeklindedir. Öğretmenlerden beşi “haftanın beş günü”, üçü “her gün”, biri de “haftanın üç günü” şeklinde görüş bildirmiştir.

Haftanın Beş Günü

Velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine evde haftanın beş günü katılım gösterdiklerini belirten öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

...Genelde haftanın beş günü oluyor bu şekilde katılım. (Ö2)

Uzaktan eğitimden önce katılım göstermiyorlardı. Uzaktan eğitimde daha çok katılım gösterdiler...Sıklığı her gün. (Ö8)

...Uzaktan eğitim boyunca her gün yaklaşık altı saat... (Ö10)

...uzaktan eğitim için ise her gün üç ders şeklinde birebir katılım gösterdiler. (Ö11)

... Uzaktan eğitimde daha çok katılım gösterdiler. Hafta içi her gün beş saat şeklinde... (Ö13)

Görüldüğü gibi Ö2, Ö10, Ö11 ve Ö13 ailelerin evde haftanın beş günü katılım gösterdiklerini belirtmişlerdir. Ö10, Ö11 ve Ö13'ün ifadelerine bakıldığında uzaktan eğitimin evde aile katılımını artırdığı anlaşılmaktadır. Ö8'in uzaktan eğitimden bahsetmesi ve katılımın sıklığının her gün olduğunu söylemesi buradaki "her gün" ifadesinin "hafta içi her gün" anlamına geldiğini düşündürmektedir. Haftanın beş günü evde katılım sağlayan aileler, uzaktan eğitim boyunca uzaktan eğitime bağlanabilen, dersleri çevrimiçi olarak alabilen çocukların ailelerini ifade etmektedir.

Her Gün

Velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine evde her gün katılım gösterdiklerini belirten öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

...Ya da kazandıracağı bir beceri varsa kendi belirlediği zamanlarda eğitimine katkı sağlıyor. Mesela dış fırçalama eğitimine katılım sabah ve akşamları gibi. Yemek yeme davranışı kazandırmada her yemek öğününde katılım sağlıyorlar. Uzaktan eğitim sürecinde aileler eğitime birebir katılım gösterdi. (Ö9)

Evde, her gün verdiğim etkinliklerin tekrarını yaptırıyorlar. (Ö11)

Evde, her gün verdiğim etkinliklerin tekrarını yaptırıyorlar. (Ö12)

Görüldüğü gibi Ö9, Ö11 ve Ö12 velilerin evde çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine her gün katılım gösterdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca Ö9 uzaktan eğitimin velilerin evde katılımını artırdığını belirtmişlerdir. Ö11 ve Ö12'nin ifadelerine göre aileler her gün çocuklarına verilen etkinliği yaptırmakta ve bu etkinliklerin tekrarını sağlamaktadır. Ö9'un ifadesine göre aileler çocuklarının öz bakım becerilerinin kazanması için her gün katılım sağlamaktadır.

Haftanın Üç Günü

Velilerin evde çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine haftanın üç günü katılım gösterdiklerini belirten öğretmenin ifadesi şu şekildedir;

...Ailenin seçtiği günler, haftada üç gün... (Ö4)

Görüldüğü gibi Ö4 velinin evde haftanın üç günü çocuğunun eğitim- öğretim süreçlerine katılım gösterdiğini belirtmiştir.

Tablo 20’de velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine okulda nasıl katılım gösterdiklerine ilişkin öğretmen görüşleri belirtilmiştir.

Tablo 20

Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Süreçlerine Okulda Nasıl Katılım Gösterdiklerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Temalar	<i>f</i>
Etkinliklerde İzleyici Olmak	2
Okul İhtiyaçlarını Gidermek	2
Öğretmene Yardımcı Olmak	1
Toplam	5

Tablo 20’ de görüldüğü gibi velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine okulda katılımları “etkinliklerde izleyici olmak”, “okul ihtiyaçlarını gidermek” ve “öğretmene yardımcı olmak” şeklindedir. Öğretmenlerden ikisi “etkinliklerde izleyici olma”, ikisi “okul ihtiyaçlarını gidermek” ve biri de “öğretmene yardımcı olmak” şeklinde görüş bildirmiştir.

Etkinliklerde İzleyici Olmak

Velilerin okulda “etkinliklerde izleyici olmak” şeklinde katılım gösterdikleri görüşünde olan öğretmen ifadeleri şu şekildedir;

Okulda, çocuğuyla ilgili bir durum olduğunda mesela izleyici olarak ...okula geliyor...(Ö2)

Okulda, eğer bir etkinlik varsa gelip izleyici olarak ...katılım gösteriyorlar... (Ö12)

Görüldüğü gibi Ö2 ve Ö12 velilerin okulda herhangi bir etkinlik olduğunda çocuklarını izlemek amacıyla katılım gösterdiklerini ifade etmişlerdir.

Okul İhtiyaçlarını Gidermek

Öğretmenlerden velilerin okulda “okul ihtiyaçlarını gidermek” şeklinde katılım gösterdikleri görüşünde olanların ifadeleri şu şekildedir;

...eksiklerini gidermek için okula geliyor. Onun dışında okulda katılım yok. (Ö2)

...Sadece “eksiğimiz var mı, alalım” diyorlar. Çocuklarının beslenme, kırtasiye gibi ihtiyaçlarını eksik etmiyorlar fakat eğitim anlamında katılım yok. (Ö8)

Görüldüğü gibi Ö2 ve Ö8 velilerin okula çocuklarının okulla ilgili ihtiyaçlarını gidermek amacıyla geldiklerini ve bunun dışında eğitim anlamında katılım göstermediklerini de belirtmişlerdir.

Öğretmene Yardımcı Olmak

Velilerin okulda “öğretmene yardımcı olmak” şeklinde katılım gösterdikleri görüşünde olan öğretmen ifadesi şu şekildedir;

...bize yardımcı olma konusunda katılım gösteriyorlar... (Ö12)

Görüldüğü gibi Ö12 velilerin okulda kendilerine yardımcı olarak katılım gösterdiklerini belirtmiştir. Epstein’a (2018) göre gönüllülük, okul ve sınıfın iş ve işlevleri, öğrenci aktiviteleri için yardımcı ve destek olmak bu katılım türünün amaçlarıdır. Bu katılım türünde sınıfla ilgili gerekli bilgileri ilgili sınıfın velilerine aktarmak için sınıf ebevenliği, öğretmenlere, okul yöneticilerine ve diğer ebeveynlere yardımcı olmak için gönüllülük programları gibi uygulamalara yer verilebilir (Epstein, 2018). Ayrıca ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine katılımları okuldaki eğitimsel ve sosyal iklimde de olumlu bir gelişme sağlayabilir (MacMillan ve Turnbull, 1983). Fakat bu katılım türünde katılımın bir kişi ile sınırlı kaldığı görülmektedir.

Tablo 21’de velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine okulda ne sıklıkla katıldıklarına ilişkin öğretmen görüşleri yer almaktadır.

Tablo 21

Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Süreçlerine Okulda Katılım Gösterme Sıklığına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Temalar	f
Bir Eğitim- Öğretim Yılı İçinde İki Defa	1
Toplam	1

Tablo 21’e bakıldığında velilerin okuldaki katılım sıklığına ilişkin bir öğretmen “bir eğitim- öğretim yılı içinde iki defa” şeklinde ifadeye bulunmuştur.

Bir Eğitim- Öğretim Yılı İçinde İki Defa

Velilerin okuldaki katılım sıklığına ilişkin görüş bildiren öğretmen ifadesi şu şekildedir;

...bir eğitim- öğretim yılı içinde ortalama iki defa denebilir. (Ö12)

Görüldüğü gibi Ö12 velilerin bir eğitim- öğretim yılı içinde ortalama iki defa katılım gösterdiğini belirtmiştir. Görüldüğü gibi ailelerin okulda katılımı bir kişi ile sınırlı kalmıştır. Bu katılımın çok az gerçekleştiği görülmektedir. Bunun ailenin isteksizliği, okulda yeterli etkinliğin yapılmaması, velilerin çalışıyor olması, Covid- 19 Salgını gibi pek çok sebebinin olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 22’de velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine sınıf ortamında nasıl katılım gösterdiklerine ilişkin öğretmen görüşleri belirtilmiştir.

Tablo 22

Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Süreçlerine Sınıf Ortamında Nasıl Katılım Gösterdiklerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Cevaplar	f
Aile Eğitimi	1
Toplam	1

Tablo 22’ye bakıldığında bir öğretmenin velilerin sınıfta “aile eğitimi” şeklinde katılım gösterdiklerini belirttiği görülmektedir. Öğretmenlerden velilerin sınıf ortamında katılımı ile ilgili görüşlerinin sadece bir tane olmasının sebebi araştırmanın yapıldığı

dönemde Covid-19 salgının görülmesi ve salgın riskine karşı sınıf ortamında herhangi bir aile katılım etkinliğinin planlanmaması olabilir.

Aile Eğitimi

Velilerin “aile eğitimi” şeklinde sınıf ortamında katılım gösterdiğini belirten öğretmen ifadesi şu şekildedir;

Sınıfta, verdiğim egzersizleri sınıfta ona yaptırıyorum, nasıl yaptıracağını gösteriyorum. El becerisi gerektiren etkinliklerde de aileyi çağırıyorum sınıfta beraber yapıyoruz etkinlikleri. ...Fakat annenin sınıf ortamında katılımı eğitimi olumsuz etkiliyor. Çocuk anneyi görünce naz yapıyor. (Ö2)

Görüldüğü gibi Ö2 veliyi sınıfa çağırarak bir becerinin nasıl öğretilmesi gerektiği ile ilgili aileyi bilgilendirerek ve aileye beceri kazanımı ile ilgili uygulama yaptırarak aile eğitimi uygulamaktadır. Cömert ve Güleç’e (2004) göre aile katılımı, ailenin öğretim ile ilgili programlar, süreçler, okul politikası ve etkili bir ebeveyn olma konusunda sahip oldukları bilgi ve etkililik düzeyini geliştirmesi gibi konularda ailelere destek olduğunu belirtmiştir.. Ayrıca aile eğitiminin amaçlarından biri de anne ve babanın çocuklarının gelişimleri için nasıl katkıda bulunabilecekleri ile ilgili öğrenme deneyimlerini geliştirmeleridir (Sucuoğlu vd., 1992; Şahin ve Özyürek, 2021). Bu anlamda öğretmenin uyguladığı bu katılım etkinliği ve ailenin sınıfta katılım şekli yapılan araştırmalarla paralellik göstermektedir. Fakat ailelerin sınıf ortamında katılım düzeyinin çok düşük olduğu ve bazı eğitim süreçlerinde öğrenciyi olumsuz etkileyebildiği görülmektedir.

Tablo 23’de velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine sınıf ortamında ne sıklıkla katılım gösterdiklerine ilişkin öğretmen görüşleri belirtilmiştir.

Tablo 23

Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Süreçlerine Sınıf Ortamında Katılım Gösterme Sıklığına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Cevaplar	f
İki Haftada Bir Kez	1
Toplam	1

Tablo 23'e bakıldığında bir öğretmenin velilerin çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine sınıf ortamında “iki haftada bir kez” şeklinde görüş bildirdiği görülmektedir. Bu görüşte olan öğretmenin ifadesi şu şekildedir;

Çok sık değil, iki haftada bir kez diyebiliriz... (Ö2)

Görüldüğü gibi Ö2 velilerin sınıf ortamında iki haftada bir kez katılım gösterdiklerini ifade etmiştir.

Okul Yönetiminin Aile Katılımına Katkıları Hakkındaki Öğretmen Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlere okul yönetimlerinin aile katılımı konusunda ne gibi katkıları olduğu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar Tablo 24'de gösterilmiştir.

Tablo 24

Okul Yönetiminin Aile Katılımına Katkıları Hakkındaki Öğretmen Görüşleri

Temalar	f
Olumsuz Fikirler	10
İletişim	5
Rehberlik Hizmeti	1
Toplam	16

Tablo 24'e bakıldığında okul yönetiminin aile katılımına katkıları hakkındaki öğretmen görüşleri “olumsuz fikirler”, “iletişim”, “materyal desteği”, “rehberlik hizmeti” temaları altında incelenmiştir. Öğretmenlerin 10'u “olumsuz yorumlar”, beşi “iletişim”, üçü “materyal desteği”, biri de “rehberlik hizmeti” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Olumsuz Fikirler

Okul yönetiminin aile katılımına katkıları hakkında öğretmenlerin olumsuz fikirleri şu şekildedir;

Pek bir çalışma yapmıyor açıkçası. (Ö3)

Etkinlik olarak bir şey yapılmıyor... (Ö4)

Bu konuda çalışmaları bize bırakıyorlar, kendileri aile katılımı konusunda herhangi bir etkinlik çalışma yapmıyor. (Ö5)

Herhangi bir çalışma yapmıyor. (Ö7)

Herhangi bir çalışma yapmıyor. (Ö8)

Herhangi bir çalışma yapmıyor. (Ö9)

Okul yönetimine pek bir iş bırakmadığımızdan mıdır nedir, okul yönetimi bu konuda bir şey yapmıyor... Her hangi bir çalışma yapmıyor. (Ö10)

Okul yönetimi aile katılı konusunda hiçbir çalışma yapmıyor. (Ö11)

Yapmıyor. (Ö12)

Tamamen bize bırakıyor. Hiçbir şey yapmıyor. Öğretmenden bekliyorlar her şeyi. (Ö13)

Göröldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu aile katılımında okul yönetimlerinin herhangi bir çalışma yapmadığını belirtmiştir. Ayrıca Ö5, Ö10 ve Ö13 okul yönetimlerinin aile katılımı ile ilgili çalışmaları öğretmenlerden beklediğini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunun okul idarelerinin aile katılımı konusunda herhangi bir etkinlik yapmadığını ifade etmesinin gerek öğretmenler gerekse öğrenci ve aileler açısından üzücü bir durum olduğu düşünölmektedir.

İletişim

Okul yönetiminin aile katılımına iletişim boyutunda katkıda bulunduğunu düşönen öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

Ailelerle birebir iletişim sağlıyor. Köy yerinde olduğu için öğrencinin evine müdürle gittik. Öğrenci okula gelmeyince müdürle öğrencinin evine gittik. (Ö1)

...Sadece çocuğun devamsızlığı ile ilgili aileyi telefonla arıyorlar... (Ö4)

...Sadece velilere rapor alma gibi idari konularda yardımcı oluyor, ailelerin ekonomik durumlarından haberdar olurlar, gereken konularda yardımcı olurlar. (Ö5)

Salgın öncesinde ev ziyaretleri yapıyorduk okul idaresiyle birlikte. Velilerin önemli günlerini Sünnet, düğün gibi kutluyorduk ya da cenaze gibi kötü günlerinde destek oluyorduk yanlarında bulunuyorduk... (Ö6)

...Sadece veli toplantılarımıza katılıp, bizi ailelere övüyor, “çok şanslısınız, öğretmenleriniz çok iyi, çok çalışkan” şeklinde. Aileleri de övüyor “siz iyi velilersiniz” şeklinde. Hepsi bu... (Ö10)

Görüldüğü gibi Ö1 ve Ö6 okul idaresi ile beraber ailelere ev ziyaretleri yaptıklarını, Ö6 ayrıca ailelerin özel günlerinde yanlarında olduklarını belirtmiştir. Ayrıca Ö4 ve Ö5 okul yönetiminin aile ile devamsızlık, evrak işleri gibi idari konularda iletişim kurduğunu bunun yanı sıra Ö5 ailenin ekonomik durumu hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir.

Rehberlik Hizmeti

Okul yönetiminin aile katılımına rehberlik hizmeti anlamında katkıda bulunduğunu belirten öğretmen ifadesi şu şekildedir;

Rehberlik boyutunda aileyle birebir görüşme yaptılar, çocuğun özel durumunu görüştüler... (Ö2)

Görüldüğü gibi Ö2 rehberlik servisinin öğrenci hakkında aile ile görüşmeler yaptığını belirtmiştir. Görüldüğü gibi sadece bir öğretmenin rehberlik hizmetlerinin aileler ile görüştüğünü belirtmesi nedeniyle rehberlik hizmetlerinin özel eğitimde aile katılımı boyutunda yetersiz kaldığı düşünülmektedir.

Aile Katılımı Konusunda Öğretmenlerin Ailelerden ve Okul Yönetiminden Beklentileri Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlere aile katılımı konusunda ailelerden ve okul yönetiminden neler bekledikleri sorulmuştur. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplar aile katılımı konusunda öğretmenlerin ailelerden beklentileri ve okul yönetiminden beklentileri şeklinde ayrı ayrı incelenmiştir. Öncelikle Tablo 25’ de aile katılımı konusunda öğretmenlerin ailelerden beklentileri hakkındaki görüşleri belirtilecektir.

Tablo 25

Aile Katılımı Konusunda Öğretmenlerin Ailelerden Beklentileri Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
İşbirliği	7
Evde Katılım	6
İstekli Olmak	6
İletişim	3
Kendini Geliştirmek	2
Dürüstlük	1
Toplam	25

Tablo 25'e göre aile katılımı konusunda öğretmenlerin ailelerden beklentileri hakkındaki görüşleri "işbirliği", "evde katılım", "istekli olmak", "iletişim", "kendini geliştirmek", "dürüstlük" temaları altında incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin sekizi "işbirliği", altısı "evde katılım", altısı "istekli olmak", üçü "iletişim, ikisi "kendini geliştirmek" ve biri de "dürüstlük" şeklinde görüş bildirmişlerdir.

İşbirliği

Aile katılımı konusunda ailelerden beklentilerinin işbirliği yapmaları olduğunu belirten öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

Ailelerin eğitime aktif katılımını isterim, çalışmaların zamanında yapılması... (Ö1)

Öğretmenle iş birliği yapması... (Ö2)

Öğretmene yardımcı olmaları. Aile çocuğunu öğretmenden daha iyi tanıyor. Öğretmenle iş birliği yapmalı (Ö3)

...bunun bir ortaklaşma olduğunu anlamalarını isterim. (Ö4)

...okulda ilgilenmesini isterim... (Ö7)

...Sınıf ortamında iş birliğine açık olmaları. (Ö9)

...eski olumsuz deneyimlerini bir kenara bırakıp çocuklarının gelişimine odaklanmaları. (Ö11)

Görüldüğü gibi Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö7, Ö9 ve Ö11 ailelerden beklentilerinin işbirliği olduğunu belirtmişlerdir. Ö1 çalışmaların zamanında yapılması anlamında, Ö3 ailelerin öğretmene öğrenci hakkında bilgi verme anlamında, Ö7 okulda ve Ö9 sınıfta işbirliği yapılması yönünde beklentilerini belirtmişlerdir. Epstein'in (2018) geliştirdiği aile katılım modelinin merkezinde öğrenci vardır ve okul, aile ve toplum öğrenciyi yönlendirmek, harekete geçirmek, kendi başarılarını üretmek ve motive etmek amacıyla ortaklaşa çalışır. Aile çocuklarının eğitim yaşantılarının her anında okulla iş birliği içinde olmalıdır.

Evde Katılım

Aile katılımı konusunda ailelerden beklentilerinin evde katılım olduğunu belirten öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

...etkinlikleri evde yaptırması, çocuğunu desteklemesi. (Ö2)

Destek olmaları, verdiğim etkinliği bilinçli bir şekilde yaptırmaları. (Ö5)

Çocukla evde ilgilenmelerini isterim, tabii ki uygun oldukları zamanlarda..." (Ö7)

...Çocuğunun kişisel bakım becerilerini kazandırma konusunda daha özenli olmaları... (Ö9)

...Birlikte çalışırken aileye evde yapmaları gereken şeyleri söylediğim gibi uygulamalarını isterim...(Ö10)

...etkinlikleri öğretmenin gösterdiği, söylediği şekilde yaptırmaları... (Ö12)

Görüldüğü gibi Ö2, Ö5, Ö7, Ö9, Ö10 ve Ö12 aile katılımı konusunda ailelerden evde katılım beklediklerini ifade etmişlerdir. Ö5, Ö10, ve Ö12 verilen etkinliklerin evde yaptırılırken öğretmenin anlattığı gibi yaptırılması anlamında beklentileri olduğunu belirtirken Ö9 evde özellikle çocuklarının özbakım becerilerini kazandırma konusunda özenli olmalarını beklediğini belirtmiştir. Evde katılım ev ödevleri, okuma- yazma çalışmaları, etkinlikler ve özbakım becerilerinin kazandırılması gibi etkinlikler içermektedir. Öğretmenler özellikle evde ailelerin çocuklarına ev ödevi ya da etkinlik yaptırırken, yapılan uyarılara dikkat etmelerini, açıklamalara uymalarını istediklerini ifade etmişlerdir. Anne- babanın çocuğun eğitimcisi rolünü alarak çocuğun eğitimine

katılım sağlaması ile eğitimde okul- ev paralelliği sağlanmış olur ve böylece çocuk; okul veya kurum ortamında öğrendiği becerileri farklı ortamlarda genelleleyebilir ve böylece öğrenme hızlanabilir (Sucuoğlu vd., 1992).

İstekli Olmak

Öğretmenlerden ailelerden beklentilerinin aile katılımı konusunda daha istekli olmaları yönünde görüş bildiren öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

İlgi, öğrenmeye hevesli olmaları... (Ö4)

Başta istekli olsunlar, severek katılsınlar, zorla değil... (Ö8)

Öğrenmeye açık olmaları... (Ö9)

Katılıma istekli olmaları... (Ö11)

Katılıma istekli olmaları... (Ö12)

Tabii ki istekli olmalarını... (Ö13)

Görüldüğü gibi Ö4, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12 ve Ö13' ün ailelerden beklentileri katılım konusunda istekli olmalarıdır. Aile katılımını etkileyen en önemli sebeplerden biri de ailelerin çocuklarının eğitim yaşantılarına katılım konusunda istekli olmaları ve katılımlarının faydalı olup olmayacağı konusundaki inanç ve tutumlarıdır (MacMillan ve Turnbull, 1983). Bu anlamda ailelerin katılım için öncelikle istekli olmaları gerekmektedir.

İletişim

Aile katılımı konusunda ailelerden iletişim anlamında beklentileri olan öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

...yapılan çalışmaların dönütlerinin verilmesi benim beklentilerim. Fakat uzaktan eğitimde iyice koptuk. (Ö1)

Aileden beklentim benimle iletişime geçmesi, aradığımda telefonlarını açması. (Ö6)

...öğretmene dönüt vermeleri... (Ö12)

Görüldüğü gibi Ö1 ve Ö12 beklentilerinin özellikle ailelerin evde yapılan çalışmaların dönütlerini verme konusunda öğretmenlerle iletişime geçmeleri olduğunu belirtmişlerdir. Velilerin evde öğretmen tarafından verilen ödevler ya da etkinliklerin nasıl yapıldığı ya da yapılamadığı ile ilgili dönüt vermeleri, öğretmenin evde öğrenme boyutunda öğrencisi hakkında bilgi alması açısından önemli görülmektedir. İletişimin sadece dönüt anlamında değil iki yönlü bilgi alma anlamında önemli görülmektedir. Katılımın iletişim boyutunda amaç okul ve ev arasında iki yönlü bir iletişimini etkili bir şekilde yürütülmesidir (Epstein, 2018).

Kendilerini Geliştirmek

Aile katılımı konusunda ailelerden kendilerini geliştirmeleri anlamında beklentileri olan öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

...kendilerini bu katılım açısından geliştirmeleri... (Ö9)

...her anlamda hem akademik hem davranışsal, hem sosyal bir adım daha ileriye götürmek için ne yapabilirim diye araştırmalarını isterim. (Ö13)

Görüldüğü gibi Ö9 ve Ö13 ailelerin aile katılımı konusunda kendilerini geliştirmeleri yönünde beklentilerinin olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen tüm aile katılım modellerine bakıldığında temel olarak ailelerin kendilerini çocuklarının eğitim yaşantılarına anlamlı katkılar sağlayabilmeleri için aile katılımı konusunda geliştirmeleri gerektiği sonucuna varılabilir (Epstein, 2018; Hoover- Dempsey ve Sandler, 1995; Shepard ve Harold, 1995). Çünkü sonuç olarak aileler eğer kendilerini aile katılımı konusunda geliştirmezse katılımı yeteri kadar gerçekleştiremeyeceği düşünülmektedir.

Dürüstlük

Aile katılımı konusunda ailelerden dürüst olmaları yönünde beklentisi olan öğretmenin ifadesi şu şekildedir;

Dürüstlük ve açık sözlülük beklerim. Mesela öğrenci o gün aksi tutumlar, davranışlar sergiliyorsa bunun sebebini aileye sorarım. Ama aile açık sözlü davranmıyor. Durumu çarpıtıyor. O zaman çocuğun neden böyle davrandığını bilemem yardımcı olamam çocuğa... Mesela “çocuğunuza bugün TV izletmeyin” dediğim gün bir bakıyorum ki ertesi gün çocuk TV izlemiş. (Ö10)

Görüldüğü gibi Ö10’un ailelerden beklentisi dürüst olmalarıdır. Ö10’ un ifadesine bakıldığında bazı velilerin öğretmenin tarafından verilen sorumlulukların yerine getirilmesi konusunda dürüst olmadığı anlaşılmaktadır. Ö10 özellikle sınıf ortamında yaşanan olumsuz davranışların nedeni anlaşılmaya çalışılırken bu davranışların olası nedenleri hakkında ve öğretmenin evde yapılmasını söylediği durumlarla ilgili dürüst olunmasını beklediğini vurgulamıştır.

Tablo 26’da aile katılımı konusunda öğretmenlerin okul yönetiminden beklentileri hakkındaki görüşleri belirtilmiştir.

Tablo 26

Aile Katılımı Konusunda Öğretmenlerin Okul Yönetiminden Beklentileri Hakkındaki Görüşleri

Temalar	<i>f</i>
İletişim	5
Beklenti Yok	5
Rehberlik	3
Etkinlikler	1
Toplam	15

Görüldüğü gibi aile katılımı konusunda öğretmenlerin okul yönetiminden beklentileri “iletişim”, “beklenti yok”, “rehberlik”, “etkinlikler”, “materyal desteği” temaları altında incelenmiştir. Öğretmenlerden beşi “iletişim”, beşi “beklenti yok”, üçü “rehberlik”, biri “etkinlikler” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

İletişim

Aile katılımı konusunda okul yönetiminden iletişim anlamında beklentisi olduğunu belirten öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

Biz veli toplantısı yaparken bize katılabilirler. Velilerle diyalog halinde olmalarını isterim. Aileleri çağırıp görüşme yapabilirler. (Ö7)

Okul- aile birliği toplantılarına özel eğitim velilerini davet edebilirler. Okul komisyonlarında onlara görev verebilirler. Diğer velilere nasıl davranıyorlarsa özel eğitim için de o şekilde davranmalılar esasında. Velilerimize okula ait olduklarını hissettirmeliler. (Ö8)

Mesela okul- aile birliği toplantılarına bizim velilerimiz de çağrılmalı. Bizim velilerimizin katılımı onları ilgilendirmiyor. Bizim sınıf annemiz yok. Her sınıfın kayıtlı sınıf annesi olabilir. Bunu isteyebilirler. Okulda olan biten etkinliklerden haberimiz olmuyor. Diğer sınıflardan ayrı tutulmamalıyız. (Ö10)

Özel eğitime özgü ihtiyaç duyduğumuz materyalleri tedarik etme konusunda daha istekli olmalarını, bu konuda ailelerle ve öğretmenlerle beraber çalışmalarını, neler yapılabileceği konusunda fikir almaları gerektiğine inanıyorum. Bu konuda ailelerle ve öğretmenlerle beraber çalışmalarını, neler yapılabileceği konusunda fikir almaları gerektiğine inanıyorum. Bu konuda okul- aile birliğini devreye sokabilirler. (Ö12)

Daha dikkate alabilir. Okul idaresi katılımı teşvik etmeli, bu yönde velilerle görüşmeli. (Ö13)

Görüldüğü gibi Ö7 okul idaresinin veli toplantılarına katılmalarını, Ö8, Ö10 ve Ö12 özellikle okul- aile birliği toplantılarına özel eğitim velilerinin de davet edilmelerini beklediklerini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra Ö12 özellikle özel eğitim sınıflarındaki materyal eksikliği konusunun veliler ve öğretmenlerle görüşülerek çözülmesi gerektiği görüşündedir. Ayrıca öğretmenler, velilerin okul- aile birliği toplantılarına davet edilerek ve okul komisyonlarında onlara da görevler verilerek velilerin okula aidiyet hissetmelerini sağlayabileceklerini düşünmektedirler. Öğretmenler okul idaresinden en çok ailelerle daha fazla iletişim halinde olmalarını istemektedir.

Beklenti Yok

Aile katılımı konusunda okul yönetiminden beklentisi olmayan Ö1, Ö2, Ö4, Ö5 ve Ö6 “beklentim yok” şeklinde görüşlerini bildirmiştir. Bunun yanı sıra Ö6 “Her

çocukla ayrı ayrı ilgileniyorlar. Bize öğretmen olarak fikrimizi soruyorlar. Sizce daha neler yapabiliriz, daha iyi olması için neler yapılabilir, bu çocuğa neler katabiliriz diye soruyorlar, ilgileniyorlar” şeklinde görüş bildirerek okul yönetiminin aile katılımı konusunda yaptığı çalışmaları yeterli bulduğunu ifade etmiştir. Ö6 dışında okul yönetiminden aile katılımı konusunda beklentisi olmayan Ö1, Ö2, Ö4 ve Ö5 de okul yönetiminin aile katılımı konusunda yeterli olduğunu düşündükleri için beklentilerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Yine de okul yönetiminin aile katılımı konusunda yeterli olduğu görüşünde olan öğretmen sayısı araştırmaya katılan öğretmenlerin toplamına bakıldığında toplam sayının yarısından azdır.

Rehberlik

Aile katılımı konusunda okul yönetiminden rehberlik anlamında beklentileri olduğunu belirten öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir;

Rehberlik servisinin özel eğitimle ilgili bir çalışması yok. (Ö3)

Ailelerin eğitime yönelik faaliyetler yapabilir. Ailelerin bilinçlenmeleri amacıyla.

Bu konuda eğitim verebilecek uzmanlarla veliyi buluşturabilir. (Ö9)

Özel eğitimde rehberlik servisinin daha aktif çalışması gerekir. Ailelerin psikolojik durumları, çocukların yetersizlik alanları hakkında bilgilendirme, BEP’ in önemi gibi konularda toplantılar ve seminerler yapılabilir. (Ö11)

Görüldüğü gibi öğretmenler aile eğitimi (Ö9), ailelere psikolojik destek ve BEP hakkında (Ö11) eğitimler düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. BEP özel eğitime gereksinimi olan bireyler için olduğu kadar, bu planı uygulayacak öğretmen ve bu plandan haberdar olması gereken aile için de önemli belgedir. BEP, Rehberlik Araştırma Merkezi tarafından ayrıntılı bir değerlendirme sonucunda özel eğitim almasına gerek duyulan çocuklar için hazırlanan, kendileri için gerekli olan özel eğitim hizmetlerini kim tarafından, nerede, ne zaman ve ne kadar süre ile alacağını gösteren bir plandır (Kargın, 2007).

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde BEP “Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin takip ettikleri program esas alınarak gelişim özellikleri, eğitim ihtiyaçları ve performansları doğrultusunda hedeflenen amaçlara ulaşmaya yönelik hazırlanan ve bu

bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programını ifade etmektedir” şeklinde açıklanmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018). Yine Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 47. maddesine göre okullarda BEP hazırlamak için BEP hazırlama komitesi kurulur. Yönetmeliğe göre kurulacak BEP komitesinin kimlerden oluşacağı şu şekilde açıklanmıştır:

BEP geliştirme birimi okul müdürü veya görevlendireceği bir müdür yardımcısının başkanlığında;

- a) Rehberlik öğretmeni,
- b) Öğrencinin sınıf öğretmeni,
- c) Öğrencinin dersini okutan alan öğretmenleri,
- ç) Öğrencinin velisi,
- d) Öğrenciden oluşur.

Yukarıda yer verilen düzenlemeler uyarınca ailelere BEP hazırlanma aşamasında kendilerinin de görev alması gerektiği, fikirlerine başvurulması gerektiği söylenmeli, aileler bu konuda bilgilendirilmelidir. Bu konuda görev okul yönetimine ve öğretmenlere düşmektedir. Ayrıca rehberlik hizmetleri aileleri çocuklarının özel gereksinimleri hakkında bilgilendirici etkinlikler düzenlemelidir.

Etkinlikler

Aile katılımı konusunda okul yönetiminden etkinlikler düzenlenmesi yönünde beklentisi olan öğretmen ifadesi şu şekildedir;

Özel eğitimle ilgili okullar arasında etkinlikler yapabilir. Velileri, aileleri kaynaştırabilecek faaliyetler yapabilir. Ailelerin katılacağı piknik düzenleyebilir. Anne- çocuk, baba- çocuk şeklinde okullar arası faaliyet düzenleyebilir. Mesela veliler anne- çocuk yemek yapabilirler. Yemek yarışması düzenlenebilir. Hem bir beceri oluşturabilir hem de çocuklar ve veliler etkileşir... (Ö9)

Görüldüğü gibi Ö9 okul yönetiminden çeşitli etkinlikler düzenlenmesine yönelik beklentisinin olduğunu belirtmiş ve bu etkinliklere birkaç örnek vermiştir.

Velilerin Aile Katılımının Eğitim- Öğretim Sürecinde Kendileri, Çocukları, Öğretmenleri ve Okul Yönetimi İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan velilere eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının kendileri, çocukları ve okul yöneticileri için önemi hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Velilerin bu soruya verdikleri cevaplar ayrı başlıklar altında incelenecektir. Öncelikle velilerin aile katılımının eğitim- öğretim sürecinde kendileri için önemi hakkındaki görüşleri incelenecektir.

Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Velilerin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının kendileri için önemi hakkındaki görüşlerine ilişkin oluşturulan temalar Tablo 27’de yer almaktadır.

Tablo 27

Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Temalar	<i>f</i>
Ebeveynlik Becerileri	5
İşbirliği	4
Akademik Başarı	1
Deneyimden Zevk Alma	1
Bilgi Alma	1
Fiziksel Yorgunluk	1
Toplam	13

Tablo 27’de görüldüğü üzere velilerin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının kendileri için önemi hakkındaki görüşleri, “ebeveynlik becerileri”, “işbirliği”, “deneyimden zevk alma”, “bilgi alma”, “akademik başarı”, “fiziksel yorgunluk” temaları altında incelenmiştir. Velilerin beşi “ebeveynlik becerileri”, dördü “işbirliği”, biri “deneyimden zevk alma”, biri “bilgi alma”, biri “akademik başarı”, biri “fiziksel yorgunluk” şeklinde görüş bildirmiştir.

Ebeveynlik Becerileri

Eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının kendileri için ebeveynlik becerileri anlamında önemli olduğu görüşünde olan velilerin ifadeleri şu şekildedir;

Çocuğum ne kadar gelişirse o kadar arkasındayım ona desteğim. Yani oğlum ölene kadar onunla ilgileneceğim... (V1)

...Benim da hayatımı kolaylaştırır. Daha bilinçli olurum. (V4)

İmkânım olduğu sürece arkasındayım. Elimden gelen yapmak istiyorum. Kurslara katıyorum çocuğumu, faydasını görüyorum. Öğrensin istiyorum. Eskiye nazaran toparlıyor. (V5)

...çocuğumla vakit geçirmek benim görevim... (V7)

...ben çocuğumun dersleriyle ilgilenince vicdanen rahat oluyorum. Görevimi yapmış oluyorum... (V8)

Görüldüğü gibi V1 ve V5 aile katılımını çocuklarına eğitim- öğretim yaşantılarında destek olma ve ilgilenme anlamında önemli görürken, V4 aile katılımıyla kendisinin daha bilinçleneceğini ve hayatının daha kolay olacağını belirtmiştir. Burada V4'ün "hayatının kolaylaşacağı" ifadesini aile katılımı ile çocuğun bağımsız yaşama becerilerini kazanması ile ebeveynlerden yükünün azalacağını anlamında kullandığı düşünülmektedir. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin ailelerinin eğitim yaşantılarına katılım göstermesi hem bağımsız yaşam becerileri kazanabilmeleri ve eğitsel gelişimleri açısından kritik bir öneme sahiptir hem de yasal olarak zorunludur (Goldman ve Burke, 2017). Bunun yanı sıra V7 ve V8 aile katılımının ebeveynlerin bir görevi olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle özel gereksinimi olan bireylerin eğitiminde ebeveynlerin eğitime katılımı zorunludur. Aile katılımı anne babalar açısından ebeveynlik becerilerini geliştirme konusunda önemlidir (Epstein, 2002). Ayrıca ebeveynlerin rolü, çocuklarının eğitim yaşantılarına anlamlı bir şekilde katıldıkları zaman güçlenir (Machen vd., 2005). Bu anlamda velilerin ebeveynlik becerileri konusunda belirttikleri fikirler ile yapılan araştırmalar paralellik göstermektedir.

İşbirliği

Eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının kendileri için işbirliği anlamında önemli olduğunu düşünen velilerin ifadeleri şu şekildedir;

Benim için,... öğretmenle iş birliği içinde olmak önemli. Daha az zamanda daha çok fayda sağlamak açısından önemli. (V2)

Yani öncelikle okul aile ve idare bir temel oluşturuyor. Bu sacayaklarından biri olmayınca işlerin yürüyeceğini sanmıyorum. Aile olmayınca hiçbir ilerleme olmuyor. Aile eşittir çocuk bana göre. (V3)

...Ben ona zaman ayırmazsam öğrenemez ki. (V7)

...Özel eğitimde aile katılımı kesinlikle daha fazla olmalı. (V8)

Görüldüğü gibi veliler öğretmen ve okulla işbirliği içinde olmanın çok önemli olduğunu belirtmişler ayrıca V3 ve V7 özel eğitimde aile olmazsa ilerlemenin olmayacağını vurgulamıştır. Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin okulda kazandığı becerilerin pekiştirilmesi ve geliştirilmesi konusunda, çocuğunun sahip olduğu özellikleri herkesten daha iyi bilen ailelerin evlerinde tüm aile fertlerini de içine alan iş birlikçi bir ortam oluşturmaları kritik öneme sahiptir (Er, 2011; Newman, 2005). Ayrıca özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin tipik gelişim gösteren öğrencilerden daha çok aile katılımından faydalanması gerekmektedir (MacMillan ve Turnbull, 1983). Bu anlamda velilerin aile katılımının işbirliği anlamında önemli olduğunu düşünmeleri aile katılımı uygulamaları açısından olumlu bir durumdur.

Akademik Başarı

Eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının kendileri için akademik başarı anlamında önemli olduğunu düşünen veli ifadesi şu şekildedir;

...çocuğumun ileri gitmesi için önemli yani... (V4)

Görüldüğü gibi V4 aile katılımının kendisi için çocuğunun daha başarılı olması yönünde önemli olduğunu belirtmiştir. Bu ifadeye göre V4 çocuğunun eğitim yaşantılarına katılım göstermesi ile çocuğun akademik gelişimini sağlayacağı bilincinde olduğu düşünülmektedir.

Deneyimden Zevk Alma

Eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının kendileri için deneyimden zevk alma anlamında önemli olduğu görüşünde olan veli ifadesi şu şekildedir;

...Biz onunla ilgilendikçe mutlu oluyoruz. Bir kelimeyi fazlalaştırsa çok seviniyoruz. (V1)

Görüldüğü gibi V1 çocuğunu eğitim- öğretim yaşantılarına katılım sağladığında daha mutlu olduklarını belirtmiştir. Çocuklarının eğitim yaşantılarına katılım gösteren velilerin bu deneyimlerinden zevk aldıkları ve zevk aldıkları için katılımı tekrarlayacakları belirtilmiştir (MacMillan ve Turnbull, 1983).

Bilgi Alma

Eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının veliler için çocukları ile ilgili bilgi alma anlamında önemli olduğunu düşünen veli ifadesi şu şekildedir;

...çocuktan haberdar olmak,... önemli... (V2)

Görüldüğü gibi V2 aile katılımının kendisi için çocuğu ile ilgili bilgi alma konusunda önemli olduğunu belirtmiştir. Ailenin kendi çocuğunu okul ortamında ve diğer çocukların arasında gözlemlemesi, çocuğu hakkında güçlü ve zayıf yönlerini öğrenme fırsatı sunmaktadır (Driessen vd., 2004). Ayrıca veliler, öğretmenlerle aralarında çocuklarının bakım sorunları ve çözümleri konusunda bilgi alış verişi yapmaktan, diğer ailelerle iletişim ve etkileşim içinde olmaktan dolayı desteklendiklerine ve teşvik edildiklerine inanırlar (Cömert ve Güleç, 2004).

Fiziksel Yorgunluk

Eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının kendisi için yorgunluk olduğunu belirten veli ifadesi şu şekildedir;

Ben zorlanıyorum, bakımını yapamıyor, bana da zor geliyor bakmak zor. (V6)

Görüldüğü gibi V6 çocuğunun öz bakım becerilerini yapamadığını ve kendisinin de çocuğunun bakımı konusunda zorlandığını ve yorulduğunu belirtmiştir. Aileler ileri düzeyde engeli olan çocuklarının günlük bakımlarını yapabilmek ve sağlık ihtiyaçlarını giderebilmek için çok fazla zaman ve enerji harcamaktadırlar. Burada fiziksel yorgunluğun yanında ebeveynlerin ruhsal olarak da yorulduğunu ve zorlandığını söylemek mümkündür. Vurgulanması gereken nokta ileri derecede engeli olan çocukların ebeveynleri arasında tükenmişlik, stres ve depresyon riskinin yüksek olmasıdır (Dunn, Burbine, Bowers, ve Tantleff- Dunn, 2001; Gallagher, Philips, Oliver, ve Correll, 2008). Bu durum da çocuğu ileri düzeyde engeli olan ailelerin eğitsel anlamda aile katılımını olumsuz etkilemektedir.

Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Çocukları İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Velilerin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının çocukları için önemi hakkındaki görüşlerine ilişkin oluşturulan temalar Tablo 28’de yer almaktadır.

Tablo 28

Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Çocukları İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Temalar	<i>f</i>
Akademik Başarı	4
Mutluluk	3
Genelleme	2
Olumsuz Davranışlarda İyileşme	1
Öz Bakım Desteği	1
Toplam	11

Tablo 28’de görüldüğü gibi velilerin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının çocukları için önemi hakkındaki görüşleri “akademik başarı”, “mutluluk”, “genelleme”, “olumsuz davranışlarda iyileşme” ve “öz bakım desteği” temaları altında incelenmiştir. Velilerin dördü “akademik başarı”, üçü “mutluluk”, ikisi “genelleme”, biri “olumsuz davranışlarda iyileşme”, biri de “öz bakım desteği” şeklinde görüş bildirmiştir.

Akademik Başarı

Aile katılımının çocukları için akademik başarı anlamında önemli olduğunu düşünen velilerin ifadeleri şu şekildedir;

...Biz yardımcı olunca daha iyi anlıyor... (V1)

Özel eğitimde zaten aile muhakkak yanında olması gerekiyor. Aile olmazsa başarı oranı yüksek olmaz... (V3)

...daha bilinçli olur, daha gelişir. (V4)

...ben ona zaman ayırıyorum ki o da öğrensın... (V7)

Görüldüğü gibi V1, V3, V4, V7 velilerin aile katılımı ile çocuklarının akademik anlamda daha başarılı olacağını belirtmişler, V1 ve V7 ailenin yardımı ile çocuğun derslerini daha iyi anladığını, V4 çocuğun daha bilinçli olacağını belirtmiştir. Görüldüğü gibi velilerin çoğu aile katılımını akademik başarı anlamında önemli bulmaktadır. Yapılan araştırmalar aile katılımının çocukların akademik becerilerini geliştirdiğini göstermektedir (Dearing vd., 2004; Epstein J. , 2018). Verilen ifadelere bakıldığında araştırmaya katılan velilerin yarısının aile katılımının çocuklarında akademik başarıyı sağlama konusunda önemli olduğunu bilincinde olduğu söylenebilir.

Mutluluk

Aile katılımının çocuğu için mutluluk anlamında önemi olduğunu belirten velilerin ifadeleri şu şekildedir;

Biz ona güven verdikçe o mutlu oluyor... (V1)

Bizimle olunca mutlu oluyor ama ders çalışmaya isteksiz., biz zorluyoruz... (V5)

Benimle zaman geçirince mutlu oluyor. (V7)

Görüldüğü gibi veliler çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine katılım göstermelerinin çocuklarını mutlu ettiğini belirtmişlerdir. V5 çocuğun ödev yapma konusunda isteksiz olsa da beraber vakit geçirme konusunda mutlu olduğunu belirtmiştir. Çocukların aileleri ile kaliteli zaman geçirmeye ihtiyaçlarının olduğu söylenebilir. Aile

katılımı ailelere çocukları ile nasıl kaliteli zaman geçirecekleri konusunda da bilinçlenmelerini sağlayacaktır.

Genelleme

Aile katılımının çocukları için genelleme anlamında önemi olduğunu belirten velilerin ifadeleri şu şekildedir;

Okul ve evde paralel yönlendirmelerle davranış pekiştirme sağlıyor. Çocuk bundan pozitif etkilenir. Teorik bir bilginin güncel hayata uyarlanmasını sağlar. Çocuğun o teorik bilgiyi anlamlandırmasını sağlar. Ailenin yaptığı tekrarlarla anlamlanmış ve genellemiş olur. (V2)

Okulda öğrendiği şeyler yetersiz kalır eğer ben evde öğrendiği şeyleri pekiştirmesem. Okulda öğretmeninden öğrenecek, evde de ben aynı şekilde yaptıracağım ki kalıcı olsun. (V8)

Görüldüğü gibi V2 ve V8 aile katılımının çocuklarının genelleme yapabilmeleri açısından önemli olduğunu belirtmişlerdir. Velilerin kullandığı “kalıcılık” ifadesi literatürdeki karşılığı olan genelleme kavramı ile açıklanmıştır. Genelleme, edinilen bir davranışın öğretim koşulları dışında farklı durum ve mekânlarda da gerçekleşmesidir (Stokes ve Baer, 1977). Aileler çocukların okulda edindikleri davranışları evde ya da farklı ortamlarda tekrarlamasına imkân sunarak genelleme becerisini kazanmasını sağlayabilirler. Öğrenmenin gerçekleşmesi ve hızlanması ailelerin çocuklarına farklı öğrenme ortamları sunarak, okulda öğrendikleri becerilerin farklı ortamlarda da uygulamalarına imkan tanımaları ile gerçekleşecektir (Sucuoğlu vd., 1992).

Olumsuz Davranışlarda İyileşme

Aile katılımının çocuğun olumsuz davranışlarda iyileşme gerçekleştirmesi anlamında önemli olduğunu belirten velinin ifadesi şu şekildedir;

...Sadece okul olursa davranış problemleri devam eder. Özel eğitimde bu aile katılımı daha da önemli... (V3)

Görüldüğü gibi V3 aile katılımının olmadığı durumlarda olumsuz davranışların devam edeceğini belirtmiştir. Newman’a (2005) göre özel eğitimde aile katılımı

çocuklardaki olumsuz davranışlarda iyileşme sağlamaktadır. Okul ve aile iş birliği ile çalışarak çocuklarda olumsuz davranışları düzeltebilir.

Öz Bakım Desteği

Aile katılımının çocuğa öz bakım desteği sağlamak anlamında önemli olduğu görüşündeki velinin ifadesi şu şekildedir;

Ben ona yardım etmezsem hiçbir bakımını yapamaz. Benim desteğim şart. (V6)

Görüldüğü gibi V6 aile katılımının çocuğun öz bakımları için destek vermek anlamında önemli olduğunu belirtmiştir. Cavkaytar'ın (1998) yaptığı araştırmada geliştirilen aile eğitimi programını tamamlayan annelerin programdan edindikleri bilgilerin zihin engelli çocuklarının öz bakım ve ev içi becerilerini öğrenmelerindeki etkisini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre aile toplantıları, ev ziyaretleri ve Cavkaytar'ın yazdığı Öz bakım ve Ev İçi Becerilerinin Öğretimi kitabını içeren aile eğitiminin, zihin engelli çocukların öz bakım ve ev içi becerilerini geliştirmelerine faydalı olduğu görülmüştür. Ailelere evde çocuklarının öz bakım becerilerini edindirmeleri amacı ile aile eğitiminin verilmesinin aileler için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğretmenlere Katkıları Hakkındaki Görüşleri

Velilerin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının öğretmenlere katkıları hakkındaki görüşlerine ilişkin oluşturulan temalar Tablo 29'da yer almaktadır.

Tablo 29

Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğretmenler İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Temalar	<i>f</i>
İşbirliği	5
İletişim	3
Motivasyon	1
Toplam	9

Tablo 29'a göre velilerin aile katılımının öğretmen için önemi hakkındaki görüşleri “işbirliği”, “iletişim”, ve “motivasyon” temaları altında incelenmiştir. Velilerden beşi “iş birliği”, üçü “iletişim” ve biri de “motivasyon” şeklinde görüş bildirmiştir.

İşbirliği

Aile katılımının öğretmen için işbirliği anlamında önemli olduğunu belirten velilerin ifadeleri şu şekildedir;

Yani bizle beraber çok başarılı oluyor. Biz de yardımcı olunca Öğretmen için de kolaylık oluyor. Ben yardım etmesem zor olurdu. (V1)

Aile katılımı öğretmene destek sağlamış oluyor. Sadece okulda eğitim alan çocuk, ailede desteklenmeyince, öğrenme yavaşlar. Öğretmen bu anlamda zorlanır. Öğrenilen şeylerin kalıcılığını sağlar. Daha kısa sürede kalıcılığı sağlar. (V2)

Öğretmenin işini kolaylaştırır. Aile- okul ve idare üçlü sacayağı dediğim gibi. Öğretmen ve aile beraber hareket ederse çocukta istenen davranış artacaktır. (V3)

Öğretmenin söylediği şeyleri evde yaptırıyorum, öğretmenin işi de kolaylaşmış oluyor. Ben ödevleri yaptırmazsam çocukta ilerleme yavaş olur. (V7)

Öğretmenin söylediği şeyleri evde yaptırınca eğitim kalıcı hale gelir... (V8)

Görüldüğü gibi V1, V2, V3, V7 ve V8 aile katılımı ile öğretmene destek sağladıklarını, sınıfta öğretilen şeylerin evde pekiştirilmesi ile öğretmenin sınıf ortamında öğretim aşamasında işinin kolaylaşacağını belirtmişlerdir. İfadelere bakılacak olursa araştırmaya katılan velilerin çoğunun çocuklarında gelişme olması için öğretmen ile iş birliğinin öneminin farkında olduğu söylenebilir. Ayrıca aile katılımının “öğretmenin işini kolaylaştırır” ifadesi bir yandan iş birliğini çağırırsa da bir yandan da aslında çocuğun beceri kazandığı anlamına gelmekte olduğu düşünülmektedir. Sonuç olarak öğretmen sınıfta çocuğa beceri öğretecek, aile bu beceriyi evde ve farklı ortamlarda tekrarlayarak çocuğun genelleme yapabilmesini sağlayacak ve öğretmen başka bir becerinin kazanımı için plan yapabilecektir.

İletişim

Aile katılımının öğretmen için iletişim anlamında önemli olduğunu belirten velilerin ifadeleri şu şekildedir;

Çocuğun evde gelişimi var mı yok mu haberdar olur. Evde ne yaptığını bilir. Evde ne yapacağını söylüyor. (V4)

Benim katılımım olunca çocuğumun durumunu daha iyi anlıyorlar. (V5)

Bize destek oluyor öğretmen. Ben ders yaptırıyorum öğretmen bunu biliyor. (V6)

Görüldüğü gibi V4 ve V5 aile katılımı ile öğretmenin öğrenci hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtmiş, V6 ise iletişim sayesinde öğretmenin ailenin evde ders çalıştıramadığından haberdar olduğunu belirtmiştir.

Motivasyon

Aile katılımının öğretmen için motivasyon anlamında önemi olduğunu belirten veli ifadesi şu şekildedir;

...Öğretmen de bu durumdan memnun olur, işini daha da severek yapar bence. (V8)

V8 ailenin katılımının öğretmeni memnun edeceğini, işini daha da severek yapacağını belirtmiştir. Velinin aile katılımının öğretmeni sevindirecek bir durum olduğunu düşünmesinin aile katılımı için olumlu bir tutum olduğu düşünülmektedir. İş birliğinin olduğu bir ortamın öğretmenin motivasyonunu artıracak ve işini daha da severek yapacağı düşünülmektedir.

Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Okul Yönetimine Katkıları Hakkındaki Görüşleri

Velilerin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının okul yönetimine katkıları hakkındaki görüşlerine ilişkin oluşturulan temalar Tablo 30'da yer almaktadır.

Tablo 30

Velilerin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Okul Yönetimine Katkıları Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
İşbirliği	6
Diğer	2
Toplam	8

Tablo 30’a göre velilerin aile katılımının okul yönetimi için önemi hakkındaki görüşleri “işbirliği”, “diğer” ve “eğitimsel- sosyal iklim” temaları altında incelenmiştir. Velilerden altısı “işbirliği”, ikisi “diğer” şeklinde görüş bildirmiştir.

İşbirliği

Aile katılımının okul yönetimi için işbirliği anlamında önemli olduğunu belirten velilerin ifadeleri şu şekildedir:

Onlar da okula yardımcı oluyor. Çocuğumuz için Çok yardımcı oldular. Servis konusunda, Rapor alma konusunda bize yardım ettiler. (V1)

Sonuçta okul yönetiminin amacı personelin çalışma ortamını rahatlatmak, düzenlemektir. Bu anlamda aile katılımının artması uyumlu çalışması başarıyı artırır. Güçlüklerle daha kolay baş eder. Yol gösterici olur. Ailenin taleplerine karşılık vermesi okula olan güveni artırır. İhtiyaçların daha çabuk fark edilmesini sağlar. (V2)

Veli okulla bağlantıyı sağlamak için idareyle iş birliği yapmalı. Özel eğitimde velinin yükünün fazla olması gerekiyor. Daha etkin olmalı. Sonuçta aldığı eğitim dört saat, geri kalan 20 saati evde. Çocukla birebir hemen hemen 15 saat geçiriyoruz evde. (V3)

Bilmiyorum. Okuldan memnunuz. Bir sorun olduğunda yardımcı oluyorlar. (V5)

Biz nasıl ki öğretmen işlerini kolaylaştırıyorsak okul da öğretmenin işini kolaylaştırmalı. Okulla, sınıfla ilgilenmeli, eksikleri tamamlamalı. (V7)

Okul idaresinin bir etkisini görmedim şimdiye kadar. Bilmem ki. Ama okul idaresi sınıfların eksiklerini tamamlamalı, öğretmene yardımcı olmalı ki eğitim ortamları eksiksiz olsun, bu konuda ailelerden de yardım isteyebilir. (V8)

Görüldüğü gibi V1, V5 okul yönetiminin ailenin bir takım ihtiyaçlarını karşılamak konusunda yardımcı olduklarını belirtirken, V7, V8 okul yönetiminin öğretmenin işlerini kolaylaştırması gerektiğini ve sınıfların ihtiyaçlarını karşılaması gerektiğini vurgulamıştır. V3 ise velilerin okul ile bağlantıyı okul idaresi ile kuracağını belirtmiştir. Görüldüğü gibi “işbirliği” teması en çok öne çıkan tema olmuştur. Velilerin çoğu iletişimi okul yönetimi açısından da önemli bulmaktadır. Epstein’a (2002) göre aile katılımı ile kurulacak işbirliği ortamı ile okul yönetimi ailelerin ihtiyaçlarını hesaba katar ve tüm ailelere daha adil olur.

Diğer

Aile katılımının okul yönetimi için önemi konusunda diğer teması altında görüş bildiren velilerin ifadeleri şu şekildedir:

Bilmiyorum. (V4)

Bilmem. Yani ne bileyim, toparlayamadım. (V6)

Görüldüğü gibi V4 ve V6 aile katılımının okul yönetimi için neden önemli olduğu konusunda bilgi sahibi değillerdir. Söz konusu velilerin aile katılımı konusunda bilgisi olmayan, aile katılımı konusunda öğretmenler ve okul yönetimi tarafından bilgilendirilmedikleri düşünülmektedir. Burada bu veliler ile okulun ve öğretmenlerin arasında bir iletişim eksikliğinin varlığından söz edilebilir.

Velilerin Aile Katılımı Çalışmalarına Katılım Durumları Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan velilere aile katılımı çalışmalarına katılım durumları hakkındaki görüşlerini almak amacıyla bazı sorular sorulmuştur. Öncelikle velilere çocuklarının eğitim- öğretim sürecinde hangi çalışmalara katılım gösterdikleri daha sonra ise kendilerini katılım konusunda yeterlilikleri hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Velilerin bu sorulara verdikleri cevaplar ayrı ayrı incelenecektir. Öncelikle velilerin çocuklarının eğitim- öğretim sürecinde hangi çalışmalara katıldıkları ile ilgili görüşleri incelenecektir.

Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Sürecinde Katılım Gösterdikleri Çalışmalar

Araştırmaya katılan velilere çocuklarının eğitim- öğretim sürecinde hangi çalışmalara katılım gösterdikleri sorulmuştur. Velilerin bu soruya verdikleri cevaplar Tablo 31’de gösterilmektedir.

Tablo 31

Velilerin Çocuklarının Eğitim- Öğretim Sürecinde Katılım Gösterdikleri Çalışmalar

Temalar	f
Öğrenciyi Destekleyen Aile Ortamı	7
Okul ve Sınıfın İş ve İşlevleri için Gönüllülük	7
Öğretmen ve Okul Yönetimi ile İşbirliği	7
Ebeveynlik Becerilerini Geliştirmek	7
Evde Etkinlikler Yaptırmak	6
Okul ve Aile Arasında İletişim	6
Diğer	4
Toplam	44

Tablo 31’e göre velilerin çocuklarının eğitim- öğretim sürecinde katılım gösterdikleri çalışmalar, “öğrenciyi destekleyen aile ortamı”, “okul ve sınıfın iş ve işlevleri için gönüllülük”, “öğretmen ve okul yönetimi ile işbirliği”, “ebeveynlik becerilerini geliştirmek”, “evde etkinlikler yaptırmak”, “okul ve aile arasında iletişim” ve “diğer” temaları altında incelenmiştir. Velilerden yedisi “öğrenciyi destekleyen aile ortamı”, yedisi “okul ve sınıfın işlevleri için gönüllülük”, yedisi “öğretmen ve okul yönetimi ile işbirliği”, yedisi “ebeveynlik becerilerini geliştirmek”, altısı “evde etkinlikler yaptırmak”, altısı “okul ve aile arasında iletişim” ve üçü de “diğer” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Burada dikkati çeken durum velilerin yedisinin “okul ve sınıfın işlevleri için gönüllülük” temasında görüş bildirmiş olmasıdır. Oysaki öğretmenlerin velilerin katılım durumları ile ilgili sadece bir öğretmen “sınıf içi etkinliklerde katılım” şeklinde görüş bildirmiştir. Diğer teması altında görüş bildiren velilerin ifadeleri şu şekildedir;

Rehberlik servisiyle sık sık görüşüyorum. Arkadaşlarımla görüşüyorum. Çocuğu özel gereksinimli olan arkadaşlarımla. Onların neler yaptığını soruyorum. Doktor amcası var, ona soruyorum neler yapabilirim diye. Futbol kursuna verdim, kursu sevdi... (V1)

Ödevlerle pekiştiriyoruz. Etkiyi pekiştiriyoruz. Mesela öğretmen kantinde sıra olmayı öğretiyorsa biz de markette bu davranışı pekiştiriyoruz. (V2)

Bol bol konuşuyorum. (V4)

Hiçbir etkinliğe katılamıyorum. (V6)

Görüldüğü gibi V1 çocuğunun özel durumu ile ilgili sosyal çevresi ile bilgi alış veriş yapıtığını, V2 okulda öğretilen becerileri çocuğun farklı ortamlarda da yapabilmesi için çabaladıklarını, V4 çocuğuyla bol bol konuştuğunu belirtmiştir. V6 ise hiçbir etkinliğe katılamadığını ifade etmiştir.

Velilerin Aile Katılım Konusundaki Yeterlilikleri Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan velilere kendilerini aile katılımı konusunda yeterli görüp görmedikleri sorulmuştur. Velilerin bu soruya “evet” ya da “hayır” şeklinde cevap vermeleri istenmiştir. Kendilerini aile katılımı konusunda yetersiz gören velilere katılımı engelleyen durumlar ve katılımı artırmak için neler yapabilecekleri sorulmuştur. Öncelikle velilerin aile katılımı konusundaki yeterlilikleri hakkındaki görüşleri Tablo 32’de gösterilmiştir.

Tablo 32

Velilerin Aile Katılımı Konusundaki Yeterlilikleri Hakkındaki Görüşleri

Temalar	<i>f</i>
Hayır, Yeterli Değil	5
Evet, Yeterli	3
Toplam	8

Tablo 32’ye göre velilerin beşi aile katılımı konusunda kendilerini yeterli görmemekte, velilerin üçü ise aile katılımı konusunda kendilerini yeterli görmektedirler.

Kendilerini aile katılımı konusunda yeterli görmeyen velilere katılımı engelleyen nedenler ve katılımı artırmak için neler yapabilecekleri sorulmuştur. Öncelikle katılım konusunda katılımı engelleyen nedenler incelenecektir.

Aile Katılımında Kendisini Yeterli Görmeyen Velilerin Katılımı Engelleyen Nedenler Hakkındaki Görüşleri

Aile katılımında kendisini yeterli görmeyen velilerin katılımı engelleyen nedenler hakkındaki görüşleri Tablo 33’de belirtilmiştir.

Tablo 33

Aile Katılımı Konusunda Kendisini Yeterli Görmeyen Velilerin Katılımı Engelleyen Nedenler Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
Çocuk Sayısı	3
Sosyal Desteğin Olmaması	3
Çalışıyor Olmak	2
Bilgi Eksikliği	1
Evde Bakım İsteyen Kişi Sayısı	1
Toplam	10

Tablo 33’de görüldüğü gibi aile katılımında kendisini yeterli görmeyen velilerin katılımı engelleyen nedenler hakkındaki görüşleri “çocuk sayısı”, “dış desteğin olmaması”, “bilgi eksikliği”, “çalışıyor olmak”, “evde bakım isteyen kişi sayısı” temaları altında incelenmiştir. Velilerden üçü “çocuk sayısı”, üçü “dış desteğin olmaması”, ikisi “bilgi eksikliği”, ikisi “çalışıyor olmak” ve biri “evde bakım isteyen kişi sayısı” şeklinde görüş bildirmiştir.

Çocuk Sayısı

Aile katılımı konusunda sahip olunan çocuk sayısının katılımı engelleyen nedenlerden biri olduğunu belirten velilerin ifadeleri şu şekildedir;

... çocuk sayısı da engel oluyor... (V2)

... iki çocuğumuzun daha olması da engel oluyor. (V3)

Çocuk sayısı çok... (V6)

Görüldüğü gibi V2, V3 ve V6 ailenin sahip olduğu çocuk sayısının çok olmasının aile katılımı önündeki nedenlerden biri olduğunu belirtmişlerdir. Velilerin çocuk sayısının çok olmasını aile katılımı önünde bir engel olarak görmesinin nedenlerinin,

sahip oldukları diğer çocukların da gerek bakımları gerekse eğitimleri ile ilgilenmeleri, çocuklarının tümü ile ilgilenecek yeterli zamanlarının olmaması, çocuklarının bakımı konusunda sosyal desteklerinin olmaması söylenebilir.

Sosyal Desteğin Olmaması

Aile katılımı konusunda dış desteğin olmamasının katılımı engelleyen nedenlerden biri olduğunu belirten velilerin ifadeleri şu şekildedir;

...Evde bana yardım eden olsa daha çok ilgilenirim çocuğumla... (V1)

...yardım edenim olmayınca yetemiyorum (V5)

... yardım edenim yok. (V6)

Görüldüğü gibi V1, V5 ve V6 onlara destek olacak kişilerin olmaması nedeniyle çocuklarının eğitim- öğretim yaşantılarına katılım gösteremediklerini belirtmişlerdir. Velilerin sosyal desteğin olmamasını, evde ev işlerine ve çocuk bakımına yardım edecek kişilerin yokluğu şeklinde ifade ettikleri görülmektedir. Bu temanın anlaşılabilmesi için öncelikle sosyal desteğin ne olduğuna bakılması gerekmektedir. Sosyal destek kişinin sevildiğine, saygı duyulduğuna ve değer verildiğine inanması ve karşılıklı bir sorumluluğa ve bir iletişim ağına ait olduğuna inandığı bir algı bütünüdür (Cobb, 1976). Özellikle herhangi bir engele sahip çocuğu olan anneler için sosyal desteğin daha önemli olduğu söylenebilir. Yapılan bir araştırmaya göre, engelli çocuğa sahip olan annelerin engelli çocuğa sahip olmayan annelere göre daha çok çocuk bakımı için daha çok zaman harcadığı, ev içi aktivitelere çok daha az zaman harcadığı belirlenmiştir (Türk & Bumin, 2015). Özellikle aileler ileri düzeyde engeli olan çocuklarının günlük bakımlarını yapabilmek ve sağlık ihtiyaçlarını giderebilmek için çok fazla zaman ve enerji harcarlar (MacMillan ve Turnbull, 1983). Özellikle çocuğu özel eğitim alan ailelerde sosyal desteğe (aile büyükleri, akrabalar, destek grupları, dernekler vb.) sahip ailelerin daha fazla katılım gösterdiği ortaya çıkmıştır (Newman, 2005). Bu araştırmaya katılan velilerin neredeyse tamamının kadın olduğu göz önünde bulundurulduğunda çocukların bakımı ile annelerin ilgilendiği söylenebilir. Buna bağlı olarak annelerin sosyal desteğe ihtiyaç duydukları söylenebilir.

Çalışıyor Olmak

Aile katılımı konusunda çalışıyor olmanın katılımı engelleyen nedenlerden biri olduğunu belirten velilerin ifadeleri şu şekildedir;

...çalışıyor olmamız engel oluyor (V2)

... çalışıyorum zamanım az. Özel eğitim tam zamanlı bir eğitim istiyor. (V7)

Görüldüğü gibi V2 ve V7 çalıştıkları için çocuklarının eğitim- öğretim süreçlerine yeteri kadar katılım sağlayamadıklarını belirtmişlerdir. Çalışıyor olmanın daha çok çalışma saatlerinin sınıf içi ve okulda yapılan etkinliklere katılmak için uygun olmadığı için engel olduğu düşünülmektedir. Herhangi bir işte çalışan velilerin sınıf içi ve okulda olmasa da çocukları ile evde katılım çalışmaları yaptığı söylenebilir.

Bilgi Eksikliği

Aile katılımı konusunda bilgi eksikliğinin katılımı engelleyen nedenlerden biri olduğunu belirten veli ifadesi şu şekildedir;

Acaba doğru mu yapıyoruz, ne yapabiliriz diye düşünüyorum hep. Yeterli mi acaba diye, başka ne yapabilirim diye kendimi yetersiz buluyorum... Birilerinin yönlendirmesine ihtiyacımız var. (V1)

Görüldüğü gibi V1 aile katılımı konusunda yeteri kadar bilgi sahibi değildir ve aile katılımı konusunda ona rehberlik edecek kişi ya da kişilere ihtiyaç duymaktadır. Çocuğunun eğitim süreçlerine katılım sağlayacak olan ailenin öncelikle katılımı tanınması ve nasıl katılım göstereceğini öğrenmesi gerekmektedir. Bu anlamda aile eğitimleri önemli bir rol oynamaktadır. Aile eğitiminin amaçlarından biri anne babanın çocuklarının gelişimleri için nasıl katkıda bulunabilecekleri ile ilgili öğrenme deneyimlerini geliştirmektir (Sucuoğlu vd., 1992; Şahin ve Özyürek, 2021).

Evde Bakım İsteyen Kişi Sayısı

Aile katılımı konusunda evde bakım isteyen kişi sayısının katılımı engelleyen nedenlerden biri olduğunu belirten veli ifadesi şu şekildedir;

...annem ve babama da bakmak zorundayım. Yardım edenim olmayınca yetemiyorum. (V5)

Görüldüğü gibi V5 çocuğu dışında evde bakımı ile ilgilendiği kişilerin de olmasının çocuğunun eğitim- öğretim yaşantılarına katılım sağlaması önünde bir engel olduğunu belirtmektedir. Özellikle engeli olan bir çocuğa sahip annelerin çocuğuna bakım için zamanının çoğunu harcadığı bilinmektedir. Buna ek olarak evde bakıma muhtaç başka kişilerin de olması anneler üzerinde bir yük oluşturmaktadır. Bu noktada sosyal desteğin önemi yine karşımıza çıkmaktadır.

Aile Katılımı Konusunda Öğretmenlerin Ve Okul Yönetiminin Yaptıkları Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi İle İlgili Veli Görüşleri

Araştırmaya katılan velilere aile katılımı konusunda öğretmenlerin ve okul yönetiminin yaptıkları çalışmaların yeterlilik düzeyi ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Öncelikle öğretmenlerin yaptıkları çalışmaların yeterlilik düzeyi ile ilgili veli görüşleri verilecektir.

Öğretmenlerin Aile Katılımı Konusunda Yaptıkları Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi İle İlgili Veli Görüşleri

Araştırmaya katılan velilere öğretmenlerin aile katılımı konusunda yaptıkları çalışmaları yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur. Araştırmaya katılan tüm veliler öğretmenlerin aile katılımı konusunda yaptıkları çalışmaları yeterli bulduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan velilerin tamamının öğretmenlerin aile katılımı konusunda yaptıkları çalışmaları yeterli bulması öğretmenlerin aile katılımı konusunda gayretli olduklarını ve velilerin öğretmenlerden aile katılımı konusunda memnun olduklarını göstermektedir.

Okul Yönetiminin Aile Katılımı Konusunda Yaptıkları Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi İle İlgili Veli Görüşleri

Araştırmaya katılan velilere okul yönetiminin aile katılımı konusunda yaptıkları çalışmaları yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur. Okul yönetiminin yaptıkları çalışmaların yeterlilik düzeyi ile ilgili veli görüşleri Tablo 34’de verilmiştir.

Tablo 34

Okul Yönetiminin Aile Katılımı Konusunda Yaptıkları Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi İle İlgili Veli Görüşleri

Temalar	f
Yeterli	4
Yetersiz	3
Bilmiyorum	1
Toplam	8

Tablo 34’e göre okul yönetiminin aile katılımı konusunda yaptıkları çalışmaları dört veli yeterli bulmamaktadır, üç veli yeterli bulmaktadır, bir veli ise bu konu hakkında bilgi sahibi değildir.

Okul yönetiminin aile katılımı konusunda yaptıkları çalışmaları yeterli bulmayan velilere, okul yönetiminin aile katılımını artırma konusunda neler yapabilecekleri hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Araştırmaya katılan velilerin okul yönetiminin aile katılımını artırma konusunda neler yapabilecekleri hakkındaki görüşleri Tablo 35’de verilmiştir.

Tablo 35

Velilerin Okul Yönetiminin Aile Katılımını Artırma Konusunda Neler Yapabilecekleri Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
Bilgilendirici Toplantılar	3
Sınıf Dışı Etkinlikler	2
Rehberlik Hizmetleri	1
Toplam	6

Tablo 35’e göre velilerin okul yönetiminin aile katılımını artırma konusunda neler yapabilecekleri hakkındaki görüşleri “bilgilendirici toplantılar”, “sınıf dışı etkinlikler”,

“rehberlik hizmetleri” şeklindedir. Velilerden üçü “bilgilendirici toplantılar”, ikisi “sınıf dışı etkinlikler” biri ise “rehberlik hizmetleri” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Bilgilendirici Toplantılar

Velilerden okul yönetiminin aile katılımını artırmak için bilgilendirici toplantılar yapabilecekleri şeklinde görüş bildirenlerin ifadeleri şu şekildedir;

Öğrencimiz konusunda neler yapabiliriz yönlendirebilirler. Haftada bir anlatsalar, toplantı yapsalar, rehberlik yapabilirler. Salgın olmasaydı her halde yaparlardı. Yol gösterici anlatımlar olsa bize katkısı çok olur. Çünkü gerçekten yönlendirmeye ihtiyacımız var. (V1)

...Bilgilendirici toplantılar yapmalı bence düzenli olarak. (V7)

...bilgilendirici toplantılar yapmalı. (V8)

Görüldüğü gibi V1,V7 ve V8 okul yönetiminin aile katılımını artırmak için bilgilendirici toplantılar yapması gerektiğini belirtmiştir. V1 bilgilendirici toplantıların ailelerin yönlendirilme, bilgilendirilme ihtiyacını karşılayabileceğini belirtmiştir. Araştırmaya katılan velilerin çoğunluğunun okul yönetiminden bilgilendirici toplantılar düzenlemelerini istemeleri, söz konusu velilerin çocuklarının özel gereksinimleri konusunda bilgilenebilir ve yönlendirilmeye ihtiyaçları olduğu sonucunu verebilir. Bilgilendirici toplantılar, Epstein’in (2002) iletişim katılım türünde ebeveynlerle yapılacak konferanslar, toplantılar, ailelere gönderilecek öğrenci dosyaları, okulun web sitesini kullanarak yapılacak bilgilendirmeler gibi uygulamalara yer verilebilir.

Sınıf Dışı Etkinlikler

Velilerden okul yönetiminin aile katılımını artırmak için sınıf dışı etkinlikler yapmaları yönünde görüş bildirenlerin ifadeleri şu şekildedir;

Devletin bu konuya verdiği önem belli. Okul yönetimi kendisine verilen görev kadarını yapıyor. Fazlasını yapmıyor. Sosyalleşme anlamında faaliyetler yapılabilir. Çocukların sosyal anlamda hayata katılmasını istiyoruz. Okullar alt yapılarını geliştirebilir. Sınıftan çok sınıf dışı etkinlikler olabilir. (V3)

Etkinlikler düzenlemeli... (V8)

Görüldüğü gibi V3, V8 okul yönetiminin aile katılımını artırma konusunda sınıf dışı etkinlikler düzenlemeleri gerektiğini belirtmişlerdir. V3 okul yönetiminin aile katılımı konusunda çalışma yapmadığını fakat özel eğitim öğrencilerinin sosyalleşmesini sağlayacak sınıf dışı etkinlikler düzenlemeleri gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca V3 devletin özel eğitim alanına yeteri kadar önem vermediği görüşündedir.

Rehberlik Hizmetleri

Velilerden okul yönetiminin aile katılımını artırma konusunda rehberlik hizmetlerinin daha aktif çalışması gerektiği yönünde görüş bildirenlerin ifadesi şu şekildedir;

Rehberlik hizmeti daha aktif olmalı bence özel eğitim için... (V7)

Görüldüğü gibi V7 özel eğitim için rehberlik hizmetlerinin daha aktif kullanılmasının aile katılımını artıracaklarını düşünmektedir. Aile katılımını sağlamak amacıyla çocuğa bakım veren kişi veya kişilere aile eğitimi verilmelidir. Özel Eğitim Hizmetleri'nin 18. maddesine göre aile eğitimi her tür ve kademedeki özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimine katkı sağlamak amacıyla aileye verilecek her türlü rehberlik ve eğitim hizmetlerini içerir. Rehberlik hizmetlerinin aile katılımını artırmadaki rolü bu maddede açıkça belirtilmiştir. Ailelerin okulların rehberlik biriminden beklentilerinin aileleri çocuklarının özel gereksinimleri hakkında bilgilendiren, yönlendiren paylaşımların, seminerlerin yapılması olduğu söylenebilir. Ayrıca ailelere verilecek olan rehberlik hizmetlerinin çocuğun engel türü hakkında bilgi veren, anne- babanın duygusal güçlüklerle bağlı yaşadıkları çatışmaları anlamaları ve çözmelerine yardımcı olacak, çocukları ile iletişimlerini güçlendirecek teknik ve becerilerin öğretilmesini de içeren bir yaklaşımla verilmesi gerekmektedir (Küçüker, 1993).

Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri, Öğrencileri, Öğretmenler ve Aileler İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan okul yöneticilerine eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının kendileri, öğrencileri, öğretmenler ve aileler için önemi hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Okul yöneticilerinin bu soruya verdikleri cevaplar ayrı başlıklar altında incelenecektir.

Öncelikle okul yöneticilerinin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının kendilerine katkıları hakkındaki görüşleri incelenecektir.

Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının kendileri için önemi hakkındaki görüşleri Tablo 36’da verilmiştir.

Tablo 36

Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Kendileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
İş Birliği	5
Memnuniyet	2
Bilgi Sahibi Olma	1
Toplam	6

Tablo 36’da görüldüğü gibi okul yöneticilerinin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının kendilerine katkıları hakkındaki görüşleri “iş birliği”, “memnuniyet”, “bilgi sahibi olma” temaları altında incelenmiştir. Okul yöneticilerinin beşi “iş birliği”, ikisi “memnuniyet”, biri “bilgi sahibi olma” şeklinde görüş bildirmiştir.

İş Birliği

Aile katılımının kendilerine iş birliği anlamında önemli olduğu yönünde görüş bildiren okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir;

Okulda öğrenilen şeylerin ev ortamında da devam etmesi gerekiyor. İş birliği içinde olunca okul daha başarılı olur. (Y1)

Sonuçta aile öğrenciye yardım ederse bizim de işimiz kolaylaşır enerjimizi başka alanlara kaydırırız. (Y3)

Ailenin öğrenciye destek olmasıyla akademik olarak başarı artar bu durum da okul yönetimini rahatlatır. Çünkü veli herhangi bir başarısızlık durumunda soluğu idarede alıyor. (Y4)

...Evrak işlerinde işimiz kolaylaşır. (Y5)

Özel eğitim için, rehberlik servisimizin çalışmalarını yönlendirebilir. Planların hazırlanma sürecinde özellikle. (Y6)

Görüldüğü gibi Y1, Y3, Y5 ve Y6 aile katılımının kendilerine iş birliği anlamında katkı sağladığını belirtmişlerdir. Y3 ve Y5 aile katılımı ile sağlanan iş birliği sayesinde idari işleyişin kolaylaşacağını belirtmişlerdir. Y6, aile katılımı ile sağlanacak iş birliğinin özellikle rehberlik servisinin çalışmalarına yön verebilmesi açısından faydalı olacağını belirtmiş, Y1 ve Y4 ise iş birliğinin okulun başarısını artıracığını, buna bağlı olarak veliler tarafından okul yönetimine yapılan akademik başarısızlık şikâyetlerinin azalacağını belirtmişlerdir. Görüldüğü gibi “iş birliği” teması okul yöneticileri tarafından da en önemli görülen tema olmuştur.

Memnuniyet

Aile katılımının kendilerini memnun ettiği yönünde görüş bildiren okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir;

Bizim için ailenin okula gelmesi, çocuğunun durumuyla ilgilenmesi sevindirici bir durum. (Y2)

Çocukların başarısı bizi de memnun eder. Ailelerin ilgili olması çocuklarını sormaları beni memnun ediyor. (Y7)

Görüldüğü gibi Y2 ve Y7 ailelerin okula gelmelerinden, çocukları ile ilgilenmelerinden memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Bilgi Sahibi Olma

Aile katılımının kendilerine aile hakkında bilgi sahibi olma anlamında katkı sağladığı yönünde görüş bildiren okul yöneticisinin ifadeleri şu şekildedir;

Ailenin okula katılımı bizim sorunlardan ya da durumlardan daha çabuk haberdar olmamızı sağlıyor. (Y5)

Y5 ailelerin okul ile iletişim halinde olmalarının sonucu olarak aileler hakkında bilgi sahibi olduklarını, ailelerin yaşadığı sorunları ya da içinde bulundukları

durumlardan haberdar olduklarını belirtmektedir. Okul yönetimleri aile katılımı ile aileler hakkında bilgi sahibi olurlar. Aile hakkında bilgi sahibi olmanın okul yönetimlerinin ailelerin ihtiyaçlarını hesaba katmalarını ve tüm ailelere karşı daha adil olmalarını sağlayacaktır (Epstein ve Sheldon, 2002). Görüldüğü gibi aile hakkında bilgi sahibi olmak ailelerin ve özellikle de öğrencilerin ihtiyaçlarını bilmek eğitim yaşantılarının aksamadan devam etmesi açısından önemli görülmektedir.

Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğrencileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının öğrencileri için önemi hakkındaki görüşleri Tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 37

Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğrencileri İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
Akademik Başarı	4
Mutluluk	3
Toplam	7

Tablo 37’ye bakıldığında okul yöneticilerinin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının öğrencileri için önemi hakkındaki görüşleri “akademik başarı”, “mutluluk” temaları altında incelenmiştir. Okul yöneticilerinden dördü “akademik başarı” ve üçü “mutluluk” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Akademik Başarı

Aile katılımının öğrencilerin akademik başarısına katkıda bulunduğu görüşünde olan okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir;

...öğrendiği şeylerin kalıcılığı artırıyor. (Y2)

Bence aile katılımının öğrenci için olumlu yönde etki ediyor. Aile öğrenciye yardım ederse öğrenci de başarılı olur. (Y3)

...Eğitim süreci hem daha keyifli hale geliyor hem de verilen şeyin anlamlı ve kalıcı olması sağlanmış oluyor. (Y5)

...Ailesi ilgili olan öğrenci ile ilgisiz olan öğrencinin başarı düzeyleri çok farklı oluyor. İlgili ailelerin çocukları daha istekli ve başarılı oluyor. (Y7)

Görüldüğü gibi Y2 ve Y5 aile katılımının öğrenilen şeylerin kalıcılığını artırdığını belirtmiş, Y7 eğitim- öğretim yaşantılarına ailelerin katılım gösterdiği öğrencilerin akademik anlamda daha başarılı olduklarını vurgulamıştır. Öğrenilen şeylerin farklı durumlarda, farklı mekanlarda tekrar edilmesi öğrenilenlerin kalıcılığını artırır (Kurnaz, Arslantaş, ve Delikanlı, 2016). Aile katılımı ile okulda öğrenilen şeylerin evde ya da daha farklı mekânlarda farklı durumlarda tekrarlanması öğrenilen şeylerin kalıcılığını artıracaktır.

Mutluluk

Aile katılımının öğrencilerin mutlu olmasında katkısının olduğu görüşünde olan okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir;

...Öğrenci ailesiyle beraber vakit geçirince mutlu oluyor... (Y2)

Bence öğrenci daha mutlu olur. Ailesinin onunla ilgilendiğini fark eder. Ergenlik dönemini de daha rahat atlatır. (Y4)

Ailesinin onunla ilgilenmesi çocuğu mutlu eden bir durum. (Y7)

Görüldüğü gibi Y2, Y4, Y7 aile katılımının öğrencileri mutlu ettiğini belirtmektedir. Ayrıca Y4 aile katılımı ile çocukta oluşacak huzur ve mutlulukla ergenlik döneminde ortaya çıkabilecek olumsuz davranışların daha rahat atlatılabileceğini vurgulamaktadır.

Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğretmenler İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının öğretmenler için önemi hakkındaki görüşleri Tablo 38’de verilmiştir.

Tablo 38

Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Öğretmenler İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
İş Birliği	6
Motivasyon	1
Toplam	7

Tablo 38’e göre okul yöneticilerinin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının öğretmenler için önemi hakkındaki görüşleri “iş birliği” ve “motivasyon” temaları altında incelenmiştir. Okul yöneticilerinin altısı “iş birliği”, biri “motivasyon” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

İş Birliği

Aile katılımının öğretmenler için iş birliği anlamında önemli olduğu yönünde görüş bildiren okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir;

Ders anlatırken ders ortamında işlenen konunun pekişmesi için ek kaynaklara ihtiyaç duyulduğunda iş birliği olursa kalıcı hale gelir. Öğretmenim işi kolaylaştır. (Y1)

Öğrenciye kazandırmak istediği kazanımları aile ile iş birliği içinde verebilirse öğretmenin işi kolaylaşmış olur, başarıya daha rahat bir şekilde ulaşmış olurlar. (Y2)

Ailenin destek olması öğretmenlerimize de iyi olur. Onların üzerinden biraz yük kalkmış olur. (Y3)

Öğretmenlerimiz çok gayretli, çok istekle çalışıyorlar. Öğretmenlerimizin bu gayreti boşa gitmemiş olur açıkçası. Çünkü aile destek olmazsa öğretmenin gayreti eksik kalır. (Y4)

Planların hazırlanma sürecine katılırsa aile hem öğretmen hem okul yönetimi daha doğru kararlar verebilir. Daha sonradan sorunların çıkmasını engeller. (Y6)

Öğretmenler çok çalışıyorlar. Bu alan zor bir alan. Ailenin çocuklarına destek olmaları gerekiyor ki eğitimde ilerleme kaydedilsin. (Y7)

Görüldüğü gibi Y1, Y2 ve Y7 aile ile öğretmenin iş birliği içinde olmasının akademik başarı anlamında öğrenciye fayda sağlayacağını, sonuç olarak da öğretmenin gayretlerinin boşa gitmeyeceğini belirtmektedir. Öte yandan Y6 aile ile öğretmenin BEP hazırlarken iş birliği içinde olmasının eğitim süreci içinde daha doğru adımlarla ilerlemeyi sağlayacağını vurgulamaktadır. BEP, özel eğitim almasına karar verilen bireyler için hazırlanan, alacağı özel eğitim hizmetlerinin nerede, kimler tarafından, ne kadar süre ile uygulanacağını gösteren hazırlanması yasal bir zorunluluk olan bir yol haritasıdır (Kargın, 2007). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 47. Maddesine göre bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme ekibinde okul müdür ya da müdür yardımcısı, rehberlik öğretmeni, öğrencinin sınıf ve alan öğretmenleri, öğrenci velisi ve öğrencinin kendisinden oluşmaktadır. BEP hazırlanırken ailenin BEP biriminde görev alarak iş birliği içinde olması çocuğu hakkında bilgi verme, bilgi alma açısından önemli ve gereklidir.

Motivasyon

Aile katılımının öğretmenlere motivasyon anlamında katkı sağladığı yönünde görüş bildiren okul yöneticisinin ifadesi şu şekildedir;

Motivasyonunu artırıcı bir durum. (Y5)

West'e (2012) göre motivasyon öğretmenlik mesleği için temel faktördür. Ailelerin aile katılımı çalışmaları kapsamında öğretmen ile iletişim ve iş birliği halinde olması, ev ve okul arasında paralellik kurulması öğrencilerin başarılarını artıracaktır. Bunun bir sonucu olarak öğretmenlerin meslekleri ile alakalı olarak motivasyonlarının yüksek olacağı düşünülmektedir.

Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Aileler İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının aileler için önemi hakkındaki görüşleri Tablo 39'da verilmiştir.

Tablo 39

Okul Yöneticilerinin Eğitim- Öğretim Sürecinde Aile Katılımının Aileler İçin Önemi Hakkındaki Görüşleri

Temalar	f
Kendini Geliştirmek	3
Sorumluluk	2
Bilgi Alma	2
Mutluluk	1
Olumsuz Fikirler	1
Toplam	9

Tablo 39'a göre okul yöneticilerinin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının aileler için önemi hakkındaki görüşleri “kendini geliştirmek”, “sorumluluk”, “bilgi alma”, “mutluluk”, “olumsuz fikirler” temaları altında incelenmiştir. Okul yöneticilerinden üçü “kendini geliştirmek”, ikisi “sorumluluk”, ikisi “bilgi alma”, biri “mutluluk”, biri de “olumsuz fikirler” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Kendini Geliştirmek

Aile katılımının aileler için kendini geliştirme konusunda önemli olduğu görüşünde olan okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir;

Aile de bu katılımdan çok şey öğreniyor. Çocuğuna yardımcı olabilmek için kendini geliştirir. (Y2)

...öğrenciye değerli olduğunu hissettirirse öğrenci de kendini huzurlu hisseder ve eğitim öğretim süreci daha kolaylaşır. (Y4)

...tabii ailenin katılımı aileyi de geliştiren bir şeydir. (Y5)

Görüldüğü gibi Y2, Y4 ve Y5 aile katılımının aileyi geliştirdiği görüşündedir. Y2 aile katılımının ailenin çocuğuna özellikle beceri kazanımı konusunda nasıl yardımcı olacağı konusunda kendini geliştireceğini belirtmektedir. Aileler çocuklarına beceri kazandırma konusunda ya da genel olarak eğitim yaşantılarına nasıl katkıda bulunacaklarını bilemeyebilirler. Aile katılım çalışmaları ile aileler ebeveynlik becerileri konusunda sahip oldukları becerileri geliştirirler, diğer aileler ve derneklerle kuracakları iletişim sayesinde liderlik yeteneklerini de geliştirirler ve kendilerine duydukları güven artar (Epstein, 2002). Y4 ise ailelerin sahip oldukları becerileri geliştirmesinin sonucunda

çocukların daha huzurlu olacağını ve eğitim sürecinin daha kolay işleyeceğini vurgulamıştır.

Sorumluluk

Aile katılımının ailelere sorumluluk anlamında katkıda bulunduğu görüşüne olan okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir;

Çocuğuna karşı sorumluluğunu gerçekleştirmiş olmanın rahatlığını hisseder. (Y6)

Özel eğitimde aile katılımı olmak zorunda. Çocuk aile ilgisine muhtaç sonuçta ve yalnızca okulun verdikleri yeterli olmaz. (Y7)

Görüldüğü gibi Y6 ve Y7 aile katılımının ailelere sorumluluk anlamında katkıda bulunduğunu ifade etmişlerdir. Y6 aile katılımını zaten ailenin çocuğuna karşı bir sorumluluğu olduğu görüşündedir. Y7 de özel eğitimin aile katılımı olmadan eksik kalacağını belirtmiştir. Epstein'nin (2018) aile katılım modelinin temelinde sorumluluklar konusuna üç farklı bakış açısı bulunmaktadır:

1. Okulların ve ailelerin sorumlulukları farklıdır. Bu bakış açısına göre öğretmenler sınıflarda mesleki olarak eğitim verirler, aileler ise evlerinde çocuklarına ilgi gösterirler.

2. Okulların ve ailelerin sorumlulukları ortaktır. Bu bakış açısına göre okul ve aile arasındaki ortak sorumluluklar bu iki kurum arasındaki iletişimi ve işbirliğini gerekli kılar.

3. Okulların ve ailelerin sorumlulukları sıralı ya da başka bir ifadeyle ardışıktır. Bu bakış açısına göre öncelikle aileler erken yaşlardan itibaren çocuklarını sosyalleştirerek okul dönemine hazırlamalıdır. Ailenin sahip olduğu bu sorumluluk okul dönemi için kritik bir öneme sahiptir. Okul dönemi başladığında ise öğretmenler eğitim konusunda ana sorumluluğu üstlenirler. Epstein'nin aile katılım modelinde sorumluluklarla ilgili tüm bakış açılarında ailenin sorumluluk sahibi olması gerektiği vurgulanmıştır. Özellikle özel eğitimde ailenin sorumluluklarının daha da fazla olduğu söylenebilir.

Bilgi Alma

Aile katılımının aileler için bilgi alma konusunda önemli olduğu görüşünde olan okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir;

Çocuğu hakkında farkındalık sahibi olur. Çocuğun isteklerini bilir ise destek olmada yardımcı olmada aileye destek sağlar. Bazı veliler bilgisiz, özel eğitime hâkim değil. Eğitime hâkim veliyle hâkim olmayan veli fark ediliyor. (Y1)

...çocuğunun durumunu bilmesi açısından önemli... (Y2)

Görüldüğü gibi Y1 ve Y2 aile katılımının ailelere çocukları hakkında bilgi sahibi olabilmeleri açısından katkı sağladığı görüşündedirler. Aileler aile katılımı ile öğretmenleri ile kuracakları iletişimle ve okul, sınıf ortamında çocuklarını gözlemleme imkânı bularak çocukları hakkında bilgi sahibi olurlar. Ayrıca aile katılımı aileye kendi çocuğunu okul ortamında ve diğer çocukların arasında gözlemlemek, çocuğu hakkında güçlü ve zayıf yönlerini öğrenme fırsatı sunmaktadır (Driessen vd., 2004).

Mutluluk

Aile katılımının ailelerin mutlu olmasında katkıda bulunduğu görüşünde olan okul yöneticisi ifadesi şu şekildedir;

Eğer aile öğrenciye yardım ederse öğrenci başarılı olur aile de mutlu olur. (Y3)

Görüldüğü gibi Y3 ailelerin aile katılım çalışmaları katılım sağlayarak çocuklarına yardım ederlerse çocuklarının başarısı ile mutlu olacaklarını belirtmiştir. Aile katılımı ile öğrencilerin akademik başarılarının arttığı yapılan araştırmalarla ortaya çıkarılmıştır (Dearing vd., 2004; Englung vd., 2004; Newman, 2005). Çocuklarının akademik anlamda başarı sağladığını gören ebeveynlerin bu durumdan mutlu olacağı düşünülmektedir.

Olumsuz Fikirler

Aile katılımının ailelere katkıları hakkında olumsuz anlamda görüş bildiren okul yöneticisi ifadeleri şu şekildedir;

Bazı aileler için külfet oluyor tabii. Zamanları olmuyor, sabırları olmuyor... (Y5)

Görüldüğü gibi Y5 aile katılımının bazı aileler için bir yük olduğunu belirtmektedir. Bazı ailelerin aile katılım çalışmaları için sabır gösteremediklerini bazı ailelerin de katılım için zamanlarının olmadığını vurgulamıştır. MacMillan ve Turnbull'un (1983) yaptıkları bir araştırmaya göre bazı veliler aile katılımının yol açtığı bazı olumsuzluklardan bahsetmişlerdir. Bu araştırmada özel eğitimde aile katılımının ebeveynlere karşı olumsuzlukları; işe devamsızlık, hayal kırıklığı, ebeveynlerin diğer çocuklarından ayrı zaman geçirmek zorunda kalması, fiziksel yorgunluk, ebeveynin yapmaması gereken şeyleri yaptığı hissi, özel eğitim öğretmenine duygusal bağımlılık olarak saptanmıştır. Y5'in aile katılımının aileler için bir "külfet" anlamına gelmesinin bu araştırma sonuçları ile daha anlaşılır hale geldiği düşünülmektedir.

Okul Yöneticilerinin Aile Katılımı Konusunda Yaptıkları Çalışmalar ve Bu Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi İle İlgili Görüşleri

Araştırmaya katılan okul yöneticilerine aile katılımı konusunda ne gibi çalışmalar yaptıkları ve bu çalışmaların yeterlilikleri ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Öncelikle okul yöneticilerinin aile katılımı konusunda düzenledikleri çalışmalar Tablo 40'da verilmiştir.

Tablo 40

Okul Yöneticilerinin Aile Katılımı Konusunda Düzenledikleri Çalışmalar

Temalar	f
Ailelerin Öğretim Programları ve Okul Politikası Konularında Görüş ve Önerilerini Almak	8
Sosyal Etkinlikler (kutlama, özel gün, Okul gezisi, vb.)	4
Aile Eğitimleri	1
Toplam	13

Tablo 40'a göre okul yöneticilerinin sekizi "ailelerin öğretim programları ve okul politikası konularında görüş ve önerilerini almak", dördü "sosyal etkinlikler (kutlama, özel gün, okul gezisi, vb.)", biri "aile eğitimleri" şeklinde görüş bildirmiştir. Buna göre araştırmaya katılan tüm okul yöneticileri öğretim programları ve okul politikası konularında ailelerin görüş ve önerilerini almaktadır. Bu konuda velilerin daha çok

çocuklarının BEP' leri hakkında görüş bildirdikleri söylenebilir. BEP hazırlanırken öğretmen, veli, rehber öğretmen ve okul yöneticilerinden oluşan bir komisyon toplanmakta ve veli bu komisyonda görüş ve önerilerini belirtmektedir. Sadece dört okul yöneticisinin sosyal etkinlikler düzenlendiğini belirtmesi, bir yandan aile katılım çalışmalarında sosyal etkinlikler boyutuna öne verilmediğini akla getirirken bir yandan da araştırma döneminde Covid- 19 Salgını nedeniyle okulların dönem dönem kapalı kalmasının bir etkisi olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca sadece bir okul yöneticisinin aile eğitimleri düzenlediklerini belirmesi aile katılım çalışmalarında aile eğitim boyutunun yetersiz kaldığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan okul yöneticilerine düzenledikleri aile katılımı çalışmalarını yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur. Buna göre okul yöneticilerinin düzenledikleri aile katılımı çalışmalarının yeterlilik düzeyi ile ilgili görüşleri Tablo 41'de verilmiştir.

Tablo 41

Okul Yöneticilerinin Aile Katılımı Konusunda Düzenledikleri Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi İle İlgili Görüşleri

Temalar	f
Yeterli	4
Yetersiz	4
Toplam	8

Tablo 41'e göre okul yöneticilerinin dördü aile katılımı konusunda düzenledikleri çalışmaları yeterli bulmakta iken dördü yeterli bulmamaktadır. Aile katılımı konusunda düzenledikleri çalışmaları yeterli bulan okul yöneticilerine, aile katılım çalışmaları sonucunda ne gibi amaçlara ulaştıkları sorulmuştur. Düzenledikleri aile katılım çalışmalarının yeterli olduğunu düşünen dört okul yöneticisinin aile katılım çalışmaları sonucunda ulaştıkları amaçlar Tablo 42'de gösterilmektedir.

Tablo 42

Aile Katılım Çalışmalarının Yeterli Olduğunu Düşünen Okul Yöneticilerinin Aile Katılım Çalışmaları Sonucunda Ulaştıkları Amaçlar İle İlgili Görüşleri

Temalar	f
Güven Duygusu	3
İletişimin Artması	1
Eğitimin Kalitesinin Artması	1
Velilerin Mutluluğu	1
Toplam	6

Tablo 42' ye göre aile katılımının yeterli olduğu görüşünde olan okul yöneticilerinin aile katılım çalışmaları sonucunda ulaştıkları amaçlar “güven duygusu”, “iletişimin artması”, “eğitimin kalitesinin artması”, “velilerin mutluluğu” temaları altında incelenmiştir. Bu okul yöneticilerinden üçü “güven duygusu”, biri “iletişimin artması”, biri “eğitimin kalitesinin artması”, biri de “velilerin mutluluğu” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Güven Duygusu

Okul yöneticilerinden aile katılımı çalışmaları sonucunda velilerin okula ve çocuklarına karşı güven duygularının arttığı sonucuna ulaştıklarını düşünen okul yöneticisi ifadeleri şu şekildedir:

Aileler bize güveniyor... (Y2)

Aileler kendilerinin dinlenildiğini görünce çözüm bulunmaya çalışıldığını görünce okula güveniyor... (Y5)

Öncelikle okulla aile arasındaki bağ kuvvetleniyor. Ailelerin bize güveni artıyor aynı zamanda çocuklarına güvenleri de artıyor... (Y8)

Görüldüğü gibi Y2, Y5 ve Y8 yapılan aile katılım çalışmaları sonucunda ailelerin okula karşı güven duyduklarını belirtmiş, buna ek olarak Y8 ailelerin çocuklarına karşı da güvenlerin arttığını vurgulamıştır. Yapılan aile katılımı çalışmaları ile okullar ailelerin ihtiyaçlarını hesaba katarlar, tüm ailelere karşı daha adil olurlar (Epstein, 2002). Okulların ailelerin ihtiyaçlarını bilmesi, eğitim programlarını hazırlarken göz önünde bulundurması ve her aileye adil davranması güven sağlanması noktasında önemli olabilmektedir. Ayrıca velilerin çocuklarının eğitim yaşantılarına katılmaları çocuklarının özgüven gelişiminde etkili olduğu gibi, çocuklarındaki özgüven artışı sonucu artan akademik başarı velilerde de çocuklarına karşı bir güven geliştirmektedir (Newman, 2005).

İletişimin Artması

Yapılan aile katılımı çalışmaları sonucunda veli ile çocuk arasındaki iletişimin arttığı görüşünde olan okul yöneticisinin ifadesi şu şekildedir:

Desteklendiğini görünce çocuğuyla iletişiminin daha olumlu olduğunu gözlemliyorum. (Y5)

Görüldüğü gibi Y5 aile katılım çalışmaları sonucunda ailenin çocuğu ile iletişiminin olumlu yönde geliştiğini gözlemlemiştir. Çocuğunu güçlü ve zayıf yönlerinden haberdar olmak velinin çocuğu ile daha sağlıklı bir iletişim kurmasını sağlayabilmektedir. Ayrıca aile katılım çalışmaları ile ebeveynin çocukla daha etkili çalışmasını sağlayan şeyleri öğrenmesi, çocuğu ile yaşadığı deneyimlerden zevk alması gibi durumlar da veli ile çocuk arasındaki iletişimin olumlu yönde artmasını sağlayacaktır (MacMillan ve Turnbull, 1983).

Eğitimin Kalitesinin Artması

Aile katılım çalışmaları sonucunda eğitimin kalitesinin arttığı görüşünde olan okul yöneticisinin ifadesi şu şekildedir:

...eğitimin kalitesi artıyor. (Y3)

Görüldüğü gibi Y3 aile katılımı çalışmaları ile eğitimin kalitesinin arttığını düşünmektedir. Velilerin çocuklarının eğitimin yaşantılarına katılım sağlaması ile çocuk; okul ortamında öğrendiği becerileri farklı ortamlarda genelleme imkanı bulur ve böylece öğrenme hızlanabilir (Sucuoğlu vd., 1992). Bu durum eğitimin kalitesini artıracaktır. Çocukların gelişimi için farklı teknolojiler kullanmak, tasarlanan okul programları hakkında ev ve okul arasında iki yönlü iletişimin etkili bir şekilde yürütmek, ebeveynlerle yapılacak konferanslar, ailelere gönderilecek öğrenci dosyaları, okulun web sitesini kullanarak yapılacak bilgilendirmeler gibi uygulamalarla eğitimin kalitesini artırmak mümkündür (Epstein, 2002).

Velilerin Mutluluğu

Yaptıkları aile katılım çalışmaları sonucunda velilerin mutlu olduğu görüşünde olan okul yöneticisi ifadesi şu şekildedir:

...Kendilerini daha mutlu hissediyorlar... (Y2)

Görüldüğü gibi Y2 velilerin aile katılımı ile daha mutlu olduklarını ifade etmiştir. Velilerin aile katılım çalışmaları sonucunda kendilerini mutlu hissetmelerini sağlayan nedenler çok farklı olabilmektedir. MacMillan ve Turnbull'un (1983) yaptıkları bir araştırmanın sonucunda aile katılımının ebeveynler üzerinde deneyimden zevk alma, eğitim programının daha fazla anlaşılması, ebeveynin çocukla daha etkili çalışmasını sağlayan şeyleri öğrenmesi, duygusal destek, anlamlı katkılar nedeniyle artan özgüven ve aidiyet duygusu gibi olumlu sonuçlar sağladığı ortaya çıkmıştır. Söz konusu araştırmada elde edilen bu sonuçların ebeveynlerin aile katılımı çalışmaları sonucunda kendilerini mutlu hissetmeleri ile ilişkili olabileceği söylenebilir.

Aile katılımı konusunda yaptıkları çalışmaları yeterli bulmayan okul yöneticilerine bu çalışmaları neden yeterli bulmadıkları sorulmuştur. Aile katılımı konusunda yaptıkları çalışmaları yeterli bulmayan okul yöneticilerinin aile katılımı çalışmalarını yeterli bulmama nedenleri Tablo 43'te belirtilmiştir.

Tablo 43

Aile Katılımı Çalışmalarını Yeterli Bulmayan Okul Yöneticilerinin Aile Katılımı Çalışmalarını Yeterli Bulmama Nedenleri

Temalar	f
Velilerin İsteksizliği	3
Velilerin Çalışma Saatleri	2
Sosyo- Ekonomik Nedenler	1
Öğrencinin Yetersizlik Türü ve Düzeyi	1
Toplam	7

Tablo 43'e göre okul yöneticilerinin yapılan aile katılımı çalışmalarını yetersiz bulma nedenleri "velilerin isteksizliği", "velilerin çalışma saatleri", "sosyo- ekonomik nedenler", "öğrencinin yetersizlik türü ve düzeyi" temaları altında incelenmiştir. Okul yöneticilerinden üçü "velilerin isteksizliği", ikisi "velilerin çalışma saatleri", biri "sosyo- ekonomik nedenler", biri ise "öğrencinin yetersizlik türü ve düzeyi" şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Velilerin İsteksizliği

Aile katılımı çalışmalarının yetersiz kalmasında velilerin isteksizliğinin etkili olduğunu düşünen okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir:

Veli katılımı için veliyi okula zorla getiremiyoruz... isteksizlik var. Bu durum da bizim motivasyonumuzu düşürüyor. (Y1)

Velilerin isteksiz olması... (Y4)

Veliler isteksizler... Bu isteksizlik de öğretmenlerin motivasyonunu bozuyor. (Y6)

Görüldüğü gibi Y1, Y4 ve Y6 velilerin aile katılımı çalışmalarına katılma konusunda isteksiz olduklarını ve bu durumun da çalışmaların yetersiz kalmasına neden olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Y1 ve Y6 velilerin katılıma isteksiz oluşunun öğretmenlerin ve okul yönetiminin motivasyonunu düşürdüğünü belirtmişlerdir.

Velilerin Çalışma Saatleri

Aile katılımı çalışmalarının yetersiz kalmasında velilerin çalışma saatlerinin etkili olduğunu düşünen okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir:

...çalışmak zorunda olmaları, zaman bulamamaları. (Y4)

...çalışıyorlar okula zaman ayıramıyorlar... (Y6)

Görüldüğü gibi Y4, ve Y6 velilerin çalışma saatlerinin okulda aile katılımı çalışmalarına katılımları için engel olduğunu belirtmişlerdir. Velilerin çalışma saatlerinin genellikle okul saatleri içinde yapılan etkinliklere katılımı engellediği düşünülmektedir.

Sosyo- Ekonomik Nedenler

Aile katılımı çalışmalarının yetersiz kalmasında velilerin sosyo- ekonomik durumlarının etkili olduğunu düşünen okul yöneticisinin ifadeleri şu şekildedir;

Veli katılımı için veliyi okula zorla getiremiyoruz. Bunda maddi sebepler,... var... (Y1)

Görüldüğü gibi Y1 velilerin okuldaki aile katılım çalışmalarına katılmama nedenlerinden birinin sosyo- ekonomik nedenler olduğunu belirtmiştir. Velilerin okulda yapılacak aile katılım çalışmalarına maddi yetersizlikler nedeniyle katılmamalarında, velilerin okulun kendilerinden maddi bir destek bekleyeceklerini düşünmeleri ya da

etkinlik için gerekli olabilecek materyalleri temin edememesi gibi nedenler olabileceği söylenebilir.

Öğrencinin Yetersizlik Türü ve Düzeyi

Aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasında öğrencinin yetersizlik türü ve düzeyinin etkili olduğunu belirten okul yöneticisi ifadesi şu şekildedir;

Öğrencilerimizin engel düzeyleri sebebiyle katılım yetersiz kalıyor. (Y7)

Görüldüğü gibi Y7 öğrencilerin engel düzeylerinin katılımın yetersiz kalma nedeni olduğunu belirtmiştir. Burada Y7 engel düzeyinden bahsederken orta ve ağır düzey yetersizliği olan öğrencileri belirtmektedir. Bu durumda çocuğu ileri düzeyde engeli olan ailelerin eğitsel anlamda aile katılımını olumsuz etkilemektedir.

Okul Yöneticilerinin Öğretmenlerin Aile Katılımı Konusunda Yaptıkları Çalışmaların Yeterlilik Düzeyi Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan okul yöneticilerine okullarında görev yapmakta olan özel eğitim öğretmenlerinin aile katılımı konusunda yaptıkları çalışmaları yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur. Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin tümü öğretmenlerin aile katılımı konusunda yaptıkları çalışmaları yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. Okul yöneticilerinin bu görüşlerine göre araştırmaya katılan öğretmenlerin aile katılımı konusunda çalışmalar yaptıkları ve bu çalışmaların yeterli olduğu söylenebilir.

Okul Yöneticilerinin Ailelerin Aile Katılım Çalışmalarına Katılım Durumları Hakkındaki Görüşleri

Araştırmaya katılan okul yöneticilerine ailelerin aile katılım çalışmalarına katılım durumları, katılım göstermeyen velilerin katılmama gerekçeleri, katılım gösteremeyen velileri katılıma teşvik etmek için herhangi bir çalışma yapıp yapmadıkları, yapıyorlarsa neler yaptıkları sorulmuştur. Verilen cevaplar ayrı ayrı incelenecektir. Öncelikle okul yöneticilerinin ailelerin aile katılım çalışmalarına katılım durumları ile ilgili görüşleri

incelenecektir. Okul yöneticilerinin ailelerin aile katılım çalışmalarına katılım durumları hakkındaki görüşleri Tablo 44’te belirtilmiştir.

Tablo 44

Okul Yöneticilerinin Ailelerin Aile Katılım Çalışmalarına Katılım Durumları Hakkındaki Görüşleri

Temalar	<i>f</i>
Katılım Çok	3
Katılım Yok	3
Katılım Az	2
Toplam	8

Tablo 44’e bakıldığında okul yöneticilerinin ailelerin aile katılım çalışmalarına katılım durumları hakkındaki görüşleri “katılım çok”, “katılım yok”, “katılım az” temaları altında incelenmiştir. Okul yöneticilerinin üçü “katılım çok”, üçü “katılım yok”, ikisi “katılım az” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Okul yöneticilerinden katılımın çok olduğu görüşünde olanların ifadeleri şu şekildedir;

Velilerimiz genelde katılım gösteriyor... (Y3)

Velilerimiz katılım gösterir... (Y5)

Velilerimiz katılıma istekli genelde... (Y8)

Okul yöneticilerinden katılımın olmadığı görüşünde olanların ifadeleri şu şekildedir;

Veliler genel anlamda katılım göstermiyor... (Y4)

...aileler pek katılım göstermiyor... (Y6)

...öğretmenlerimiz okul etkinlikleri yapamıyor... (Y7)

Okul yöneticilerinden katılımın az olduğu görüşünde olanların ifadeleri şu şekildedir;

Gördüğüm kadarıyla bazı ailelerin katılımı iyi bazı ailelerin kötü, ilgisizler... (Y1)

...Zaten istekli olan veli geliyor, istekli olan da gelmiyor... (Y2)

Aile Katılım Çalışmalarına Katılım Göstermeyen Velilerin Katılmama Gerekçelerine İlişkin Okul Yöneticileri Görüşleri

Aile katılım çalışmalarına katılım göstermeyen velilerin çalışmalara katılmama gerekçelerine ilişkin okul yöneticileri görüşleri Tablo 45’te belirtilmiştir.

Tablo 45

Aile Katılım Çalışmalarına Katılım Göstermeyen Velilerin Çalışmalara Katılmama Gerekçelerine İlişkin Okul Yöneticileri Görüşleri

Temalar	f
İlgisizlik ve İsteksizlik	3
Öğrenci İle İlgili Nedenler	2
Covid- 19 Salgını	1
Sosyo- Kültürel Etmenler	1
Psikolojik ve Duygusal Etmenler	1
Toplam	8

Tablo 45’e bakıldığında aile katılım çalışmalarına katılım göstermeyen velilerin çalışmalara katılmama gerekçelerine ilişkin okul yöneticileri görüşleri “ilgisizlik ve isteksizlik”, “öğrenci ile ilgili nedenler”, “Covid- 19 salgını”, “sosyo- kültürel etmenler”, “psikolojik ve duygusal etmenler” temaları altında incelenmiştir. Okul yöneticilerinden üçü, “ilgisizlik ve isteksizlik”, ikisi “öğrenci ile ilgili nedenler”, biri “Covid- 19 salgını” biri “sosyo- kültürel etmenler”, biri “psikolojik ve duygusal etmenler” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

İlgisizlik ve İsteksizlik

Aile katılım çalışmalarına katılım göstermeyen velilerin yapılan çalışmalara ilgisizlik ve isteksizlik nedenleri ile katılmadıklarını düşünen okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir;

Gördüğüm kadarıyla bazı ailelerin katılımı iyi bazı ailelerin kötü, ilgisizler. (Y1)

Zaten istekli olan veli geliyor, istekli olan da gelmiyor. (Y2)

Ya istekli değiller ya da ailevi durumları katılmaya uygun olmuyor. (Y3)

Görüldüğü gibi Y1 velilerin aile katılım çalışmalarına karşı ilgisiz olduğunu, Y2 ve Y3 ise ailelerin aile katılım çalışmalarına karşı isteksiz olduklarını belirtmiştir. Ailenin katılım konusuna ilişkin inanç ve tutumları çocuklarının eğitim yaşantılarına katılım durumlarını etkileyen en önemli sebeplerden biridir (MacMillan ve Turnbull, 1983). Velilerin aile katılım çalışmalarına ilgi göstermemelerinin ya da isteksiz olmalarının pek çok nedeni olabilmektedir. Bu nedenler aileye bağlı nedenler (ebeveynin yaşı, zekası, duygusal durumu, sosyal sınıfı, gelir düzeyi ve enerji düzeyi) olabileceği gibi çocuğa bağlı nedenler (engel türü ve düzeyi) de olabilmektedir (MacMillan ve Turnbull, 1983). Buna bağlı olarak ailelerin ilgisizlik ya da isteksizlik durumlarının bu nedenlerle ilişkilendirilip incelenmesinin anlamlı olacağı düşünülmektedir.

Öğrenci İle İlgili Nedenler

Aile katılım çalışmalarına velilerin öğrenci ile ilgili nedenlerden dolayı katılmadıklarını düşünen okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir;

...Çocukların yaşları büyüdükçe ailenin katılımı da azalıyor. (Y4)

Öğrencilerimiz ağır düzeyde engelli oldukları için genelde öğretmenlerimiz okul etkinlikleri yapamıyor. (Y7)

Görüldüğü gibi Y4 öğrencilerin yaşları ile alakalı bir durumdan bahsetmektedir. Y4 öğrencilerin yaş olarak büyümesi ile aile katılım çalışmalarına katılımın azaldığını ileri sürmektedir. Öğrencilerin yaş düzeyi artıkça ailelerin evde ve okulda katılım oranı düşmektedir (Newman, 2005). Bu duruma ailenin eğitime ya da başarıya olan inancının zayıflaması, tükenmişlik gibi nedenlerin sebep olabileceği söylenebilir. Öte yandan Y7 öğrencilerin engel durumlarının ve düzeylerinin katılımı olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Görüldüğü gibi öğrenciye ilişkin katılıma engel olan durumların öğrencinin yaşı ve engel türü ve düzeyinde yoğunlaşmıştır.

Covid-19 Salgını

Aile katılım çalışmalarına ailelerin katılmama sebeplerinden birinin Covid- 19 salgını olduğunu düşünen okul yöneticisi ifadesi şu şekildedir;

...Pandemi de çoğu Őeye engel oldu. (Y1)

Y1 aile katılım çalışmalarına katılım göstermeyen velilerin çalışmalara katılmama gerekçelerinden birinin Covid- 19 salgını olduğunu belirtmiştir. Covid- 19 salgını okullarda ya da sınıf ortamında yüz yüze yapılacak pek çok etkinliğin iptal edilmesine, yeni planlanacak pek çok etkinliğin ise evirimii yapılmasına neden olmuştur. Araştırmanın veri toplama döneminde Covid- 19 salgını nedeni ile okulların kapalı olması, eğitimin evirimii yapılması aile katılım çalışmalarının olumsuz etkilendiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Sosyo- Kültürel Etmenler

Aile katılım çalışmalarına katılmayan velilerin sosyo- kültürel etmenler nedeni ile katılmadıklarını belirten okul yöneticinin ifadesi şu şekildedir;

Köy okulu olduğumuz için zaten aileler pek katılım göstermiyor. Herkes kendi içinde gücünde oluyor. Okula zaman ayırmak onlar için zaman kaybı. (Y6)

Görüldüğü gibi Y6 köy okulunda çalıştığını belirtmektedir. Y6'nın ifadesine bakıldığında köyde yaşayan velilerinin işlerinin (hayvancılık, bahçecilik, vb.) ok olduğu ve bu işlerden aile katılım çalışmalarına zaman ayıramadıkları ya da zaman ayırmayı tercih etmedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Y6 velilerin okula ayıracakları zamanın kayıp bir zaman olduğunu düşündüklerini ifade etmiştir. Ailenin okula karşı sahip olduğu bu inanış bu ailenin kültürel yapısı ile ilgili olabilmektedir.

Psikolojik- Duygusal Etmenler

Aile katılım çalışmalarına katılmayan velilerin psikolojik- duygusal etmenler nedeniyle katılmadıklarını düşünen okul yöneticisi ifadesi şu şekildedir;

Veliler genel anlamda katılım göstermiyor. Zaten artık bıkmışlar, yorulmuşlar engelli bir öğrenciyle ilgilenmekten... (Y4)

Y4 aile katılım çalışmalarına katılmayan velilerin psikolojik nedenlerden ötürü katılım gösteremediklerini ifade etmiştir. Özellikle ağır düzeyde engele sahip çocuğu olan aileler çocuklarının günlük bakımlarını yapabilmek ve sağlık ihtiyaçlarını giderebilmek

için çok fazla zaman ve enerji harcarlar. Bu durum velilerde yorgunluk, tükenmişlik gibi duyguların oluşmasına neden olabilmektedir. Velilerin psikolojik olarak kendilerini yorgun hissetmelerinin aile katılım çalışmalarını olumsuz etkilediği söylenebilmektedir.

Aile Katılım Çalışmalarına Katılım Göstermeyen Aileleri Teşvik Etmek Amacıyla Yapılan Uygulamalara İlişkin Okul Yöneticileri Görüşleri

Aile katılım çalışmalarına katılım göstermeyen aileleri teşvik etmek amacıyla yapılan uygulamalara ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri Tablo 46’da verilmiştir.

Tablo 46

Aile Katılım Çalışmalarına Katılım Göstermeyen Aileleri Katılım İçin Teşvik Etmek Amacıyla Yapılan Uygulamalara İlişkin Okul Yöneticileri Görüşleri

Temalar	f
Teşvik İçin Uygulama Yok	5
İletişim	2
Maddi Destek	2
Toplam	9

Tablo 46’ya göre aile katılım çalışmalarına katılım göstermeyen aileleri katılım için teşvik etmek amacıyla yapılan uygulamalara ilişkin okul yöneticileri görüşleri “teşvik için uygulama yok”, “iletişim”, “maddi destek” temaları altında incelenmiştir. Buna göre okul yöneticilerinden beşi “teşvik için uygulama yok”, ikisi “iletişim”, ikisi ise “maddi destek” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Teşvik İçin Uygulama Yok

Aile katılım çalışmalarına katılmayan aileleri katılıma teşvik etmek amacıyla herhangi bir uygulama yapmadıklarını belirten okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir;

...Katılımın artması için bir uygulama yok. (Y1)

...Gelemeyen velilere yapılacak bir şey yok... (Y3)

Katılım için herhangi bir çalışma yok. (Y4)

Katılımın artması için bir etkinlik yok. (Y6)

...Uygulamamız yok... (Y7)

Görüldüğü gibi beş okul yöneticisi ailelerin aile katılım çalışmalarına teşvik edilmesi amacıyla herhangi bir etkinlik ya da bir uygulama yapmadıklarını belirtmişlerdir. Okul yönetiminin aile katılım çalışmalarını teşvik amacıyla herhangi bir çalışma yapmamasının ailelerin yapılan çalışmalara katılımını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

İletişim

Aile katılım çalışmalarına katılımı teşvik etmek amacıyla velilerle iletişim kurulduğu görüşünde olan okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir;

Özel eğitimde veliler öğretmenlerimizle sürekli iletişim halindeler. Bu durum öğretmenlerimizin gayretiyle olan bir durum tabii bunu belirteyim. Veliyi yalnız bırakmamak lazım yoksa ne yapacağını pek bilemiyorlar. Öğretmenlerimiz çok özenli bu konuda. (Y2)

Katılım gösteremeyen aileler aranır neden katılamadığı sorulur. Belki etkinlik günü ya da saati ayarlanabiliyorsa ayarlanır. (Y5)

Katılamayan velilerimize öğretmenlerimiz iletişim kurar ve sebeplerini sorar. Gün ve saat ayarlanabilir. (Y8)

Görüldüğü gibi Y2 ve Y5 velilerle iletişim kurularak aile katılım çalışmalarına teşvik etmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Y2 veli ile iletişim kurmanın öneminden bahsetmiş, velilerin nasıl katılım sağlayacaklarını pek bilmediklerini vurgulamıştır. Y2 ailelerle kurulan iletişimde öğretmenlerin çok gayretli ve özenli davrandıklarını belirtmiştir. Bu durumda Y2' nin görev yapmakta olduğu okulda öğretmenlerin aile eğitimine önem verdikleri, aileleri aile katılım çalışmaları konusunda bilgilendirme konusunda özenli oldukları sonucuna varılabilir. Y5 ve Y8 aile ile kurulan iletişimle etkinlik gününün ve saatinin ayarlanabildiğini vurgulamıştır. Y2 ve Y8' in ifadelerine bakıldığında aile katılım çalışmalarına katılımı teşvik etmek amacıyla kurulan iletişimin öğretmenler tarafından kurulduğu görülmektedir. Ailelerin çalışmalara katılımına yönelik kurulacak iletişimin katılım çalışmalarını olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir.

Maddi Destek

Aile katılım çalışmalarına ailelerin katılımını teşvik etmek amacıyla maddi destek sağladıklarını belirten okul yöneticilerinin ifadeleri şu şekildedir;

... Maddi olarak da destek sağlıyoruz... (Y5)

... Eğer maddi kaynaklı bir problemden dolayı katılamıyorlarsa biz karşılarız... (Y8)

Y5 ve Y8 aile katılım çalışmalarına aileleri teşvik etmek amacıyla maddi destek sağladıklarını belirtmişlerdir. Aile katılım çalışmalarında maddi desteğin okul dışı geziler, sosyal etkinlikler, kutlamalarda gerekli materyaller gibi durumlarda gerekli olabilmektedir. Yapılacak maddi desteklerin aile katılım çalışmalarına ekonomik yetersizlikler nedeniyle katılım sağlayamayacak velilerin katılımını sağlayabileceği düşünülmektedir.

Okul Yöneticilerinin Aile Katılımı Çalışmalarını Engelleyen Nedenlere İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan okul yöneticilerine aile katılımı çalışmaları önündeki engellerin neler olduğu sorulmuştur. Okul yöneticilerinin aile katılımı çalışmalarını engelleyen nedenlere ilişkin görüşleri Tablo 47’de belirtilmiştir.

Tablo 47

Okul Yöneticilerinin Aile Katılımı Çalışmalarını Engelleyen Nedenlere İlişkin Görüşleri

Temalar	f
Psikolojik Etmenler	8
Çalışmalara Katılımda İsteksizlik	7
Ailenin Eğitim Seviyesi	7
Ailenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısının Çok Olması	6
Ailenin Gelir Düzeyinin Düşük Olması	5
Diğer	3
Ebeveynlerin Önceki Olumsuz Deneyimleri	1
Örgütsel Etmenler	1
Toplam	38

Tablo 47' ye göre okul yöneticilerinin aile katılım çalışmalarını engelleyen nedenlere ilişkin görüşleri “psikolojik etmenler”, “çalışmalara katılımda isteksizlik”, “ailenin eğitim seviyesi”, ailenin sahip olduğu çocuk sayısının çok olması”, “ailenin gelir düzeyinin düşük olması”, “diğer”, “ebeveynlerin önceki olumsuz deneyimleri”, “örgütsel etmenler” temaları altında ele alınmıştır. Okul yöneticilerinden sekizi “psikolojik etmenler”, yedisi “çalışmalara katılımda isteksizlik” ve “ailenin eğitim seviyesi”, altısı “ailenin sahip olduğu çocuk sayısının çok olması”, beşi “ailenin gelir düzeyinin düşük olması”, üçü “diğer”, biri “ebeveynlerin önceki olumsuz deneyimleri”, biri de “örgütsel etmenler” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Görüldüğü gibi araştırmaya katılan tüm okul yöneticileri psikolojik etmenlerin aile katılım çalışmalarını etkilediği görüşündedir. Psikolojik ve duygusal etmenler ailelerin anne ve babalık yapma becerileri, okulla ilgili konulara duydukları ilgi gibi etmenlerdir (Moore ve Lasky, 2001). Bunun yanı sıra ebeveynlerin çocuklarının öğrenme yaşantılarına neden katılım gösterdikleri ya da neden katılım gösterecekleri ile ilgili psikolojik etmenler; ebeveynlik rolleri, katılımının çocuğunun okuldaki başarısına yardımına olan inancı, ebeveynlerin okuldan ve çocuklarından aldıkları katılım davetine olan inancı gibi etmenlerden etkilenmektedir (Hoover- Dempsey ve Sandler, 1995). Ayrıca engelli bir çocuğa sahip olan ebeveynlerin engelli bir çocuğu olmayan ebeveynlere göre stres ve depresyon riski daha yüksektir (Dunn vd., 2001). “Çalışmalara katılımda isteksizlik” ve “ailenin eğitim düzeyinin” de aile katılım çalışmalarının önünde önemli engeller olduğu söylenebilir. Ayrıca ebeveynlerin çalışmalara katılım konusunda isteksiz olmasının bahsedilen bu psikolojik durum ile de ilgisi olabilmektedir. Öte yandan örgütsel etmenler ve ebeveynlerin önceki aile katılım çalışmalarına ilişkin olumsuz deneyimlerinin Tablo 47’de yer alan diğer etmenler kadar aile katılım çalışmalarına engel olmadığı söylenebilir. Örgütsel etmenler, ailelerin okul programlarında rol almaması, öğrenci hakkında alınacak kararların öğretmen tarafından tek taraflı olarak alınması gibi etmenlerden oluşmaktadır.

Okul yöneticilerinden aile katılımı çalışmalarını engelleyen nedenlere ilişkin “diğer” teması altında görüş bildirenlerin ifadeleri şu şekildedir;

Pandemi nedeniyle istenen sonuca ulaşamadık. (Y1)

Ailelerin çalışmak zorunda olması okul saatlerinde işte olmaları. (Y4)

Özel eğitim çok karmaşık bir alan. Hem öğrencilerin engel düzeyleri hem ailenin özel durumu süreci çok etkiliyor. Aile istekli olup öğrencinin durumu yüzünden pek etkinlik yapılamıyor, öğrenci yapabilecek durumdaysa aile isteksiz olabiliyor. (Y7)

Görüldüğü gibi Y1 aile katılımı çalışmalarına Covid- 19 Salgının engel olduğunu belirtmiştir. Okulda ve sınıf ortamında yapılacak çoğu etkinlik Covid- 19 Salgını nedeniyle yapılamamış, çevrimiçi yapılabilecek etkinlikler ise (toplantılar, bazı özel gün kutlamaları, vb.) çevrimiçi ortamda yapılabilmektedir. Covid- 19 Salgını yapılacak aile katılım çalışmalarını sınırlandırarak olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun yanı sıra Y4 ailenin çalışma saatlerinin aile katılımı önünde engel olduğunu belirtmiştir. Çalışma saatlerinden dolayı katılım gösteremeyen ailelerin daha çok okul ve sınıfta yapılacak olan aile katılım çalışmalarına katılım gösteremediği söylenebilmektedir. Öte yandan Y7 öğrencinin engel düzeyinin ailenin katılım çalışmalarına katılımının önünde bir engel olduğunu belirtmiştir. Y7' nin ailenin özel durumu şeklinde bahsettiği durumun ailenin psikolojik durumu olduğu düşünülmektedir. İleri düzeyde engele sahip olan çocuğu olan velilerde yorgunluk, tükenmişlik görülebilmektedir. Tükenmişlik durumu da aile katılım çalışmalarına katılım gösterme konusunda engel olabilmektedir.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlardan yola çıkılarak yapılan öneriler yer almaktadır.

Sonuçlar

Araştırma bulgularına dayalı olarak elde edilen sonuçlar araştırmanın alt amaçlarına uygun olarak maddeler halinde verilmiştir.

Öğretmenlerin aile katılımının eğitim- öğretim sürecinde kendilerine, öğrencilerine, ailelere ve okul yönetimine katkıları hakkındaki görüşlerinden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Aile ile kurulan işbirliği ile öğrencilerde sağlanan akademik ve sosyal gelişme öğretmenlerin motivasyonunu artırmaktadır. Aileden öğrenci hakkında bilgi almak öğretmenler için önemlidir.
2. Aile katılımı öğrencinin akademik başarısını artırmakta, öğrenme konusunda öğrencilere motivasyon sağlamaktadır. Öğrenciler aile katılımı ile beceri kazanımı konusunda kendilerine daha çok güvenmektedir. Ayrıca ailesiyle kaliteli zaman geçiren öğrenciler daha mutlu olmaktadır.
3. Aile katılımı aile- çocuk ve aile- öğretmen arasında iletişimi artırmakta, çocukla aile arasında daha olumlu bir ilişki kurulmasını sağlamaktadır. Ayrıca velilerin kendilerini ebeveynlik becerileri ve çocuklarının evde öğrenmelerini destekleme konusunda geliştirmelerini sağlamaktadır.
4. Aile katılımı aile ve okul arasında iletişimi ve okulun başarısını artırmaktadır.

Öğretmenlerin aile katılımı konusunda düzenledikleri çalışmalara ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

1. Araştırmaya katılan tüm öğretmenler veli toplantıları düzenlemekte, velilerle iletişim kurmakta, velilerin evde çocuklarının aktiviteleri, ödevleri hakkında nasıl yardımcı olacakları konusunda destek olmaktadır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğrencinin eğitim- öğretim süreci ile ilgili kararlara velileri dahil etmektedir. Bunların dışında daha az düzenlenen çalışmalar şunlardır: velileri sınıf içi etkinliklere dahil etmek, sosyal etkinlikler düzenlemek, aileyi çocuklarının okul dışında alabilecekleri kurslar hakkında bilgilendirmek, yaz tatilleri için çerçeve program hazırlamak, bir becerinin nasıl kazandırılacağı ile ilgili videolar çekip ailelere göndermek.
2. Öğretmenler aile katılımı çalışmaları seçiminde öncelikle öğrencinin yetersiz olduğu konulara dikkat etmektedir. Daha sonra öğrencinin akademik durumuna, ailenin sosyo- ekonomik düzeyine, ailenin eğitim düzeyine, ailenin psikolojik durumuna, ailenin çocuktan beklenti düzeyine, özellikle annenin sosyal desteğinin olup olmadığına ve ebeveynlerin çalışma saatlerine dikkat etmektedir.
3. Aile katılımı çalışmaları çoğunlukla amacına ulaşmaktadır. Yapılan aile katılımı çalışmalarıyla öğrencide en çok akademik ve sosyal anlamda gelişme sağlanmakta ve çocukta varolan olumsuz davranışlarda iyileşme sağlanmaktadır. Bunun dışında aile katılımı ile aileler evde çocuklarına nasıl katkı sağlayacaklarını öğrenmekte, aileler çocuklarıyla vakit geçirince mutlu olmakta, bu sayede çocukla daha iyi bir ilişki kurmakta, aile çocuğunun yeterlilikleri hakkında bilgi edinmektedir.
4. Öğretmenlerin çoğu yapılan aile katılımı çalışmalarını yetersiz bulmaktadır. Yapılan aile katılımı çalışmalarının yetersiz kalmasındaki en önemli nedenler aile ile iletişim kuramamak ve ailelerin katılım çalışmalarına karşı isteksiz olmalarıdır. Daha sonraki nedenleri ise çevresel faktörler, ailenin sosyo- ekonomik durumu, ailenin eğitim düzeyi, öğretmene karşı güvensizlik, Covid- 19 Salgını, ailenin çalışma saatleridir. Ayrıca velilerin özel eğitim hakkında olumsuz ve yanlış fikirlere sahip olmaları, psikolojik durumları da aile katılım çalışmalarının yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Bunların dışında öğrencilerin yaşı

büyüdükçe aile katılımı azalmaktadır. Buna ek olarak özel eğitim alanı mezunu olmayan bir öğretmen alana dair bilgi eksikliğinin aile katılımı çalışmalarının yetersiz kalmasına neden olduğunu belirtmiştir.

Öğretmenlerin velilerin aile katılım çalışmalarına katılım durumlarına ilişkin görüşlerinden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Velilerin çoğunluğu çocuklarının eğitim süreçlerine katılım göstermektedir. Katılım gösteren veliler en çok ev ödevi, öz bakım becerilerinin kazandırılması, uzaktan eğitim sürecinde çevirim içi derslerde çocuğa yardımcı olma, okuma- yazma çalıştırma şeklindedir. Veliler evde çocuklarının eğitim süreçlerine en çok hafta içi hergün olacak şekilde katılmaktadır. Uzaktan eğitim süreci velilerin çocuklarının eğitim süreçlerine katılımlarını artırmıştır.
2. Velilerin çocuklarının okullarındaki katılım düzeyleri düşüktür. Velilerin okuldaki katılım şekilleri etkinliklere izleyici olmak, çocuğun okul ihtiyaçlarını sağlamaktır. Okul ortamında en düşük katılım şekli gönüllülük boyutundadır.
3. Velilerin çocuklarının sınıflarındaki katılım düzeyleri çok düşüktür. Sınıftaki katılım bir becerinin öğretiminin veliye gösterimi şeklindedir. Fakat velinin sınıf ortamındaki varlığı eğitimi olumsuz etkilemektedir.

Okul yönetiminin aile katılımına katkıları hakkındaki öğretmen görüşlerinden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Okul yönetimleri çoğunlukla aile katılımı konusunda herhangi bir çalışma yapmamaktadır ve aile katılımı çalışmalarını genellikle öğretmenlerden beklemektedir. Okul yönetimleri aile ile genellikle idari konularda (devamsızlık, evrak, vb.) iletişim kurmaktadır. Rehberlik hizmetleri aile katılımı konusunda yetersiz kalmaktadır.

Aile katılımı konusunda öğretmenlerin ailelerden ve okul yönetiminden beklentilerine ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

1. Öğretmenler ailelerden en çok işbirliği içinde olmalarını, evde çocuklarının ev ödevlerini ve etkinliklerini onlara anlattıkları gibi yaptırımlarını, katılıma istekli olmalarını beklemektedir. Bunların dışında iletişime açık olmaları, kendilerini aile katılımı konusunda geliştirmelerini ve dürüst olmalarını beklemektedir.

2. Öğretmenler okul yönetimlerinden en çok aile ile iletişim kurmalarını, aileleri okul- aile birliği toplantılarına davet etmelerini, velilere okul komisyonlarında görev vermelerini, rehberlik hizmetlerinin ailelere bilgilendirici toplantılar, seminerler düzenlemesini beklemektedir.

3. Az sayıda öğretmen okul yönetimlerinin çalışmalarının yeterli olduğunu, beklentilerinin olmadığını belirtmiştir.

Velilerin aile katılımının eğitim- öğretim sürecinde kendilerine, çocuklarına, öğretmenlerine ve okul yönetimine katkılarına ilişkin görüşlerinden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Velilerin çoğu aile katılımının ebeveynlik becerilerini geliştireceğinin, öğretmen ile kuracakları işbirliğinin çocuklarının akademik başarısını artıracığının farkındadır. Ayrıca veliler çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmeyi öğrendikçe çocuklarıyla zaman geçirmekten daha çok keyif almaktadır. Veliler için çocukları hakkında bilgi almak önemlidir.
2. Aile katılımı çocuklar için en çok akademik başarı, genelleme becerisi, olumsuz davranışlarda iyileşme açısından önemlidir. Ayrıca ileri düzeyde engeli bulunan çocuklar için öz bakım becerilerinin kazanımında aile katılımı şarttır.
3. Veliler öğretmenle kuracakları iletişimin öğretmenin motivasyonunu artıracığının, işbirliği yapmaları gerektiğinin farkındadır.
4. Aile katılımının okul yönetimi için katkısı konusunda bazı veliler fikir sahibi değilken az sayıda veli işbirliğinin öneminden bahsetmiştir.

Velilerin aile katılım çalışmalarına katılım durumlarına ilişkin görüşlerinden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Velilerin çoğu çocuklarının eğitim yaşantılarını ev ortamında desteklemekte, okulla iletişim kurmakta, öğretmen ve okul yönetimi ile işbirliği içinde olmaktadır. Sosyal çevre ile çocuğunun durumu ile ilgili bilgi alışverişi yapmak, çocuğun genelleme becerisi için uygun ortam sağlamak daha az yapılan etkinliklerdir. Velilerin bir kısmı okul ve sınıfın iş ve işlevleri için gönüllü olduklarını belirtmişlerdir. Fakat öğretmenler velilerin en düşük katılımı gönüllülük boyutunda gösterdiklerini belirtmişlerdir.

2. Çoğu veli aile katılımı çalışmalarına katılım düzeylerini yeterli bulmamaktadır. Aile katılımı önündeki en önemli engeller şunlardır: sahip oldukları çocuk sayısı, özellikle annenin sosyal destekten yoksun olması, çalışıyor olmak, bilgi eksikliği ve evde bakım isteyen kişi sayısı.

Velilerin aile katılımı konusunda öğretmenlerin ve okul yönetiminin yaptıkları çalışmaların yeterlilik düzeyine ilişkin görüşlerinden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Velilerin tamamı öğretmenlerin yaptıkları aile katılımı çalışmalarını yeterli bulmaktadır. Velilerin yarısı okul yönetimini aile katılımı konusunda yetersiz bulurken, bir kısmı yeterli bulmakta, bir veli ise bu konu hakkında fikir sahibi değildir.

Velilerin aile katılımı konusunda okul yönetiminden beklentilerine ilişkin görüşlerinden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Veliler genellikle çocuklarına nasıl katkı sağlayacaklarını bilememektedir. Bu sebeple okul yönetimlerinden aile katılımı ile ilgili bilgilendirici, yönlendirici toplantılar düzenlemelerini istemektedirler. Ayrıca rehberlik servisinin daha aktif olmasını ve çocukların sosyalleşmesi amacıyla okul dışı faaliyetlerin artırılmasını istemektedirler.

Okul yöneticilerinin eğitim- öğretim sürecinde aile katılımının kendilerine, öğrencilere, öğretmenlere ve ailelere katkıları hakkındaki görüşlerinden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Okul yöneticileri aile katılımını en çok okulun başarısı için kurulacak olan iş birliği anlamında önemli görmektedir. Okul yöneticileri velilerin çocuklarının eğitim süreçlerine dahil olmasından memnuniyet duymaktadırlar. Ayrıca çocuk hakkında bilgi sahibi olmak açısından aile katılımını önemsemektedirler.
2. Aile katılımı öğrencinin akademik başarısını artırır, öğrenme konusunda motivasyonunu artırır ve öğrenciyi mutlu eder.
3. Aile katılımı ile veliler kendilerini geliştirirler, çocuklarının gelişimi konusunda bilgi sahibi olurlar, çocukları ile vakit geçirmekten dolayı mutlu olurlar. Ayrıca özel eğitimde velinin çocuğunun eğitim sürecine dahil olması velinin sorumluluğudur.

Okul yöneticilerinin aile katılımı konusunda düzenledikleri çalışmalar ve bu çalışmaların yeterlilik düzeylerine ilişkin görüşlerinden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Okul yöneticilerinin hepsi ailelerin öğretim programları ve okul politikası konularında görüş ve önerilerini almaktadır. Sosyal etkinlikler yetersizdir. En az düzenlenen çalışma ailelerin en çok ihtiyaç duydukları aile eğitimi çalışmalarıdır. Okul yönetimleri aile eğitimi konusunda yetersiz kalmaktadır.
2. Okul yöneticilerinin yarısı yaptıkları çalışmaları yeterli bulmaktadır. Aile katılım çalışmaları ile okul velinin güvenini kazanır, iletişim artar, eğitimin kalitesi artar, veliler mutlu olur.
3. Okul yöneticilerinin yarısı yaptıkları çalışmaları yetersiz bulmaktadır. Velilerin çalışmalara katılıma karşı isteksizlikleri, velilerin çalışma saatleri, sosyo- ekonomik nedenler ve öğrencinin engel türü ve düzeyi çalışmaların yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

Okul yöneticilerinin aile katılımı konusunda öğretmenlerin yaptıkları çalışmalar hakkındaki görüşlerinden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Okul yöneticilerinin tamamı öğretmenlerin aile katılımı konusunda yaptıkları çalışmaları yeterli bulmaktadır. Öğretmenler aile katılımı konusunda gayretli ve çalışkandır.

Okul yöneticilerinin aile katılımı çalışmalarına ailelerin katılımları hakkındaki görüşlerinden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Ailelerin aile katılım çalışmalarına katılım düzeyleri yetersizdir.

Okul yöneticilerinin aile katılım çalışmalarını engelleyen faktörler hakkındaki görüşlerinden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Aile katılımını en çok velilerin psikolojik durumları, çalışmalara karşı isteksizlikleri, eğitim seviyeleri, sahip oldukları çocuk sayısı ve gelir düzeyleri olumsuz etkilemektedir. Ayrıca aile katılım çalışmaları Covid- 19 Salgınından da olumsuz etkilenmiştir.

Öneriler

MEB, öğretmenler, veliler ve okul yöneticilerine yönelik öneriler şunlardır:

1. Okullarda rehberlik ve psikolojik hizmetler birimi çocuğu özel eğitim alan velilere yönelik MEB tarafından hazırlanan aile eğitimi programları çerçevesinde bilgilendirici toplantılar ve seminerler düzenlemelidir.

2. Okul yöneticilerine aile katılımı ve aile eğitimi konularında hizmetiçi eğitimler verilmeli, okul yöneticilerinin aile katılımı ve aile eğitimi konularında bilgilенmeleri sağlanmalıdır.
3. Özellikle annelere yapılacak olan sosyal desteğin aile katılımını artıracakı düşünölmektedir.
4. Özellikle ortaokul ve lise düzeyinde görev yapan öğretmenler ve okul yöneticileri, aile katılımı konusunda daha çok çalışma düzenlemeli ve aileleri katılıma teşvik etmelidir.

Araştırmacılara yönelik öneriler şunlardır:

1. Özel eğitimde ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine katılımlarına ilişkin öğretmenlerin, velilerin ve okul yöneticilerinin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmış nicel bir araştırma yapılabilir.
2. Yapılacak yeni araştırmalarda aile katılımı konusunda rehberlik öğretmenlerinin görüşlerine de başvurulmalıdır.
3. Benzer bir araştırma Türkiye genelinde yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adams, M., Womack, S., Shatzer, R., & Calderella, P. (2010). Parent Involvement in School Wide Social Skills Instruction: Perceptions of a Home Note Program. *Faculty Publications*, 13(3), 513- 528.
- Akçamete, G. (2019). *Özel Gereksinimi Olan Bireyler*. Ümit Şahbaz (Editör). *Özel Eğitim ve Kaynaştırma* (s. 2- 28). içinde Ankara: Anı Yayıncılık.
- Akkaş, S. (2017). Özel Eğitim ve OÇEM Sınıflarında Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 53- 65.
- Almahdi, O. M. (2019). Family- School Connections: Different Theoretical Perspectives and Their Implications for Teacher Education. *Family- School Connections*, 2 (4), 13- 22.
- Anderson, K., & Minke, K. (2007). Parent Involvement in Education: Toward an Understanding of Desicion Making. *The Journal of Educational Research*, 100(5), 311- 323.
- Anık, C. (2007). Eğiticinin Performansını Etkileyen Faktörler. *Bilig Tüek Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (43), 133- 168.
- Argyle, M. (2001). *The Psychology of Happiness*. New York: Routhledge.
- Ashwort, P., & Lucas, U. (1998). What is the ‘World’ of Phenomenography? *Scandinavian Journal of Educational Research*, 42(4), 415- 431.
- Aslan, M., ve Doğan, S. (2020). Dışsal Motivasyon, İçsel motivasyon ve Performans Etkileşimine Kuramsal Bir Bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(26), 291- 301. DOI: 10.21076/vizyoner.638479
- Baeck, U. D. (2010). We Are The Professionals': A Study of Teachers' in School. *British Journal of Sociology of Education*, 31(3), 323- 335. DOI:10.2307/27802755
- Baltaş, Z. (2019). Temel İhtiyaçların Kazanılmasında Ailenin Rolü. Haluk Yavuzer (Editör). *Ana- Baba Okulu* (s. 56- 83). içinde İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bateman, D. F., & Bateman, C. F. (2001). A principal's guide to special education. Council for Exceptional Children. (ERIC Documentation Reproduction Service, ED 455 624)
- Bello, T. A. (2001). Validating Rotter's (1966) Locus of Control Scale with a Sample of Not- for- Profit- Leaders *Management Research News*, 24 (6,7), 25- 34.

- Bogenschneider, K., & Johnson, C. (2004). *Family Involvement in Education: How Important Is It? What Can Legislators Do?* Wisconsin Family Impact Seminear Briefing Report, 20, 54, University of Wisconsin.
- Booth, A., & Dunn, J. (2009). *Family- School Links: How Do They Affect Educational Outcomes?*. New York: Routledge.
- Bower, A. & Griffin, D. (2018). Can The Epstein Model of Parental Involvement Work in a High- Minority, High-Poverty Elementary School? A Case Study. American School Counselor Association, (15), 2- 11. DOI: 5330/PSC.N.2011-15.77
- Breker, T. (2009). *The Theory of Cognitive Dissonance and its Application in Marketing: An Overview of Literature and Practical Experiences*. VDM Verlag.
- Çakıroğlu, O. (2019). Özel Eğitimde Temel Kavramlar. Veysel Aksoy (Editör). *Özel Eğitim* (s. 2- 18). içinde Ankara: Pegem Akademi.
- Cavkaytar, A. (1998). *Zihin Engellilere Öz Bakım ve Ev İçi Becerilerinin Öğretiminde Bir Aile Eğitimi Programının Etkililiği Doktora Tezi*.
- Cavkaytar, A. (1999). Zihin Engellilere Özbakım ve Ev İçi Becerilerinin Öğretiminde Bir Aile Eğitim Programının Etkililiği. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2 (3), 40- 50.
- Cavkaytar, A. (2008). Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim içinde, *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (s. 1- 28). Ankara: Pegem Akademi.
- Cavkaytar, A. (2021). Toplum ve Aile. Atilla Cavkaytar (Editör). *Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği* (s. 3- 18). içinde Ankara: Vize Basım Yayın.
- Cobb, S. (1976). Social Support as a Moderator of Life Stress. *Psychosomatic Medicine*, (38), 300- 315. DOI: 10.1097/00006842-197609000-00003.
- Cömert, D., ve Güleç, H. (2004). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Aile Katılımının Önemi: Öğretmen, Aile- Çocuk ve Kurum. *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1), 131- 147.
- Cook, D., & Artino Jr., A. (2016). Motivation to Learn: an Overview of Contemporary Theories. *Medical Education*, 50 (10), 997- 1014.
- Cüceloğlu, D. (2017). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çetin , S. ve Taşkın, P. (2016). Parent Involvement in Education in Terms of Their Socio- Economic Status. *Eurasian Journal of Educational Research*, 16 (66), 105- 122.
- Dearing, E., Kreider, H., Simpkins, S., & Weiss, H. (2006). Family involvement in school and low-income children's literacy: Longitudinal associations between and within families. *Journal of Education Psychology*, 98 (4), 653- 664. DOI: 10.1037/0022-0663.98.4.653.

- DiPaola, M. F., Tschannen-Moran, M., & Walther-Thomas, C. (2004). School principals and special education: Creating the context for academic success. *Focus on Exceptional Children*, 37(1), 1-10.
- Driessen, G., Smit, F., & Sleegers, P. (2004). Parental Involvement and Educational Achievement. *British Educational Research Journal*, 31 (4), 509- 532. DOI: 10.1080/01411920500148713.
- Dunn, M., Burbine, T., Bowers, C., & Tantleff- Dunn, S. (2001). Moderators of Stress in Parents of Children With Autism. *Community Mental Health Journal*, (37), 39- 55.
- Düren, Z. (2002). *2000'li Yıllarda Yönetim*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Dyal, A. B., Flynt, S. W., & Bennett-Walker, D. (1996). Schools and inclusion: Principals' perceptions. *The Clearing House*, 70(1), 32-35
- Eagle, E. (1989). Socioeconomic Status, Family Structure, and Parental Involvement: The Correlates of Achievement. *American Educational Research Association*, <https://files.eric.ed.gov/>.
- Englund, M., Luckner, A., Whaley, G., & Egeland, B. (2004). Children's Achievement in Early Elementary School: Longitudinal Effects of Parental Involvement, Expectations, and Quality of Assistance. *Journal of Educational Psychology*, (96), 723- 730. DOI:10.1037/0022-0663.96.4.723.
- Epstein, J. L. (1985). Home and School Connections in School of the Future: Implications of Research on Parent Involvement. *Peabody Journal of Educations*, 18- 41, DOI:10.1080/01619568509538471.
- Epstein, J. L. (1986). Parents' Reactions to Teacher Practices of Parent Involvement. *The Elementary School Journal*, 86 (3), 277-294, DOI:10.1086/461449.
- Epstein, J. L. (2018). *School, Family and Community Partnerships*. California: Corwin Press, Inc.
- Epstein, J. L. (2002). School/Family/Community Partnerships: Caring for the Children We Share. *Phi Delta Kappan*, 92 (3), 66- 96. DOI:10.1177/003172171009200326.
- Epstein, J. L. (2007). Links in a Professional Development Chain: Preservice and Inservice Education for Effective Programs of School, Family, and Community Partnerships. *The New Educator*, 1 (2), 125- 141, DOI: 10.1080/15476880590932201.
- Epstein, J. L. (2008). Improving Family and Community Involvement in Secondary Schools. *National Association of Secondary School Principals*, 8 (2), 16- 22.
- Epstein, J. L., & Sheldon, S. (2002). Present and Accounted for: Improving Student Attendance Through Family and Community Involvement. *The Journal of Educational Research*, 95 (5), 308- 321, DOI: 10.1080/00220670209596604

- Er, H. (2011). Özel Eğitim Uygulamalarında Aile Eğitim Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma Ve Geliştirme Başkanlığı* <https://www.meb.gov.tr/> adresinden alındı
- Eripek, S. (2005). Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Özel Eğitim. Süleyman Eripek (Editör). *Özel Eğitim* (s. 1- 14). içinde Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Erkan, S. (2010). Aile ve Aile Eğitimi İle İlgili Kavramlar. Z. Fulya Temel (Editör). *Aile Katılımı ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılımı Çalışmaları* (s. 3- 43). içinde Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersoy, Ö., ve Avcı, N. (2000). *Özel Gereksinimleri Olan Çocuklar ve Eğitimleri*. İstanbul: Ya- Pa Yayıncılık.
- Ertürk, R. (2016). Öğretmenlerin İş Motivasyonları. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 01- 15.
- Eun, B. (2010). From Learning to Development: A Sociocultural Approach To Instruction. *Cambridge Journal of Education*, 40 (4), 401- 418.
- Festinger, L. (1957). *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford University Press.
- Fisher, G., Mayer, K., & Morris, S. (2021). Phenomenon- Based Theorizing. *Academy of Management Review*, 631- 639. DOI: 10.5465/amr.2021.0320.
- Fullan, M. (2002). Principals as leaders in a culture of change. *Educational leadership*, 59(8), 16-21.
- Gallagher, S., Philips, A., Oliver, C., & Correll, D. (2008). Predictors of Psychological Morbidity in Parents of Children with Intellectual Disabilities. *Journal of Pediatric Psychology*, 33 (10), 1129- 1136. doi:10.1093/jpepsy/jsn040.
- Giorgi, A., & Giorgi, B. (2003). Phenomenology. In J. A. Smith (Ed.), *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (pp. 25–50). Sage Publications, Inc.
- Goldman, S., & Burke, M. (2017). The Effectiveness of Interventions to Increase Parent Involvement in Special Education: A Systematic Literature Review and Meta-Analysis. *Exceptionality A Special Education Journal*, 25 (2), 97- 115, DOI: 10.1080/09362835.2016.1196444.
- Goor, M. B., Schwenn, J. O., & Boyer, L. (1997). Preparing principals for leadership in special education. *Intervention in School and Clinic*, 32(3), 133-141
- Goshin, M., & Mertsalova, T. (2018). Types of Parental Involvement in Education, Socio-Economic Status of the Family and Students' Economic Results. *Theoretical and Applied Research*, 68- 90, DOI: 10.17323/1814-9545-2018-3-68-90.
- Günden, U., ve Ardıç, A. (2020). Özel Eğitim ile İlgili Temel Kavramlar. İbrahim Diken (Editör). *Özel Eğitim ve Kaynaştırma* (s. 2- 31). içinde Ankara: Pegem Akademi.

- Heymann, J., & Earle, A. (2000). Low-Income Parents: How Do Working Conditions Affect Their Opportunity to Help School-Age Children At Risk?. *American Educational Research Journal*, 37 (4), 833- 848.
- Hoover- Dempsey, K., & Sandler, H. (1995). Parental Involvement in Children's Education: Why Does It Make a Difference? *Teachers College Record*, 97 (2), 310- 315.
- Hoy, A. W. (2008). What motivates teachers? Important work on a complex question. *Learning and Instruction*, 18 (5), 492- 498. doi:10.1016/j.learninstruc.2008.06.007.
- İftar, G. K. (1998). Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim. Süleyman Eripek (Editör). *Özel Eğitim* (s. 3- 11). içinde Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- İşık, E. (2013). Mesleki Sonuç Beklentisinin Yordayıcıları Olarak Algılanan Sosyal Destek ve Denetim Odağı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13 (3), 1419- 1430, DOI: 10.12738/estp.2013.3.1520
- Jung, L. A. (2010). Identifying Families' Supports and Other Resources. McWilliam, R. A. (Ed). *Working with Families of Young Children with Special* (s. 9- 25). içinde New York.
- Karaçöp, A. (2020). Eğitimde Aile Katılımının Teorik Temelleri, Ataman Karaçöp (Editör). *Teori ve Uygulamalarıyla Eğitimde Aile Katılımı* (s. 1- 68). içinde Ankara: Pegem Akademi.
- Kargın, T. (2007). Eğitsel Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8 (1), 1- 13. DOI: 10.1501/Ozlegt_0000000103.
- Kaya, Y. K. (2009). *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*. Ankara : Pegem Akademi.
- Kaysılı, B. K. (2008). Akademik Başarının Arttırılmasında Aile Katılımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 9 (1), 69- 83. DOI: 10.1501/Ozlegt_0000000115. adresinden alındı
- Kılıç, D., ve Çevik, B. (2016). Adams'ın Eşitlik Teorisi Bağlamında Müzik Öğretmenlerinin İş Tatminini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (36), 193- 236.
- Kırkgöz, S., ve Cavkaytar, A. (2018). Anneye Sunulan Aile Eğitim Programının Çocuğunun Ön Akademik Becerileri Genelleme Düzeyine Etkisi: Pilot Çalışma. *28. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı. Macid Ayhan Melekoğlu (Editör)* (s. 117- 126). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Küçüker, S. (1993). Özürlü Çocuk Ailelerine Yönelik Psikolojik Danışma Hizmetleri. *Ankara Üniversitesi Özel Eğitim Dergisi*, 1 (3), 23- 29.
- Kurnaz, A., Arslantaş, S., ve Delikanlı, H. İ. (2016). Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Hazırladığı Bireyselleştirilmiş Öğretim Etkinliklerinin Değerlendirilmesi. *ELMİS 2016 Uluslararası Özel Eğitim Kongresi*, 363- 374.

- Kuru Çetin, S. & Taşkın, P. (2016). Parent Involvement in Education in Terms of Their Socio-Economic Status. *Eurasian Journal of Educational Research*, 16 (66), 105-122.
- Kuş, E. (2012). *Nicel- Nitel Araştırma Teknikleri Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nicel Mi? Nitel Mİ?* Ankara: Anı Yayıncılık.
- Lawson, M. A. (2003). School- Family Relations in Context Parent and Teacher Perceptions of Parent Involvement. *Urban Education*, 33 (1), 77- 133.
- Lewis, S. (2001). Parental Involvement Typologies as Related to Student Achievement. *East Tennessee State University. ProQuest Dissertations Publishing*.
- Lindberg, E. N. (2018, Mayıs). Öğretmen Eğitiminde Aile Katılımı: Ne, Neden ve Nasıl?. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26 (3), 965- 974, DOI: 10.24106/kefdergi.413394
- Lindberg, E., & Oğuz, K. (2016). Family involvement at elementary school: A validity and reliability study. *International Journal of Human Sciences*, 13 (3), 4135- 4151, doi:10.14687/ijhs.v13i3.3711.
- Luo, L. (1999). Personal or Environmental Causes of Happiness: A Longitudinal Study. *Journal of Social Psychology*, 139 (1), 79- 90, DOI: 10.1080/00224549909598363
- Luthans, F. (2011). *Organizational Behaviour and Evidence- Based Approach*. New York: The MacGraw Hill Company.
- Machen, S., Wilson, J., & Notar, C. (2005). Parental Involvement in the Classroom. *Journal of Instructional Psychology*, 32 (1), 13- 16.
- MacMillan, D. L., & Turnbull, A. P. (1983, Şubat). Parent Involvement with Special Education: Respecting Individual Preferences. *Education and Training of the Mentally Retarded*, 18 (1), 4- 9.
- Meral, B. F. (2006). Babaların Zihin Engelli Çocuklarının Yetiştirilmesine Yönelik Katılım Durumlarının Belirlenmesi (Yüksek lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.
- Metin, N. (2018). Özel Gereksinimli Çocuklar. Nilgün Metin (Editör). *Özel Gereksinimli Çocuklar* (s. 1- 14). içinde Ankara: Anı Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1997). 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, <http://orgm.meb.gov.tr> adresinden alındı
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/> adresinden alındı.
- Miles, B. M., ve Huberman A. M., (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Source Book*. 2nd ed. California, USA: Sage.
- Moll, L. C., Amanti, C., & Gonzalez, N. (1992). Funds of knowledge for teaching: Using a qualitative approach to connect homes and classrooms. *Theory Into Practice*, 31 (2), 132- 141. DOI: 10.1080/00405849209543534.

- Monteith, D. S. (1994). *Special education training: A must for today's school leaders*. (ERIC Documentation Reproduction Service, ED 377 549).
- Moore, S., & Lasky, S. (2001, Haziran). Parental Involvement In Education: Models, Strategies and Context. *Building Bridges Between Home and School* 9 (5), 13- 18.
- Myers, D. G. (1992). *The Pursuit of Happiness: Discovering the Pathway to Fulfillment, Well- Being, and Enduring Personal Joy*. New York: HarperCollins.
- Nash, R. (1990). Bourdieu on Education and Social and Cultural Reproduction. *British Journal of Sociology of Education*, 11 (4), 431- 447, DOI: 10.1080/0142569900110405.
- Navarro, O., Quince, C., Hsieh, B., & Deckman, S. (2019). Transforming Teacher Education by Integrating the Funds of Knowledge of Teachers of Color. *Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies*, 282- 316, DOI: 10.1080/10714413.2019.1696616.
- Newman, L. (2004). *Transition Planning For Students With Disabilities*. California: SRI International.
- Newman, L. (2005). *Family Involvement in the Educational Development of Youth With Disabilities*. California: Ideas That Work.
- Nokali, N., Bachman, H., & Votruba- Drzal, E. (2010). Parent Involvement Children's Academic and Social Development in Elementary. *Child Development*, 988- 1005 , DOI: 10.1111/j.1467-8624.2010.01447.x.
- Onaran, O. (1981). *Çalışma Yaşamında Güdülenme Kuramları*. Ankara Üniversitesi Akademik Arşiv Sistemi.
- Organ, D. W., & Greene, C. N. (1974). Role Ambiguity, Locus of Control, and Work Satisfaction. *Journal of Applied Psychology*, 59 (1), 101- 102.
- Özkardeş, O. G. (2019). Okul Başarısını Etkileyen Önemli Sorunlardan Biri: Özel Öğrenme Güçlüğü. Haluk Yavuzer (Editör). *Ana- Baba Okulu* (s. 350- 374). içinde İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Pamuk, H. (2019). *Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Anne- Babaların Aile Katılımı ve Aile Katılımlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi*. (Yüksek lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.
- Pena, D. C. (2000). Parent Involvement: Influencing Factors and Implications. *The Journal of Educational Research*, 94 (1), 42- 54.
- Ponty, M. M. (1982). *Phenomenology of Perception*. London: Routledge. DOI: 10.4324/9780203981139.
- Şahin, A. (2004). Yönetim Kuramları ve Motivasyon İlişkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 523- 547.

- Şahin, F., ve Özyürek, A. (2021). Anna Baba Eğitimi ve Türkiye' de Uygulanan Aile Eğitim Programları. T. G. Yıldız içinde, *Aile Eğitimi ve Katılımı* (s. 147- 166). Ankara: Pegem Akademi.
- Sanders, M., & Epstein, J. (2005). School-Family-Community Partnerships and Educational Change: International Perspectives. *Extending Educational Change*, 202- 222.
- Seker, S. E. (2014). Bilişim Sistemleri ve Eşitlik Teorisi. *YBS Ansiklopedi*, 1 (2), 22- 25.
- Shepard, R., & Harold, R. (1995). The Power of Parents: An Empowerment Model for Increasing Parental Involvement. *Education*, 3 (13), 115- 373.
- Shumow, L., & Miller, J. (2001). Parents' At-Home and At-School Academic Involvement With Young Adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 21 (1), 68- 91. DOI: 10.1177/0272431601021001004.
- Sivrikaya, T., ve Yıkılmış, A. (2016). Özel Eğitim Sınıflarında Görev Yapan Özel Eğitim Mezunları Olan ve Olmayan Öğretmenlerin Öğretim Süreciyle İlgili Gereksinimleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (4), 1984-2001.
- Skowronski, J., Sedocides, C., Heider, J., Wood, S., & Scherer, C. (2010). On the Road to Self- Perception: Interpretation of Self- Behaviors Can Be Altered By Priming. *Journal of Personality*, 78 (1), 361- 391. DOI: 10.1111/j.1467-6494.2009.00619.x
- Simon, B. S., (2004). High School Outreach and Family Involvement. *Social Psychology of Education*, 7 (1), 185- 209.
- Sönmez, M. (2012). Aile Katılımı, Atilla Cavkaytar (Editör). *Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği* içinde (s. 121- 143). Ankara: Vize Basım Yayın.
- Steinberg, L. (1996). *Beyond the Classroom Why School Reform Has Failed and What Parents Needs to Do*. New York : Simon & Schuster.
- Stokes, T., & Baer, D. (1977). An Implicit Technology of Generalization. *Journal of Applied Behaviour*, 349- 367.
- Sucuoğlu, B. (1996). Kaynaştırma Programlarında Anne Baba Katılımı. *Ankara Üniversitesi Özel Eğitim Dergisi*, 2 (2), 25- 43.
- Sucuoğlu, B., Küçük, S., ve Kanık, N. (1992). Özel Eğitimde Anne- Baba Eğitim Programları. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 521- 537. DOI: 10.1501/Egifak_0000000590.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2021). Covid- 19 Bilgilendirme Platformu. <https://covid19.saglik.gov.tr/> adresinden alındı
- Taylor, F. W. (1997). Bilimsel Yönetimin İlkeleri (H. Bahadır Akın, Çev.). Konya: Çizgi Yayınları.

- Telci, E. E., Maden, C., & Kantur, D. (2011). The Theory of Cognitive Dissonance: A Marketing and Management Perspective. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 24, 378- 386. DOI:10.1016/j.sbspro.2011.09.120
- Tolman, E. C. (1938). The Determiners of Behavior At A Choice Point. *Apa PsycNet*, 45 (1), 1- 41.
- Tudge, J. R., Navarro, J., Merçon- Vargas, E., & Payir, A. (2021). The promise and the practice of early childhood educare in the writings of Urie Bronfenbrenner. *Early Child Development and Care*, 191 (7,8), 1079- 1088. DOI: 10.1080/03004430.2020.1844193.
- Türk, A., ve Bumin, G. (2015). Engelli Çocuğa Sahip Annelerde Zaman Yönetimi Eğitiminin Aktivite Performansı, Depresyon, Yaşam Kalitesi ve Stresle Başa Çıkma Üzerine Etkisi: Pilot Çalışma. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 3 (1), 13- 20.
- Uğurlu, M. (2021). Temel Eğitimde Özel Eğitime Gereksinimi Olan Bireylerin Eğitimi. B. Vatansever, H. Kırkıç ve K. Arif (Editörler). *Kuramdan Uygulamaya İlkokul Eğitiminde Güncel Öğrenme ve Öğretim Konuları* (s. 99- 128). içinde İstanbul: Efe Akademi.
- Ulutaşdemir, N. (2007). Engelli Çocukların Eğitimi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 27 (2), 119- 130.
- Ünlü, E. (2021). Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim. İbrahim H. Diken (Editör). *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* içinde (s. 3- 17). Ankara: Pegem Akademi.
- Ünüvar, A. (2012). *Gerçeklik Kuramına Dayalı Psiko- Eğitim Programının Lise Öğrencilerinin Denetim Odağı ve Yılmazlık Düzeyi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
- Ünüvar, P. (2010, Eylül). Aile Katılımı Çalışmalarına Yönelik Ebeveyn ve Öğretmen Görüşlerinin Karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18 (3), 719- 730.
- Varol, N. (2006). *Aile Eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Wakeman, S. Y., Browder, D. M., Flowers, C., & Ahlgrim-Dezell, L. (2006). Principals' knowledge of fundamental and current issues in special education. *Nassp Bulletin*, 90(2), 153-174.
- Walker, J. M., Wilkins, A., Dallaire, J., Sandler, H., & Hoover- Dempsey, K. (2005). Parental Involvement: Model Revision Through Scale Development. *The Elementary School Journal*, 106 (2), 85- 104.
- West, J. M. (2012). *Understanding the motivation of elementary school teachers to implement social and emotional learning curricula*. Eisenhower: ProQuest LLC.
- Yeniçeri, Z. (2003). Edward Chace Tolman ve Bilişsel Davranışçılık. *PİVOLKA*, 2, 14- 16.

- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, E., ve Çizel, B. (2018). Bilişsel Uyumsuzluk Teorisi Üzerine Kavramsal Bir İnceleme: Satın Alma Perspektifi, *Yaşar Üniversitesi E- Dergisi*, 13 (50), 150- 163. DOI: 10.19168/jyasar.347996
- Zanna, M., Olson, J., & Herman, P. (1987). *Social Influence: The Ontario Symposium Volume 5*. New York: Psychology Press

EK 1. Öğretmen Görüşme Formu

Sayın Öğretmenim,

Bu görüşme formu Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nde yapılmakta olan “**Özel Eğitimde Öğrencilerin Eğitim Süreçlerine Ailelerin Katılımına İlişkin Öğretmen, Veli ve Okul Yöneticisi Görüşleri**” başlıklı Yüksek Lisans Tezine veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Görüşme sorularına vereceğiniz yanıtlar yalnızca araştırma amaçları doğrultusunda kullanılacak. İzniniz doğrultusunda kayıt altına alınacak görüşmenin yaklaşık 20 dakika sürmesi beklenmektedir Araştırmaya sağlayacağınız çok önemli katkı ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Eda TAYTAK KÜÇÜK
Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
Eğitim Yönetimi ABD

Görüşme: Tarih: __/__/__ **Saat:** ____

Görüşme süresince ses kaydı alınmasına izni veriyor musunuz? ☐ EVET ☐ HAYIR

BÖLÜM 1: KİŞİSEL BİLGİLER

Yaşınız:
Cinsiyetiniz:
Mesleki kıdeminiz:
Okul türünüz:

BÖLÜM 2: ÖĞRETMEN GÖRÜŞME SORULARI

Soru Sizce aile katılımının eğitim- öğretim sürecindeki önemi nedir?

- 1.**
- Sizin için,
  - Öğrenci için,
  - Aile için,
  - Okul yönetimi için,

Soru Aile katılımı konusunda ne tür çalışmalar düzenliyorsunuz? Örneklerle açıkla-
2. mısınız?

- ☐ Veli toplantıları düzenlemek,
- ☐ Velileri sınıf içi etkinliklere dâhil etmek,
- ☐ Öğrencinin eğitim- öğretim süreci ile ilgili kararlara velileri de katmak,
- ☐ Veliler ile iletişim halinde olmak, vb.
- ☐ Velilerin evde çocuklarının aktiviteleri, ödevleri hakkında nasıl yardımcı olacakları konusunda velileri desteklemek,
- ☐ Sosyal etkinlikler
- ☐ Diğer

Soru 3. Aile katılımı ile ilgili yaptığınız çalışmaları seçerken nelere dikkat ediyorsunuz?

- ☐ Öğrencinin akademik durumu,
- ☐ Öğrencinin yetersiz olduğu konular,
- ☐ Ailenin sosyo- ekonomik düzeyi,
- ☐ Diğer

Soru 4. Velileriniz çocuklarının eğitim- öğretim sürecine katılım gösteriyorlar mı?

- ☐ Evet ☐ Hayır

Cevap evet ise; Nasıl ve ne sıklıkla katılım gösteriyorlar?

- Evde ne şekilde ve ne sıklıkla katılım gösteriyorlar?
- Okulda ne şekilde ve ne sıklıkla katılım gösteriyorlar?
- Sınıf ortamında ne şekilde ve ne sıklıkla katılım gösteriyorlar?
- Bu katılımı yeterli buluyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

Soru 5. Aile katılımı ile ilgili yaptığınız çalışmaların amacına ulaştığını düşünüyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

Cevabınız evet ise aile katılımı ile ilgili yaptığınız çalışmalar sonucunda hangi amaçlara ulaştınız? Açıklayınız.

Cevabınız hayır ise yaptığınız aile katılımı çalışmaları sizce neden amacına ulaşmadı? Açıklayınız.

Soru 6. Aile katılımı ile ilgili yaptığınız çalışmaları yeterli buluyor musunuz?

- ☐ Evet ☐ Hayır

Cevabınız hayır ise aile katılımı konusunda yaptığınız çalışmaların yetersiz kalmasının sebepleri nelerdir? Açıklar mısınız?

Soru 7. Aile katılımı çalışmalarında karşılaştığınız zorluklar nelerdir?

- ☐ Ailenin gelir düzeyinin düşük olması,
- ☐ Ebeveynlerin önceki olumsuz deneyimleri,
- ☐ Aile eğitim seviyesi,
- ☐ Örgütsel etmenler,
- ☐ Psikolojik- kültürel etmenler,
- ☐ Etkinliklere katılım konusunda isteksizlik,
- ☐ Ailenin sahip olduğu çocuk sayısının çok olması,
- ☐ Okula karşı bir ön yargıya sahip olunması (okulun aileden maddi destek bekleyeceği gibi bir ön yargıya sahip olunması),
- ☐ Diğer.

Soru 9. Aile katılımı çalışmalarında ailelerden beklentileriniz nelerdir? Açıklar mısınız?

Soru 10. Okul yönetiminiz aile katılımı konusunda ne gibi çalışmalar yapıyor? Açıklar mısınız?

Soru 11. Okul yönetiminizin aile katılımı konusunda yaptığı çalışmaları yeterli görüyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

Cevabınız hayır ise okul yönetiminiz aile katılımı konusunda daha neler yapabilir?

Soru 12. Sizce okul yönetiminizin aile katılımını konusunda karşılaştığı zorluklar nelerdir? Açıklar mısınız?

GÖRÜŞME BİTMİŞTİR.
KATKILARINIZDAN DOLAYI TEŞEKKÜR EDERİM.

EK 2. Veli Görüşme Formu

Sayın Veli,

Bu görüşme formu Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde yapılmakta olan **“Özel Eğitimde Öğrencilerin Eğitim Süreçlerine Ailelerin Katılımına İlişkin Öğretmen, Veli ve Okul Yöneticisi Görüşleri”** başlıklı Yüksek Lisans Tezine veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Görüşme sorularına vereceğiniz yanıtlar yalnızca araştırma amaçları doğrultusunda kullanılacaktır. İzniniz doğrultusunda kayıt altına alınacak görüşmenin yaklaşık 20 dakika sürmesi beklenmektedir Araştırmaya sağlayacağınız çok önemli katkı ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Eda TAYTAK KÜÇÜK

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Eğitim Yönetimi ABD

Görüşme: Tarih: __/__/__ Saat: __

Görüşme süresince ses kaydı alınmasına izni veriyor musunuz? ☐EVET ☐ HAYIR

BÖLÜM 1: KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyetiniz:

Eğitim Durumunuz:

Sahip olduğunuz çocuk sayısı:

BÖLÜM 2: VELİ GÖRÜŞME SORULARI

Soru Sizce aile katılımının eğitim- öğretim sürecindeki önemi nedir?

1.

- Sizin için,
- Çocuğunuz için,
- Öğretmen için,
- Okul yönetimi için,

Soru Siz çocuğunuzun eğitim- öğretim sürecinde hangi çalışmalara katılım gösteriyorsunuz? Bu çalışmaları hangi sıklıkla gerçekleştiriyorsunuz?

- ☐ Evinizde çocuğunuzu öğrenci olarak destekleyen bir aile ortamı oluşturmak
- ☐ Okul ve sınıfın iş ve işlevleri, öğrenci aktiviteleri için gönüllü olarak yardımcı ve destek olmak (okul aile birliği, sınıf anneliği, vb.)
- ☐ Evde, okuldaki çalışmalarını pekiştirecek etkinlikler yapmak,
- ☐ Çocuğunuzun gelişimi ile ilgili alınan kararlarda öğretmen ve okul yönetimi ile iş birliği yapmak, öneriler sunmak
- ☐ Etkili ebeveyn olma konusunda sahip olunan bilgi ve yeterlilik düzeyini geliştirmek
- ☐ Okul ve aile arasında çocuğun gelişimini sağlamak için, sürekli bir paylaşımın olduğu iletişim kurma
- ☐ Diğer

Soru 3. Kendinizi aile katılımı konusunda yeterli görüyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

Cevabınız hayır ise sizi katılım gösterme konusunda engelleyen etmenler nelerdir? Açıklar mısınız? Çocuğunuzun eğitim- öğretim sürecine katılımınızın artması için siz neler yapabilirsiniz?

Soru 4. Çocuğunuzun öğretmeni aile katılımı konusunda ne gibi çalışmalar yapıyor? Yapılan bu faaliyetleri yeterli buluyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

Eğer yeterli bulmuyorsanız öğretmen aile katılımını artırma konusunda neler yapabilir?

Soru 5. Okul yönetimi aile katılımı konusunda ne gibi çalışmalar yapıyor? Yapılan bu faaliyetleri yeterli buluyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

Eğer yeterli bulmuyorsanız okul yönetimi aile katılımını artırma konusunda neler yapabilir?

GÖRÜŞME BİTMİŞTİR.
KATKILARINIZDAN DOLAYI TEŞEKKÜR EDERİM.

EK 3. Okul Yöneticisi Görüşme Formu

Sayın Yönetici,

Bu görüşme formu Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde yapılmakta olan **“Özel Eğitimde Öğrencilerin Eğitim Süreçlerine Ailelerin Katılımına İlişkin Öğretmen, Veli ve Okul Yöneticisi Görüşleri”** başlıklı Yüksek Lisans Tezine veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Görüşme sorularına vereceğiniz yanıtlar yalnızca araştırma amaçları doğrultusunda kullanılacak. İzniniz doğrultusunda kayıt altına alınacak görüşmenin yaklaşık 20 dakika sürmesi beklenmektedir Araştırmaya sağlayacağınız çok önemli katkı ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Eda TAYTAK KÜÇÜK

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Eğitim Yönetimi ABD

Görüşme Tarih: __/__/__ **Saat:** ____

Görüşme süresince ses kaydı alınmasına izni veriyor musunuz? ☐ EVET ☒ HAYIR

BÖLÜM 1: KİŞİSEL BİLGİLER

- 1.Yaşınız .....
- 2.Cinsiyetiniz .....
- 3.Hangi lisans bölümünden mezunusunuz? .....
- 4.Kaç yıl öğretmenlik yaptınız?.....
- 5.Kaç yıldır yöneticilik yapmaktasınız? .....
- 6.Eğitim yönetimi bilimleri alanında herhangi bir sertifika ya da eğitiminiz var mı?
.....

BÖLÜM 2: YÖNETİCİ GÖRÜŞME SORULARI

Soru Sizce aile katılımının eğitim- öğretim sürecindeki önemi nedir?

1.
  - Öğrenci için,
  - Aile için,
  - Okul yönetimi için,
  - Öğretmen için,

Soru Siz bir lider olarak kendinizi okulunuzdaki aile katılımı çalışmalarının
2. neresinde görüyorsunuz?

Soru 3. Çocukları özel eğitim alan ailelerin okulunuzdaki eğitim süreçlerine katılımlarını sağlamak için yaptığınız uygulamalar nelerdir?

- ☐ Sosyal etkinlikler (kutlama, tören, özel gün, okul gezileri, vb.)
- ☐ Veli katılımlı sınıf içi etkinlikleri
- ☐ Aile eğitimleri düzenlemek
- ☐ Ailelerin, öğretim ile ilgili programlar, süreçler, okul politikası konularında görüş ve önerilerini almak
- ☐ Ailelerin çocuklarını öğrenci olarak destekleyen bir aile ortamı oluşturmalarına yardımcı olmak
- ☐ Diğer.

Soru 4. Okulunuzda görevli özel eğitim öğretmenlerinin aile katılımı konusunda yaptıkları çalışmaları yeterli buluyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır
Cevabınız hayır ise özel eğitim öğretmenleri aile katılımını arttırmak için neler yapabilir? Açıklayınız.

Soru 5. Okulunuzda özel eğitim alanında gerçekleşen aile katılım etkinliklerine ailelerin katılım durumu nasıldır? Bu etkinliklere katılım sağlamayan ailelerin katılmama gerekçeleri nelerdir? Okuldaki etkinliklere katılım sağlamayan aileleri teşvik etmek için herhangi bir uygulama yapıyor musunuz? Yapıyorsanız örneklerle açıkla mısınız? Yapmıyorsanız aileleri katılıma teşvik etmek için uygulama yapmamanızın sebepleri nelerdir?

Soru 6. Aile katılımı ile ilgili yaptığınız çalışmaların amacına ulaştığını düşünüyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır
Cevabınız evet ise aile katılımı ile ilgili yaptığınız çalışmalar sonucunda hangi amaçlara ulaştınız? Açıklayınız.
Cevabınız hayır ise yaptığınız aile katılımı çalışmaları sizce neden amacına ulaşmadı? Açıklayınız.

Soru 7. Aile katılımı ile ilgili yaptığınız çalışmaları yeterli buluyor musunuz?
☐ Evet ☐ Hayır
Cevabınız hayır ise aile katılımı konusunda yaptığınız çalışmaların yetersiz kalmasının sebepleri nelerdir? Açıklar mısınız?

Soru 8. Aile katılımı çalışmalarında okul yönetimi olarak karşılaştığınız zorluklar nelerdir? Örneklerle açıkla mısınız?
☐ Ailenin gelir düzeyinin düşük olması,
☐ Ebeveynlerin önceki olumsuz deneyimleri,
☐ Ailenin eğitim seviyesi,
☐ Örgütsel etmenler,
☐ Ailenin sahip olduğu çocuk sayısının çok olması,
☐ Psikolojik- kültürel etmenler,
☐ Çalışmalara katılımda isteksizlik,
☐ Diğer

GÖRÜŞME BİTMİŞTİR.KATKILARINIZDAN DOLAYI TEŞEKKÜR EDERİM

EK 4. Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma İzin Belgesi

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-12018877-604.01.02-24700489
Konu : Eda TAYTAK KÜÇÜK'e ait
Araştırma İzni

27.04.2021

ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)
Enstitü Sekreterliği Öğrenci İşleri

- İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 81576613-10.06.02-E.1563890 sayılı yazısı (Genelge 2020/2).
b) Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Enstitü Sekreterliği Öğrenci İşlerinin 01.04.2021 tarihli ve 98761816-302.08.01-E.86352 sayılı yazısı.
c) Valilik Makamının 22.04.2021 tarihli ve E-12018877-604.01.02-24566500 sayılı Onayı.

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Eda TAYTAK KÜÇÜK'ün Doç.Dr.Pelin TAŞKIN danışmanlığında yürüttüğü "Özel Eğitimde Öğrencilerin Eğitim Süreçlerine Ailelerin Katılımına İlişkin Öğretmen, Veli ve Okul Yöneticisi Görüşleri" konulu tez çalışması kapsamında İlimiz Seferihisar İlçesinde bulunan özel eğitim sınıfı bulunan okullarda görev yapan özel eğitim sınıf öğretmenleri, okul yöneticileri ve çocuğu özel eğitim alan velilerle çalışma yapma isteği ilgi (c) onay ile uygun görülmektedir.

Söz konusu araştırma çalışması uygulanmasının, İlimiz Seferihisar İlçesinde bulunan özel eğitim sınıfı bulunan okullarda görev yapan özel eğitim sınıf öğretmenleri, okul yöneticileri ve çocuğu özel eğitim alan velilerle 2020-2021 eğitim öğretim yılında, eğitim öğretimi aksatmayacak ve eğitim kurumu yöneticilerinin uygun gördüğü şekilde, araştırma yapılmadan önce araştırmanın yapılacağı okul tarafından "Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Her Tür Okul ve Kurumlarda Yapılmasına İzin Verilen Araştırma Uygulamasında, Olabilecek Zararları Karşılama Taahhüdü" adlı ek' in araştırmacı tarafından doldurulması gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Dr.Ömer YAHŞİ
Milli Eğitim Müdürü

Ek:

- 1- Valilik Onayı (1 Sayfa)
- 2- Araştırma Değerlendirme Formu ve ekleri (10 Sayfa)
- 3- Fiziki Zararları Karşılama Taahhütnamesi (1 Sayfa)

EK 5. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 31/05/2021

Toplantı Sayısı : 10

Karar Sayısı : 214

214- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Eda Taytak Küçük**'ün "Özel Eğitimde Öğrencilerin Eğitim Süreçlerine Ailelerin Katılımına İlişkin Öğretmen, Veli Ve Okul Yöneticisi Görüşleri" başlıklı tezi ile ilgili "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Eda Taytak Küçük**'ün "Özel Eğitimde Öğrencilerin Eğitim Süreçlerine Ailelerin Katılımına İlişkin Öğretmen, Veli Ve Okul Yöneticisi Görüşleri" başlıklı tezi ile ilgili araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

BENZERLİK BİLDİRİMİ

“Özel Eğitimde Öğrencilerin Eğitim Süreçlerine Ailelerin Katılımına İlişkin Öğretmen Veli Ve Okul Yöneticisi Görüşleri” başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Beş sözcükten daha az olan benzeşmeler” (2) “Kaynaklar” (3) “Doğrudan Alıntılar” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 11 Ocak 2022
Gönderim Numarası	: 1739829723
Sayfa Sayısı	: 136
Sözcük Sayısı	: 37352
Karakter Sayısı	: 268019
Benzerlik Oranı	: % 9
Savunma Tarihi	: 11 Şubat 2022

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı’na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitü’ye teslim ettiğimi, tezimin %10’dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı- Soyadı: Eda Taytak Küçük

Tarih: 11/01/2022

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Eda Taytak Küçük

E-Posta Adresi :

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Özel Eğitim Öğretmeni	Necat Hepkon İlkokulu Seferihisar/ İzmir	2017- Devam ediyor
Özel Eğitim Öğretmeni	Batıköy Memurdan Armağan İlköğretim Okulu	2012- 2017
Sınıf Öğretmeni	Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu	2010- 2012

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Yüksek Lisans	Eğitim Yönetimi Programı	Ankara Üniversitesi	2018- 2022
Lisans	Sınıf Öğretmenliği	Mustafa Kemal Üniversitesi	2003- 2007

Yayınlar: